Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМЫТУДЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗДЫҒЫ

(талдамалық материалдар, әдістемелік нұсқаулар)

МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

(аналитические материалы, методические рекомендации)

Астана
2015

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2015 жылғы 18 мамырдағы № 4 хаттамасы)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 4 от 18 мая 2015 года)

Жалпы орта білім беру жүйесіндегі көптілді білім беруді дамытудың әдіснамалық қамтамасыздығы (талдамалық материалдар, әдістемелік нұсқаулар). – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 85 б.

Методологическое обеспечение развития полиязычного образования в системе общего среднего образования (аналитические материалы, методические рекомендации). – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 85 с.

Бұл құралда Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әзірлеген және жүргізген көптілді білім беру аясындағы отандық және шетелдік тәжірибені зерттеу нәтижелері, құрылымы, технологилық картасы және көптілді білім беруді мониторгілеу тәртібі қамтылған. Мониторинг нәтижелерін негізге ала отырып Қазақстан республикасындағы көптілді білім беруді дамыту үшін бірқатар ұсынымдар берілді. Әдістемелік нұсқаулықтар педагогикалық қауымға және ата-аналарға арналған.

В данном пособии отражены результаты изучения отечественного и зарубежного опыта в области полиязычного образования, прописаны структура и технологические карты и процедуры мониторинга полиязычного образования, разработанного и проведенного Национальной академией образования им. И. Алтынсарина. На основании полученных результатов мониторинга предложен ряд рекомендаций по дальнейшему продвижению идей полиязычного образования в Республике Казахстан. Методические рекомендации предназначены для педагогической и родительской общественности.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2015
© Национальная академия
образования им. И. Алтынсарина, 2015

Мазмұны

Кіріспе..... 4
1 Көптілді білім беруді іске асыру жөніндегі халықаралық және отандық тәжірибеден..... 7
1.1 Қазақстанда көптілді білім беру идеяларын іске асырудың ағымды жағдайы..... 8
1.1.1 Жалпы мәліметтер..... 8
1.1.2 Көптілді мамандықтар бойынша кадрларды даярлау, соның ішінде педагогикалық мамандықтар бойынша..... 14
1.2 Көптілді білім беру аясындағы халықаралық тәжірибе (жалпы мәліметтер)..... 17
2 Республикадағы пилоттық мектептердегі көптілді білім сапасының мониторингі..... 29
2.1 Мониторинг құрылымы..... 32
2.2 Мониторингтің технологиялық карталары..... 37
3 Мониторинг нәтижелері..... 47
3.1 Республиканың жалпы білім беретін мектептерінде көптілді білімнің нормативтік қамтамасыздығы..... 47
3.2 Республиканың жалпы білім беретін мектептерінде көптілді білімнің оқу-әдістемелік қамтамасыздығы..... 49
3.3 Республиканың жалпы білім беретін мектептерінде көптілді білімнің кадрлық қамтамасыздығы..... 62
3.4 Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі көптілді білімнің ресрустық қамтамасыздығы (оқу уақыты)..... 65
4 Қазақстанда көптілді білімді дамыту бойынша қорытындылдар мен ұсыныстар..... 68
Қорытынды..... 76
Әдебиет..... 77
Қосымшалар..... 78

Кіріспе

Жаһандандыру жағдайында қоғамдық өмірдің тідік саласы елеулі өзгерістерге анағұрлым бейім келеді. Оны саяси, экономикалық және мәдени жүйелерінің ауысу қарқыны мен сипаты, басым жағдайда, әрбір жеке алынған ел үшін ерекше тілдік, этно-мәдени, әлеуметтік және өзге де нақты-тарихи жағдайларға байланысты болатынымен түсіндіруге болады.

Көпэтникалық және көпконфессиялы мемлекет бола тұрып, Қазақстан осы күні өзінің тілдік-мәдени дамуында күрделі де, қарама-қайшылыққа толы кезеңін өткеруде, оны қалыптасқан тілдік ахуал куәландырып отыр. Осы орайда, тілдік саясаттың аясындағы барлық дерлік құжаттарда бірнеше тілді меңгеру қажеттілігі өзекті идея болып тұрғанын да атап өту керек.

Осылайша, Мемлекеттік тілдің қолданылу аясын кеңейтудің, оның бәсекеге қабілеттілігін арттырудың 2007-2010 жылдарға арналған тұжырымдамасы мемлекеттік тілді оқытудың сапасын арттыруға, мемлекеттік тілдің қоғамдық өмірдің барлық салаларындағы қолданысын қамтамасыз етуге, оның халықаралық келісімді және қазақстандық елжандылықты нығайтудың факторы ретіндегі рөлін арттыруға бағытталған.

Қазақстан Республикасы тілдік саясатының тұжырымдамасы орыс тілін ғылым мен техниканың түрлі салалары бойынша ақпараттық негізгі қайнар көзі, таяу және алыс шетелмен байланыс құралы ретінде анықтауда.

Сонымен бірге, жаһандық экономикалық кеңістікке бірігу әлемдік тілдерді, атап айтқанда ағылшын тілін білусіз мүмкін көрінбейді. Оның қарқынды түрде меңгерілуіне байланысты, қазақстандықтардың басым саны үшін тілдік ахуалды толық көлемінде көптілді деп белгілеп алуға болады. Яғни осы күнгі объективті шындықтар қазақстандық қоғам үшін тән қос тілдік, бара-бара көптілдікке ауысуымен қалыптасып жатыр.

Сондықтан осы құжаттардың өзінде білім беру жүйесінің елдегі жаңа тілдік ахуалмен байланысты мәселлерді шешуіндегі рөлі аталып отырғаны да кездейсоқтық емес: «Білім беру жүйесінің алдында тілдік дайындау маңызды элементтерінің бірі болып табылатын жоғары сапаға халықаралық стандарттарға негізделген білім беру процесінің үздіксіздігі қағидатына қол жеткізу міндеті тұр» [1].

Осыған орай, тілдік білім мәселесі жаңа мәніне ие болуда. Бұл жағдайда кез-келген тілді меңгеру осы тіл иелерінің мәдениетін зерттеумен ілесу қажеттілігі туралы идея бастамасы ретінде алынады.

Оған қоса, бұл үрдіс әр түрлі жазықтықтарда емес, тұтас, яғни синкретті өтуі тиіс. Осыған байланысты нәтижесі ретінде қоғамның көптілді азаматтары шығатын полилингвомәдениетті білім туралы сөз көтерген де орынды болатын еді. Осы көптілдіктің қосындысы ретінде өзінің этносына қатыстылығын түсіну сезімін нығайтатын ана тілі, қазақ тілі мемлекеттік тіл ретінде, орыс тілі ғылыми-техникалық ақпараттық қайнар көзі ретінде, адамның дүниежүзілік қоғамдастықта өздігінен теңесуге қабілетін дамытатын шет тілі мен өзге де туыс емес тілдер болуы керек.

Сондықтан адамның өмірдің жаңа әлеуметтік-саяси және әлеуметтік-

мәдени болмысына бейімделуінде басты индикаторлардың бірі ретінде, тілді меңгеру қазіргі уақытта өзекті ғылыми-теоретикалық және ғылыми-практикалық міндет болып шығады. Одан басқа, объективті түрде тәуелсіздік кезеңінде қалыптасқан тілдік саясаттың және тілдік ахуалдың дәстүрлі тұжырымдамасын жаңаша ұғыну қажеттілігі де туындады.

Бұл қазіргі замандағы Қазақстанның тілдік ахуалына қатысты мәселе Қазақстан Республикасы Президентінің «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты Жолдауында анағұрлым көрнекі көрсетілген, онда елдің және оның азаматтарының бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету мақсатымен «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасын кезеңімен іске асыру ұсынылған, оған сәйкес үш тілді дамыту қажет: мемлекеттік тіл ретінде – қазақ тілін, ұлтаралық қатынас тілі ретінде – орыс тілін және жаһандық экономикаға табысты кірігу тілі ретінде – ағылшын тілін [2].

Қазақстанда осы күні қалыптасқан тілдік ахуал білім беру жүйесіндегі мәселелерге ерекше мәнін берді. Бұл ерекшелік Қазақстан Республикасы Президентінің 2004 жылы «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасын алға тартқанына байланысты. Қоғамның, соның ішінде ғылыми-педагогикалық қауымдастықтың да білдірген пікірі негізсіз сыннан бастап берілген идеяға теоретикалық-әдіснамалық негіздемелерді іздестіруге және оны іс жүзінде орындауға бағытталған тетіктерді әзірлеуге дейін айтарлықтай бірмәнді болмады.

Осы идея мән-жайының қысқа және нұсқа айтылғанына қарамастан, сыни пікірлерде берілген түсініктемесінде ол ағылшын тілі басымдылығы ретінде анықталуда. Осы сыни ойлардың дәрменсіздігін және бірлікке іріткі салатын күшін атап өтіп, «үштұғырлық» ұғымының болмысына назар аудару қажет. Біздің түсінуімізде бұл өз мәнін келесіде табуда: үштілділікті дамытудың қазақстандық қоғамдастық үшін оң әсері бірыңғай саясаттың, идеологияның, мәдени негіздің болуында ғана мүмкін. Бұл негіз «Тілдердің үштұғырлығы» жобасының авторымен мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін, ұлтаралық қатынас тілі ретінде орыс тілін және жаһандық экономикаға табысты кірігу тілі ретінде ағылшын тілін меңгеру деп оның мән-жайын түсіндіруінің өзінде-ақ берілген.

Аталған үш тілдің меңгерілуі үшін тең шарттарды тудыру (білімділік міндеттерін тең белгілеу мағынасында) олардың қолданылуыдағы тең аясын, қолданылуының тең жүктемесін және оның тең мәртебесін білдірмейді.

Бұл жағдайда біз басты назарды нақты мәдени жобаның *педагогикалық* құрамдасына түсіреміз, ал ол болса толық көлемінде білімнің көптілділігін білдіре алады. Қазақстандағы тілдік ахуал айналасындағы пікірталастың белсенуі оның үйреншікті болған қостілділігіне емес, атап айтқанда тілдік білімнің жаңа межелерін білдіретін көптілділікке байланысты деп ойлаймыз.

Бұл межелер, ең алдымен, педагогикалық терминологияның білімнің көптілділігінің мәні келесідей ұғымдарды ашуына байланысты байытылуына байланысты:

– тілдік білім – қазіргі заманның барлық тілдері (туыс және туыс емес) және мәдениеті аясындағы білім (Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез);

– шет тілдік білім – жеке тұлғаны тілді және мәдениетті қатар өзара

байланыстырып зерделеумен шет тілі құралдарымен жеке тұлғаны дамыту (С.С. Кунанбаева);

– тілдік көпмәдениетті білім – шет тілі құралдарымен қазіргі заманғы ана тілі және зерттеліп отырған тілдердің көпмәдениетті қоғамдастықтарында мәдениеттердің қатар және өзара дамуының нормасы ретінде мәдени көптүрлілік туралы түсініктерін қалыптастыру (П.В. Сысоев);

– көптілді білім – көптілді жеке тұлғаны қалыптастыруда үш және одан астам тілдерді қатар меңгеруге негізделген мақсатты үрдіс (Б.А. Жетписбаева);

– тілдік тұлға – құрылымдық-тілдік күрделілігімен, шынайылықты бейнелеудегі терең ойымен және дәлдігімен, белгілі бір мақсатқа бағынуы дәрежесімен ерекшеленетін тілдік туындыларды (мәтіндерді) тудыру және қабылдауы шарт болатын адамның қабілеттері мен сипаттамаларының жиынтығы (Ю.Н. Караулов);

– екінші тілдік тұлға – адамның мәдениетаралық деңгейде қатынас құру қабілеті (И.И. Халеева);

– көптілді тұлға – бірнеше тілдің иесі: ана тілінің, тұрғын әлеуметінде қолданыста жүрген тілдердің; бір немесе бірнеше шет тілінің (Б.А. Жетписбаева).

Бұл жағдайда көптілдік білімнің жоғарыда келтірілген дефинициясы, яғни анықтамасы, нақты әлеуметтік-лингвистикалық мәнмәтінінде ашады, бұл жағдайда Қазақстанда үштілді білім ұғымының қолданысы мүмкін. Осы жағдайда сөз «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасының шеңберінде үш тілді игеру туралы көтерілуде. Сондықтан, берілген анықтамасында көптілдік мәніне екі және одан артық тілдің жиынтығы қатысты болатынына қарамастан, «үш және одан артық тілді меңгеру» деп ескертіп көрсетілген. Осыған орай, нақты құралда қолданылып отырған «үштілдік білім», «көптілдік білім» ұғымдары синоним болып табылады.

Жоғарыда айтылғанды басшылыққа алғанда, нақты әдістемелік құралда материалдарды баяндаудың қисыны анықталып, келесіде неізгі блоктардан құрылды:

– көптілді білімді жүзеге асыру жөніндегі халықаралық және отандық тәжірибеге шолу;

– Қазақстандағы көптілдік білімге мониторинг жүргізу.

1 Көптілді білім беруді жүзеге асыру жөніндегі халықаралық және отандық тәжірибеге шолу

Мәдени қоғамдастықтардың қарқынды интеграциясы жағдайында білім берудің классикалық моделі де айтарлықтай ауысуда. Өзінің базалық негіздерін сақтаумен, ол өз құрамына өтпелі кезеңдегі қоғамның қажеттіліктері шарт болған бірқатар инновацияларды да құрайды. Педагогикалық шындықтың ауысу көріністерінің бірі ретінде көптілдік білімнің қалыптасуына тұрақты беталысын атауға болады, ол әлеуметтік объектілері ойлары, олардың коммуникативтік дағдыларының және өзара қатынасындағы толеранттылығының демократиялық үлгісін дамытуға ықпалын тигізетін қуатты тетік ретінде шығады.

Педагогикалық инновациялардың оң болуына және оларды күнделікті тәжірибеге табысты енгізілуіне көп жағдайда тек әлеуметтік-экономикалық және саяси факторлар ғана, тарихи мұрасы да алғы шарт болады. Қайсыбір құбылыстардан тарихи тамырлары әлдеқайда терең де алыс көрінгенімен, олар бәрібір өзінің объективті заңдылығына байланысты өзара байланысып, өзара алғышарт беруіне қарай, белгілі дәрежеде қазіргі күндегі әлеуметтік ахуал сипатын негіздейді.

Осы мәнінде Қазақстандағы көптілді білім теориясы мен практикасының туындауы мен бой көтеруіне тарихи-педагогикалық алғы шарттары ретінде келесі баптарды көрсетуге болады:

– дүниежүзілік әлеуметтік-экономикалық кеңістікте орын алып жатқан жаһандық интеграциялық-саралау үрдістері бірлігінің диалектикалық бірлігі лингвомәдени коммуникациялардың әмбебап құралдарын іздестіруді талап етеді;

– осындай коммуникацияның құралы ретінде осы күні әлемдік тілдер арасында анағұрлым кең ақпараттық мүмкіндіктеріне ие ағылшын тілі танылуда;

– ағылшын тілінің қазақстандық қауымдастықтағы лингвомәдени кеңістігіне кіруі оның әлемдік экономикаға кіру үшін оны қажетті көлемінде институционалдық зерделеуді талап етеді;

– қазақ тілінің мемлекеттік мәртебесі, оның қолданысының шынайы деңгейі оның білім беру жүйесіндегі, соның ішінде тідік білімдегі қажеттілігіне алғышарт болуда;

– қазақ-орыс, ұлттық-қазақ, ұлттық-орыс билингвизмінің (қостілділіктің), ұлттық-қазақ-орыс үштілділігінің қолданысы, орыс тілінің үстемдігі есебінен Қазақстанда қалыптасқан қазіргі күнгі тілдік ахуал білім беру мазмұнында оқу пәндері ретінде тілдердің тепе-теңдігі қажеттілігіне алғышарт болуда;

– қазақстандық тілдік ахуал үшін табиғи саналып, тарихи қалыптасқан орыс-қазақ қостілділігі орыс тілін ана тілі ретінде және ана тілі емес ретінде меңгертудің кеңестік дәуірден мұра болып бізге қалған ғылыми-әдістемелік базасының жоғары деңгейде әзірленуіне алғышарт болып отыр;

– кеңестік дәуірдегі тілдік құрылыста қазақ тілінің шет қалған жағдайы

оның қолданыс белсенділігін тежейтін фактор болып шығып, сонымен қатар қазақ тілін оқытып-үйрету мәселесінде педагогикалық тәжірибенің жіті тапшылығына алғышарт болды.

Көптілді білімді іске асырудың ағымдағы жағдайы көп ретте жоғарыда келтірілген алғышарттармен анықталуда.

1.1 Көптілдік білім идеяларын Қазақстанда іске асырудың ағымдағы жағдайы

1.1.1 Көптілді білім аясындағы ЖОО-ның тәжірибесі

Қазақстанда көптілдік білім беру идеясын іске асырудың алғашқы кезеңі дәл осы сәттен басталған. Бұл кезең ҚР БҒМ ЖОО-ның көптілді мамандарды даярлау бойынша тәжірибесін жинақтауды өз бастамасына алып, осы мәселеге арналған бірнеше мәжіліс өткізген 2012 жылдың маусымына дейін төрт жылға созылды. Бұл Қазақстанның ЖОО-да көптілді білім идеяларының кең ауқымында енгізілуі үшін «түрткі» секілді болды. Сондықтан Қазақстанда көптілді білім дамуының жаңа кезеңін осы 2012 жылмен белгілеу үшін негіздеме бар.

Алғашқы төрт жылда базалық ЖОО-да белгілі бір тәжірибе жинақталып, алғашқы нәтижелерге қол жеткізіліп, нақты проблемалар белгіленді.

Осылайша, бірінші кезеңінде Е.А. Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің авторлық ұжымымен Қазақстан Республикасында көптілді білімді дамытудың тұжырымдамасы әзірленген, ол ҚР БҒМ-мен Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-мен бірлесе отырып ұйымдастырылған «Жоғары мектеп жүйесіндегі көптілдік білім: мәселелері мен келешегі» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясына қатысушылармен іске асыруға ұсынылған. Тұжырымдамаға сәйкес көптілдік білімді дамытудың көптілдік білімнің нормативтік базасы, ғылыми-әдістемелік, теоретикалық-әдіснамалық және оқу-ұйымдастырушылық қамтамасыздығын дамыту секілді негізгі бағыттары белгіленген.

Осылайша, Тұжырымдамада белгіленген барлық бағыттар бойынша 2008 жылдан бастап көптілдік білім жүйелі және кезең-кезеңімен іске асырылуда.

Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-де көптілді білім бағдарламасын енгізуді реттейтін нормативтік құжаттар әзірленген (1-қосымшасы).

Сонымен қатар, Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-де Көптілдік білімді дамытудың алғашқы орталығы ашылып, ағылшын тілінде оқу-әдістемелік материалдарды қалыптастыру бойынша кешенді жұмыс жүргізіліп, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін тиімді меңгеруге арналған академиялық база құрылып, оытушылардың тілдік дайындығы басталды, ППҚ-ның біліктілігін арттыру ісі орындалуда.

Университеттің авторлық ұжымымен арнаулы пәндер бойынша ағылшын тіліндегі оқу-әдістемелік кешендер әзірленді, ҚР БҒМ таңбасымен

дайындықтың алты бағыты бойынша үштілдік терминологиялық анықтамалықтар басылымнан шықты, оқу құралдары, практикумдар жарияланды. Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-де әзірленген барлық оқу материалдарының тұсаукесері республикалық көрмелерде және семинарларда, ЖОО оқытушыларының біліктілігін арттыру курстарында өтіп, ЖОО оқытушыларынан және үш тілде оқытатын мамандандырылған мектептердің мұғалімдерінен оң пікірсарап алынған (2 және 3 қосымшалары).

Көптілді топтарды құрумен бір уақытта арнаулы пәндер бойынша сабақтарды ағылшын тілінде жүргізу үшін оқытушылардың тілдік дайындығы қатар іске асырылуда.

Ағылшын тілін меңгерген пән оқытушыларын дайындау мақсатымен Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ ҚР БҒМ-нің «Дарын» Республикалық ғылыми-тәжірибелік орталығымен бірлесе отырып оқытып-үйрету семинарларын, ағылшын тілінен республикалық олимпиадаларды өткізіп, үш тілде білім беретін мамандандырылған мектептерге арнап ағылшын тіліндегі оқу-әдістемелік кешендерді әзірлейді, осы мектептерде өз бөлімшелері ашылуда. Осы күні ҚарМУ кафедралар бөлімшелерінің қызметі шеңберінде «Дарын» дарынды балалар Мектебімен, Нурмаков атындағы үш тілде білім беретін мамандандырылған мектебімен, Қарағанды қаласының № 93, 97 мектеп-гимназияларымен көптілді білім аясында белсенді қызмет етуде. Осы бағыттағы жоспарлы жұмыс ҚарМУ-дің көптілді білімді дамыту орталығына өз бетінше өңірдегі консультациялық орталық ретінде шығуға мүмкіндік берді де, ЖОО-ның оқытушылары көптілді білім бағдарламалары шеңберіне оқу үрдісін ұйымдастыру жөнінде практикалық ұсыныстарды алып отыр.

Көптілді мамандықтар, соның ішінде педагогикалық мамандықтар бойынша көптілді мамандарды даярлау.

Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ көптілді білім бағдарламасы бойынша мамандарды 19, соның ішінде 9 педагогикалық мамандықтар бойынша 12 факультетте даярлауда, атап айтқанда: «Химия», «Физика», «География», «Биология», «Математика», «Қазақ тілі және әдебиеті», «Тарих», «Бейнелеу өнері және сызу», «Дене мәдениеті және спорт» (3-қосымшасы).

2008-2009 жылдардан бастап 2013-2014 оқу жылдары аралығындағы кезеңде көптілді білім бағдарламасы бойынша білім алатын студенттер контингентінің өсу динамикасы (1-кесте).

1-кесте – Көптілді білім бағдарламасы бойынша білім алатын студенттердің контингенті

Оқу жылы	**Көптілді білім бағдарламасы бойынша білім алатын студенттердің саны**
2008-2009	62
2009-2010	89
2010-2011	118
2011-2012	196
2012-2013	257
2013-2014	390

Көптілді білім бағдарламасын іске асыру уақытында Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-де 145 маман дайындықтан шықты (2-кесте).

2-кесте – 2012 ж. және 2013 ж. бітірушілерінің бағыттары мен мамандықтары

Бағыттары	**Мамандықтардың аталымы**
Педагогикалық мамандықтар	050110 – Физика 050112 – Химия
Ғылыми-жаратылыстану мамандықтары	5В060400 – Физика 050606 – Химия
Гуманитарлық мамандықтар	050302 – Халықаралық құқық 050202 – Халықаралық қатынастар 050902 – Туризм 050509 – Қаржы

Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-де көптілді білім бағдарламасын іске асырудың негізгі талаптары болып табылатындары:

– оқытудың алғашқы екі жылында ЖБП және таңдау бойынша құрамдас циклындағы пәндер аясында студенттердің тілдік дайындығы;

– оқытудың үшінші және төртінші жылдарында төртеуінен кем болмайтындай базалық және бейінді пәндерді ағылшын тілінде меңгерту.

Студенттердің көптілді білім бағдарламасы бойынша дайындығы екі кезеңнен құрылған, олар: студенттердің тілдік дайындығының кезеңі (қазақ/орыс және ағылшын тілдеріне оқыту) мен базалық және бейінді пәндерді қазақ/орыс және ағылшын тілдерінде зерделеу.

Тілдік дайындық университеттің шет тілдер факультетінің және филологиялық факультетінің оқытушыларымен іске асырылады. Ағылшын тілін меңгеру түрлі факультеттерде келесі пәндер бойынша орындалады:

– Шет тілі (ағылшын);
– Ағылшын тілінің базалық курсы (*A2, B1, B2* деңгейлері);
– Ағылшын тілінің практикалық курсы;
– Кәсіби-бағдарлы ағылшын тілі;
– Кәсіби қызметтегі ағылшын тілі;
– Арнайы мақсаттарға арналған ағылшын тілі;
– Ғылыми-техникалық әдебиетті оқу және аудару;
– Халықаралық-құқықтық саладағы ағылшын тілі;
– Туризм саласындағы ағылшын тілі және т.б.

Көптілді білімді енгізу кезеңінде Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-де түрлі бағыттар бойынша ағылшын тілінде оқытатын базалық және бейінді пәндері санының өсуі байқалуда.

Сонымен қатар көптілді білім шеңберінде базалық және бейінді пәндерді оқыту орыс тілінде жүретін топтарда қазақ тілінде және оқыту қазақ тілінде жүретін топтарда орыс тілінде оқу ісі орындалуда (3-кесте).

3-кесте – Қазақ/орыс тілдерінде оқытылатын пәндер туралы мәліметтер

Мамандығы	**Оқыту орыс тілінде жүретін топтарда қазақ тілінде оқылатын пәндердің саны**	**Оқыту қазақ тілінде жүретін топтарда орыс тілінде оқылатын пәндердің саны**
5В072000 – Бейорган. заттардың хим. техн. 5В072100 – Орган. заттардың хим. техн. 5В074800 – Фарм. өнд. техн.	2	
5В011300 – Биология		2
5В070100 – Биотехнология		4
5В011600 – География		2
050110 – Физика 5В060400 – Физика	2	2
5В010700 – Бейнелеу өнері мен сызу		3

Бағдарламаны іске асырудың алғашқы жылдарының өзі оның нақты бәсекелестік артықшылықтың мәнісін жақсы түсінетін студенттер арасында жоғары талапқа ие екенін көрсетті. Көптілді топтарды қалыптастыру студенттердің тестілеу арқылы анықталатын тілдік дайындығының деңгейін ескерумен жүруде. Жалпы, көптілдік білім шеңберіндегі тілдер (қазақ, орыс, ағылшын) «білімге екі деңгеймен ену» қағидасына сәйкес, яғни тілдерді қатар меңгеру тілдік пәндерді зерделеу және жеке бейінді пәндерді оқыту тілі арқылы зерделенуде.

2012 жылы ҚР Білім және ғылым министрлігімен елдегі ЖОО-на ағылшын тілінде жаратылыстану және техникалық бейіндегі жеке бөлімшелерді ашу ұсынылған. ҚарМУ-де аталған бейін бойынша мамандардың дайындығы 7 мамандық бойынша жүргізілуде.

Педагог кадрлардың көптілдік білім бойынша біліктілігін арттыру.

Көптілді білім бағдарламасын табысты іске асыру ҚарМУ-де 2010-2012 жылдары 023 «Мемлекеттік білім беру ұйымдары кадрларының біліктілігін арттыру және қайта даярлау» рсепубликалық бюджеттік бағдарламасын орындауға мүмкіндік берді. Үш жыл бойында Қазақстан ЖОО-ның 225 оқытушысы, ең алдымен педагогикалық оқытушылары, өз біліктілігін Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-де, соның ішінде ҚарМУ оқытушылары да келесі курстар бойынша арттырды: «Арнаулы пәндерді ағылшын тілінде оқыту әдістемесі», «Кәсіби-бағдарлы ағылшын тілі», «Жаратылыстану-математикалық

пәндер бойынша сабақтарды ағылшын тілінде өктізу технологиясы» және т.б. Аталған курстарды меңгеру оқытушыларды бейінді пәндерді ағылшын тілінде оқыту ерекшеліктерімен таныстыру, көптілді аудиторияда қажетті әдістерді меңгеру, оқу-әдістемелік материалдарды ағылшын тілінде құрастыру біліктерін және дағдыларын қалыптастыру мақсатымен ғылыми-техникалық әдебиеттермен жұмыс амалдарына үйрету.

ҚарМУ-де ағылшын тілінде оқылатын базалық және бейінді пәндерді кадрлармен қамтамасыз ету мәселесі «Шет тілі: екі шет тілі» мамандығы бойынша дипломды алумен шет тілдер факультетінде оқыту, Көптілді білімді дамыту орталығының базасында ағылшын тілін меңгерудің сәйкес деңгейін растайтын сертификатты алумен, тілдік курстарды ұйымдастыру, біліктілікті арттырудың түрлі формалары мен курстары арқылы орындалуда. Бағдарламаны енгізу аралығында ағылшын тілін меңгеру деңгейін ҚарМУ-дің 102 оқытушысы өтіп, олардың ішінде 36 оқытушы сабақтарды ағылшын тілінде өткізу құқығын беретін сертификаттарға ие болды.

Базалық немесе бейінді пәндерді ағылшын тілінде оқытуды түлектерді шығаратын кафедралардың тәжірибелі оқытушылар құрамы іске асыруда, олар сәйкес тілдік дайындықты шет тілдер факультетінде өтіп, «Шет тілдер: екі шет тілі» мамандығы бойынша қосымша білім алып, тілдік курстардан және шетелдік өндірістік сынақтан өткен.

Көптілдік білім аясындағы ғылыми әзірлемелер.

Көптілдік білім аясындағы ғылыми зерттеулер екі бағытымен жүруде:

1) Диссертациялық зерттеулер (бастамасымен шыққан тақырыптар);

2) Грантты қаржыландыру шеңберіндегі ғылыми жобалар.

2008 жылы Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-де Б.А. Жетпісбаевамен (1-қосымша) көптілді білім мәселесі бойынша іргелі зерттеу аяқталған, оның қорытындысымен «Көптілді білімнің теоретикалық-әдіснамалық негіздері» атты докторлық диссертация қорғалды, оның теоретикалық мәнділігі қазіргі кездегі отандық педагогиканың ғылыми дискурсына көптілді білімді тұжырымдаудың теоретикалық-әдіснамалық негіздері енгізілгенінде: педагогикалық теория көптілді білім мазмұны туралы білімдермен, онымен арақатынаста тұрған көптілді тұлға тұжырымымен, көптілді білімнің теориясы тұрғысындағы этнолингводидактика, көптілді білім практикасын түрлендірудің әдіснамалық құралы тұрғысындағы этнолингводидактикалық көзқарастың мәні туралы білімдермен байытылған.

Диссертациялық зерттеудің практикалық мәнділігі алынған нәтижелерді көптілді білім идеяларын іске асыру, азаматтық консолидация үшін белсенді қолданыстағы және өзара әрекеттесудегі тілдерді қосып меңгеруде тепе-теңдікті қамтамасыз етуде, этносаралық қатынастарды сақтауда және жеке тұлғаның көптілді әлеуметтегі тілдік құқықтарын сақтауда пайдалану мүмкіндігінде. Одан өзге, мультимедиалық тілдік орталықтарды ұйымдастыру қағидатымен құрылып, бірақ білімділік функцияларынан басқа, басқарушылық та функцияларын орындап келе жатқан көптілді білімнің Оқу-әдістемелік

форматы тұрғысындағы «Көптілді білімді дамыту орталығының» тиімділігімен расталған.

Нақты диссертациялық зерттеу көп жағдайда көптілді білім, тұтас тілдік білімнің дамуындағы заманауи инновациялық стратегияларына ғылыми негіздеме беру аясындағы іргелі ғылыми және қолданбалы әзірлемелердің келешегін анықтады. Осылайша, профессор Б.А. Жетписбаеваның басшылығымен докторлық (*PhD*) және магистрлік диссертациялар шеңберіндегі көптілдік білім мәселелері бойынша зерттеулер іске асырылып, орындалуда.

Сонымен қатар зерттеудің нәтижелері өзінің дамуын келесі ғылыми жобаларда да тапқан. «Мектеп-ЖОО» жүйесінде көптілді білімнің сабақтастығын қамтамасыз етудің ғылыми-әдістемелік қамтамасыздығы» тақырыбымен зерттеу 055 «Ғылыми зерттеулердің гранттық қаржыландыруы» 2012-2014 жылдарға арналған бюджетік бағдарламасы шеңберінде орындалған, ол осы күннің өзінде қолданбалы нәтижелеріне ие (әдістемелік нұсқаулар, модельдер, бағдарламалар мен т.б.). Екі тақырып бойынша жұмыс басталған:

2015 жылы «Ғылыми зерттеулерді гранттық қаржыландыру» 055 ББ аясында келесі тақырыптар бойынша жұмыстар басталды:

1) «Научно-методическое сопровождение непрерывной языковой подготовки инженерных кадров в условиях полиязычного образования (колледж-вуз)» (Жетписбаева Б.А., КарГУ им. Е.А. Букетова).

2) «Научно-методическое обеспечение раннего обучения иностранным языкам» (Жетписбаева Б.А., КарГУ им. Е.А. Букетова).

3) «Формирование языковых компетенций педагогических кадров в условиях реализации политики полиязычия в Казахстане» (Жумагулова В.И., КазГосЖенПУ).

4) «Полиязычие – один из приоритетов современного образования в системе высшей школы» (Исмаилова Г.К., СГУ им. Шакарима).

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ-нің ғалымдарымен «Білімнің сапасын арттыру және халықаралық білім кеңістігіне интеграция жағдайындағы көптілді мәдениетаралық білімді дамытудың ғылыми-әдістемелің негіздері» атты жоба «Шет тілдік білімнің когнитвитік-лингвомәдениеттанушылық әдіснамасы» атты іргелі әзірлемелері шеңберінде іске асырылған, оның нәтижесінде көптілдіктің ғылыми-әдіснамалық негіздері тілдік білімді тұжырымды әмбебап деңгейіне шығарудан, пәндік мазмұнының әдіснамалық қағидаттарын, мазмұндық-технологиялық негіздерін анықтаудан және деңгейлеп ажыратудан бастап, тілдердің үштұғырлығын әмбебап деңгейлеп қалыптастырудың құрылымын анықтауға дейін көптілділіктің барлық құрамдастарын қамтитыны анықталып, одан өзге үш мәртебелі тілге оқытудың қиындығын ескерумен, деңгейлердің орындалған верификациясы келесілердің негізіне алынған:

- «Тілдердің үштұғырлығы» ұлттық жобасын оның білімділік бөлігін іске асыруда;
- ЕураАзЭҚ елдерінің гуманитарлық университеттерінің Консорциуымының жұмысында.

055 (Гранттық қаржыландыру) бюджеттік бағдарламасы бойыша

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясында педагогикалық ғылымдардың докторы К.Н. Булатбаеваның басшылығымен «Орта және жоғары мектеп жүйесінде көптілді білімді қамтамасыз етудің ғылыми-әдістемелік қамтамасыздығы» тақырыбында ғылыми жоба орындалған, оның нәтижесінде оқытудың екі технологиясы әзірленіп, апробациядан өткен: тілдік пәндерді меңгертудің функционалдық-коммуникативтік технологиясы және тілдік емес пәндерді меңгертудің когнитивтік-коммуникативтік технологиясы. Зерттеудің нәтижелері көптілді білім мәселелеріне арналған түрлі деңгейлердегі форумдарда (ағылшын тілі мұғалімдерінің III формуы) апробациядан өткен (Астана қ. Білім басқармасы), оқытып-үйрету семинарларында (АҚШ Елшілігінің ағылшын тілінің өңірлік орталығы: Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 20 жылдығына (Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ және басқалары) арналған «Мультилингвизм және мәдениетаралық білім: шет тілдерді Қазақстанда оқыту тәжірибесінен»). 30-дан астам ғылыми және оқу-әдістемелік еңбектер жарияланды.

1.1.2 Мектептердің көптілді білім аясындағы тәжірибесі

Көптілді білім идеяларын Қазақстанда жүзеге асыруда ерекше орынды Қазақстанда 1992 жылдан бастап қызмет етіп отырған қазақ-түрік лицейлерінің бағдарламалары ерекше орында тұр. Алғашқы қазақ-түрік лицейлер Қазақстанда 1992 жылы Алматы, Көкшетау және Кентау қалаларында пайда болған. Лицейлер ер балаларға арналған, қыз балаларға арналған және аралас болып ажыратылады. Оқыту төрт тілде жүреді: қазақ, орыс, түрік және ағылшын.

ҚТЛ-дың 300-ге жуық түлегі халықаралық зияткерлік олимпиадалардың жеңімпаздары мен жүлделі орын иелері атанды.

Қазақ-түрік лицейлері (ҚТЛ) – Қазақстандағы «KATEV» Халықаралық қоғамдық қорының басшылығымен жүрген мектептердің желісі. «*KATEV*» Халықаралық қоғамдық қоры 1997 жылы Қазақстан мен Түркия арасындағы түрік тарапынан білім беру ұйымдарының жұмысын үйлестіру мақсатымен 1992 жылы түзілген келісім негізінде құрылған. «*KATEV*» Халықаралық қоғамдық қорының басшылығында жүргендері: 28 қазақ-түрік лицейі, Сулейман Демирель атындағы университет, Тараз қаласындағы Жамбыл экономикалық университеті, «Шахлан» бастауыш мектебі, «НұрОрда» халықаралық мектебі.

«НұрОрда» халықаралық мектебі (Астана қ.) Қазақстандағы барлық мектептер секілді, 2012 жылғы Үлгілік оқу жоспарына сәйкес білім алуда. Жетінші сыныптан бастап барлық пәндер ағылшын тілінде оқытылады. Оқушылардың тілдік дайындығын қамтамасыз ету мақсатымен, 6-сыныптан кейін 2-айлық жазғы мектептер өтеді, онда білім алушылар, ең алдымен, 7-11сыныптарда зерттелетін пәндер бойынша терминологияны игереді.

Бастауыш (1-6 сыныптар) сыныптардың оқушылары да 2012 жылғы Үлгілік оқу жоспарларымен білім алуда. Оған сәйкес, олар ағылшын тілін

аптасына 2-3 сағаттан зерделейді.

Оқулықтарға қатысты: бастауыш мектеп «Атамұра» баспасының оқулықтарымен; 7-11 сынып оқушылары бейімделген оқулықтармен оқуда, яғни «НұрОрда» оқытушылары барлық пәндер бойынша оқулықтарды ағылшын тілінде әзірлеп/ оған аударады, содан кейін «Атамұра» оқулықтарының баламасы болып табылатын «*ZAMBAK*» оқулықтарын баспадан шығарады.

Жоғары сыныптарда оқыту ағылшын тілінде жүретініне қарамастан, «НұрОрда» оқытушылары арасында ағылшын тілін иеленуші жоқ, бірақ түрлі іс-шараларды өткізгенде мектепке «*KATEV*» Халықаралық қоғамдық қорының волонтерлары тартылады. Сонымен бірге, жылына 2 рет оқытушылар аттестаттаудан емтихан түрінде өтеді. Аттестаттауға жатпайтын мұғалімдер үшін 2 айлық жазғы семинарлар ұйымдастырылады.

Көптілдік білім идеяларын іске асыру бойынша ұқсас жағдай барлық ҚТЛ-да байқалуда. Жалпы, көптілдік білім идеяларын Қазақстанда жүзеге асырудың ағымдағы жағдайына жүргізілген талдаулар келесіні белгілеуге мүмкіндік береді:

1) 2007 жыл. Қазақстан Республикасының Президенті «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасына бастамашылық етті.

2) 2008 жыл. Е.А. Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті және Абылай хан атындағы Халықаралық қатынастар және Әлемдік тілдер университеті көптілдік білімді іске асыру бойынша базалық ЖОО ретінде танылды (ҚР БҒМ-нің 22. 07. 2008 жылғы «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімді дамытудың басым бағытары бойынша базалық ұйымдарды бекіту туралы» № 441 бұйрығы).

Қазақстан Республикасында көптілді білімді дамыту Тұжырымдамасы әзірленді (Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ).

«Жоғары мектеп жүйесіндегі көптілді білім: мәселелері мен келешегі» Халықаралық ғылыми-практикалық ғылыми конференциясы өткізілді (ҚР БҒМ Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-мен бірлесіп).

Көптілдік білімді ЖОО-да енгізуді реттейтін нормативтік құжаттар әзірленді (Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ).

Көптілді білімді дамыту орталығы ашылды (Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ).

3) 2009-2011 жылдар. Арнаулы пәндер бойынша (базалық және бейінді) ағылшын тіліндегі оқу-әдістемелік кешендердің әзірлемесі басталды, ҚР БҒМ таңбасымен дайындықтың алты бағыты бойынша үштілді терминологиялық сөздіктер басылымнан шықты (Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ).

Ағылшын тіліндегі оқу-әдістемелік материалдарды қалыптастыру бойынша кешенді жұмыс жүргізілді, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін меңгерту үшін тиімді академиялық база құрылды, оқытушылардың тілдік дайындығы белсенді жүруде, ППҚ-ның біліктілігін арттыру орындалуда (Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ).

Оқытып-үйрету семинарларының, ағылшын тілі бойынша республикалық семинарлар (Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ ҚР БҒМ-нің «Дарын» ҚҒПО-мен

бірлесіп).

Үш тілде оқытатын мамандандырылған мектептерге арнап ағылшын тілінде оқу-әдістемелік кешендер әзірленді (Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ).

Үш тілде оқытатын мамандандырылған мектептерде кафедралардың бөлімшелері ашылды (Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ).

Қазақстан Республикасының 33 мектебінде көптілдік білім бойынша эксперимент басталды.

Іргелі зерттеу ісі аяқталып, Б.А. Жетписбаеваның «Көптілді білімнің теоретикалық-әдіснамалық негіздері» тақырыбымен диссертациясының бұқара алдында қорғауы орын алды.

Магистрлік диссертациялар шеңберінде көптілді білім мәселелері бойынша зерттеулер басталды, 2012-2014 жылдарға арналған 005 «Ғылыми зерттеулерді гранттық қаржыландыру» бюджеттік бағдарламасының шеңберінде «Мектеп-ЖОО» жүйесінде көптілді білімнің сабақтастығын қамтамасыз етудің ғылыми-әдіснамалық қамтамасыздығы» (жетекшісі п.ғ.д. Б.А. Жетписбаева, Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ), «Орта және жоғары мектеп жүйесінде көптілді білімнің ғылыми-әдістемелік қамтамасыздығы» (жетекшісі п.ғ.д. К.Н. Булатбаева, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы) атты ғылыми жобалар бойынша зерттеулер өткізілуде.

Жобалардың шеңберінде:

– 100-ге жуық ғылыми және ғылыми-әдістемелік еңбектер жарияланды;

– көптілді білім берудің технологиялары әзірленді (тілдік пәндерді меңгертудің функционалдық-коммуникативтік технологиясы және тілдік емес пәндерді меңгертудің когнитивтік-коммуникативтік технологиясы).

4) 2012-2013 жылдар. Қазақстанның ЖОО-да көптілді білім беру шеңберінде мониторнигтік зерттеулер жүргізілуде (ҚР БҒМ-нің Болон процесінің орталығы).

Көптілді білім мәселелеріне арналған түрлі деңгейдегі форумдар өткізілуде:

– ағылшын тілі оқытушыларының III форумы (Астана қаласының Білім басқармасы);

– оқытып-үйрету семинарлары (АҚШ Елшілігінің ағылшын тілінің өңірлік орталығы);

– Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 20 жылдығына арналған «Мультилингвизм және мәдениетаралық білім: Қазақстанда шет тілдерін оқыту тәжірибесі» атты Халықаралық ғылыми-әдістемелік семинар (Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ).

ҚР БҒМ «Қазақстанда филологиялық білім дамуының басым бағыттары» атты филологтардың I Съезі ұйымдастырылды, онда көптілді білім мәселелеріне көп назар аударылған.

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлтық білім академиясында Съезд шеңберінде «Білім – Образование» атты журналдың арнайы нөмірі баспадан шықты, ондағы тараулардың бірі көптілдік білімге арналған.

5) 2014 жыл. Қазақстанның пилоттық мектептерінде көптілді білім аясында мониторингтік зерттеулер басталды (Ы. Алтынсарин атындағы Ұлтық білім академиясы).

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлтық білім академиясымен «12 жылдық білім - 12-летнее образование» (№ 1, 2014 ж.) көптілді білім мәселелеріне арналған республикалық журналы әзірленді.

1.2 Көптілді білім аясындағы халықаралық тәжірибе (қысқаша сипаттамасы)

1.2.1 Азия елдеріндегі оқыту тілдері

Сингапур. Басым тілдер: ағылшын, қытай, тамиль, малай.

Сингапурдың білім орындарында пәндердің басым санын оқыту ағылшын тілінде орындалады, әсіресе бұл математика және жаратылыстану ғылымдарына қатысты. Сингапурдың бұрыңғы Премьер-Министрі Ли Куан Ю ағылшын тілін күнделікті қарым-қатынас тілі ретінде қолдануды ұсынған, бұл түрлі этникалық азаматтардың және мәдени топтардың қарым-қатынасын жеңілдетіп, сонымен қатар Сингапурдың жаһандық экономикаға интеграциясы үрдісін жеңілдетуге керек еді.

Тілдік пәндер:

– ағылшын тілі;
– ана тілі (қытай, малай және тамиль);
– тамильдік емес тілдер (хинди, урду және т.б.);
– ана тілін тереңдетіп игеру (қытай, малай және тамиль);
– шет тілі (француз, неміс, жапон).

1987 жылы ағылшын тілі мектептерде оқытудың негізгі тілі болды, ал ЖОО-да толығымен оқыту ағылшын тілінде жүргізілді. Негізгі бәсекелестік артықшылықтары:

– ағылшын тіліндегі сапалы жоғары білім;
– 2008 жылы 97 000 шетелдік студент білім алған, 2015 жылға қарай 150 000 шетелдік студенттерді оқуға тарту көзделуде;
– тұрғындардың 80% ағылшын тілін меңгерген.

Сингапурдағы білімнің тірегі қостілділік болып табылады. Ағылшын тілі меңгерілуі мектептен басталып, сонымен қатар басқа пәндерге оқыту іске асырылып, бірінші тіл болғанына қарамастан, оқушылар мен студенттердің басым көпшілігінен үш ресми тілдің біріне жататын қытай, малай және тамиль секілді «ана тілін» де игеру талап етіледі. Ана тілі бойынша емтихан бастапқы мектептің (*PSLE*) бітіруші емтиханының міндетті құрамдасы, сонымен қатар *N*-, *O*- және *A*-деңгейлерінен сертификат алу емтиханы болып табылады. Ана тілін жеткілікті жоғары дәрежеде игеру Сингапур университеттеріне оқуға түсудің қажетті шарты, бірақ бұл ережеде шетелдік студенттер ескерілмейді.

Қостілдік саясат алғаш рет 1966 жылы бекітілген. Оның басты

мақсаттарының бірі ағылшын тілін Сингапурдың бытырап кеткен этникалық және мәдени топтарының қарым-қатынасындағы бейтарап тіл тұрғысынан дамыту болып табылады. Ағылшын тілін «бірінші тіл» ретіде тану барлығына қоса, Сингапурдың жаһандық экономикаға ену үрдісін күшейтуді де көздейді.

Елдегі тілдік және мәдени плюрализмді мойындау өз алдына, оқушылар мен студенттерге ана тілін меңгеруінде, өзінің этникалық тамырларын ұмытпауға және онда өзінің ұқсастығын, өзінің мәдени ерекшелігін сақтауға мүмкіндік беруді мақсат етеді.

Малайзия. Малайзияның ресми тілі – малай тілі. Ағылшын тілі тарихи тұрғысынан (1960 жылдардың соңына дейін) іс жүзінде әкімшілік тілі болып жүрген. Бүгінгі күні ағылшын тілі екінші тіл ретінде маңызды рөл атқарып, әлдебір дәрежесінде білім беру саласында қолданылуда. Одан өзге, ағылшын тілінің малай нұсқасы бизнесте кең қолданысқа ие, онымен қатар жиі манглиш - малай тілінің және біршама дәрежеде қытай және тамиль тілдерінің ықпалы күшті ағылшын тілі. Елдің шығыс бөлігіндегі тұрғылықты халықтардың тілі мейлінше кең таралған, олар басым көпшілігінде малай тіліне болар-болмас туыстықта. Осы тілдердің ішінде кең тарағаны ибан тілі, ол 600 мыңға жуық иесімен ерекшеленеді.

Малай қытайлары басым жағдайда Оңтүстік Қытайдың түрлі (Оңтүстік Минь, кантон, хакка, хайнань және басқалары), сонымен қатар кем дәрежесінде, путунхуа диалектілерінде сөйлейді. Елдегі үндістер басым жағдайда тамиль тілін қолданады.

Малайзияның саңырау тұрғындары малайлық, сонымен қатар жоғалу мүмкіндігі бар пинанган және селангор ымдау тілдерінде қатынасқа түседі.

Индонезия. Индонезияның мемлекеттік тілі индонезиялық тіл (индон. *Bahasa Indonesia*), австронезиялық тілдер шоғырының индонезиялық тармағына жатады. Оның мәртебесі конституциямен және қолданыстағы заңнамамен реттеледі. Жазу үлгісі – латын алфавитіне негізделген.

Индонезиялық тіл елдегі барлық орта білім беретін мекемелерінде меңгерілуге міндетті. Қайсыбір дәрежесінде оны Индонезияның ересек тұрғындарының барлығы дерлік меңгерген деп айтуға болады, 2009 жылғы жағдай бойынша оның елдегі белсенді иелерінің саны 60% құрауда. Сонымен қатар, тұрмыста мемлекеттік тілді қолданатын тұрғындардың саны шамалы (түрлі бағалауларға қарағанда, 12%-дан бастап 20%-ға дейін) – индонезиялықтардың басым саны отбасы шеңберінде жергілікті ана тілін қолдануда. Бұл жағдайда тұрғындардың айтарлықтай саны қостілді – ана тілі мен мемлекеттік тілді еркін меңгеріп, көбісі екі тілді де ана тілі ретінде көреді.

Филиппиндер. Мемлекеттік тілі – тагаль тілі (тагалог немесе пилипино). Тұрғындардың басым саны австронезиялық шоғырдың филиппин тілдерінде сөйлейді, оның кең тарағандары – тагаль, себуано, илокано, биколь, хилигайнон, пангасинан, капампанган, варай-варай. Тұрғындардың басым көпшілігі ағылшын тілін меңгерген. Сонымен қатар кең тараған тілдер ішінде испан (3 %), чабакано испандық-креол тілі (1 %). Қытай, Испан тілі Филиппиндерде үш жүз жылдан астам уақыт қолданылып (1571-1898), елдегі жалғыз жазбаша тіл қызметін атқарып келген. Алайда, Испанияның тым алыс

жатқаны салдарынан, жергілікті тұрғындардың негізгі бөлігі үшін ана тілі бола алмады. 1898 жылғы Испандық-американдық соғыс Филиппиндердің АҚШ бақылауына өтуімен аяқталды. Оған қарамастан, испан тілі, ел ішінде лингва франк дәрежесін 1950-ші жылдардың басына дейін сақтап келген, содан кейін американдық үкімет оны ағылшын тіліне ауыстыру үшін белсенді күш салған. Алдымен 1973 жылғы конституция бойынша испан тілі өзінің ресми мәртебесінен айырылды, ал 1986 жылдан кейін мектептерде міндетті пән ретінде зерттеу аясынан шықты. Оған қоса, филиппиндердің автохонды тілдері, соның ішінде тагаль тілі өз құрамында сөздік қорының 40% құрайтын испан тілінің елеулі қабаттарын сақтап отыр. Филиппиндерде ағылшын тілі кең қолданыста, әсіресе ғылымда, білімде және баспада.

Камбоджа. Тұрғындардың шамамен 96 % кхмер тілінде тілінде сөйлейді, австроазиялық тілдер шоғырына жатады да, Камбоджидағы жалғыз ресми тіл болып табылады. Отаршылдық уақыттың мұрасы болып қалған екінші тіл есебінде француз тілі тараған, бірақ оның қолданыс аясы соңғы уақытта айтарлықтай қысқарған. Француз тілі көптеген мектептерде және университеттерде білім тілі тұрғысынан, сонымен қатар шектеулі дәрежесінде елдің үкіметімен қолданылуда. Одан өзге, бұл тілді камбоджиялық ересек тұрғындардың басым көпшілігі есте сақтап қалған. Соңғы онжылдық ішінде анағұрлым тартымды және меңгерілуі қызықты шет тілдері арасында ағылшын тілі мен қытай тілі танылуда.

Сонымен қатар, елдегі аз ұлттардың тілдері де кең тараған: чем және қытай диалектілері, вьетнам, лаос, тай және т.б. таулы жерлердегі халықтар өз тілінде сөйлейді: зярай (джарай), эде (радэ), стиенги, саоть, пор, самре және куи.

Үндістан. Үндістан үнді-арий тілдер шоғырының (тұрғындардың 74 %) және дравидтік тілдер шоғырының (тұрғындардың 24 %) отаны болып табылады. Үндістандағы тұрғындардың тілдесетін басқа тілдер австроазиялық және тибет-бирмандық лингвистикалық тілдер шоғырынан шыққан. ХиндиҮндістанда ең кең тараған тілі, ол Үндістан үкіметінің ресми тілі болып табылады. Бизнесте және әкімшілік тарапынан кең тараған ағылшын тілі «қосымша ресми тіл» мәртебесіне ие; сонымен бірге ол білім саласында, әсіресе орта және жоғары білімде үлкен рөл атқарады. Үндістанның конституциясында 21 ресми тіл белгіленген, ол тілдерде тұрғындардың басым көпшілігі немесе классикалық мәртебесіне ие тұрғындар тілдеседі. Үндістанда барлығы 1652 диалект бар.

Үндістандағы ЖОО-ның басым санында оқыту ағылшын тілінде жүреді. Елдегі жоғары білім еуропалық ЖОО бағдарламаларының деңгейінде ұсынылады.

Қытай. Қытайдағы ханьдар өзінің меншікті ауызекі және жазбаша тілі - қытай тіліне ие, онымен олар өз елінде де, шетелде де қолдануда. Қытай тілінде сөйлейтіндердің саны 1 миллиард адамнан асады.

Қытайдағы 55 аз ұлттардың да басым көпшілігі өзінің меншікті тілдеріне ие. Елді азат еткен соң, негізінде қытай тілін қолданып жүрген хуэй (дұңған) халқынан басқа, маньчжурлар мен шэ, өз тілінде ауызекі тілдесіп жазба тілін қолданғандар моңғалдар, тибеттер, ұйғұрлар, корейлер, қазақтар, сибо, тай,

өзбектер, қырғыздар, татарлар мен орыстар. Өзінің жазбаша тілі наси, мяо, цзинпо, лису, ва, лазу халықтарында да болған, бірақ олар кең қолданылмаған. Қалған 34 этникалық топтарда ұлттық жазуы болмаған.

ҚХР түзілген соң, үкіметтік бағдарлама шеңберінде 10 этникалық топ үшін жазбаша тілдер түзіліп, жүйеге келтірілген, соның ішінде чжуан, буи, мяо, дун, хани, ли және т.б., ұйғұрлардың, қазақтардың, цзинпо, лаху және тайлардың жазбаша тіліне реформа жүргізілді.

Жапония. Елдегі тұрғындардың басым саны жапон тілінде сөйлейді. Оның басқа тілдерде дәл ұқсастары жоқ, алтай тілдер шоғырына жақын, идеографиясын және буын фонографиясын қатар үйлестіретін ерекше жазбаша нұсқасына ие. Грамматикалық қатарына қарағанда агглютинативті, грамматикалық мәндерін басым жасанды жолмен білдірумен қатар келеді. Тілдің ерекшелігі гоноративтердің жүйесінің дамуында, ол жапондық қоғамның үстемдік табиғатын көрсетуге бағытталған. Жапон тілінің «Синсэ-кокугодзитэн» сөздігіне сәйкес, қытай тегіндегі сөздер оның шамамен 49,1 % құрауда, жапондық сөздердің өзі - 33,8 %, өзге кіріккен сөздер - 8,8 %. Жапондық жазу үлгісі негізгі үш бөліктен құрылады, олар: ка́ндзи (Қытайдан кірген иероглифтер), және екі буын азбук - катакандар және хирагандар (кана), Олар Жапонияда кандзи негізінде құрылған. Осы жазу үлгілерінің әрқайсысы заманауи жазуында өзінің дәстүрлі орнын алған. Сонымен қатар латын жазуы мен араб сандары қолданыста. Жапондық жапондық-рюкю тілдеріне жататын Рюкю тідерінде Окинавада сөйлейді, бірақ оны оқып-үйренетіндердің саны аз. Айн тілі қолайсыз тілдерге жатады. Оны тек Хоккайдодағы қартайған тұрғындар ғана біледі.

Елдегі жеке және мемлекеттік мектептердің көбісінде оқушылар жапон және ағылшын тілдерін меңгеруде.

Армения. Армениянның мемлекеттік тілі – армян тілі. Армян тілінен басқа (дәлірек айтқанда, шығыс-армян), елде орыс тілі (онымен тұрғындардың 70 % қолданып жүр) ағылшын тілі, сонымен қатар ең көп аз ұлттардың тілі ретінде езид тілі кең тараған.

Орыс тілі ақпараттық рөлінде қызмет етуде (Армения да үш ресейлік телеарнаның трансляциясы жүреді, олар: «Первый канал (Ресей)», «РТР-Планета» және «Культура», сонымен қатар мемлекет аралық «МИР» атты телерадиокомпаниясы қызмет етуде, орыс тілінде шығатын газеттер: «Республика Армения», «Голос Армении» мен т.б. және Армениянның орыс тілінде шығатын «Базис» экономикалық журналы). Сонымен қатар бұл тіл өзінің гуманитарлық қызметін де жалғастыруда: ол орыс тіліндегі әдебиетті, соның ішінде кәсіби әдебиетті оқу үшін қажет, бұл жағдай оның ғылыми және арнаулы білімдердің трансляторы тұрғысындағы мәнділігін бейнелеп, сонымен қатар орыс мәдениетіне қосу мүмкіндігін береді.

АР-ның Білім және ғылым министрлігімен орыс тілін тереңдетіп оқытумен жүретін мектептердің қызметі туралы ережелер бекітілген. Республикада ондай мектептердің саны 60-қа жетеді. Сонымен бірге елде орыс сыныптары бар 40 жалпы білім беретін және 3 жеке мектеп қызметін көрсетуде. Ондай сыныптардың барлығында оқыту Ресей Федерациясының бағдарламаларымен

және оқулықтарымен жүреді. Әдеттегі мектептерде орыс тілі екінші сыныптан бастап он бірінші сыныпқа дейін оқытылады, ал шет тілі болса – тек бесініші сыныптан басталады.

Израиль. 1922 жылы Британияның Патшалық үкімімен Палестинадағы ресми тілдер ретінде ағылшын, араб және иврит тілдерін бекіткен. Британиялық мандат кезінде (яғни, 1948 жылға дейін) ағылшын тілі Палестинада ресми тіл болып, оны үкімет өкілдері де, жергілікті тұрғындар да иммигранттардың көпшілігі де қолданған.

Израиль мемлекеті құрылған соң, 1949 жылы кнессетпен түзетулер қабылданып, нәтижесінде ағылшын тілі өзінің ресми мәртебесінен айырылып, иврит бірінші, ал араб тілі екінші мемлекетік тіл болып жарияланды. Оған қарамастан, осы екі тілдің мәртебесі тең емес. Жиі жағдайда жол сілтегіштерге және көше аталымдарына араб тілінде жазуларды енгізу үшін соттың арнайы рұқсаты қажет.

Сонымен бірге Израиль – иммигранттардың елі болып табылып, оның салдары ретінде ол көптілді мемлекет болуда. Тұрғындардың басым саны ағылшын тілін меңгерген, одан өзге орыс, амхар, испан және француз тілдері таралған. Мемлекеттік мәртебесінен басқа Израильде «ресми танылған» тілдердің мәртебесі де бар. Бұл қатарға ағылшын, орыс және амхар тілдері жатады.

1.2.2 Европа елдеріндегі оқыту тілдері

Нидерланд. 1952 жылы интернационалдылықты дамыту, жоғары білім сапасын арттыру мәселелері бойынша Nuffic агенттігі құрылған.

Бұл ел – жоғары оқу орындарындағы оқытуды ағылшын тілінде ұсынған алғашқы ел. Онда ағылшын тілінде 1543 халықаралық оқу бағдарламалары қолданыста жүр (олардың жалпы саны 1560):

– 849 бағдарлама жоғары оқу орнынан кейінгі білім бойынша;
– 267 бағдарлама жоғары білім бойынша;
– 400-ден астамы – қысқаша оқу бағдарламалары.

2011 жылы онда 81 700 шетелдік студент білім алды.

Нидерландыдағы тұрғындардың 87% өз ойын ағылшын тілінде жеткізе алады (тұрғындар арасында тілді таңдауы бойынша жүргізген сауалнама, Европалық комиссия). Ағылшын тілі голландиялық орта білім жүйесіндегі барлық деңгейлерде міндетті емтихан пәні болып табылады.

Норвегия. Байырғы этностардың үш ресми тілі қолданылады. Ағылшын тілінің кең танымал болуы тән. Бастауыш және орта мектептерде ағылшын тілі бойынша білімдеріне ерікті тестілеу жүреді. Осло қаласында мамандандырылған халықаралық мектеп қызмет етеді (орта мектептің пәндерін ағылшын тілінде оқыту).

1997 жыдан бастап ағылшын тілі меңгеру үшін міндетті болды.

2007 ж. ағылшын тілінде 3 500 пән және 200 магистрлік бағдарлама есебі берілді.

2010 ж. бұл елде 17 696 шетелдік студент білім алды.

Дания. 2004 ж. Жоғары білімнің интернационализациясы бойынша стратегия қабылданды:

– жоғары білім деңгейінде ағылшын тіліндегі академиялық бағдарламалардың санын арттыру;

– шетелдік студенттер және оқытушылар үшін Даниялық білімнің тартымдылығын арттыруға ықпал ету;

– Даниядағы білім беру ұйымдарына дарынды адамдарды тартуда қолайлы жағдайларды жасау үшін қолдау көрсету.

Ағылшын тіліндегі академиялық бағдарламалардың 1000-нан астамы түрлі мамандықтар бойынша әзірленген.

Ағылшын тілі 3-сыныптан бастап мектепте міндетті пән саналады. Оқушылар ағылшын тілі бойынша ұлттық тестіні 7-сыныпта тапсырады. Сонымен бірге, ағылшын тілі мектепті аяқтағанда тапсыратын емтихандар тізіміне қосылған.

Австрия. Шет тілдерге оқыту бастауыш мектептің 1-2 сыныптарынан міндетті болып табылады. Автсриялық мектептердің 96% астамы ағылшын тілін меңгертуді ұсынады. *CLIL* түрлі формалары іске асырылған (пәнді және тілді біріктіріп оқыту).

Финляндия. Мектептерінде шет тілінде арнайы бағдарламалар әзірленген. Жеке пәндерді оқыту ағылшын ітілнде жүреді. Оқытуды ағылшын тілінде жүргізетін жеке мектептер бар. Орта білім ағылшын тілінде.

Бельгия және Люксембург. Үш ресми тіл қолданыста.

Мектепте ағылшын тілін меңгеру міндетті.

Антверпен қаласында халықаралық мектеп қызмет етеді (ағылшын тілінде оқытудың толық циклы жүреді).

Франция. Колледждерге арнап шет тілдерді меңгерудің жаңа бағдарламалары әзірленген:

– бірінші деңгей – оның мақсаты *A2* деңгейіне жету (орта немесе бастауыш стандартты қолданушы);

– екінші деңгей – оқытуды аяқтауына қарай тілді меңгеруі *B1* немесе *A2* деңгейіне сәйкес келуі тиіс (өз бетінше қолданушы).

Словения. Бастауыш мектепте ағылшын тілі міндетті бағдарламаның бөлігі ретінде (бірінші шет тілі) меңгеріледі. Төртінші сыныпта, міндетті факультативтік пән (екінші шет тілі) ретінде меңгеріледі. Жетінші сыныпта, егер оқушылар шет тілін екінші триадасында меңгерген болса, онда ағылшын тілі міндетті бағдарлама ретінде меңгеріледі.

Грузия. Ондағы ағылшын тілін күшейту жөніндегі мемлекеттік бағдарлама мыналарды құрайды:

– Грузиядағы ағылшын тілді жазғы мектептер;

– Ұлыбританиядағы ағылшын тіліндегі жазғы мектептер;

– Студенттермен алмасудың жоғары мектепті Грузиялық бағдарламасы / *GHSEP*.

Осы аталған барлық үш суб-жобаны Грузияның Білім және ғылым

министрлігі қаржыландырады.

Швеция. Ағылшын тілі үшінші сыныптан бастап тоғызыншы сыныпқа дейін міндетті пән болып табылады. Швеция оқушыларының ағылшын тілін меңгеруге мотивациясы осы тілдің жоғары мәртебесіне байланысты. Швецияның ЖОО-да оқыту негізінде ағылшын тілінде жүреді.

1945 жылы қостілділікті жалғастыру және ЖОО-да ағылшын тілін оқытуды дамыту үшін Швеция Институты (*Swedish Institute*) құрылған.

ЖОО-ның 60% (52 оқу орнынан 32) ағылшын тіліндегі түрлі оқу бағдарламаларын ұсынады. 2008 жылы 600 оқу бағдарламалары (оның ішінде 400 магистрлік) ағылшын тілінде болды. 31000 шетелдік студент және 19000 студент алмасу бойынша оқиды.

Тұрғындардың 89% ағылшын тілінде сөйлейді.

Эстония. ЕО-қа (2004) кіру сәтінен және Болон процесіне қосылу сәтінен бастап ағылшын тілін меңгеру ісі қарқынды серпін алуда. 34 ЖОО-ның 7 ағылшын тілінде оқытудың түрлі бағдарламаларын ұсынады.

2014 жылға келесілерді арттыру жоспарланып отыр:

– Эстонияның ЖОО-да шетелдік оқытушылардың үлесін 3% дейін арттыру;

– *PhD* және пост-докторлықтан кейінгі бағдарламалар бойынша шетелдік студенттердің үлесін 10% арттыру;

– Жалпы шетелдік студенттердің санын 3000 адамға дейін арттыру.

Ағылшын тілін меңгеру Эстонияда міндетті.

Ағылшын тіліне оқытудағы сұраныс білім берудің барлық деңгейлерінде өте үлкен.

1.2.3 Еурпалық мектептердегі көптілдік білім тәжірибесі

Көптілді білімнің ағағұрлым қызық тәжірибесі Еуропаның бірігу үрдісінде жинақталған. Сол кезде бірінші Еуропалық қоғамдастықтың дипломат қызметкерлері – ата-аналар тобының бастамасымен 1953 ж. (Люксембург I, Кирхберг) құрылған Еуропалық мектептің моделі қалыптасты. 1957 ж. сәуірінде ЕЭО мүше-елдері келісім ресімдеп, оның нәтижесінде Еуропалық мектеп өзінің түлектеріне Қоғамдастықтың барлық мүше-елдерінде танылатын біліктілікті беру құқығын алумен алғашқы ресми Еуропалық мектеп мртебесіне болады. Осыдан кейін жаңа Еуропалық мектептер Қоғамдастықтың басқа да елдерінде, соның ішінде Бельгияда, Италияда, Германияда, Нидерландта, Ұлыбританияда, Испанияда және Францияда құрылды. 2008/09 оқу жылының басына Еуропалық Одақта жаңа үлгідегі 14 мектеп қызмет ете бастаған. Еуропалық мектептердің ең үлкен саны осы күні Бельгияда (4 Брюссельде және біреуі Моледе).

Еуропалық бірігу саясатының негізін қалаушы Жан Монне Еуропалық мектептердің мақсаттарын келесідей белгілеген: «Бірге білім ала отырып, түрлі еуропалық елдердің оқушылары жастық шағынан іріткі салатын еркін өсіп, түрлі мәдениеттердің үздік үлгілерімен таныс бола тұра, өзінің өсуіне қарай өз

қоғамдастығын түсіне бастайды. Өз елдеріне сүйіспеншілік және оның жетістіктері үшін мақтаныш сезімдерінен арылмай, олар өздерін өз ата-бабаларының бірыңғай және өркениетті Еуропа туралы идеяларын жүзеге асыруға салған еңбектерін аяқтауға және нығайтуға дайын еуропалықтар деп ұғынады»[2].

Еуропалық мектептер Конвенциясының 3-бабы құрамында бала-бақшасы, бастауыш мектептің бес сыныбы мен орта мектептің жеті сыныбы енген оқытудың толық курсын қарастырады. Конвенцияның 5-бабына сәйкес, өтілген сыныптар, соның ішінде анықтамалар мен дипломдар ЕО мүше елдерінің барлығымен баламалы кестесіне сәйкес танылады. Оқытудың толық циклы аяқталысымен, оқушылар «Еуропалық Бакалавриат» аттестатын алады, оларға бұл құжат ЕО мүше елдерінің аумағындағы кез-келген университетке осы елдегі орта білімді аяқтау туралы эквивалентті құжатына ие азаматтармен қатар шарттарда оқуға түсуге құқық береді [3].

Еуропалық мектептердің мақсаты ретінде көптілдік пен көпмәдениеттік оқыту шығады. Оқыту ЕО-ның ресми тілдерінде жүргізіледі: егер оқушылардың ана тілі ресми тілдер қатарына қосылмаған жағдайында, оқытудың бірінші тілін (*L1*) таңдауда ата-аналар әдеттегідей Қоғамдастықтағы өздерінің мүше елінің ресми тілі пайдасына қарай шешім қабылдайды. Еуропалық мектептердің бағдарламасы кем дегенде екі тілде, атап айтқанда оқушылардың ана тілінде және ағылшын, француз немесе неміс тілі секілді Еуропалық мектептердің үш жұмыс тілінің бірінде функционалдық шеберлікті және сауаттылықты меңгерудегі жоғары деңгейге қол жеткізуді көздейді. Оқытуға деген көптілді көзқарас ана тілінің біріншілігі (*L1*) және аддитивтік және теңестірілген көптілдікті қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Тілдік және пәндік оқытудың сапасы мектептің ана тіліне оқыту жағдайын есептемегенде, бірдей бағдарламалары мен оқу жоспарлары бар тілдік бөлімдерге бөлінуімен қамтамасыз етіледі [4].

Тілдік бөлімдердің (немесе секциялардың) саны білім алушылардың контингентімен анықталады. Едәуір ірі мектептерде, мысалы Брюссельдегі және Люксембургтегі мектептерде, тілдік бөлімдердің саны оннан асуы мүмкін. Әр тілдік бөліміндегі оқыту нақты тіл иелерімен орындалады. Бірінші шет тілін меңгеру *L2* (ағылшын, француз немесе неміс) бастауыш мектептің бірінші сыныбынан бастап оқытудың тұтас кезеңінде міндетті. Орта мектептің үшінші сыныптан бастап тарих пен географияны меңгеру оқушылардың таңдаған бірінші шет тілінде жүргізіледі. Орта мектептің төртінші сыныбынан бастап бірінші шет тілі (*L2*) сонымен қатар қоғамдық ғылымдар циклының өзге пәндерін оқытуда қолданылады, атап айтқанда факультативтік негізде – экономиканы оқытуда. Екінші шет тілін (*L3*) меңгеру соңғы екі сыныптан басқа деңгейлерде орта мектептің екінші сыныбынан бастап міндетті. Екінші шет тілі ретінде оқушылар Еуроодақтың кез-келген тілін, оның осы мектепте оқытатын тілдердің тізімінде болуы шартымен таңдай алады, бұл қағидаға Ирландия мен Бельгияның оқушылары жатпайды – олар үшін өз елінің басқа ұлттық тілін меңгеру міндетті. Үшінші шет тілін меңгеру (*L4*) оқушыларға орта мектептің төртінші сыныбынан бастап факультативтік пән ретінде ұсынылады.

Еуропалық мектептер моделінің ерекше белгісі - бірінші шет тілін оқыту құралы ретіндегі қолданысына бара-бара ауысу. *L2* енгізудің алғашқы кезеңінде бірінші шет тілі осы мақсатпен тек бастауыш мектептің үшінші сыныбында пәндік академиялық емес циклындағы сабақтарда қолданылып, содан кейін оның оқу үрдісіндегі рөлі бірте-бірте өседі, бірақ оқытудың ешбір кезеңінде ол мектеп бағдарламасын оқытудың жалғыз құралы болмайды. Бірінші шет тілінде едәуір жоғары танымдық дағдыларды және абстрактілі-қисынды ойды талап ететін академиялық пәндерді меңгеру тек орта мектептен басталады, бұл жағдай оқушыларға ана тілін де (*L1*) , бірінші шет тілін де (*L2*) академиялық қолданысында теңестірілген қостілділікке қол жеткізуге мүмкіндік береді. Шет тілін меңгерудің жоғары деңгейіне қол жеткізу үшін Еуромектептерде оқу үрдісіндегі шет тілдердің үлесі бастауыш мектептің екі алғашқы сыныбында 10% өсіп, орта мектептің соңғы екі сыныбында 60% дейін өседі.

Бастауыш білімнен орта білімге ауысқанда, бірінші шет тілінің оқыту құралы ретіндегі рөлі айтарлықтай өседі. Осылайша, орта мектептің алғашқы екі жылында *L2* мектеп бағдарламасындағы пәндерді оқыту құралы ретіндегі қолдану үлесі 30% құраса, орта мектепте оқытудың соңғы төрт жылында бұл үлес сынып уақытының 35% астам үлесіне дейін өседі.

Еуропалық мектептерде тілдердің грамматикалық құрылымын меңгеруге көп көңіл бөлінеді. Шет тілдерді пән ретінде меңгеру орта мектепті бітіргенге дейін жүреді. *L1* оқытудың соңғы төрт жылында осы мақсатпен оқу жоспарының 10%, ал *L2* - 7-8% бөлінеді. Бірінші шет тілінде білім алушылардың тілдік дамуының біртекті болмауын және бастауыш деңгейлерінің әр түрлі болуын ескеріп, тілдік қолдау көрсетудің бірнеше түрі қарастырылған: соның ішінде *L2* меңгреуінде деңгейі жеткіліксіз оқушыларды орта деңгейге дейін тарту, бұл шаралар *L2* пән ретінде зерттеудің стандартты сыныптарының орнына ұсынылады және сыныптан тыс уақытта репетитормен (жаттықтырушымен) қосымша сабақтар.

Бір уақытта Еуропаның түрлі елдерінің балаларын Еуропалық мектептерде көптілді оқытудың тәжірибесі, сонымен қатар, түрлі тілдес балалардың сынып бөлмесі жағдайында да, сыныптан тыс уақытта, оқу үрдісінен бос уақытта да жүйелі түрде тілдік қатынасқа түсу қажеттігін көрсетті. Тілдік пәндер түрлі ұлттар балаларынан құрылған аралас топтарда тіл иелерімен жүргізіледі. Орта мектептердегі музыка, өнер және дене мәдениеті бойынша сабақтар үнемі түрлі тілдік секциялардың оқушыларынан құрылған топтарда өтеді. Бірінші шет тілін меңгеруге және көптілді ортада қатынас құрудың табысты дағдыларын шыңдауға бастауыш мектепте күнделікті өтетін «Еуропалық сағаттар» деп аталатын іс-шаралары айтарлықтай дәрежеде ықпалын тигізуде. «Еуропалық сағаттар» барысында түрі тілдік секциялардың оқушылары бірлесе отырып мәдени және көркемдік қызметке және ойын іс-шараларына қатысады. Балалардың оқытушылармен және өзара қатынасы нақты мектепте халықаралық қатынас құралы болып табылатын Еуропалық мектептердің үш негізгі тілінің бірінде жүреді (*vehicular languages*).

Оқушылардың тілдік қатынасуын жақсартумен байланысы практикалық мақсаттардан өзге «Еуропалық сағаттар» мектеп оқушыларының бойында

еуропалық қоғамдастық және жалпы еуропалық мәдениетке қатыстығы, «еуропалық сәйкестігі» сезімдерін ұғынуды көздейді. Еуропалық мектептерде, бірақ, «әлеуметтік инженерия» көптілді ортаны құрудың ұтымды амалы болып, шет тілін меңгеру сапасын арттыруға әсерін тигізеді [5].

Оқушыларды оқыту сапасы айтарлықтай дережесінде мұғалімдердің өздерінің дайындық сапасымен және оқытушылар құрамын іріктеумен анықталады. Еуропалық мектептердің барлық мұғалімдері білім берудің ұлттық жүйелеріне сәйкес тағайындалып, оқыту құралы ретінде қолданылатын тілдің иесі болып табылады. Мұғалімдердің басым саны тіл иесі еместердің көптілді топтарындағы жұмысқа көптілді білім бағдарламасы бойынша арнайы дайындықтан өтпеген, сондықтан еуропалық мектептерде мұғалімдерді сәйкес біліктілікті меңгерту үшін іштен оқыту жүйесі қолданылады. Барлық оқытушылар қостілді болып, кем дегенде еуропалық мектептердің үш жұмыс тілінің бірін қолдануы тиіс. Сонымен бірге Еуропалық мектептердің барлық мұғалімдері Еуропалық мектеп моделінің философиясын түсінуі, яғни көптілділікті және плюримәдениеттілікті білім берудегі қалаулы және қол жетімді мақсаттар ретінде мойындауы тиіс.

Еуропалық мектептерде қолданылатын оқулықтар мен оқу материалдары бірінші шет тілін тіл иесі деңгейінде оқытуға бірте-бірте ауысуды қарастырады. Оқыту құралы ретіндегі бірінші шет тілі бойынша оқу материалдары оқушылардың орта мектептегі жоғары сыныптарына жетуінде негізінде аутентикалық, нақты тілдің біртілді иесіне арналған болады.

L2 пән ретінде меңгергенде, әдеттегідей, Еуропалық мектептердегі білімнің алғашқы кезеңінде оқытушының рөлі оқушылардың бай лексикалық-грамматикалық тілдік материалмен жүйелі жұмысын қамтамасыз етіп, келесіде шынайы өмірге еліктейтін жағдайларда практикалық тұрғысында шыңдаумен қатар жүретін коммуникативтік әдістер басым болады. Бұл кездегі стратегиялар жобалар бойынша жұмыстарды, ойындарды ұйымдастыруды, театрлық қойылымдарды жасауды, бейнефильмдерді түсіруді, әндерді жаттауды, сонымен қатар қысқа сапарларды және меңгеріп отырған тілдің еліне едәуір ұзақтау (бір аптаға дейін) бір-екі сапарды ұйымдастыруды құрайы [6]. Бастауыш мектептің алғашқы үш сыныбында оқыту барысында грамматикалық терминология мен формальды грамматикалық теория мүлдем дерлік қолданылмайды. *L2* жүйелі түрде талдамалық зерделеу, соның ішінде грамматика да, орта мектептен басталады, онда бірінші шет тілі оқу бағдарламасына оқыту құралы ретінде енеді, бұл конспектілеу, дискурстың негізгі сәттерін сомалау және ғылыми жобаларды сипаттау дағдыларын дамытуды мақсатты дамытуды талап етеді.

Еуропалық мектептердегі бірінші шет тіліне оқытудың нәтижелерін бағалау жүйесі орта мектептің төртінші сыныбынан бастап, формальды тестілеуді қарастырады. Орта мектепті аяқтаған соң, оқушылар бірінші шет тілі бойынша (*L2*) мектепте білім алған барлық пәндерінен ауызша және жазбаша емтихандардың сериясынан өтеді (*L2* оқыту пәні ретінде, география, тарих, экономика, әлеуметтану, дін, өнер, бірқатар факультативтік ғылыми курстар). «Еуропалық бакалавриатқа» бітіруші емтихандарды өткізу деңгейі біртілді тіл

иелерін тестілеу кезіндегі ұлттық білім беру жүйелерінде қабылданған стандарттарына сәйкес болады (мысалы, француз лицейлерінде неміс гимназияларындағыдай).

Бастауыш мектепте және оытудың алғашқы үш жылында бірінші шет тіліне оқыту нәтижелерін бағалау үшін формальді тестілеуді өткізбей ағымды формальді емес бақылау қолданылады.

Еуропалық мектептердегі көптілді білім беру тәжірибесі еуропалық ғалымдардың айтарлықтай назарын 1990 жылдардан бастап тартуда.

Еуропалық мектептер моделін еуропалық елдердегі ұлттық білім беру жүйелеріне тасымалдаудың тиімсіздігіне қарамастан, Брюссель университетіндегі көптілділіктің зерттеушісі Алекс Хоузен жазып отырғанындай, Еуропалық мектептердің тәжірибесіндегі көп зат бұқаралық мектеп білімінде қолданысын таба алады. Хоузен Еуропалық мектеп моделінің көптілдік құзыреттілікке қол жеткізудегі тиімділігін анықтайтын Еуропалық мектептердің төрт маңызды факторын ажыратады, оларды өзге қос және көптілді оқыту бағдарламаларын әзірлеуде және ұтымды көптілді білім біреуді ұйымдастыруда ескеру керек:

1. Уақыт факторы (бірінші шет тіліне оқытуды бастау қажет болатын тиімді жасы; *L2* оқыту ұзақтығы және *L1 / L2* көлемдерін оқу үрдісіндегі арақатынасы).

2. Оқу үрдісіне *L2* пән ретіндегі және оқыту құралы ретіндегі интеграциясы.

3. Тәуелсіз, өз бетінше сөз өндірісінің қажеттілігі (бірінші шет тілінің қолданысында өнімді дағдыларды дамыту).

4. Грамматикалық және стилистикалық дағдыларды дамыту мақсатымен тұтас курсында *L2* пән ретінде формальді оқытудың қажеттілігі [12].

Бірінші шет тіліне оқытуды бастаудың ұтымды жас аралығы көптілді білімнің табысты өтуіне ықпалын тигізетін фактор ретінде тілдік білім аясындағы зерттеулердің назарына ЕО-ның ұлттық білім беру жүйелерінде теңестірілген және қос және көптілділікке қол жеткізуге қажеттілік пайда болғанға дейін әлдеқайда ертерек түскен. Нақты зерттеулердегі қарама-қайшылықтарға қарамастан, Еуропалық мектептердің көптілдік білім беру моделін құрғанда бірінші шет тіліне бастауыш мектептің бірінші сыныбынан ерте бастауға таңдау түскен болатын. Сонымен қатар Еуропалық модель бірінші шет тіліне ұзақ және үздіксіз, соның ішінде бастауыш және орта білімде оқытуға негізделген, бұл тұтастық элементін қамтамасыз етіп, оқыту курсы мен оқу жоспарларының үздіксіздігін қамтамасыз етеді. Оған қоса, Еуропалық мектептердің тәжірибесі оқу жоспарындағы *L1* және *L2* ұтымды арақатынасын ана тіліне және мәдениетіне шығын түсірмей, бірінші шет тілін меңгрудің жоғары деңгейіне қол жеткізу үшін қажеттілігін көрсетеді.

Оқу үрдісінде шет тілін пән ретінде оқытудың табысты интеграциясы және оның оқыту құралы ретіндегі қолданысының тиімділігі тек Еуропалық мектептермен ғана емсе, көптеген эксперименттердің нәтижесінде, соның ішінде канадалық ену әдісімен де дәлелденген [7].

Еуропалық мектептердегі тәжірибе көрсетіп отырғанындай, шет тіліне

табысты оқыту үшін нақты тілді кем дегенде бір пәнді оқытудағы құрал ретінде қолдану қажет. Оқытудың бастапқы кезеңінде *L2* дене мәдениеті, музыка, өнер сабақтарындағы қолданысы және керек десе, жаратылыстану сабақтарына енгізу мәнмәтінінде шартты және когнитивті-талапсыз тілдік материалмен жұмыс үшін мүмкіндіктерді тудырады. Орта мектептің деңгейінде абстрактілі-қисынды, когнитивті ой-өрісін талап ететін пәндерді оқыту да мүмкін болады.

L2 оқыту құралы ретіндегі қолданысы, «ену» тәжірибесі көрсетіп отырғанындай, негізінде рецептивтік тілдік дағдылардың және біліктердің дамуына ықпалын тигізеді, бұл оқу үрдісінің дәстүрлі ұйымдастырылуымен түсіндіріледі, онда мұғалімге доминант рөлі беріледі де, оқушылардың сынып дискурсындағы белсенді қатысу мүмкіндіктері шектеулі. Еуропалық мектептерде бірінші шет тілін оқыту және қатынас құралы ретіндегі қолданысында оқушылардың өз бетінше, дербес сөз өндірісі сыныпта да, сыныптан тыс уақытта да еркін ұзақ тілдік өндіріске өз ықпалын тигізетін коммуникативтік-қаныққан тілдік ортаны қалыптастыру жолымен қарастырылады. Еуропалық мектептерінде бірінші шет тілінде тілдік дағдылардың дамуына, сонымен қатар, тілдік топтарды араластыру әсерін тигізеді, ол бірлескен оқу және сыныптан тыс қызмет жағдайларында *L2* халықаралық қатынас тілі ретіндегі кең қолданысына жетелейді.

Канадалық «ену» тәжірибесі көрсетіп отырғанындай, бірінші шет тіліне пән ретінде оқытудың толық курсы бойында, соның ішінде орта мектептің жоғары сыныптарында формальді оқытусыз, *L2* оқыту құралы ретінде қолдану тіл иелерімен салыстырғанда, меңгеріліп отырған тілдегі жетік мінсіздікке кепілдік бере алмайды.

Еуропалық мектептердің бағдарламасы оқушылардың *L2* бойынша грамматикалық және стилистикалық дағдыларын *L2* оқыту құралы ретіндегі сабақтарға қосымша үздіксіз жетілдіру қажеттілігін ескерумен түзілген.

Осылайша, Еуропалық мектептердің көптілді білім беруді ұйымдастырудағы тәжірибеі оқушылардың академиялық, тілдік және мәдени дамуына қойылатын қарама-қайшы талаптар келісіліп, теңестірілген көптілдікке қол жеткізу мақсаты қол жетімді болатынын көрсетіп отыр.

Еуропалық мектептер моделінің тілдік оқытуды ертеден бастау және пәндік-тілдік интеграциялап оқыту факторларын қолданатын басқа көптілдік білім беру модельдерімен салыстырғандағы табысты тәжірибесі Еуропалық мектептер моделінде сыныптан тыс жерде тілдік ортаны қалыптастыруымен, өнімді тілдік дағдыларды дамытуымен және тұтас курсында *L2* пән ретінде оқытуымен анықталады, бұл тілдік оқытудың сапасын үнемі жетілдіріп отыруға себебін тигізеді.

Сонымен, шетелдік мектептердегі және ЖОО-дағы оқыту тілдері мен меңгерілетін тілдерге әр жеке алынған ел үшін әлеуметтік-экономикалық даму ерекшеліктері алғышарт болады. Барлық ұлттық білім беру бағдарламалары (әсіресе еуропалық елдерде) өзінің контентін сақтау шартында дамуының жалпы тенденцияларына келеді, олардың ішінде жетекші рөлді білім беру бағдарламаларының үйлестірілуін (интернационалдандыруын) және еңбек нарығы сұраныстарына сәйкестікті қамтамасыз ету атқарады.

2 Республикадағы пилоттық мектептердегі көптілде оқытудың сапасына мониторинг жүргізу

Құралдың нақты тарауында республика мектептеріндегі көптілдік білімді іске асырудың сапасына ҚР Білім және ғылым министрлігінің тапсырмасымен Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен жүргізілген мониторингтің материалдары көрініс тапқан.

Мониторинг келесі тәртіппен ұйымдастырылды. Ғылыми зерттеулер орталығының қызметкерлерімен мониторингтің бастапқы нұсқасы түзілді, оның құрылымы мен технологиялық карталары республикамыздың бес өңірінен келген базалық мектептердің директорларымен және педагогтерімен талқыланды, олар: Астана қ., Ақмола, Алматы, Қарағанды және Оңтүстік Қазақстан облыстары. Талқылау Академия қызметкерлерінің базалық мектептерден келген өкілдерімен тікелей кездесуі формасында өтті. Осы кездесулердің барысындағы мектептер директорларымен өткізілген сұхбаттасу мазмұны да нақты мониторингтің бөлігін құрады.

Орын алған талқылаудың нәтижелерімен мониторингтің технологиялық карталары өзгертулерге ұшырап, оларға толықтырулар енгізіліп, осыдан кейін оларды мемлекеттік және орыс тілдерінде толтыру үшін жолданды. Мониторингтің мақсаты әлдебір ұйымдастырушылық қорытындыларды түзуді көздемегендіктен, мектептерге алынған мәліметтер тек олардың орын алғанында, нақты көрсеткіштерді басшылыққа алумен ұсынылатыны түсіндірілді.

Бұл жағдайда мектептерге карталарды қажетті түсініктемелермен ілестіру құқығы берілген.

Жалпы, 2015 жылғы мониторингке ХХ білім беру ұйымы қатысқан (4-кесте).

4-кесте – 2015 ж. көптілді білім мониторингісіне қатысқан білім беру ұйымдары туралы мәліметтер

	Мектептердің атауы	**Оқыту тілі**	**Мектептің мекенжайы**
1	2	3	4
1	М. Ғабдуллин атындағы №3 орта мектеп-кешені	қазақ	Көкшетау қ. Капцевич көшесі, 66
2	Үш тілде оқытудың №21 орта мектеп-гимназиясы	қазақ	Ақтөбе қаласы, ағайынды Жұбановтар көш. 273Б
3	«Дарынды балаларға арналған үш тілде оқытудың Әл-Фараби атындағы мамандандырылған гимназиясы» ММ	қазақ	Алматы облысы, Қарасай ауданы, Алмалыбақ ауылы, Хабибуллин көш., №9
4	Дарынды балаларға арналған үш тілде оқытудың Мұхтар Арын атындағы №24 «Экономика және бизнес» арнаулы лицейі	қазақ	Алматы облысы, Талдықорған қаласы, Абылайхан көшесі 150
5	«Атырау облысының дарынды балаларға арналған интернатты мекемесі мен қазақ-түрік лицейі» ММ	қазақ	Атырау қ., Досмұхамбетов көш., №10

			4-кестенің жалғасы
1	2	3	4
6	«Шәкәрім атындағы облыстық мамандандырылған мектеп» КММ	қазақ	ШҚО, Семей қ.,А. Байтұрсынов көш.,38
7	«Ы. Алтынсарин атындағы№ 159 гимназия» КММ	қазақ	Алматы қ., ББ, Қабанбай батыр көш., 86
8	«Мамандандырылған қазақ-түрік мектеп-лицей-интернаты» КММ	қазақ	Алматы қ.,Ақсай көш.,3Б, 27-үй.
9	«М. Мақатаев атындағы № 140 мектеп-гимназиясы» ММ	қазақ	Алматы қ., Туркебаев көш., 233
10	«Ақтөбе облысының дарынды ер балаларға арналған мамандандырылған қазақ-түрік лицей-интернаты» КММ	қазақ	Ақтөбе қ., ағайынды Жұбановтар көш., 263а.
11	«Талдықорған ер балаларға арналған қазақ-түрік лицейі» ММ	қазақ	Талдықорған қ., 7 ш-а., 3-үй
12	«Үш тілде оқытудың дарынды балаларға арналған мамандандырылған №20 лицей» ММ	қазақ, орыс	Алматы обл., Талдықорған қ., Тәуелсіздік көш., 62 тел
13	Үш тілде оқытудың дарынды балаларға арналған № 30 мамандандырылған мектеп-гимназиясы	қазақ, орыс	Атырау қ., Авангард 4 ш-а.
14	«Астана қаласы Білім басқармасының дарынды ер балаларға арналған қазақ-түрік лицей-интернаты» ММ	қазақ	Астана қ., Сейфуллин көш., 59
15	«НұрОрда» қазақ-түрік лицей-кешені»	қазақ	Астана қ.,. 23-13 көш.,, 34 (Р.Қошқарбаев, 34)
16	№ 48 мектеп–интернат	қазақ	Астана қ., Жирентаев көш., 15/2
17	«Қарағанды қаласының дарынды ер балаларға арналған қазақ-түрік лицей-интернаты» ММ	қазақ	Қарағанды облысы, Қарағанды қ., Октябрьский ауданы, Ақтөбе көш., 1.
18	«Дарынды ер балаларға арналған облыстық қазақ-түрік лицей-интернаты» ММ	қазақ	Павлодар қаласы, Ак.Ш.Шөкин көшесі, 146-үй
19	«НұрОрда» мектеп-интернаты	қазақ, орыс	Өскемен қ.,, Утепов көш., 22/1
20	Жамбыл облысы әкімшілігінің үш тілде оқытудың «Дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектебі»	қазақ	Тараз қ., Төле би көш., 22
21	Жамбыл облысы Білім басқармасының «Айша бибі атындағы дарынды қыз балаларға арналған қазақ-түрік мектеп-интернаты» ММ	қазақ	Тараз қ., Сыпатай көш., 31
22	Батыс Қазақстан әкімшілігі Білім басқармасының «С. Сейфуллин атындағы дарынды балаларға арналған № 11 облыстық мамандандырылған мектеп-интернат кешені» КММ	қазақ	Орал қ., Мұхит көш., 37 үй

			4-кестенің жалғасы
1	2	3	4
23	Батыс Қазақстан әкімшілігі Білім басқармасының «Батыс Қазақстан дарынды балаларға арналған облыстық мамандандырылған қазақ-түрік мектеп-лицей-интернаты» КММ	қазақ	Орал қ., Деркул д., Жасдәурен балалар кешені, 3
24	Дарынды балаларға арналған облыстық № 9 қазақ-түрік лицей-интернаты	қазақ	Қызылорда қ., Сұлтан Бейбарыс көш., №10
25	Қызылорда облысы білім басқармасының «Дарынды балаларға арналған № 10 облыстық қазақ-түрік лицей-интернаты» КММ	қазақ	Қызылорда қ., Сұлтан Бейбарыс көш, № 10
26	«Мамандандырылған экономикалық лицей» ММ	қазақ	Маңғыстау облысы, Ақтау қ., 15ш-а, 31 ғимарат
27	«Маңғыстау облысының дарынды балаларға арналған мамандандырылған қазақ-түрік мектеп-лицей-интернаты»	қазақ	Ақтау қ., 30 ш-а , 180 ғимарат
28	М.Тасова атындағы үш тілде оқытудың №12 мамандандырылған мектеп-интернаты	қазақ	Оңтүстік қазақстан облысы, Шымкент қ., Курнаков көш., №6
29	«Оңтүстік Қазақстан облыстық үш тілде оқытудың дарынды балаларға арналған мамандандырылған №1 мектеп-интернаты»	қазақ	Шымкент қ.
30	«Дарынды балаларға арналған облыстық мамандандырылған ЛОРД мектеп-лицейі» КММ	орыс	Петропавл қ., .Алматы көш., 4
31	«Дарынды балаларға арналған № 3 гимназия»	орыс	Павлодар қ., Короленко көш., 19-үй
32	«Мамандандырылған экономикалық лицей» ММ	орыс	Маңғыстау обл., Ақтау қ., 15 ш-а, 31-ғимарат
33	Қостанай облысы әкімшілігі Білім басқармасының «Дарынды балаларға арналған «Озат» мектеп-интернаты» КММ	орыс	Қостанай қ., Маяковский көш., 112
34	Облыстық мамандандырылған № 8 мектеп	орыс	Орал қ., Жезқазған көш., 1
35	«Дарынды балаларға арналған үш тілде оқытудың мамандандырылған мектебі» КММ	орыс	Тараз қ., Төле би даңғылы, 22
36	«№8 мектеп-лицей» КММ	орыс	Алматы қ., Алмалы ауданы, Шарипов көш.,105
37	ШҚО білім басқармасының «Дарынды балаларға арналған дамыта оқытудың «Шығыс» ғылыми-зерттеушілік мамандандырылған орталық-мектеп-кешені» КММ	орыс	Өскемен қ., Революционная 2/1
38	Коммерциялық емес *Haileybury Astana School* АҚ	ағылшын тілі	Астана қ.,.43-а көш, 4-үй
39	Коммерциялық емес *Haileybury Almaty School* АҚ	ағылшын тілі	Алматы қ., Әл-Фараби даңғылы 112

Педагогикалық зерттеулер жиі жағдайда іріктелген сипатта жүреді, онда анағұрлым маңызды негіз ретінде алынған нәтижелерді және қорытындыларды бас жиынтыққа тұтасымен тарату мүмкіндігі шығады. Бұл жағдайда оқу жетістіктерін бағалаудың объективтілігін және сенімділігін қамтамасыз ету үшін, іріктеуді репрезентативтілігі туралы мәселені дұрыс шешіп алу қажет. Зерттеушілер, әдеттегідей, келесі қағидатты басшылыққа алады: зерттеліп отырған объект статистикалық бейнелеуге жататын өзінің белгілері бойынша неғұрлым біртекті болса, соғұрлым іріктеу де кем шығуы мүмкін. Егер іріктеу кездейсоқтық қағидатымен қалыптасса, онда ол әдетте 10%-дан аспайды. Кейде ол асыра бағалануы мүмкін, егер бұл жағдай зерттеу шарттарында көзделсе.

Бір ғалымдар объектіні 50 адам құраса, онда тегіс сауалнама өткізу қажет, егер олардың саны осы саннан астам болса, онда іріктеу әдісін қолдануға болды деп есептейді. Басқалары объектіде 500 адам және одан астам болса, тек сонда ғана іріктеу әдісін қолдану қажет деген пікірде. 5 мыңнан кем адамның бас жиынтығы үшін, 500 адамнан кем болмайтын іріктеу жеткілікті, 5 адам және одан артығы үшін бас жиынтық үшін оның құрамының 10%, бірақ 2-2,5 мың адамнан кем болмайтын санымен алу қажет. Сынамалы сауалнаманы зерттеу ауқымында өткізу үшін 100-250 адам көлеміндегі іріктеу жеткілікті.

2014 жылғы мониторингпен салыстырғанда, зерттеліп отырған білім беру ұйымдарының құрамына пилоттық мектептерден өзге Қазақстанда қызмет ететін халықаралық мектептер де алынған (қазақ-түрік лицейлері, коммерциялық емес *Haileybury* АҚ).

Бұл жағдайда іріктеу – 63% құрап, мейлінше репрезентативті танылған, себебі іріктеулерді анықтауға қойылатын негізгі талаптар мен келесі шарттар сақталған:

1) бас жиынтық мүшесінің іріктеуге түсуіндегі тең құқықтары;

2) іріктеуді зерттеліп отырған сипатына тәуелсіз өткізу қажет (кері жағдайда, іріктеуге, мысалы, тек спортшылар ғана түсіуі мүмкін);

3) мүмкіндігінше іріктеу біртекті жиынтықтан орындалуы қажет;

4) іріктеу шамасы жеткілікті дәрежеде үлкен болуы керек.

2.1 Жалпы ережелер

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен әзірленген және өткізілген көптілділік білім мониторингісінің негізіне педагогикалық мониторингтің теориясындағы және практикасындағы негізгі ережелер алынған. Осылайша, педагогикада мониторинг ұғымымен келесіні білдіреді:

– оқу үрдісін үздіксіз, ұзақ уақыт бойында бақылау және оны басқару;

– оқу мен тәрбиелеу жағдайын ұзақ уақыт бойында бақылау және осы үрдістерді қатысушыларды дер кезінде қолайсыз, сындарлы немесе жол беруге болмайтын жағдайлардың туындау мүмкіндігі туралы хабарландыру жолымен басқару [9];

– педагогикалық жүйелердің қызметі туралы кез-келген ақпаратты өңдеу, сақтау, беру жүйесін;

– педагогикалық қызмет нәтижелерін қдағалау;

– оның қалаулы нәтижеге немесе бастапқы болжамдарға сәйкестігін анықтау мақсатымен білімдегі қайсыбір үрдісті ұдайы бақылау;

– оқу мен тәрбиелеудің тиімділігін үздіксіз қадағалаудың және мектеп қызметін реттейтін және түзетіп отыратын басқарушылық шешімдерді қабылдаудың диагностикалық негізделген жүйесі [10];

– оқушылар қызметінің нәтижелерін психологиялық-педагогикалық қадағалау және педагогтердің қызметін сүйемелдеудің ғылыми-әдістемелік жүйесін.

Соңғы берілген анықтама, біздің байқауымызша, педагогикалық мониторинг ерекшелігін анағұрлым дәл анықтайды, себебі педагогикалық қызметте екі желі өзгеріссіз орын алады: оқу қызметі (оқушылардың) және оқыту қызметі (педагогтердің). Осы екі бірі-біріне ұмтылған ағынның соншалықты өзара шартталғаны, біреуі екіншісі болмаса, еш жағдайда мүмкін көрінбейді.

Жоғарыда келтірілген анықтамаларда педагогикалық мониторингті педагогикалық жүйелерді, педагогикалық үрдістерді, педагогикалық қызметті басқару үрдісімен байланысы туралы ой сарыны бар. Сондықтан оны әдіс ретінде де, педагогикалық басқару (менеджмент) құралы ретінде де қарастыруды мейлінше мүмкін деп санаймыз. Бұл дегеніміз, педагогикалық мониторингтің басқарудың келесі технологиялық ресімдері көмегімен іске асырылатынын білдіреді, олар: бастапқы деректерді жинау (БДЖ); ақпарат ағынын өңдеу (ААӨ); шешімдер нұсқаларын әзірлеу (ШНӘ); шешімдер нұсқаларын келістіру (ШНК); басқарушылық шешімдерді қабылдау (БШҚ); шешімдерді орындауына дейін жеткізу (ШОЖ); қабылданған шешімді бағалау (ҚШБ).

Осы мәселені зерттеушілердің мониторингтің қасиеттері ішінен атап өтетіндері: толықтығы, релеванттылығы (орындылығы); сәйкестігі, объективтілігі, дәлдігі, дер кезінде орындалуы, қол жетімділігі, үздіксіздігі, құрылымға бөліну және мониторингтің әрбір деңгейі үшін тән бойы, сонымен қатар оның негізгі әдістері қатарында атайтындары: қайсыбір жүйенің даму жағдайын бақылау, бағалау және болжамдау. Біз бұл қатарға мониторинг жүйесінде кездейсоқтық емес және объективті ақпаратты тіркеуге және ескеруге мүмкіндік беретін әдістердің де тобын қосамыз. Атап айтқанда, осы әдістердің тобына тәуелсіз ситаттамалардың әдісі, субъективті пікірлерді объективтендіру әдісі жатады. Мысалы, мектептерде, бұл әдістер мониторинг деректері негізінде басқарушылық шешімдер талқыланып, келсілілетін және алқалы түрде қабылданатыны психологиялық-педагогикалық консилиумдарды өткізуде негізгі болып табылады.

Педагогикалық мониторинг өзі білім беру қызметін бағалауды қалыптастыруға арналған құралдар болып шығады. Білім беру жүйесін бірнеше айқындаманы басшылыққа алумен бағалауға болады:

– үрдісті бағалау;

– нәтижені бағалау;

– нәтиженің бастапқыда белгіленген мақсатқа сәйкестігін бағалау;

– жүйенің бастапқы және ақырғы жағдай арақатынасын бағалау.

Педагогикалық мониторинг туралы анағұрлым толық түсінікті педагогикалық әдебиетте бар жіктемелерді зерделеумен алуға болады. Осылайша, мониторингтің келесі түрлерін ажырататыны анықталды:

– *мақсаттардың ауқымы бойынша* – стратегиялық, тактикалық, оперативтік мониторинг;

– *оқыту кезеңдері бойынша*– кіріс немесе іріктеу, оқу немесе аралық, шығыс немесе қорытынды;

– *уақытша тәуелділік бойынша* – ретроспективтік, алдын алу немесе озық, ағымдағы;

– *ресімдердің жиілігі бойынша* – реттік, мерзімдік, жүйелі;

– *бақылау объектісін қамту бойынша* – шоғырланған, іріктелген, тегіс;

– *ұйымдастырушылық формалары бойынша* – жеке, топтық, жаппай;

– *объектілі-субъектілі қатынастар бойынша* – сыртқы немесе әлеуметтік, өзара бақылау, өз бетінше талдау;

– *қолданылған құралдар бойынша* – стандартталған, стандартталмаған, матрицалық және т.б.

Д. Вилмс, мониторингтің мәнділін сипаттамалары оның өткізіліп отырған жүйесімен анықталатынын көрсетіп, мониторингтің келесі түрлерін ажыратады:

1. Басқаруды келістіру мониторингі. Бұл жүйе мұғалімнің және мектиепті қаржыландырудың мәнділігін ерекше атап, білімнің орын алып келген қамтамасыздығы бірқатар стандарттарға сәйкес келетінін дәлелдеуге тырысады. Егер мектеп оларға сәйкес келсе, онда оның қызметі стандарттарға сәйкес келмейтін мектептерге қатысты сәйкес танылады, оны түзету жоспарынан бастап жабуға дейінгі кесімдер қолданылады.

2. Диагностикалық мониторинг. Оның мақсаты – оқушылардың академиялық дағдыларының әлсіз және күшті жақтарын олардың жеке тұлғасын тәуелсіз анықтау. Оның жүйелері «кіріс-шығыс» моделінің «кіріс» құрамдасын ажыратады.

3. Қызмет мониторингі. Ол «кірістегі» де, «шығысындағы» да өлшемдерді енгізеді.

Мониторингтің түзілу қағидасына қарай зерттеушілер келесілерді ажыратады:

1) «мақсат – нәтиже» мониторингінің моделі (А.Н. Майоров, О.Е. Лебедев);

2) «кіріс – шығыс» мониторингінің моделі.

Бірінші модель білім беру жүйесінің жұмысы туралы пікірді онымен белгіленген мақсаттарды және алынған нәтижелерді салыстырумен қалыптастыруға болады. Ондай нәтижеге қол жеткізу үшін, бірмәнді себепті-салдар байланыстары мен нақты каузалдық қорытынды мүмкіндігі орын алатын қатаң детерминатталған жүйе болуы тиіс. Білім беру жүйелері ондайларға жатпайды. Дәл осы себеппен осы модельдің қолданысы білім беру жүйесін

бағалау үшін біршама сәтті ой емес, бірақ ол жеке жағдайлар үшін қолданымды.

«Кіріс-шығыс» мониторингісінің моделін тағы «қара жәшік» моделі деп те атайды (Р. Шейвелсон). Бұл модель білім беру жүйесінің сытқы және ішкі байланыстарын зерделеуге негізделген. Ол ақпараттық-диагностикалық қызметтердің басым көпшілігінде қолданылады. Ол педагогикалық жүйелерде «кірістерге» және «шығыстағы» көрсеткіштердің қаншалықты қамтамсыз етілгеніне қарап, соншалықты қолданымды. Осы мониторинге сәйкес, үрдіс бақылауға алынбайды. Бірақ, ол кезде қайсыбір пән бойынша оқытылудың оң динамикасы туралы дерлік ақпарат қаншалықты кепілді болады? «Сандармен» оларға қол жеткізу әдістері мен құралдары туралы пікір түзу мүмкін бола бермейді. Бұл білім алушының жеке күштерінің шығынсыз дамуы жағдайында да, қарапайым жаттату шартымен де орындалуы мүмкін, ал кейде психикалық күш салумен де мүмкін. Сондықтан тек оқытылу нәтижелерін ғана емес, білім алушылардың тәрбиеленуіне де, психикалық және дене дамуына да кешенді диагностика жасау қажет.

Отандық педагогикадағы мониторинг ұғымы шетелдік білім беру жүйесінен еркеше, ондықтан мысалы, АҚШ және Канаданың білім беру мекемелерінің мониторинг моделін көрстетін материал қызықты болады:

1. Нормаларға сәйкестігін қадағалау әдісі.

2. Шығуды қадағалау моделі. Бұл модельдің нақ міндеттері нәтижелерге бағытталған, мектептік модельдерге назар бөлуі елесуіз. Бұл үлгінің мақсаты – оқушы сипаттамаларына тәуелсіз қол жеткізілген нәтижелердің әлсіз және күшті жақтарын анықтау.

3. Жетістіктерді қадағалау моделі. Бұл модель жеке мектептерді және мектептердің жеке топтарын аудандар бойынша, олардың қызметіндегі нәтижелерге сәйкес салыстыру. Салыстырудың осындай түрі, оның авторларының пікірінше, бәсекелестікті белсендендіреді. Бірақ мектептердің нәтижелерін оларға тән ерекшеліктерін ескермей салыстыру дұрыс болмайтындықтан, жағдайлары бірдей білім беру мекемелерін салыстыру керек.

4. Оқыту үрдісі туралы деректерді пайдаланатын модель. Алдыңғы үш моделінде мектептер «қара жәшік» ретінде, ондағы үрдістер ескерусіз қарастырылған. Нақты модель 80-жылдары «бес фактордың» моделі ретінде әзірленген болатын:

– мықты әкімшілік басшылық;

– жақсы ішкі ахуал;

– базалық академиялық дағдыларға бағдарлану;

– педагогтер тарапынан оқушылардан едәуір жоғары нәтижелердің күтілуі;

– оқушылардың жетістіктерін қадағалау жүйесі.

Нақты модельдің негізделгеніне және пәрмендiлігіне қарамастан, осы бес фактордың анағұрлым мәнділігіне дәлелдер жоқ.

5. «Қол жеткізілгеннен» алынатын модель. Оның негізіне оқушылардың

қарқынындағы өзгерістер білім беру ұйымының жұмыс сапасын жеткілікті дәрежеде сай сипаттай алатыны туралы ереже алынған. Бірақ, бұл модельді жүзеге асыру түрлі жас кезеңдеріне балама тестілерді құруда технологиялық қиындықтарға кезікті.

6. Мектептегі жетістіктердегі өзгерістерді өлшеу моделі. Бұл осы күні анағұрлым сапалы модель. Бір мектептегі жетістіктер жылдан жылға өзгеруі мүмкін. Бұл өзгерістер әлеуметтік-экономикалық факторлармен, кездейсоқ ауытқулармен анықталуы мүмкін. Сондықтан мектептің моделін құру үшін үлес, үрдіс және нәтиже факторларын ескеру қажет. Одан өзге, осындай көзқарас мектептің өзінің бастамасымен іске асырған өзгерістердің әсерін бағалауға мүмкіндік береді.

Мониторингтің осы моделі гуманистік педагогиканың талаптарына мейлінше жауап береді деп ойлаймыз, онда адамды оған ұқсас өзгемен емес, оның өсім еселігіндегі өзгерістерді өлшеп, өзімен өзін салыстырады.

Мониторинг жүйелерінің басқа да жіктемесі бар, оған сәйкес келесі топтар ажыратылады:

1. Ақпараттық мониторинг. Ол ақпаратты жинақтаумен және оның құрылымдаумен байланысты. Бұл қатарға білім басқармаларының заңнамалық базаларын, БАҚ-тың білім туралы мониторингісін және т.б.жатқызуға болады.

2. СИТО – Білім саласындағы жетістіктерді бағалау жөніндегі Голландияның Ұлттық институтымен әзірленген білім алушылар білімінің дамуына мониторинг жүргізу жүйесі, ол жалпы мағынасында білім алушылардың «білімдер мониторингісінің жүйелерін» оқушылар білімін ұзақ мерзімді бағалауды іске асыруға мүмкіндік беретін құралдардың жиынтығы ретінде анықтайды. Мониторингтің нақты жүйесі негізінде бастауыш білім үшін әзірленіп, өз құрамына келесілерді енгізген:

– бастауыш білімнің сегіз жылын қамтитын ұзақ мерзімді оқу желілерінің индикациясы;

– тестілі құралдардың жинағы;

– үрдістерді бағалау үшін стандарттардың индикациясы.

Біз оқыту тиімділігінің мониторингісіне мұқият тоқталуға шешім қабылдадық, оның мазмұнын әзірлеу негізіне М.М. Поташниктің, В.П. Панасюктің, В.А. Кальнейдің, С.Е. Шишовтің педагогикалық мониторинг аясындағы зерттеулері алынған (13, 14-кестелер) [11-18].)

Қазіргі уақытта білім беру ұйымдары деңгейіндегі мониторинг жүйелері кең таралуда. Оларға жататындары:

1. «Жалпы білім беретін мекемелер жағдайындағы мониторинг» (А.Б. Вилохин, НГПИ, Нижний Тагил).

2. «Мектептің бастауыш және орта буын сыныптарындағы оқу-тәрбиелік үрдістің тстілік мониторингі» (А.П. Исаева, Г.Д. Сигеева, Екатеринбург).

3. «Оқу үрдісінің нәтижелілігіне жүргізілетін мониторинг» (Н. Вербицкая және В. Бордяков).

«Виртуалды мониторинг» (Л.А. Башарин). Оқушылардың білімдерін біріздендіруге және білім беру үрдісінің бірыңғай ақпараттық базасын құруға

мүмкіндік береді. Бұл жүйе оқыту үрдісінің объекті ретінде де, оқушылар ұжымының тұтасымен де білімдерін бағалаудың ретингін қалыптастыруға арналған. Виртуалды мониторинг оқушылармен тапсырмалардың деңгейлі тапсырмаларды еркін таңдауына мүмкіндк беріп, келесілерді анықтауға мүмкіндік береді:

– оқу үрдісінің ағымды нәтижелерін және оларды түзету мүмкіндігін;

– педагогикалық кадрлардың шынайы біліктілік деңгейін.

А.Н. Майоров бойынша мониторинг түрлерінің модификациялық жіктемесі келесідей бейне табады:

– динамикалық (оқыту тиімділігін айқындау үшін негіз ретінде оқушылардың оқу жетістіктерінің даму динамикасы туралы деректер сараптауға жатады);

– бәсекелестік (басқа білім беру жүйелерінің ұқсас зерттеулерінің деректері);

– кешенді көпфакторлы (сараптауға оқытудың көптеген қырлары жатады: үлгерім нәтижелері, рангтерге бөлінген үлгерім және т.б.);

– ақпараттық-технологиялық (ақпараттық технологияларды қолданумен ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тарату);

– базалық (бақылаудағы объектіге тұрақты қадағалау орнатылады);

– әмбебап (түрлі білімділік жүйелерде тиімді пайдалану көзқарасынан).

Осылайша, білімдегі негізгі мониторинг жүйелері үлесті, үрдісті және нәтижені ескеруі тиіс. Тек үрдісті немесе тек сапаны зерделеуді көздейтін және «мақсат-нәтиже» арақатынасын зерттеу негізінде құрылған модельдер қате қорытындыларға жетелеуі мүмкін.

Көптілділік білімнің педагогикалық мониторингін оның өз бетінше бір «құрылғы» ретіндегі индикаторларын әзірлеуден бастадық, ол бақылау объектісінің жағдайын немесе қайсыбір үрдістің жағдайын қадағалап отыруы тиіс [19]. Оған қоса, біз көптілдік білімнің педагогикалық индикаторлары болжамдап отырған нәтижелерімен сәйкестігінде әзірленуі тиіс деп ой түйеміз. Осындай нәтиже ретінде көптілділік білім шығады.

Жоғарыда айтылғанды ескере отырып, біз мониторингтің құрылымы мен технологиялық карталарын әзірледік.

2.2 Мониторингтің құрылымы мен технологиялық карталары

Нақты мониторинг педагогикалық мониторинг туралы ережелерден өзге, көптілдік білімнің өзіне тән ерекшелігін ескерумен құрылған, оны тұтас алғанда бірнеше тілді қатар игеру деп ұғынамыз. Отандық білім беру жүйесінің жағдайында ол ана тілін, қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде, орыс тілін ұлтаралық қатынас тілі ретінде және ағылшын тілін жаһандық экономикаға кіру мәнмәтінінде ғылыми ақпарат тілі ретінде меңгеруді көздейді.

Бұл жағдайда әдіснамалық бағдар ретінде тілдерді меңгертудің деңгейлік моделіне негізделген тілдің білімнің мәдениетаралық-коммуникативтік парадигмасы шығады, ол «Шет тілдерін меңгерудің жалпы еуропалық құзыреттіліктер: меңгеру, оқыту, бағалау» деген аталымымен белгілі (Common European Framework of Reference, CEFR)» - Еуропалық Одақта қолданылатын шет тілдерін деңгейлеп меңгерудің жүйесі. Нақты модельде білімділік бағдарламалар топтамасымен оқытылудың 6 деңгейі бар, олар сертификаттардың әр деңгейіне сәйкес келеді.

Бұл деңгейлерді *A1, A2, B1, B2, C1, C2* литераларымен белгілейміз.

A1 –түсінік алу деңгейі
A2 – бастауыш алды деңгейі
B1 – бастауыш деңгейі
B2 – ілгері бастауыш деңгейі
C1 –кәсіби меңгеру дәрежесі
C2 – жетік меңгеру дәрежесі

A} – ШТ элементарлық меңгеру

B} – ШТ өз бетінше

C} – ШТ еркін меңгеру

Литераларды басқаша да түсіндіруге болады: *A1, A2* – «Ашу/Құру»; *B1* – «Бастапқысында»; *B2* – «Тәуелсіз»; *C1* – «Дербес»; *C2* – «Магистр». Бірақ олардың мәні бір: сөйлеу қызметінің сол бір түрлері (сөйлеу және тыңдау; оқу және жазу) қалыптасуының түрлі деңгейлеріне ие. Онда, педагогикалық мониторинг шет тілдеріне (ШТ) деңгейлеп оқытылудың моделіне сәйкес келуі тиіс.

Ұқсас стандарт осы күні Қазақстанда да мемлекеттік тілге деңгейлеп үздіксіз оқытуға қатысты түзілген (5-кесте).

5-кесте – қазақ тілін меңгеру деңгейлері

Деңгейлер
A_0 - қарапайым деңгей
A_1 - қарапайым деңгей
A_2 - негізгі деңгей
B_1 - орта деңгей
B_{1+} ортадан жоғары деңгей
B_2 - ортадан жоғары деңгей
B_{2+} жоғары деңгей C_1 - Жетік деңгей
B_{2+} жоғары деңгей C_1 - Жетік деңгей

2.2.1 Көптілдік білім монинторингісінің құрылымы

Жоғарыда айтылғанның барлығы құрылымын (6-кесте) және технологиялық карталарды (7-кесте) әзірлеу үшін негіз болды.

6-кесте – Көптілдік білім мониторингісінің құрылымы

Тараулардың №	**Тараулардың аталымы**
I тарау	Жалпы мәліметтер
II тарау	Нормативтік-құқықтық базасы
III тарау	Көптілдік білім мәселелері бойынша әріптестік қызмет
IV тарау	Оқушылар туралы мәліметтер
V тарау	Зерделеніп отырған пәндер
VI тарау	Кадрлық қамтамасыздық

7-кесте – Көптілдік білім мониторингісінің технологиялық карталары (технологиялық карталардың өздері –8-19-кестелерде көрсетілген)

Тараудың нөмірленуі	**Тараудың аталымы**	**ТК литері**
I. Жалпы мәліметтер	Білім беру ұйымы туралы жалпы мәліметтер	ТК I.1
	01.09.2014 жылға алынған контингент туралы жалпы мәліметтер (оқыту қазақ тілінде жүретін мектептер үшін)	ТК I.2(а)
	01.09.2014 жылға алынған контингент туралы жалпы мәліметтер (оқыту орыс тілінде жүретін мектептер үшін)	ТК I.2(б)
	Экспериментті қаржыландыру туралы жалпы мәліметтер	ТК I.3
II. Нормативтік-құқықтық базасы	Көптілдік білім бойынша нормативтік-құқықтық актілер (2007 жылдан бастап 01.09.2014 жылға дейінгі кезеңде)	ТК II.1
III. Көптілдік білім мәселелері бойынша серіктестік	Көптілдік білім мәселелері бойынша әріптестік және тәжірибе алмасу шеңберіндегі іс-шаралар	ТК III.1
IV. Оқушылар туралы мәліметтер	Тілдерді меңгеру деңгейлері	ТК IV.1.1
	Көптілді оқушылардың контингенті	ТК IV.1.2
V. Зерделеніп отырған пәндер туралы мәліметтер	Қазақ тілінде зерделеніп отырған пәндер (оқыту орыс тілінде жүретін мектептер үшін)	ТК V.1(а)
	Орыс тілінде зерделеніп отырған пәндер (оқыту қазақ тілінде жүретін мектептер үшін)	ТК V.1(б)
	Ағылшын тілінде зерделеніп отырған пәндер	ТК V.1(в)
VI. Кадрлық қамтамасыздық	Мұғалімдер туралы мәліметтер	ТК VI.1

2.2.2 Көптілдік білім мониторингісінің технологиялық картасы

I. Жалпы мәліметтер

8-кесте – ТК I.1 Білім беру ұйымы туралы жалпы мәліметтер

Білім беру ұйымының аталымы (толық заңды аталымы)	2007 жылға дейін:
	2007 жылдан бастап:
	2015 жылдың 01 қыркүйегіне:
Білім беру ұйымының заңды мекен-жайы	
телефоны	
электрондық поштасының мекен-жайы	
Оқыту тілі	
Білім беру ұйымы директорының (басшысының) А.Ә.Т.	
Көптілді білімді енгізу үшін жауапты тұлғаның А.Ә.Т., лауазымы, оның байланыс деректемелері	

9-кесте – ТК I.2(а) 01.09.2014 жылға алынған контингент туралы жалпы мәліметтер (оқыту қазақ тілінде жүретін мектептер үшін)*

Оқушылардың жалпы контингенті	
1-сынып	
2-сынып	
3-сынып	
4-сынып	
5-сынып	
6-сынып	
7-сынып	
8-сынып	
9-сынып	
10-сынып	
11-сынып	
Мұғалімдердің жалпы саны	
Олардың ішінде қызметін біріктіретін мұғалімдердің саны	

10-кесте – ТК I.2(б) 01.09.2014 жылға алынған контингент туралы мәліметтер (оқыту орыс тілінде жүретін мектептер үшін)*

Оқушылардың жалпы контингенті	
1-сынып	
2-сынып	
3-сынып	
4-сынып	
5-сынып	
6-сынып	
7-сынып	
8-сынып	
9-сынып	
10-сынып	
11-сынып	
Мұғалімдердің жалпы саны	
Олардың ішінде қызметін біріктіретін мұғалімдердің саны	

**Оқыту тілдері аралас мектептер үшін екі ТК толтырылады*

11-кесте – ТК I.3 Көптілді білім беруді 2014/15 оқу жылында қаржыландыру туралы жалпы мәліметтер

Мектепті қаржыландырудың жалпы көлемінен алынған үлесі	
Қаржыландыру көзі	

II. Нормативтік-құқықтық базасы

12-кесте – ТК II.1 – Көптілдік білім бойынша нормативтік-құқықтық актілер (2007 жылдан бастап 01.01.2015 жылға алынған кезең)

Құжаттың мәртебесі	**Құжаттың аталымы**	**Кіріс деректері (күні, тіркеу №)**
ҚР Үкіметі		
ҚР БҒМ		
«Дарын» РҒПО		

ШҚМ		
Облыстық білім басқармасы		
Аудандық/қалалық білім басқармасы		
Білім беру ұйымы		

III. Көптілдік білім бойынша әріптестік

13-кесте – ТК III.1 Көптілдік мәселелері бойынша әріптестік және тәжірибе алмасу іс-шаралары *

№	«Дарын» РҒПО	ЖОО	Колледждер	Халықаралық мектептер	Басқасы (көрсету)

**Бірлесіп өткізген іс-шаралардың аталымын, мерзімін көрсету*

IV.Оқушылар туралы мәліметтер

14-кесте – ТК IV.1.1 – Тілдерді меңгеру деңгейлері *

		5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып	10-сынып	11-сынып
Қазақ тілін ана тілі емес ретінде	A1							
	A2							
	B1							
	B2							
	C1							
	C2							
Орыс тілін ана тілі емес ретінде	A1							
	A2							
	B1							
	B2							
	C1							

	C2							
Ағылшын тілін	A1							
	A2							
	B1							
	B2							
	C1							
	C2							

** ТК IV.1.1 тек мектеп нәтижелерді шет тілдік білімнің деңгейлік моделі (Common European Framework of Reference, CEFR) немесе ҚАЗТЕСТ, TOEFL, IELTS түріндегі модель) және т.б. бойынша қадағалап отырғанында ғана толтырылады*

15-кесте – ТК IV.1.2 – Көптілді оқушылардың контингенті*

Күнделікті тұрмыста жиі қолданады	1-сынып	2-сынып	3-сынып.	4-сынып	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып	10-сынып	11-сынып
Қазақ тілін											
Қазақ және орыс тідерін											
Қазақ және ағылшын тілдерін											
Қазақ, орыс және ағылшын тілдерін											
Орыс тілін											
Орыс және ағылшын тілдерін											

** ТК IV.1.2 толтырылуы міндетті. Ол үшін арнайы мониторинг немесе қайсыбір қосымша зерттеуді жүргізу ұсынылмайды, жалпы бақылаулар немесе балалар мен мұғалімдер арасында ауызша сауалнаманың өткізілгені жеткілікті.*

V.Зерделеніп отырған пәндер туралы жалпы мәліметтер

16-кесте – ТК V.1(а) – Қазақ тілінде зерделеніп отырған пәндер (оқыту орыс тілінде жүретін мектептер үшін)

	1-сынып	2-сынып	3-сынып	4-сынып	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып	10-сынып	11-сынып
Аптасына оқу уақытының жалпы көлемі (оқу жоспары бойынша: инвариант+вариатив)											
Қазақ тілі											
Қазақстан тарихы											
……											
……											
……											
……											
Барлығы:											

17-кесте – ТК V.1(б) – Орыс тілінде зерделенетін пәндер (оқыту қазақ тілінде жүретін мектептер үшін)

	1-сынып	2-сынып	3-сынып	4-сынып	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып	10-сынып	11-сынып
Аптасына оқу уақытының жалпы көлемі (оқу жоспары бойынша: инвариант+вариатив)											
Қазақ тілі											
Қазақстан тарихы											
……											
……											
……											
……											
Барлығы:											

18-кесте – ТК V.1(в) – Ағылшын тілінде зерделенетін пәндер

	1-сынып	2-сынып	3-сынып	4-сынып	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып	10-сынып	11-сынып
Аптасына оқу уақытының жалпы көлемі (оқу жоспары бойынша: инвариант+вариатив)											
Қазақ тілі											
Қазақстан тарихы											
……											
……											
……											
……											
Барлығы:											

VI. Көптілдік білімнің кадрлық қамтамасыздығы

19-кесте – ТК VI.1 – Мұғалімдер туралы мәліметтер

	Санаттары бар			Білімі бар		о.і. педагогикалық білім	
	екінші	бірінші	жоғары	жоғары	орта арнаулы	жоғары	орта аранаулы
Қазақ тілінде сабақ беретін							
Орыс тілінде сабақ беретін							
Ағылшын тілінде сабақ беретін							
КБ бойынша БАК өткендер							
НЗМ сертификатына ие							
ҚАЗТЕСТ сертификатына ие							
IELTS сертификатына ие							

Толтырылған күні
Жетекшінің қолы

2.2.3 Мониторингтің технологиялық ресімдері

20-кесте – Көптілдік білім мониторингісінің технологиялық ресімдері

Ресімдер	**Жауаптылар**	**Ескертулер**
Технологиялық карталарды толтыру (бастапқы деректер)	Мектеп директоры	
Алғашқы ақпаратты түзу (парақтарын тігу және нөмірлеу)	Мектеп директоры	Қатаң түрде мониторинг бойынша
Бастапқы ақпаратты Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА-ға тапсыру	Мектеп директоры	электрондық пошта бойынша *PDF* форматында сканерден өткен көшірмесін,
		Құжаттардың түпнұсқасын пошта арқылы немесе қолма-қол
Бастапқы ақпаратты сақтау Деректерді өңдеу Талдамалық баяндаманы жасау	Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА-ның ғылыми зерттеулер орталығының директоры	Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА-ға талап еткенге дейін, бірақ, үш жылдан асырмай, үш жыл өтісімен мұрағатқа тапсыру

3 Мониторинг нәтижелері

3.1 Республикадағы жалпы білім беретін мектептердегі көптілдік білім берудің нормативтік қамтамасыздығы

Көптілдік білім берудің нормативтік қамтамасыздығы «II. Нормативтік-құқықтық база» тарауындағы респонденттерден ұсынылған материалдардың негізінде талдауға алынған.

Респонденттерден алынған жауаптар құжаттардың мәртебесіне қарай үлестірілді (21, 22-кестелер).

21-кесте – Қазақстандағы көптілдік білім беру ісін реттейтін құжаттар (заңнамалық база)

Құжаттың мәртебесі	Құжаттың аталымы
ҚР Заңдары, ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Жолдаулары, ҚР Үкіметінің қаулылары	ҚР «Білім туралы» Заңы (2007 жылғы 27 шілдесіндегі № 319)
	Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан халқына «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты Жолдауы (28.02.2007 ж.)
	Қазақстан Республикасы Президентінің «Дарынды балаларға арналған мектептерді мемлекеттік қолдау және дамыту туралы» Өкімі (1996 жылғы 24 мамыр, № 3002)
	Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан Ресубликасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» Өкімі (2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118)
	Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Қазақстан Республикасының білім беру, мәдениет, денсаулық сақтау ұйымдарын жетілдіру бойынша қосымша шаралар туралы» Қаулысы (1998 жылғы 24 наурызы)
	Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің) мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары» Қаулысы (2012 жылғы 23 тамызындағы №1080)
	Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдарының қызметі туралы Үлгілік ережелерді, соның ішінде балаларға арналған қосымша білім беру бағдарламаларын жүзеге асыратын білім беру ұйымдарының үлгілік ережелерін бекіту туралы» Қаулысы (2013 жылғы 17 мамыр, №499)
	Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Дарынды балаларға арналған мамандандырылған білім беру ұйымдары қызметінің Ережелерін бекіту туралы» Қаулысы (25.01.2008жылғы № 69)
	Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Haileybury Almaty» мектебіне халықаралық мәртебесін беру туралы» Қаулысы (31.12.2014 жылғы № 1411)

Респонденттер түгелімен дерлік 28-кестеде аталған тұтас білім беру жүйесінің дамуы үшін де және сөзсіз (тікелей болмай, жанама әсерін тигізсе де) көптілдік білім беруді дамыту үшін де стратегиялық мәні бар құжаттарды көрсетуде. Бұл Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің нормативтік-құқықтық актілерінен ерекше, көптілдік білім беруге тікелей қатынасы бары (22-кесте).

22-кесте – Қазақстан Республикасында көптілдік білім беруді реттейтін құжаттар (нормативтік-құқықтық актілер)

ҚР БҒМ-нің бұйрықтары	«2012-2013 жылдан бастап шет тілдерін ерте оқыту туралы» (28.06.2011ж №4-02-3/1559)
	«Республикадағы жалпы білім беретін мектептерінде ағылшын тілін ерте меңгерту бойынша эксперментті жалғастыру туралы» (2010 жылғы 7 шілдедегі №с363)
	«Мамандандырылған білім беру ұйымдарының үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» (2013 жылғы 7 қарашадағы № 450)
	«Дарынды балаларға үш тілде оқытатын мамандандырылған арнайы мектептерді ашу туралы» (2007 жылғы 7 тамыз, № 387)
	27. 09. 2007 жылғы «2007-2008 оқу жылында дарынды балаларға арналған үш тілде оқытатын мамандандырылған мектептерде оқытудың ерекшеліктері туралы» № 2-13-6/1550 Нұсқалуық хаты
	«Дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектептерде үш тілде оқытуды енгізу туралы» (24.09.2007 жылғы№ 450)
	«Мамандандырылған білім беру ұйымдарының қызмет түрлері туралы үлгілік ережелерді бекіту туралы» (2013 жылғы 19 шілдедегі № 289)
	Қазақстан Республикасы Білім және ғылыми министрлігінің «Мамандандырылған білім беру ұйымдары түрлерінің қызметіндегі үлгілік ережелерін бекіту туралы» бұйрығына өзгертулер енгізу туралы (27.11.2013 ж. №472 бұйрық)
	«Қазақстан Республикасындағы жалпы білім беру мекемелерінің үлгілік оқу жоспарлары нұсқаларын бекіту туралы» (09.09.2010 жылғы № 479)
	2007-2008 оқу жылында дарынды балаларға арналған жалпы білім беру мектептеріне үштілдік оқытуды енгізу бойынша эксперименттi өткізу туралы (06.09.2010 жылғы № 445)
	«Қазақ-түрік лицейлерінің ережелерін бекіту туарлы» (ҚР Денсаулық сақтау, білім беру және спорт министрлігінің 07.08.1999 жылғы № 350 бұйрығы
	Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі мен «*KATEV*» Халықаралық қоғамдық қоры арасында Қазақстан Республикасындағы қазақ-түрік оқу орындарының білім беру қызметі аясындағы әріптестігі туралы келісім, 17.03.2003ж.

Жергілікті атқару органдарымен (ЖАО) қабылданып отырған құжаттар, әдеттегідей, білім беру ұйымының ұйымдастырушылық-құқықтық формасын анықтаумен байланысты болады. Бұл негізінде, облыс әкімдерінің әлдебір білім ұйымының мәртебесіне, Жарғыларына, аталымдарына қатысты қаулылары. Облыстық білім басқармаларының жеке құжаттары оқу жоспарларына, оқушыларды үш тілде білім беретін мектептерге оқуға қабылдау ережелері және т.б.

Бірақ білім беру ұйымының пилоттық режимдегі қызметі үшін инновациялық үрдістерді ұтымды басқарып отыруға ішкі құжаттар қатаң түрде қажет. Эксперименттің жұмыс бағдарламаларының және жоспарларының, оқу жоспарларының қолда бар екенін барлық респонденттердің көрсете бермейтінін атап өту керек (Павлодар қ.«Дарынды балаларға арналған №3 гимназия» ММ, «Қарағанды қ. «Мұрагер» ДБОМ» есептемегенде). Бұл білім беру ұйымдарында өткізіліп отырған эксперименттің нормативтік-құқықтық қырларының жүйелі қамтамасыздығының жоқтығын куәландыруы мүмкін.

3.2 Көптілдік білімнің ресурстық қамтамасыздығы

Көптілдік білім берудің ресурстық қамтамсыздығы, ең алдымен, мектептегі оқыту тіліне тәуелсіз, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде пәндерді зерделеуге бөлінетін оқу уақытының белгілі көлемін көздейді, себебі көптілдік білім беру априорлы (негізсіз) жыл сайын сыныптар санын арттыруды және тұтас мектептің бірте-бірте үш тілдегі жалпы білім беру пәндеріне 7-сыныптан өтуді көздейді: ғылыми-жаратылыстану циклының бір немесе бірнеше пәнін ағылшын тілінде зерделеу, оқыту орыс тілінде жүргізілетін меткептерде – қазақ тілін және әдебиетін, Қазақстан тарихын оқыту қазақ тілінде жүретін мектептердің бағдарламасымен – қазақ тілінде; оқыту қазақ тілінде жүретін мектептерде – оқыту орыс тілінде жүргізілетін мектептердің бағдарламасымен орыс тілін және әдебиетін – орыс тілінде.

Оған қоса, көптілдік білімнің ахуалы ағылшын тіліне оқытуды ертеден бастаумен (2012 жылдар бастап ағылшын тілі бірінші сыныптан оқытылуда), сонымен қатар қазақ/орыс тілі және қазақ/орыс әдебиеті сағаттарының қайта үйлестірілуімен байланысты айтарлықтай өзгерістерге ұшыраған. Оны 23-26 кестелерінде көрсетілген материалдар куәландырып отыр.

23-кесте – 2010 және 2012 жж (бастауыш білім) үлгілік оқу жоспарларының салыстырмалы сипаттамасы

Оқыту қазақ тілінде жүретін бастауыш білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру									
Пәндері	**2010ж. ҮОЖ**				**Пәндері**	**2012ж. ҮОЖ**			
	Сыныптар бойынша аптасындағы сағат саны					**Сыныптар бойынша аптасындағы сағат саны**			
	1	***2***	***3***	***4***		***1***	***2***	***3***	***4***
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

23-кестенің жалғасы									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Казақша сауат ашу	7	-	-	-	Сауат ашу (оқу, жазу)	7	-	-	-
Қазақ тілі	-	4	4	4	Қазақ тілі	-	4	4	4
Әдебиет	-	4	4	4	Әдеби оқу	-	4	4	4
Орыс тілі	-	-	2	2	Орыс тілі	-	-	2	2
					Шет тілі	1	1	1	1
Оқыту орыс тілінде жүретін бастауыш білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру									
Орыс тілінде сауат ашу	7	-	-	-	Сауат ашу (оқу, жазу)	7	-	-	-
Орыс тілі	-	4	4	4	Орыс тілі	-	4	4	4
Әдебиет	-	4	4	4	Әдеби оқу	-	4	4	4
Қазақ тілі	3	3	4	4	Қазақ тілі	2	2	4	4
					Шет тілі	1	1	1	1
Оқыту ұйғыр, өзбек, тәжік тілдерінде жүретін бастауыш білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру									
Тәжік/Өзбек/Ұйғыр сауаты	7	-	-	-	Сауат ашу (оқу, жазу)	7	-	-	-
Ана тілі	-	4	4	4	Ана тілі	-	4	4	4
Әдебиет	-	4	4	4	Әдеби оқу	-	4	4	4
Қазақ тілі	3	3	4	4	Қазақ тілі	2	2	3	3
Орыс тілі	-	-	2	2	Орыс тілі	-	-	2	2
					Шет тілі	1	1	1	1
Оқыту орыс тілінде жүретін мектептер бойынша қазақ тілін меңгеруге бөлінетін оқу уақытының көлемі									
Қазақ тілі	3	3	4	4	Қазақ тілі	2	2	4	4
Нәтижесінде, сағат	107-ден 14					107-ден 12			

24-кесте – 2010 және 2012 жж (негізгі орта білім) үлгілік оқу жоспарларының салыстырмалы сипаттамасы

Оқыту қазақ тілінде жүретін негізгі орта білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру											
Пәндері	**ҮОЖ 2010ж.**					**Пәндері**	**ҮОЖ 2012ж.**				
	Сыныптар бойынша аптасындағы сағат саны						**Сыныптар бойынша аптасындағы сағат саны**				
	5	***6***	***7***	***8***	***9***		***5***	***6***	***7***	***8***	***9***
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Қазақ тілі	3	3	3	2	1	Қазақ тілі	3	3	3	3	1
Қазақ әдебиеті	3	2	2	2	3	Қазақ әдебиеті	3	2	2	2	3

24-кестенің жалғасы											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Орыс шешендік сөзі	3	3	3	3	3	Орыс тілі	2	2	2	2	2
						Орыс әдебиеті	1	1	1	1	1
Шет тілі	2	2	2	2	2	Шет тілі	2	2	2	2	2
Оқыту орыс тілінде жүретін негізгі орта білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру											
Орыс тілі	3	3	2	2	2	Орыс тілі	3	3	3	3	2
Орыс әдебиеті	3	2	3	2	2	Орыс әдебиеті	2	2	2	2	2
Қазақ тілі	5	5	5	5	5	Қазақ тілі	4	4	4	4	4
Қазақ әдебиеті	1	1	1	1	1	Қазақ әдебиеті	1	1	1	1	1
Шет тілі	2	2	2	2	2	Шет тілі	2	2	2	2	2
Оқыту ұйғыр, өзбек, тәжік тілдерінде жүретін негізгі орта білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру											
Тәжік/Өзбек/ Ұйғыр тілі	3	3	3	2	2	Анат тілі	3	2	3	3	2
Тәжік/Өзбек/ Ұйғыр әдебиеті	3	2	2	2	2	Тәжік/Өзбек/Ұйғыр әдебиеті	2	2	2	2	2
Қазақ тілі	3	3	3	3	3	Қазақ тілі	3	2	3	3	2
Қазақ әдебиеті	1	1	1	1	1	Қазақ әдебиеті	1	1	1	1	1
Орыс шешендік сөзі	2	2	2	2	2	Орыс тілі	2	2	2	2	2
						Орыс әдебиеті	1	1	1	1	1
Шет тілі	2	2	2	2	2	Шет тілі	2	2	2	2	2
Оқыту орыс тілінде жүретін мектептер бойынша қазақ тілін меңгеруге бөлінетін оқу уақытының көлемі											
Қазақ тілі	5	5	5	5	5	Қазақ тілі	4	4	4	4	4
Қазақ әдебиеті	1	1	1	1	1	Қазақ әдебиеті	1	1	1	1	1
Барлығы, сағат	6	6	6	6	6	Барлығы	5	5	5	5	5
Нәтижесінде, сағат	174-тен 30					Нәтижесінде, сағат	174-тен 25				

25-кесте – 2010 және 2012 жж (жалпы орта білім) үлгілік оқу бағдарламаларының салыстырмалы сипаттамасы

Оқыту қазақ тілінде жүретін қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы жалпы орта білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру					
Пәндері	**2010ж. ҮОЖ**		**Пәндері**	**2012ж. ҮОЖ**	
	Сыныптар бойынша аптасындағы сағат саны			**Сыныптар бойынша аптасындағы сағат саны**	
	10	***11***		***10***	***11***
1	2	3	4	5	6
Ана тілі	2	2	Қазақ тілі	2	2
Ана тіліндегі әдебиет	2	3	Қазақ әдебиеті	2	3
Орыс тілі	2	2	Орыс тілі	2	2
Орыс әдебиеті	2	1	Орыс әдебиеті	2	1
Шет тілі	4	2	Шет тілі	4	4
Оқыту орыс тілінде жүретін қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы жалпы орта білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру					
Ана тілі	2	2	Орыс тілі	2	2
Ана тіліндегі әдебиет	2	3	Орыс әдебиеті	2	3
Қазақ тілі	4	4	Қазақ тілі	4	4
Қазақ әдебиеті	2	1	Қазақ әдебиеті	1	1
Шет тілі	4	2	Шет тілі	4	4
Оқыту ұйғыр, өзбек, тәжік тілдерінде жүретін қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы жалпы орта білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру					
Ана тілі	2	2	Ана тілі	2	2
Ана тіліндегі әдебиет	2	3	Тәжік/Өзбек/Ұйғыр тіліндегі әдебиет	2	2
Қазақ тілі	4	4	Қазақ тілі	3	3
Қазақ әдебиеті	2	1	Қазақ әдебиеті	1	1
			Орыс тілі	2	2
			Орыс әдебиеті	1	1
Шет тілі	4	2	Шет тілі	4	4
Оқыту қазақ тілінде жүретін жаратылыстану-математикалық бағыттағы жалпы орта білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру					
Ана тілі	1	1	Қазақ тілі	1	1
Ана тіліндегі әдебиет	2	2	Қазақ әдебиеті	2	2
Орыс тілі	2	2	Орыс тілі	1	1
Орыс әдебиеті	1	1	Орыс әдебиеті	1	1
Шет тілі	2	2	Шет тілі	2	2
Оқыту орыс тілінде жүретін жаратылыстану-математикалық бағыттағы жалпы орта білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру					
Ана тілі	1	1	Орыс тілі	1	1
Ана тіліндегі әдебиет	2	2	Орыс әдебиеті	2	2
Қазақ тілі	4	4	Қазақ тілі	4	4
Қазақ әдебиеті	1	1	Қазақ әдебиеті	1	1
Шет тілі	2	2	Шет тілі	2	2
Оқыту ұйғыр, өзбек, тәжік тілдерінде жүретін жаратылыстану-математикалық бағыттағы жалпы орта білімнің үлгілік оқу жоспарларын салыстыру					
Ана тілі	1	1	Ана тілі	1	1
Ана тіліндегі әдебиет	2	2	Тәжік/Өзбек/Ұйғыр әдебиеті	2	2

					25-кестенің жалғасы
1	2	3	4	5	6
Қазақ тілі	4	4	Қазақ тілі	3	3
Қазақ әдебиеті	1	1	Қазақ әдебиеті	1	1
			Орыс тілі	1	1
			Орыс әдебиеті	1	1
Шет тілі	2	2	Шет тілі	2	2
Оқыту орыс тілінде жүретін мектептер бойынша қазақ тілін меңгеруге бөлінетін оқу уақытының көлемі					
Қазақ тілі	4	4	Қазақ тілі	4	4
Қазақ әдебиеті	2	1	Қазақ әдебиеті	1	1
Барлығы, сағат	6	5	Барлығы, сағат	5	5
Нәтижесінде, сағат	11-ден 78		Нәтижесінде, сағат	10-нан 78	

26-кестесіндегі материалдарға назар аударсақ, жаңа ҮОЖ қабылдаумен 2012 жылы оқыту орыс тілінде жүретін мектептер бойынша жеке пәндерді қазақ тілінде оқытуға бөлінген оқу уақыты күрт азайғанын байқаймыз.

26-кесте – Оқыту орыс тілінде жүретін мектептер бойынша оқытудың қазақ тілін меңгеруге бөлінген оқу уақытының көлемі

2010 жыл			**2012 жыл**		
	Барлығы, сағат	Қаз.тіліне бөлінген сағат саны		Барлығы, сағат	Қаз.тіліне бөлінген сағат саны
1-4 сыныптар	107	14	1-4 сыныптар	107	12
5-9 сыныптар	174	30	5-9 сыныптар	174	30
10-11 сыныптар	78	11	10-11 сыныптар	78	10
Барлығы	**359**	**55**	**Барлығы**	**359**	**52**

1-сурет – Оқыту орыс тілінде жүретін мектептер бойынша жеке пәндерді қазақ тілінде оқытуға бөлінген оқу уақыты бойынша көрсеткіштерінің динамикасы

Бұл ахуал жалпы қазақстандық мектептер үшін тән. Оқыту орыс тілінде жүретін қазақ тілін меңгеруге бөлінген сағат санының қысқаруы мемлекеттік тілді меңгерудің жаңа форматымен түсіндірілген болатын және ол шара мәжбүрлі саналған, себебі қазақ тілін меңгерудің қалыптасқан әдістері олардың сапасына күмән тудыруда. Басқа сөзбен айтқанда, оқытудың жаңа бағдарламасы қазақ тілін меңгеруге шығын келтірмей түзіліп, алдындағыдай сағаттың үлкен санын талап етпейді. Мемлекеттік тілді меңгерудің жаңа форматы грамматикаға шоғырланбай, ауызекі тілді меңгеруге басым назар аударуда. Алайда, мемлекеттік тіл оқытушыларының басым саны бұл жаңалыққа жақтырмаған көзқарасын білдірді. Оған жауап ретінде 2013 жылдың өзінде-ақ 2012 жылғы үлгілік оқу жоспарларына ҚР БҒМ-нің бірқатар бұйрықтарына сәйкес өзгертулер енгізілді, атап айтқанда:

– **2013 жылғы 25 шілдесіндегі №296 бұйрық.** «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы «Қазақстан Республикасында бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» №500 бұйрығына өзгертулер енгізу туралы» *(Қазақстан Республикасының «Дене мәдениеті және спорт туралы» Заңының 9-бабындағы 1-тармақты орындау мақсатымен);*

– **2013 жылғы 27 қарашадағы №471 бұйрық.** «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы «Қазақстан Республикасында бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Президенті – еліміздің көшбасшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына арнаған Жолдауында *анықталған қазақ тілін дамытуды жалғастыру жөніндегі мақсаттарын іске асыру мақсатымен*;

– **2014 жылғы 25 ақпандағы №61 бұйрық** «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы «Қазақстан Республикасында бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы».

Нәтижесінде бұл шаралар Қазақстан Республикасының Үкіметі шешімдерімен заңдастырылғандықтан, 2015-2016 оқу жылында оқыту орыс тілінде жүретін мектептерде қазақ тілінің аптасынлдағы сағат көлемін 1 сағатқа арттырады.

Әрине, осындай орналастыру амалы көптілдік білім беру бойына пилоттық мектептердің бағдарламаларына өз әсерін тигізбей қойған жоқ, онда қазақ, орыс және ағылшын тілінде зерделенетін пәндерге бөлінетін оқу уақытының көлемі әдеттегі мектептердің оқу жоспарларынан ерекше (27-кесте).

27-кесте – Оқытудың қазақ, орыс және ағылшын тілдеріне бөлінетін оқу сағатының көлемі бойынша деректерді салыстыру (2014-2015 оқу жылы)

	1-4 сынып	**5-9 сынып**	**10-11 сынып**	**Барлығы**
Қазақ тілін меңгеруге бөлінетін оқу сағатының үлесі (оқыту орыс тілінде жүретін мектептер үшін)	**11,0**	**16,6**	**13,5**	**14,2**
Орыс тілін меңгеруге бөлінетін оқу сағатының үлесі (оқыту қазақ тілінде жүретін мектептер үшін)	**3,8**	**9,4**	**6,5**	**7,1**
Оқытудың ағылшын тілін меңгеруге бөлінетін оқу уақытының үлесі (оқыту қазақ тілінде жүретін мектептер үшін)	4,0	29,7	37,5	23,7
Оқытудың ағылшын тілін меңгеруге бөлінетін оқу уақытының үлесі (оқыту орыс тілінде жүретін мектептер үшін)	7,9	29,9	15,0	20,1
Оқытудың ағылшын тілін меңгеруге бөлінетін оқу уақытының үлесі **(орта мәні)**	**5,9**	**29,8**	**26,3**	21,9

Бұл жағдайда, оқытудың ағылшын тілін меңгеруге бөлінетін оқу уақытының үлесін арттыруға тұрақты беталыс белгіленген, ал едәуір әлсіз айқындамаларды алып тұрғаны – мектеп пәндерін орыс тілінде оқыту (2-суреттері).

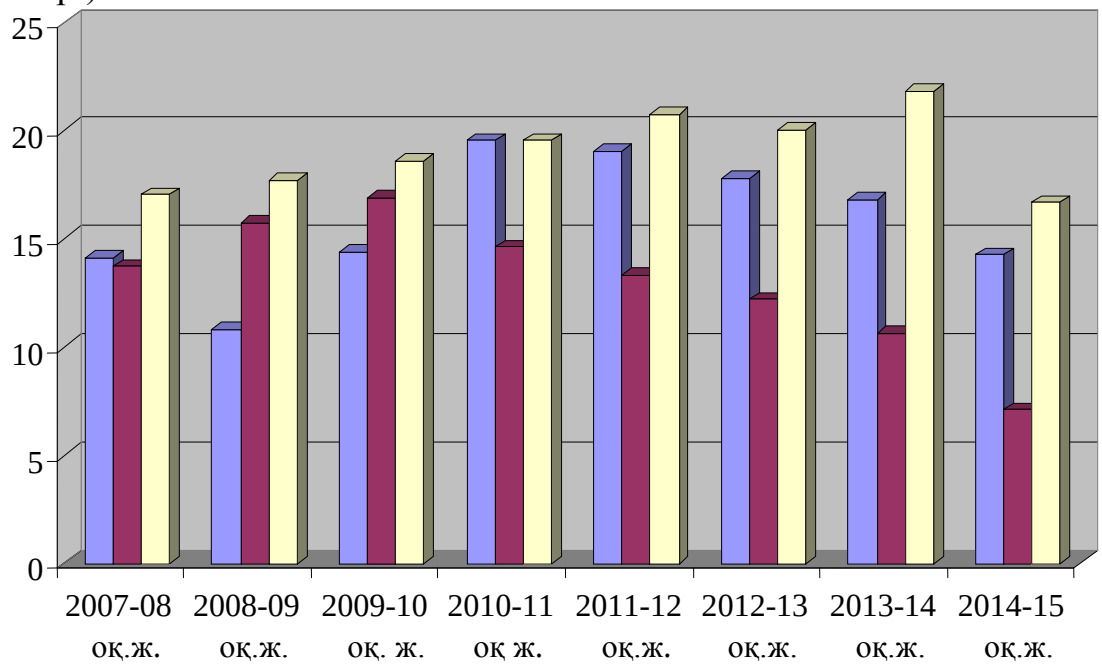

Оқытудың қазақ тілін меңгеруге бөлінетін оқу уақытының үлесі (оқыту орыс тілінде жүретін мектепте)

Оқытудың орыс тілін меңгеруге бөлінетін оқу уақытының үлесі (оқыту қазақ тілінде жүретін мектептер)

Оқытудың ағылшын тілін меңгеруге бөлінетін оқу уақытының үлесі

2-сурет – Оқытудың қазақ, орыс және ағылшын тілдеріне бөлінетін оқу уақытының көлемі бойынша көрсеткіштердің динамикасы

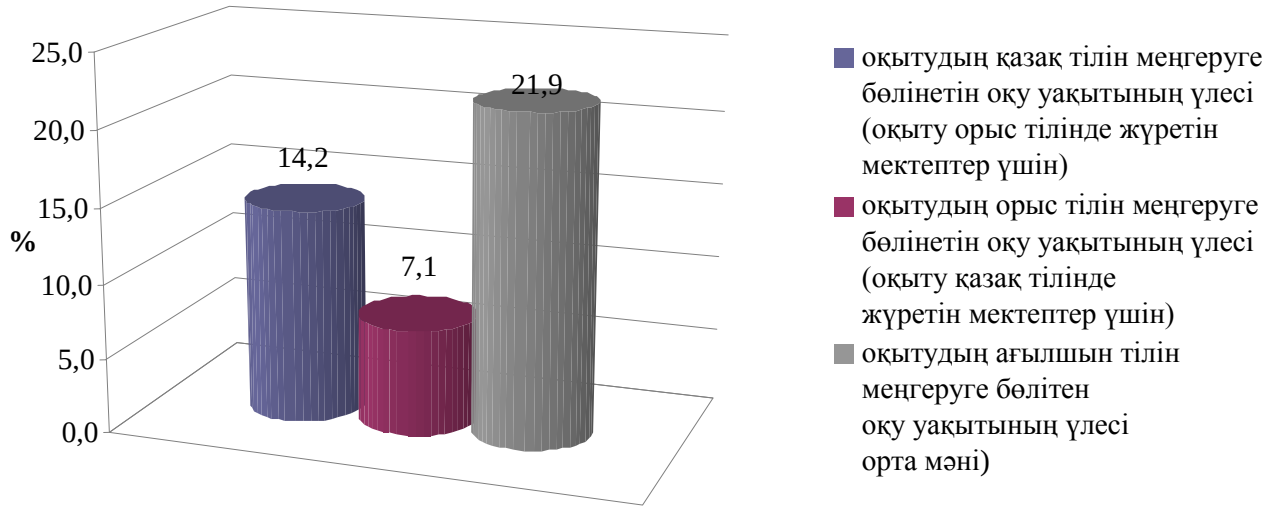

3-сурет – ҚТЛ-ды ескергенде алғанда оқытудың қазақ, орыс және ағылшын тілдеріне бөлінетін оқу уақытының көлемі бойынша көрсеткіштердің динамикасы

Оқытудың ағылшын тілі.

Жоғарыда айтылғандай, анағұрлым динамикалық сипаттамасына көптілдік білім беруге қосылған мектептердегі оқытудың ағылшын тілінің дамуы ие (28-кесте).

28-кесте – Оқытудың ағылшын тіліне бөлінген оқу уақытының көлемін үлестіру (%-бен)

	2007-08 оқ.ж	2008-09 оқ.ж	2009-10 оқ.ж.	2010-11 оқ.ж	2011-12 оқ.ж	2012-13 оқ.ж	2013-14 оқ.ж	2014-15 оқ.ж
Оқытудың ағылшын тіліне бөлінетін оқу уақытының үлесі	17	17,7	18,6	19,5	20,7	20	21,8	21,9

Бұл жерде жеке пәндерді қазақ және орыс тілінде оқытудан ерекше, оқытудың ағылшын тіліне бөлінетін оқу уақытының үлесіндегі көрсеткіштерде бара-бара және тұрақты өсу қарқыны байқалуда (4-сурет).

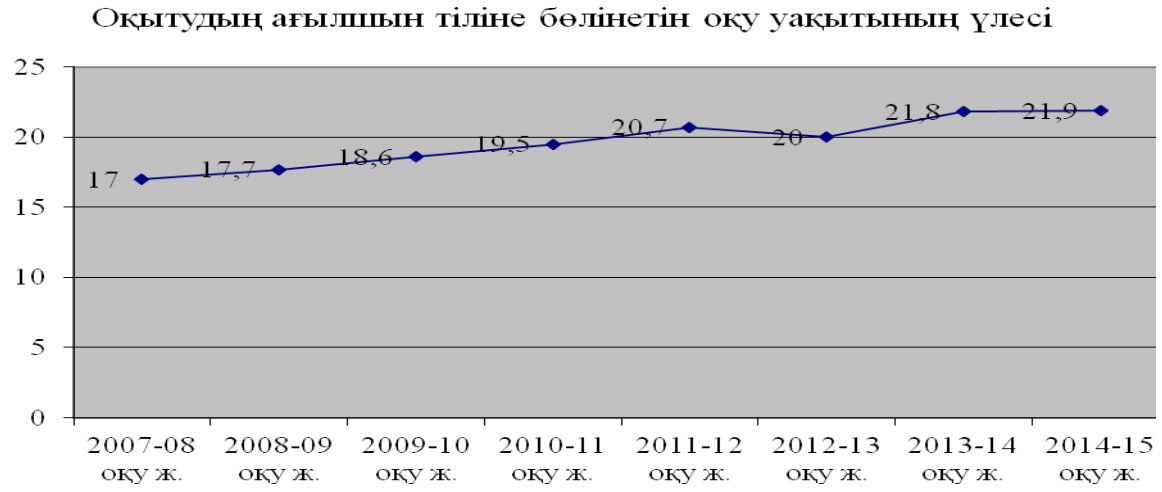

4-сурет – оқыту үш тілде жүретін мектептерде пәндерді ағылшын тілінде оқытуға бөлінетін оқу уақытының көлемі бойынша көрсеткіштердің динамикасы (%-бен)

Жағдайды нақтылау үшін, ақпаратты ұсынған мектептердің тізімінен ағылшын тілінде оқыту өзіндік дәстүріне ие болып отырған қазақ-түрік лицейлерін шығарып тастадық (ол туралы біз алдында айтқан болатынбыз). Ондай шешіммен біз оқытудың ағылшын тіліне бөлінетін оқу уақытының үлесі бойынша көрсеткіштерді айтарлықтай төмендетеді деп болжамдаймыз. Салыстырмалы талдауда біздің болжам расталды: егер ҚТЛ-дің қатысуымен нақты көрсеткіш оқытудың қазақ және орыс тілдеріне бөлінетін оқу уақытының үлесінен сәйкесінше 7,7% және 148% асатын болса, онда ҚТЛ-дің қатысуынсыз бұл көрсеткіш 5,3% төмендеген (5-сурет).

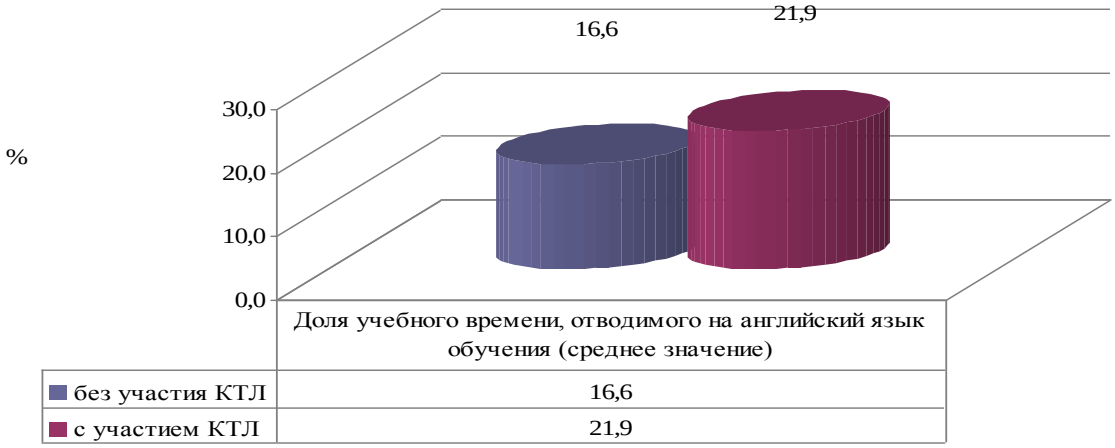

5-сурет – ҚТЛ-ды ескермегенде оқытудың қазақ, орыс және ағылшын тілдеріне бөлінетін оқу уақытының көлемі бойынша көрсеткіштердің динамикасы

Онда, динамикасында бұл көрсеткіш бойынша тұрақты өсу тек 2014-2015 оқу жылына дейін байқалады, ал ағымдағы оқу жылында өзінің оқытудың қазақ және орыс тілдеріне қатысты айқындамаларын сақтаумен, нақты көрсеткіш 5,2% дейін төмендеді (6-сурет).

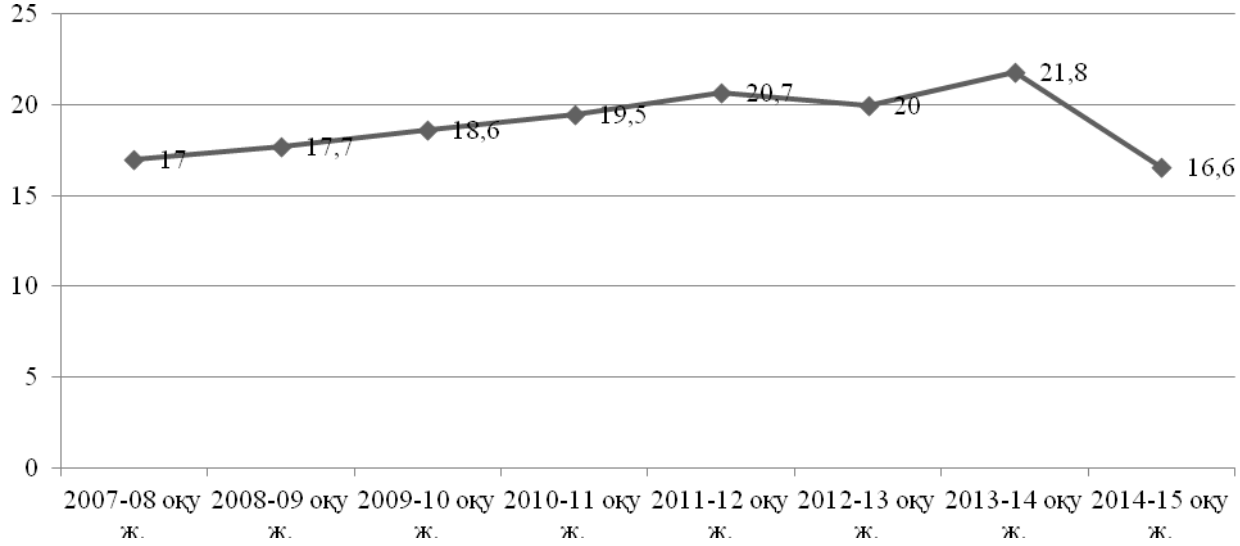

6-сурет – Қазақстан мектептері бойынша ҚТЛ қатысуынсыз пәндерді ағылшын тілінде зерделеуге бөлінетін оқу уақытының көлемі бойынша көрсеткіштердің динамикасы (%-бен)

Мониторингке қатысқан барлық мектептерде «Ағылшын тілі» пәнінен өзге, ағылшын тілінде бірқатар өзге пәндер де зерделенуде (29-кесте), негізінде, олар жаратылыстану-математикалық бағытта. Ағылшын тілінде зерделеніп отырған пәндердің диапазоны оқытудың басқа тілдерімен салыстырғанда, анағұрлым ауқымды екенін атап өткен абзал.

29-кесте – Ағылшын тілінде зерделенетін қосымша пәндердің тізімі (2015 жылға алынған жағдай бойынша)

Ұйымдардың атауы	**Ағылшын тілінде зерделенетін пәндердің атауы**
1	2
Талдықорған қ., Дарынды балаларға арналған оқыту үш тілде жүретін №20 мамандандырылған лицей	Математика, Информатика, География
Атырау облысы, Дарынды балаларға арналған оқыту үш тілде жүретін №30 мамандандырылған мектеп-гимназия	Физика
ШҚО, Дарынды балаларға арналған «Шығыс» ғылыми-зерттеушілік мамандандырылған дамыта оқытудың орталық-мектеп-кешені	Математика, биология «Полиглотик» курсы (вариативті құрамдас) «Teenagers in Time and Space» курсы (вариативті құрамдас) Ағылшын тілі бойынша зерттеушілік зертханалар (тұлғалы-бағдарлы құрамдас) «Қазақстандық жол» курсы
Алматы облысы, №8 мектеп-лицей,	Fly High, Ағылшын тілі суреттермен, New Opportunities, Challenges, Жаратылыстану, География, Objective First, Грамматиканың практикалық курсы, Іскерлік ағылшын тілі

29-кестенің жалғасы	
1	2
Өскенмен қ., "НұрОрда" мектеп-лицейі	Алгебра, Геометрия, Информатика, Биология, Физика, Химия
Жамбыл облысы, Дарынды балаларға арналған оқыту үш тілде жүретін мамандандырылған мектеп	Жаратылыстану, Биология, Физика, Ағылшын тілінің грамматикасы, Техникалық аударма, ELTS
БҚО, Дарынды балаларға арналған облыстық № 8 мамандандырылған мектеп	Биология, Жаратылыстану, Оқу және аудару техникасы, Практикалық грамматика
Қостанай облысы Білім басқармасының дарынды балаларға арналған "Озат" мектеп-интернаты	Биология, химия
Маңғыстау облысы, Экономикалық лицей	Бизнес
Павлодар қ. «Дарынды балаларға арналған №3 гимназиясы»	Биология
СҚО, Дарынды балаларға арналған облыстық мамандандырылған ЛОРД мектеп-лицейі	Физика, Биология, Техникалық аударма

Жалпы, зерттеу көрсетіп отырғанындай, нақты көрсеткіштің динамикасы оның жылдан жылға аумай өсуде, оны оқытудың қазақ және орыс тілдеріне бөлінетін оқу уақытының үлесі туралы айтуға келмейді.

Оқытудың қазақ тілі.

ТК V.1(а) технологиялық картасындағы деректер «Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті» оқыту орыс тілінде жүретін мектептерде қазақ тілінде зерделенеді, ал жеке мектептерде – «Қазақстан тарихы» да осы тізімге енуде. Оған қоса, қазақ тілінде қосымша пәндердің зерделенуіне бастамамен шығып отырған мектептер бар (30-кесте).

30-кесте – қазақ тілінде зерделеніп отырған қосымша пәндердің тізімі (2015 жылға алынған жағдай бойынша)

Білім беру ұйымының атауы	**Оқыту орыс ітілнде жүретін мектептерде қазақ тілінде зерделенетін пәндер**
1	2
Павлодар қ. «Дарынды балаларға арналған №3 гимназиясы» ММ	«Абайтану»
Қостанай облысы Білім басқармасының « Дарынды балаларға арналған "Озат" мектеп-интернаты» КММ, Қостанай облысы, Қостанай қ., Маяковский көш., 112	«Өзін-өзі тану»
"Дарынды балаларға арналған оқыту үш тілде жүретін мамандандырылған мектеп " КММ, Тараз қаласы	«Қазақ тілі лексикасының ерекшеліктері»

30-кестенің жалғасы	
1	2
"НұрОрда" мектеп-лицейі , Өскемен қ.	«Адам. Қоғам. Құқық», «География»
«№8 мектеп-лицей» КММ, Алматы қ, Алмалы ауданы, Шарипов көш.,105	«Абайтану»
ШҚО Білім басқармасының « Дарынды балаларға арналған «Шығыс» ғылыми-зерттеушілік дамыта оқытудың мамандандырылған орталық-мектеп- кешені» КММ, Өскемен қ.	«Адам. Қоғам. Құқық», «География», «Дүниежүзілік тарих»

Бұл жағдайда оқытудың қазақ тіліндегі пәндерге бөлінетін оқу уақытының үлесі жылдар бойынша біртекті үлестірілмейді, нақты көрсеткіштердің динамикасы 10% бастап 20% дейін ауытқуда (31-кесте).

31-кесте – Қазақстанның оқыту орыс тілінде жүретін мектептеріндегі қазақ тіліне бөлінетін оқу уақытының көлемін үлестіру (%-бен)

	2007-08 оқ.ж	2008-09 оқ.ж	2009-10 оқ.ж	2010-11 оқ.ж	2011-12 оқ.ж	2012-13 оқ.ж	2013-14 оқ.ж	2014-15 оқ.ж
Оқытудың қазақ тіліне бөлінетін оқу уақытының үлесі (оқыту орыс тілінде жүретін мектептер)	14,1	10,8	14,4	19,5	19,0	17,8	16,8	14,2

Алайда, соңғы жылдары оқытудың қазақ тілі бойынша көрсеткіштердің төмендеуі байқалуда (7-сурет).

7-сурет – Оқыту орыс тілінде жүретін мектептерде пәндерді қазақ тілінде зерделеуге бөлінетін оқу уақытының көлемі бойынша көрсеткіштердің динамикасы (%-бен)

Көрсеткіштің осылайша төмендеуі оқыту қазақ тілінде жүретін мектептерде орыс тілінде зерделенетін пәндер бойынша көрсеткіштерде де байқалады (32-кесте, 8-сурет).

32-кесте – Қазақстандағы оқыту қазақ тілінде жүретін мектептерде оқытудың орыс тіліне бөлінетін оқу уақытының көлемін үйлестіру (%-бен)

	2007-08 оқ.ж.	2008-09 оқ.ж	2009-10 оқ.ж.	2010-11 оқ.ж.	2011-12 оқ.ж.	2012-13 оқ.ж.	2013-14 оқ.ж.	2014-15 оқ.ж.
Оқытудың орыс тіліне бөлінетін оқу уақытының үлесі (оқыту қазақ тілінде жүретін мектептер үшін)	13,7	15,7	16,9	14,6	13,3	12,2	10,6	7,1

8-сурет – Оқыту қазақ тілінде жүретін мектептерде пәндерді орыс тілінде зерделеуге бөлінетін оқу уақытының көлемі бойынша көрсеткіштердің динамикасы (%-бен)

Бұл жағдайда оқыту қазақ тілінде жүретін мектептерде, әдеттегідей, тек екі пән ғана орыс тілінде зерделенеді. Бұл – «Орыс тілі» және «Орыс әдебиеті». Мектептердің басым көпшілігі «Қазақстан тарихы» пәнін оқытудың орыс тіліне ауыстырған, тек екі мектеп қана орыс тілінде зерделенетін қосымша пәндерді көрсетті: № 3 орта мектеп-кешен (Көкшетау қ.) – «Қарқынды орыс тілі сұрақтарымен және жауаптарымен»; «Үш тілде оқытатын дарынды балаларға арналған №20 мамандандырылған лицей» ММ (Алматы облысы, Талдықорған қ.) – «Орыс сөзінің өнері», «Әдеби оқу».

3.3 Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі көптілдік білімнің кадрлық қамтамасыздығы

Білім сапасы оқыту сапасынан жоғары бола алмайтынын дәріптейтін педагогикалық заңдылықтарға ілесіп, біз зерттеліп отырған мектептердегі оқу үрдісінің кадрлық қамтамасыздығын талдап шықтық.

Санаттар (разрядтар) кескінінде мониторингтің қорытындыларымен анықталып отырғанындай, зерттеліп отырған мектептерде жоғары санатты оқытушылардың санды құрамы басым (9-сурет).

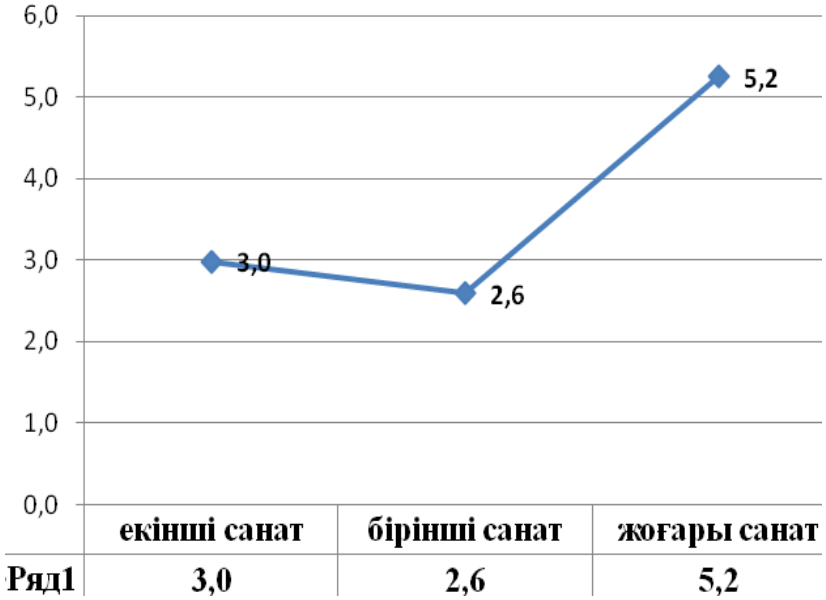

9-сурет – Зерттеліп отырған мектептегі санаттар

Сәйкесінше, педагогтердің біліктілігі көптілдік білім беру бағдарламаларын жүзеге асыруда жаңа оқу құралдарын, педагогикалық технологияларды, оқыту және тәрбиелеу әдістерін табысты әзірлеуде, олардың практикадағы апробациясы үшін шынайы мүмкіндік беруде. Біліктілік талаптарына сәйкес нақты санаттағы мұғалімдер өз пәні бойынша эксперименттік міндеттерді құрып, білім саласындағы өзекті мәселелердің талдамасы бойынша шығармашылық топтарды басқаруға қабілетті болуы тиіс.

Осы көзқарастан едәуір жоғары әлеуетке қазақ тілінен сабақ беретін мұғалімдер ие: жоғары санатты мұғалімдердің үлесі орыс және ағылшын тілдерінен сабақ беретін мұғалімдер үлесінен сәйкесінше 4,4% және 5,4% жоғары (10-сурет).

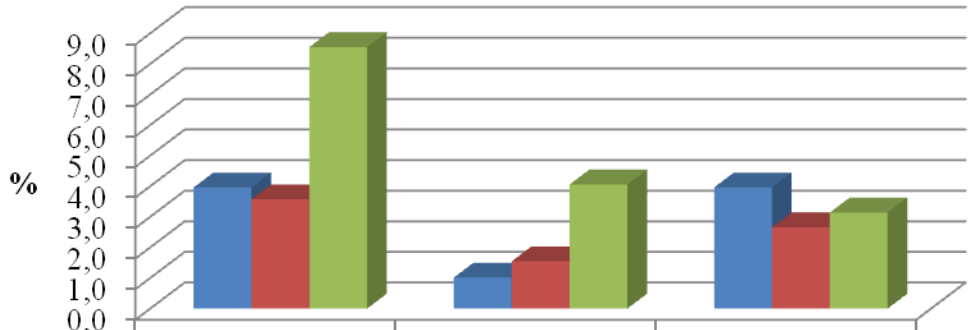

	қаз. тілінде сабақ беретін	орыс тілінде сабақ беретін	ағыл. тілінде сабақ беретін
екінші санат	4,0	1,0	4,0
бірінші санат	3,6	1,5	2,7
жоғары санат	8,5	4,1	3,1

10-сурет – Санат бойынша әр тілде оқытатын мұғалімдердің үлесі

Осы санаттағы мұғалімдердің пәні бойынша оқу-әдістемелік жұмысты талдау әдістерін меңгеру, оқытудың жеке бағдарламаларын түзіп, іске асыру, шығармашылық семинарларды басқару, өз жұмысында озық педагогикалық тәжірибені пайдалану біліктері, сонымен қатар, көптілдік білім беру идеяларын дамыту үшін жеткілікті дәрежеде жоғары әлеуетін білдіреді. Бұл олардағы пәні және тілдер бойынша біліктілік арттыру курстарынан өтуі туралы сертификаттардың болуымен расталып отыр: Назарбаев зияткерлік мектептерінің, ҚазТест және IELTS сертификаттарына ие жоғары санатты мұғалімдердің үлесі екінші және бірінші санатты мұғалімдердің үлесінен айтарлықтай алда (11-сурет).

	КББ бойынша БАК өткендер	НЗМ сертификаты на ие	ҚазТЕСТ сертификаты на ие	IELTS сертификаты на ие
екінші санат	2,3	2,3	0,0	0,6
бірінші санат	1,5	2,1	0,2	0,5
жоғары санат	2,3	2,9	2,4	1,4

11-сурет – Санат бойынша түрлі сертификаттары бар мұғалімдердің үлесі

Нақты болжам зерттеліп отырған мектептердің мұғалімдері арасында жоғары педагогикалық білім алған мұғалімдердің үлесі басым болған дәйегімен расталуда (12-сурет). Сонымен қатар айта кететіні, қазақ тілінде сабақ беретін мұғалімдердің саны жағынан басым.

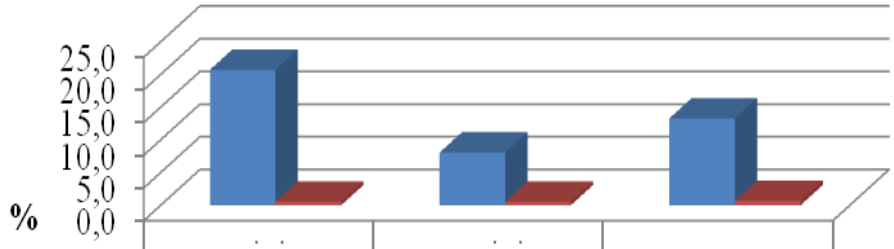

	қаз. тілінде сабақ беретін	орыс тілінде сабақ беретін	ағылш. тілінде сабақ беретін
жоғары білім	20,7	8,1	13,3
орта арнаулы білім	0,5	0,5	0,6

12-сурет – Педагогикалық білімі бойынша мұғалімдердің үлесі

Жалпы, көптілдік білім беруге қосылған мектептердегі мұғалімдердің сапалық құрамы олардың инновациялық әлеуетінің жеткілікті дәрежеде екенін сеніммен айтуға мүмкіндік береді. Оған дәлел ретінде мектеп мұғалімдерінің күшімен, серіктестердің қолдауында әзірлеген түрлі бағдарламалардың болуын атаймыз. Атап айтқанда, осы күні әзірлегені:

1) оқу бағдарламалары («Дарынды балаларға арналған «Озат» интернаты» ММ, Қостанай қ.)**:**

– **«Арнайы тарих» (қазақ тілінде)** – 8-11 сыныптарға арналған, оған дидактикалық материалдардың жинағы, тест тапсырмалары, қисынды тапсырмалар мен жаттығулар енген;

– **«Арнайы биология» (ағылшын тілінде)**, оның құрамына терминологиялық сөздік, тест тапсырмаларының, жаттығуларының жинағы, технологиялық карталар енген;

– **«Арнайы ағылшын тілі»** - 10-11 сыныптарға арналған, сабақтарды бейнематериалмен және электрондық құралмен сүйемелдеуімен;

– **«Арнайы химия»** - 8-9 сыныптарға арналған, сабақтарды бейнематериалмен және электрондық құралмен сүйемелдеуімен;

2) Үйірмелердің бағдарламалары ("Дарынды балаларға арналған «Шығыс»ғылыми-зерттеушілік мамандандырылған дамыта оқытудың орталық-мектеп–кешені" ММ, Өскемен қ.):

– «Қызықты ағылшын тілі», 1-3 сынып оқушыларына арналған;
– «Қуыршақ театры», 3-5 сынып оқушыларына арналған;
– «English theatre studio», 5-11 сынып оқушыларына арналған;
– «Шет тілінің әйесқойлары», 7-8 сынып оқушыларына арналған;
– «School press», 8-11 сынып оқушыларына арналған;

– «Ағылшынша тілдесу клубы», негізгі және жоғары буынға арналған;
– «Музыкалық арна», негізгі және жоғары буынға арналған;
– «English club», жоғары сынып оқушыларына арналған;
– «INET club», негізгі және жоғары буын мектепке арналған;
– «Ағылшынша сөйлейміз» ересек, мектепке даярлық тобы;
– «Леди мен джентльмендер», орта және дайындық тобы балаларына арналған.

Бұл аталғаны мектеп мұғалімдерімен әзірленіп, сараптамадан өтетін, шынайы оқу-тәрбие үрдісінде қолданылатын бағдарламалардың және ОӘК-нің толық тізімі емес.

Осылайша, көптілдік білім идеяларын табысты түрде жүзеге асыру үшін, зерттеліп отырған мектептерде пәнді және тілді біріктіріп оқытудың ерекше әдістемелерін әзірлеуге, озық педагогикалық тәжірибені қолдануға шынайы алғышарттары бар, бұл мектептегі оқу-тәрбие үрдісінің тұрақты оң нәтижелерін қамтамасыз етуге педагогикалық шарт тудыруда.

3.4 Республиканың жалпы білім беретін мектептерінде көптілдік білім берудің оқу-әдістемелік қамтамасыздығы

Мониторингтің үшінші тарауы (III. Көптілдік білім беру мәселесі бойынша әріптестік қызмет) көптілдік білім беру мәселелері бойынша әріптестік қызмет пен тәжірибе алмасу шеңберіндегі іс-шаралар бойынша ақпаратты жинауға арналған.

Осылайша, ЖОО-мен әріптестік қызмет эксперименттік мектептерге жоба шеңберінде қабылданатын қайсыбір шешімдерін ғылыми негіздеуге мүмкіндік береді. Осы жұмыстың анағұрлым тиіді формасы ретінде ЖОО-мен ресімделген ұзақмерзімді келісімдер, олардың шеңберінде көптілдік бойынша эксперименттік жұмысты ғылыми-әдістемелік қолдау бойынша жүйелі жұмыс атқарылуда, атап айтқанда, ондай келісім *Дарынды балаларға арналған №3 гимназия* (Павлодар облысы) және Павлодар педагогикалық институты арасында жасалған. Дарынды балаларға арналған Нурмаков атындағы облыстық мамандандырылған №2 мектеп (Қарағанды қ.) Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің шет тілдер кафедралары бірінің бөлімшесі болды.

Жалпы, ЖОО-мен және колледждермен әріптестік қызметке түскен эксперименттік мектептер жылдан жылға, бірте-бірте көптілдік білім беру жүйесін дамытудың түрлі формалары мен түрлеріне қатысуын белсендендіруде, олар: семинарлар, конференциялар, байқаулар, олимпиадалар, ғылыми жобаларды әзірлеу, әдістемелік құралдарды, нұсқауларды әзірлеу және басылымға дайындау.

Халықаралық мектептермен жүргізілген әріптестік қызмет шеңберінде, эксперимент қатысушылары шетелдік әріптестерімізбен кездесулерді өткізеді

(Шәкәрім атындағы облыстық мамандандырылған мектеп, Семей қ., ШҚО), тілдік курстан өтеді (М.Мақатаев атындағы №140 мектеп-гимназия, Алматы қ., СҚО-ның дарынды балаларға арналған ЛОРД мектеп-лицейі, №21 мектеп – гимназия, Ақтөбе обл.), халықаралық зияткерлік ойындарға (М.Тасова атындағы №13 мамандандырылған мектеп-интернат, ОҚО) және байқауларға (Дарынды балаларға арналған облыстық мамандандырылған «Мұрагер» мектеп-интернаты, Қарағанды обл.) қатысады, қашықтықтан тәжірибе алмасады (№30 мектеп–гимназия, Атырау обл.), халықаралық конференцияларға және форумдарға қатысады (М.Ғабдуллин атындағы №3 орта бейінді мектеп-кешені, Ақмола обл.), FLEX халықаралық бағдарламасына қатысады (Дарынды балаларға арналған №3 гимназия, Павлодар обл., Экономикалық лицей, Ақтау қ., Маңғыстау обл.).

Бұл орайда, эксперименттік мектептердің өз әріптестерімен қызметтестікке түсуі бастамашылық сипатта жүргенін атап өту керек.

Олармен атқарылып отырған жұмыстардың формасы көптілдік білім беру эксперименті бойынша ғылыми-әдістемелік қамтамасыздығы функциясын мақсатты орындап отырған «Дарын» Республикалық ғылыми–практикалық орталығының ұсынып отырған түрлерінен әлдеқайда кең. «Дарын» РҒПО-мен өткізіліп отырған іс-шаралардың (олимпиадалар, семинарлар, конференциялар, халықаралық ойын байқаулары, педагогикалық ой фестивальдары, әдістемелік талдамалардың байқаулары) мерзімділігі мен жиілігіне қарамастан, олар басым көпшілігінде ғылыми–әдістемелік емес, ұйымдастырушылық-бұқаралық сипатта жүреді.

«Дарын» РҒПО желісі бойынша өткізіліп отырған маңызды іс-шаралардың ішінде келесілерді атап өтуге болады:

– "EUROMATH" математика бойынша халықаралық ғылыми жарыстар (Кипр);

– "Русский медвежонок" халықаралық байқауы, 2014 ж.қараша;

– "Кенгуру Лингвист" халықаралық байқауы, 2014 ж. сәуір.;

– Қолданбалы лингвистика бойынша халықаралық байқау;

– «Золотое руно» халықаралық ойын байқауы;

– «Русский медвежонок – языкознание для всех» халықаралық ойын байқауы, 2015 ж.наурыз;

– «British buldog» халықаралық байқауы, 2014ж. желтоқсан;

– Дарындылық мәселесіне заманауи көзқарастар» халықаралық ғылыми-практикалық конференция, Астана қ., 2011-2012 жж;

– «Дарынды балаларды психологиялық тұрғыда қолдау» халықаралық пракикалық семинар, Шымкент, 2009-2010 жж;

– "Білім мазмұнын жаңарту шеңберінде көптілдік білім беру саясатының дамуы" халықаралық конференция.

Жалпы алғанда, бүгінгі күні пилоттық мектептер көптілдік білім берудің ғылыми-әдістемелік қамтамасыздығы көзқарасынан айтарлықтай қолдау көрмей қалуда. Ондай мектептердің ұжымы, жиі жағдайда, оқу жоспарлары мен бағдарламалары секілді қабылданып отырған құжаттардағы жеке ережелердің

қарама-қайшылығын өзінен өткізуде. Атап айтқанда, Дарынды балаларға арналған мктептердің мамандандырылған қатарға өтіп, мәртебесін өгертуіне байланысты, 2014-2015 оқу жылында «Қазақстан тарихы» пәнін оқыту тілінде беру қажет, ал бұл жағдай эксперименттің бастапқы тұжырымдамасына сай келмейді.

Нақты сараптамалық анықтаманы дайындау барысында ондай өзгерістерге қандай да болмасын сенімді түсініктеме табу мүлдем мүмкін болмады. «Дарын» РҒПО-ның ресми сайтында көптілдік білім беруге бір парақ арналған, онда жыл сайын үш тілде оқытатын мамандандырылған мектептерде білімділік мониторингі өткізіліп отыратыны туралы ақпарат орналастырылған. Алайда, нақты мониторингтің мақсаты, оның нәтижелері мен қорытындылары, мониторинг деректері негізінде қабылданатын шешімдер туралы ақпаратты, өкінішке орай, сайтқа кіргендер таба алмайды.

Сонымен қатар айта кететіні, Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі 2014 жылдан бастап көптілдік білімнің мониторингісіне елеулі назар аударуда. ҚР БҒМ-нің тапсырмасы бойынша Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы 2014 жылы көптілдік білім мониторингісін әзірлеп, оны өткізді. Нақты мониторингтің қорытындысымен, Академия осы күні әзірлеп, келесілерді басылымнан шығарды:

1) «Пилоттық және эксперменттік мектептердегі білім беру үрдісінің сапасына кешенді мониторинг жүргізу («НЗМ» АҚ-ның 35 базлық мектебі, гранттық және жан басына шаққан қаржыландыруды енгізудің 63 эксперименттік мектебі, көптілдік білімді енгізу бойынша мектептер)» Талдамалық анықтамасы;

2) Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарында көптілдік білім беруді дамытудың тұжырымды негіздерінің жобасы.

Жалпы, Қазақстанда көптілдік білім беру бағдарламаларын жүзеге асырудың ресурстық, кадрлық, ғылыми-әдістемелік қамтамасыздығы заңдылықты тұрғысында оның нәтижелерінде көрініс табуда. Мониторингтің төртінші тарауында орналасқан деректердің банкі оған дәлел. Мониторингтің «IV. Көптілдік білімге тартылған оқушылар туралы мәліметтер» төртінші тарауы білім алушылар қызметінің нәтижелері көрсетілген. Мониторингтегі нақты тараудың материалдары нақты құралдың келесі тарауында орын тапқан.

4 Қазақстанда көптілдік білім беруді дамыту бойынша қорытындылар мен ұсыныстар

4.1 Қазақстанда көптілдік білім берудің дамуы бойынша жалпы қорытындылар

Жалпы қорытындылар, ең алдымен, білім алушылар қызметінің нәтижелерімен байланысты. Олардың өзі кез-келген педагогикалық ойды жүзеге асырудың табысты, не табыссыз өтуіне негізгі индикатор ретінде шығады. Бұл мәнінде, көптілдік білім беру осы қатардан сырт қалған жоқ.

Тілдерді меңгертудің деңгейлік моделіне сәйкес, ең алдымен, нақты модельдің оқушылардың білім жетістіктерін бағалаудағы қолданысы бойынша жағдай анықталды (ТК IV.1.1 – Көптілдік білім беру бойынша экспериментке тартылған оқушылардың тілдерді меңгеру деңгейлері).

Бұл жерде қазақ және орыс тілдерін меңгеруінің көрсетілген деңгейлер жүйелерімен бағалануы бойынша сұрақтар туындауда, себебі ағылшын тілінен ондай үлгінің дүниежүзілік тәжірибеде қолданылып жүргені бірінші жыл емес (сөз тілдерді меңгерудің жалпы еуропалық шеңбері – *CEFR* туралы көтерілуде). Қазақ тілінде оқытылу деңгейлеріне тілдің төрт түрлі қызметі бойынша (дыбыстау, сөйлеу, оқу және жазу) қойылатын талаптар Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА-мен әзірленген «бала-бақша - мектеп – колледж -жоғары оқу орны» жүйесінде мемлекеттік тілді үздіксіз деңгейлеп оқытудың стандартында көрсетілген. Орыс тілі бойынша меңгеру деңгейлеріне қойылатын талаптар әлі анықталмаған. Сондықтан нақты модельдің мониторингке қатысқан мектептер ішінен тек 7 мектептің қолданып отырғаны заңдылыққа сай. Осыған орай, біз тек ағылшын тілін меңгеру дейңгейлерімен байланысты жағдайды ғана талдауға алдық.

13-суретінде көрсетіліп отырғанындай, деңгейлер бойынша көрсеткіштер (*A1, A2, B1, B2, C1, C2*) жоғар сынып оқушыларының да, 5-9 сынып оқушыларының арасында біртекті үлестірілмеген.

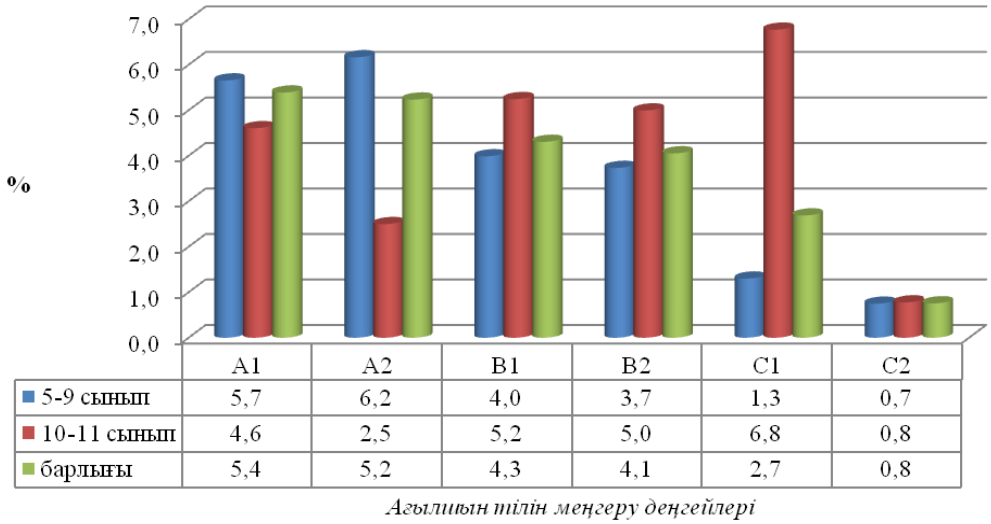

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
5-9 сынып	5,7	6,2	4,0	3,7	1,3	0,7
10-11 сынып	4,6	2,5	5,2	5,0	6,8	0,8
барлығы	5,4	5,2	4,3	4,1	2,7	0,8

13-сурет – Ағылшын тілін меңгері деңгейі

Бірақ, тілдік құзыреттіліктердің деңгейі неғұрлым жоғары болса, ағылшын тілін меңгерген білім алушылардың үлесі соғұрлым төмен болатынын атап өту керек. Ол да түсінікті, қазақстандық мектептердің түлектері ағылшын тілінен білімдерін В1-В2 аралық деңгейінде көрсетуі тиіс. С1 деңгейі бойынша жоғары сынып оқушылары арасында елеулі көрсеткіштерді нақты мониторингке қазақ-түрік лицейлерінің қатысуымен түсіндіруге болады, онда тілдік оқытудың ұйымдастырушылық тетіктері, басқа қазақстандық мектептермен салыстырғанда, біршама өзге. Бұл жоғарыда, қазақ-түрік лицейлері өкілдерімен өткізілген сұхбатта аталған. Одан басқа, ондай біртексіздікті жалпы білім беретін мектептердің Үлгілік оқу жоспарларына енгізіліп отырған өзгерістермен де түсіндіруге болады, ондағы инвариантты құрамдас тек жалпы білім беретін мектептер үшін ғана емес, ҚТЛ үшін де міндетті.

Сонымен қатар, педагогтердің сауалнамасын өткізу әдісінің де маңызы айтарлықтай. Респонденттерге арнайы зерттеулерсіз, табиғи білімділік ортадағы жалпы бақылаулардың қорытындысымен, күнделікті тұрмыста қазақ тілін, қазақ және орыс тілдерін, қазақ және ағылшын тілдерін, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін, орыс тілін, қазақ және ағылшын тілін, орыс және ағышлын тілін пайдаланатын оқушылардың үлесін анықтау ұсынылған. Нақты зерттеудің жалпы қорытындысы 14-суретіндегі материалдарда көрсетілген.

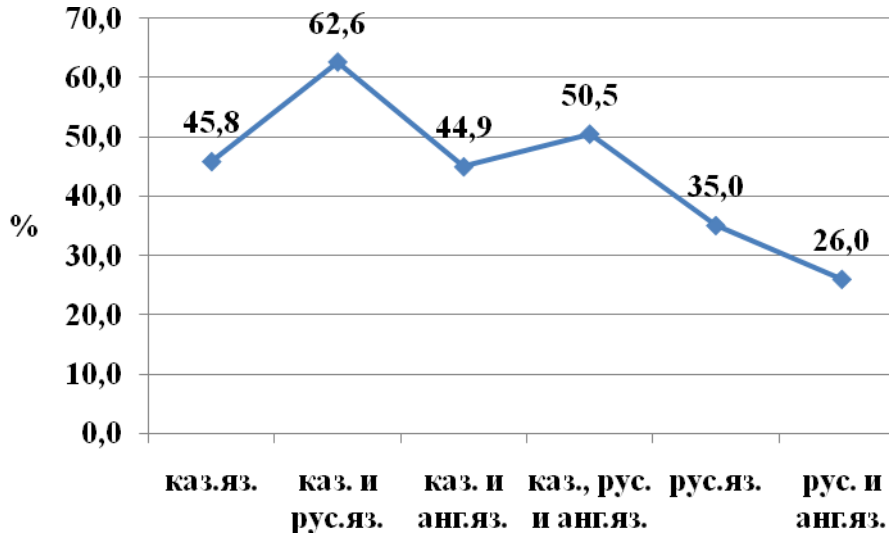

14-сурет – Тілдерді күнделікті тұрмыста қолдануы бойынша оқушыларды үлестіру

Жоғарыда келтірілген тіректердің талдамасы келесі қорытындыны жасауға мүмкіндік береді.

Біріншіден, қазақ тілін меңгерген оқушылардың саны орыс тілін қолданушылар көрсеткішінен ерекше, ешқандай динамикаға ұшырамаған. Оған қоса, зерттеліп отырған мектептердің ішінде оқытудың қазақ тіліндегі мектептер саны басым болғанына қарамастан, мектеп оқушылары күнделікті тұрмыста жиі орыс тілін қолданады (15-сурет).

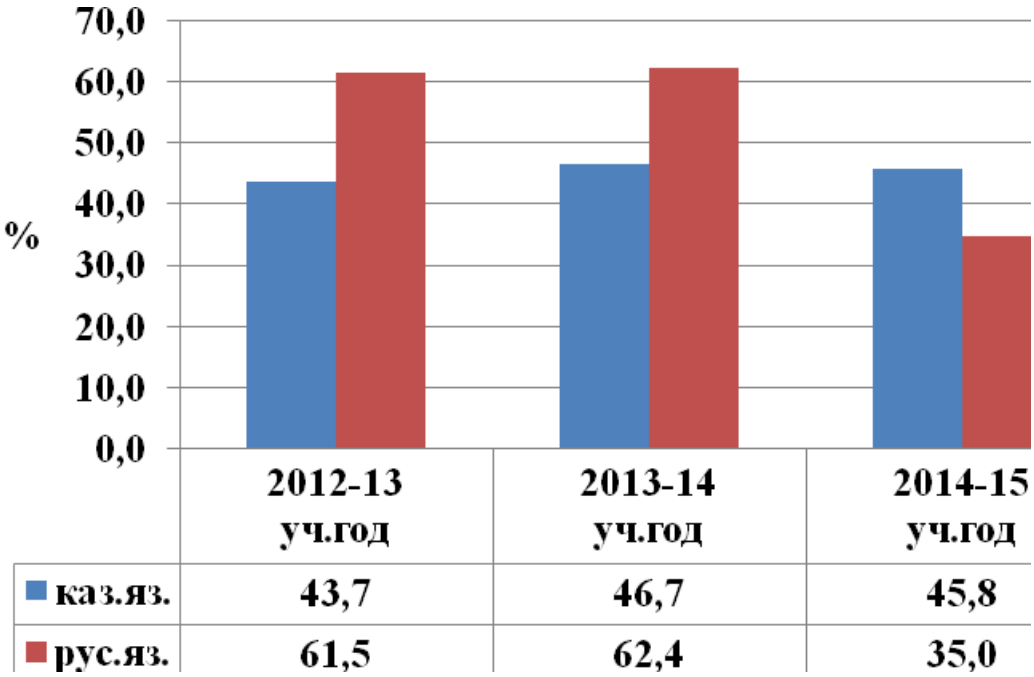

15-сурет – Қазақ және орыс тілдерін күнделікті өмірде қолдануы

Екіншіден, қазақ-орыс қостілділігі қазақ-ағылшын қостілділігі (16-сурет) және орыс-ағылшын тілі қостілділігі (17-сурет) көрсеткіштеріне қарағанда, басым.

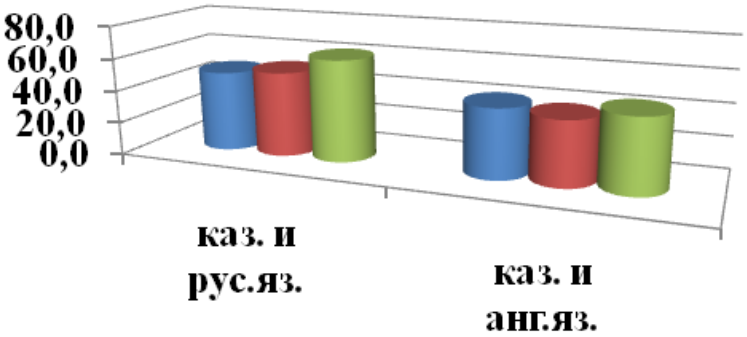

	каз. и рус.яз.	каз. и анг.яз.
2012-13 уч.год	49,3	42,4
2013-14 уч.год	52,0	39,3
2014-15 уч.год	62,6	44,9

16-сурет – Қазақ-орыс қостілділігінің қазақ-ағылшын қостілділігінен басымдығы

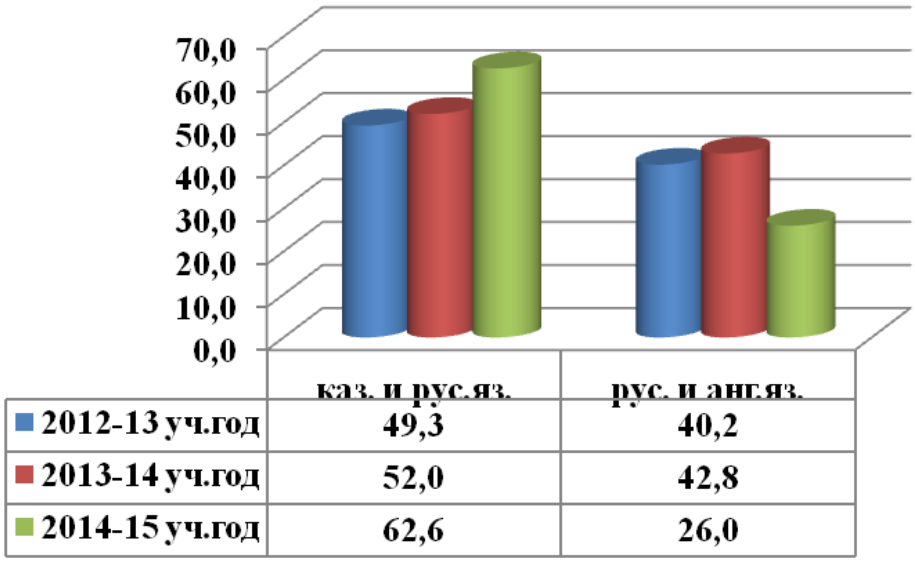

17-сурет – Қазақ-орыс қостілділігінің орыс-ағылшын қостілділігінен басымдығы

Үшіншіден, қазақ-ағылшын қостілділігінің көрсеткіші алдыңғы жылдағы төмен түсуінен кейін, 2014-2015 оқу жылында орыс-ағылшын тілі қостілдігіне қарағанда, қайта өсу қарқынын алуда.

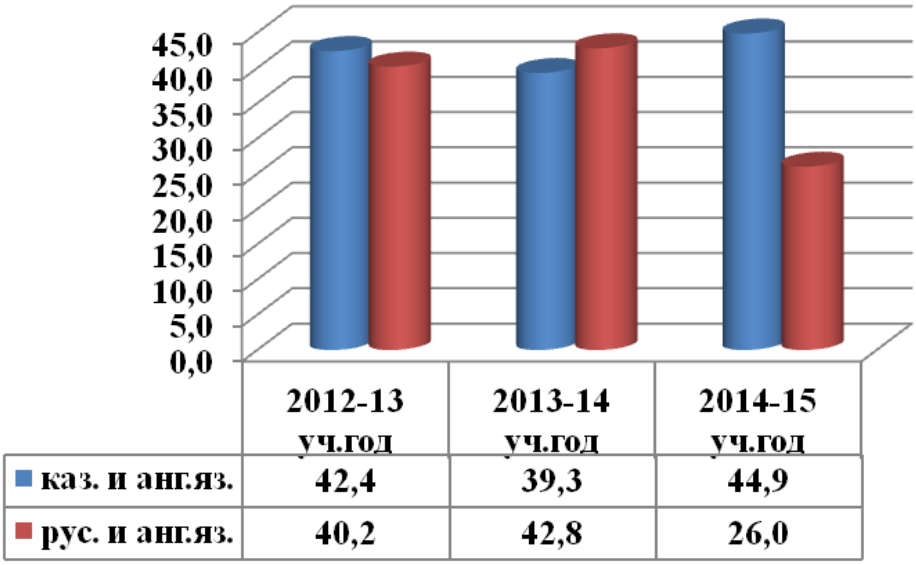

18-сурет – Қазақ-орыс қостілділігінің орыс-ағылшын қостілділігіне қарағанда өсуі

Жалпы, қостілділердің үш санатындағы көрсеткіштердің динамикасында қандай да бір тұрақты бетбұрыс байқалмайды, себебі соңғы үш жылда нақты динамикасы зигзаг түріндегі траекториясын алған.

Қос тілді мектеп оқушыларының жалпы контингентін анықтаумен жағдай өзгеше. Бұл жердегі көрсеткіштердің динамикасы жылдан жылға үштілді балалар контингентінің тұрақты өсуін дәлелдеуде (19-сурет).

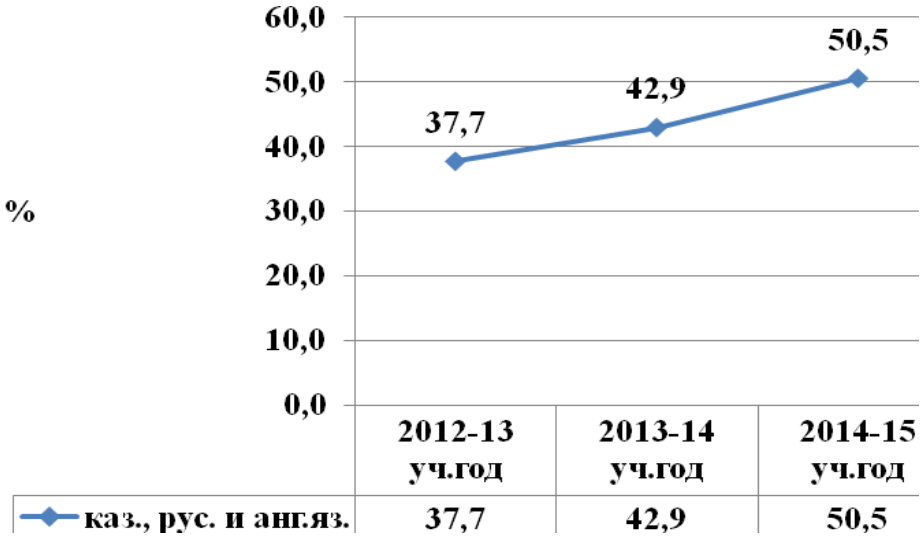

19-сурет – Үштілді балалар көрсеткішінің динамикасы

Сонымен, эксперименттің 8 жылында пилоттық мектептерде қалыптасып жатқан жағдай тұтас алғанда, қазақстандық қауымдастық үшін тән жалпы жағдайды көрнекі көрсетуде, яғни экспериментке тартылған көптілді мектеп оқушылары көрсеткіштерінің байқалып отырған өсімі Қазақстандағы тілдік бейненің даму заңдылықтарына бағынуда.

Оның себептері, ең алдымен пилоттық мектептердегі білім беру үрдісін мақсатты ресурстық (ғылыми-әдістемелік, оқу-ұйымдастырушылық, кадрлық және т.б.) қамтамасыздығында жатыр.

4.2 Қазақстанда көптілдік білім беруді дамыту бойынша ұсыныстар

Мониторингтің берген нәтижелерін, Қазақстандағы көптілдік білімді дамыту үшін жасалған қорытындыларды ескерумен, келесілер ұсынылады:

1) нормативтік және құқықтық қамтамасыздық

ҚР «Білім туралы» Заңына үштілдік білім беруді ескерумен, өзгертулерді енгізуге:

– үш тілде оқытуды ескерумен, жалпы орта білімнің Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын әзірлеу;

– қазақ, орыс және ағылшын тілдеріне оқытудың салыстыруға жататын деңгейлік моделіне негізделген тілдік стандартты әзірлеу;

– Тілдік стандарт негізінде, жалпы орта білімге арналған қазақ, орыс және ағылшын тілдерінен Үлгілік оқу бағдарламаларын әзірлеу;

– Жоғары сыныптарда ағылшын тілінде оқытуға бірте-бірте ауысудың НҚА әзірлеу;

– жоғары сыныпта оқыту үшін міндетті шарты ретінде ағылшын тілін В2 деңгейінде меңгерудің НҚА-сын әзірлеу;

– мамандықтардың жіктемесіне «Бастауыш оқытудың және ағылшын

тілінің педагогикасы және әдістемесі», «Информатика және ағылшын тілі», «Физика және ағылшын тілі», «Биология және ағылшын тілі», «Химия және ағылшын тілі» жаңа мамандықтарын енгізу;

– «Білім» бағытындағы мамандықтар үшін «Пәнді ағылшын тілінде оқыту» аттыүлгілік оқу бағдарламасын әзірлеу;

– «Білім» бағытындағы мамандықтар бакалавриатындағы Үлгілік оқу жоспарынан «Қазақ тілі», «Орыс тілі», «Ағылшын тілі» пәндерін шығарып тастау;

– жоғары және жоғары білімнен кейінгі жүйеде көптілді кадрлардың дайындығы үшін басым мамандықтарды анықтау;

– Білім және ғылым саласындағы кәсіби стандарттанға өзгертуерді енгізу;

– «Білім» бағыты бойынша көптілді кадрларды дайындаудың базалық ЖОО-ларын іріктеп, бекіту;

– «Білім» бағыты бойынша көптілді кадрларды даярлаудың базалық ЖОО-ларын іріктеудің критерийлерін әзірлеу (33-кесте);

2) әдіснамалық және оқу-әдістемелік қамтамасыздық

– Үш тілді меңгеру индикаторларын әзірлеу;

– қазақ, орыс және ағылшын тілдерінен Тілдік стандарттарға сәйкестікте отандық оқулықтарды және ОӘК әзірлеу;

– жоғары сыныптардағы пәндер бойынша ағылшын тіліндегі отандық оқулықтарды және ОӘК әзірлеу;

– жоғары сыныптардағы пәндер бойынша ағылшын тіліндегі отандық оқулықтарды және ОӘК әзірлеу (информатика, химия, физика, биология);

– жоғары сыныптардағы пәндер бойынша ағылшын тіліндегі үштілдік терминологиялық сөздіктерді әзірлеу (информатика, химия, физика, биология);

– жоғары сыныптарда ағылшын тілінде зерделенетін пәндер бойынша сыныптан тыс жұмыстың жобалық бағдарламаларын әзірлеу;

– жоғары сыныптардағы ағылшын тіліндегі вариативті құрамдастың пәндері бойынша бағдарламаларды әзірлеу;

– пәнді (математика, информатика, биология, химия, физика) және тілді біріктіріп оқытудың оқу-әдістемелік құрадарын әзірлеу;

– жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесінде көптілді кадрларды даярлау үшін басым мамандықтардың жеке пәндерінен ағылшын тіліндегі отандық оқулықтарды және ОӘК әзірлеу;

– жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесінде көптілді кадрларды даярлау үшін басым мамандықтардың жеке пәндерінен үштілді терминологиялық сөздіктерді әзірлеу;

– барлық деңгейлердегі ұйымдарда үштілдік білім беруді ескерумен білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың жүйесін жаңарту;

– оқушылардың қосымша білім бойынша үш тілде бағдарламаларын әзірлеу;

– үштілді білімнің мониторингісіне автоматтандырылған кешенді бағдарламасын әзірлеу;

3) кадрлық қамтамасыздық

– үштілдік білім үшін педагог кадрлардағы қажеттілікке мониторинг жүргізу;

– білім берудің барлық деңгейлерінде үштілді білім беруді іске асыру үшін педагогикалық және басқарушылық кадрларды даярлау және олардың біліктілігін арттыру бойынша жоспарларды әзірлеу;

– үштілдік білім беру жағдайында ЖОО-дағы ППҚ-ның және мектеп мұғалімдерінің біліктілігін арттырудың бағдарламаларын әзірлеу;

– үштілдік білім беру жағдайында ЖОО-дағы ППҚ-ның және мектеп мұғалімдерінің өндірістік сынақтан өту бағдарламаларын әзірлеу;

– үштілдік білім беру жағдайында жұмыс жасау үшін педагогтерге қойылатын біліктілік талаптарын әзірлеу;

– зертету нәтижелерін бағалау үшін ұлттық сертификаттау сарапшыларының шеңберін анықтау.

33-кесте – Оқытудың ағылшын тіліндегі бөлімшелерін ашу үшін базалық ЖОО-ларын іріктеу өлшемдері

Өлшемдер	**Көрсеткіштер**
1	2
1. Ағылшын тіліндегі білімділік бағдарламаларын жүзеге асыру	– Оқытудың ағылшын тілі бар мамандықтардың саны – *бес педагогикалық мамандықтан кем емес;* – Пәндерді ағылшын тілінде оқыту – *бір мамандықта бес пәннен кем емес* – Түлектердің болуы – *мамандықтардың бір шығарылымынан кем емес*
2. Ағылшын тілінде пәндерді оқытатын ППҚ-ның болуы	– Оқытудың ағылшын тілін меңгеру деңгейі – *CEFR бойынша B2-ден кем емес* – Мынадай оқытушылардың болуы: *халықаралық сертификаттың / шетелде өндірістік сынақтан өтуі туралы сертификаттың / тілдік курстарды аяқтау туралы сертификаттың/ «Шет тілі: екі шет тілі» (ағылшын)мамандығы бойынша екінші жоғары білім туралы дипломының болуы*
3. Пәнді ағылшын тілінде оқытудың нормативтік-құқықтық қамтамасыздығының болуы	ЖОО-мен әзірленген ағылшын тілінде оқытуды реттейтін ішкі құжаттардың болуы - *2014 жылдан кеш болмайтын бағдарламаның /ереженің әзірленуі*
4. Пәнді ағылшын тілінде оқыту оқу-әдістемелік қамтамасыздықтың болуы	ЖОО-мен әзірленген және басылымнан шыққан: – *Кәсіби бағдарлы ағылшын тілінен оқу құралдар;* – *Оқытылатын пәндер бойынша ағылшын тіліндегі оқу құралдары;* – *Ағылшын тілінде оқытылатын пәндердің ОӘК;* – *Көптілді терминологиялық сөздіктер;* – *Ағылшын тіліндегі электрондық ресурстар*

	33-кестенің жалғасы
1	2
5. Ағылшын тілінде оқытылатын пәндер бойынша ЖОО ППҚ-ның біліктілігін арттыру бағдарламаларын іске асыру	– Ағылшын тілінде оқытылатын пәндер бойынша ЖОО ППҚ-ның біліктілігін арттыру курстарын өткізу тәжірибесі – *ЖОО-мен әзірленген БА курстары бағдарламаларының, Б курстарын өткізу туралы бұйрықтарының болуы;* – ППҚ арналған тілдік курстарды ұйымдастыру тәжірибесі – *ЖОО-мен әзірленген тілдік курстардың бағдарламаларының, тілдік курстарды өтушілер тізіміне енгізу туралы бұйрықтардың болуы*
6. Тілдік білім беру мәселелері бойынша ЖОО-мен тілдік білім мәселелері бойынша конференцияларды, әдістемелік және оқытып-үйрету семинарларын өткізу тәжірибесі	Ағылшын тілінде оқыту мәселелері бойынша конференциялардың бағдарламаларының және материалдарының болуы – *республикалық деңгейден төмен емес*
7. Тілдік білім мәселелері бойынша ғылыми зерттеулердің (жобалардың) болуы	ЖОО ППҚ-ның тілдік білім аясындағы ғылыми зерттеулерді өткізуіне сәйкес келісімдердің болуы: *055– «Гранттық қаржыландыру» ББ бойынша, на шаруашылық-келісім неізінде*
8. ЖОО ППҚ-ның тілдік білім аясындаы стратегиялық құжаттарды әзірлеуге қатысуы	ҚР БҒМ-нің ЖОО ППҚ-ның ағылшын тілінде оқыту мәселелері бойынша жұмыс топтарына қатысуы туралы бұйрықтар

Ескерту:

1) әр көрсеткіш бойынша растау құжаттарын ұсыну қажет:

– 1- тармақ бойынша – ағылшын тілінде оқытумен мамандықты ашу туралы бұйрықтың сканкөшірмелері, түлектерді шығару туралы бұйрықтар;

– 2-тармақ бойынша – сертификаттардың/дипломдардың сканкөшірмелері;

– 3-тармақ бойынша. – шығыс деректерімен мұқаба беттерінің сканкөшірмелері;

– 4-тармақ бойынша – шығыс деректерімен мұқаба беттерінің сканкөшірмелері;

– 5-тармақ бойынша – шығыс деректерімен бағдарлама курстарының мұқаба беттерінің сканкөшірмелері, бұйрықтардың сканкөшірмелері;

– 6-тармақ бойынша – шығыс деректерімен бағдарламалардың және жинақтардың мұқаба беттерінің сканкөшірмелері;

– 7-тармақ бойынша – келісімдердің сканкөшірмелері;

– 8-тармақ бойынша – бұйрықтардың сканкөшірмелері;

2) ұсынылған материалдар ЖОО-ның бірінші басшысының қолымен куәландырылады.

Қорытынды

Қазақстан Республикасы білім жүйесінде түбегейлі жаңғыртуды жүргізіп, білім беру үрдісіне қазақстандық қоғамның қазіргі заманда қос тілділіктен уақыт өте көптілділікке ауысып жатқан постулатына негізделген көп тілділік саясатын белсенді ендіруде. Отандық білім беру саласын жаңғыртудың осы қыры бір жағынан Қазақстандағы тілдік саясаттың тіл саясатының стратегиялық тұрғыда маңызды міндеттерінің бірімен, атап айтқанда қазақ, орыс және ағылшын тілдерін меңгеру қажеттілігімен арақатынаста.

Көптілді білім бүгінгі күні әлемдік тренд. Осылайша, бұл мәселеге *UNESCO* басым назар аударуда. Психологтардың Американдық ассоциациясы педагогикадағы және саясаттағы көптілділіктің танымдық қабілеттері бойынша арнайы зерттеулерді өткізіп отыр. 2007 жылдан бастап көптілділіктің, білімнің және мәдениеттің мәселелері жыл сайын Еуропалық Қоғамдастық Комиссиясының мәжілістерінде қарастырылып келеді. Оған қоса, Еуропалық Комиссия электрондық оқытудың құралдарын қолданумен жүретін көптілділік бойынша зерттеулерді өткізуге гранттарды бөлуде (*Babylon & Ontology: «Multilingual and cognitive e-Learning Managenet system via PDA phone*» жобасы. *www.bonynetwork.eu*).

Білім беру жүйесіндегі көптілділіктің дамуы жолында осы күннің өзінде белгілі бір нәтижелерге қол жеткен.

Қазақстандық білім кеңістігінде де, онымен бірге, орта және жоғары білім беру саласында көптілділік білімді жүзеге асырудың белгілі бір тәжірибесі жинақталған. Бұл Назарбаев зияткерлік мектептеріндегі, қазақ-түрік лицейлеріндегі, дарынды балаларға арналған «Дарын» мектептеріндегі және т.б. көптілділік білім. Осы күні елімізде үш тілде білім беретін 30-дан астам мектеп қызмет көрсетіп отырғаны белгілі. Жоғары сыныптарда ағылшын тілінде оқытуға кезеңімен ауысу жоспарланған, ағылшын тілін ерте бастан зерделеу ісі басталды.

Жоғарыда айтылғанды ескеріп, дайындалған құралда көптілдік білім саласындағы отандық және шетелдік тәжірибені зерттеу нәтижелері көрініс тапқан. Қазақстанда көптілді білім беру, атап айтқанда көптілді мамандықтар бойынша кадрларды, соның ішінде педагогикалық мамандықтар бойынша да даярлау идеяларын іске асырудың ағымды жағдайы, көптілді білім берудегі педагогикалық кадрларының біліктілігін арттыру тәжірибесі, көптілді білім аясындағы ғылыми әзірлемелердің қысқаша сипаттамасы туралы жалпы мәліметтер берілген.

Отандық және шетелдік тәжірибеге жасалған салыстырмалы талдау қазақстандық мектептердің шынайы педагогикалық үрдісінде көптілді білім идеяларының стратегиялық мақсаттары мен міндеттерінің де, алға тарту саясатының да арақатынасы орын алғанын дәлелдейді.

Көптілдік білім беру аясындағы қазастандық және халықаралық тәжірибені шолу Қазақстанда көптілді білім идеяларын іске асырудың ағымды жағдайының сипаттамасымен байланысты, соның ішінде бұл құралда көптілді

білім беру үшін педагогикалық кадрларды даярлау және олардың біліктілігін арттыру, сонымен қатар қазақстандық ғадымдардың осы саладағы ғылыми әзірлемелері бойынша мәліметтері келтірілген.

Аталған шолу жұмысынан өзге, еңбекте Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен әзірленген және өткізілген көптілді білім мониторингісінің материалдары егжей-тегжейлі көрсетілген.

Ұсынылған еңбекте Қазақстан Республикасында көптілді білім идеяларын жүзеге асырудың келесі қырларын зерттеу үшін іріктеудің репрезентативтілігі (статистикалық көрінісі) негізделген:

– республикадағы жалпы білім беретін мектептерінде көптілді білімнің нормативтік қамтамасыздығы;

– республикадағы жалпы білім беретін мектептерінде көптілді білімнің оқу-әдістемелік қамтамасыздығы;

– республикадағы жалпы білім беретін мектептерінде көптілді білімнің кадрлық қамтамасыздығы;

– республикадағы жалпы білім беретін мектептерінде көптілді білімнің ресурстық қамтамасыздығы.

Көрсетілген қырларында көптілді білімнің жүзеге асырылу нәтижелері соңғы 3 жылдағы көрсеткіштердің динамикасында көрініс беруде. Қорытындылардың сенімгерлігі мен негізделуі әзірленген технологиялық карталардың жүйелігімен, мониторингтегі технологиялық ресімдердің мөлшерлігімен расталады. Құралдағы көптілді білім мониторингісінің құрылымы, технологиялық карталары мен технологиялық ресімдері мұқият және түпкілікті баяндалған.

Жасалған ұсыныстар Қазақстан Республикасында көптілді білімді дамытудың стратегиялық міндеттеріне сәйкес келіп, қазақстандық білім беру жүйесінің жоғары сыныптарында ағылшын тілінде оқытуға ауысуының, сонымен қатар орта білімнің мазмұнын жаңартудың шынайы жағдайын бейнелейді.

Жалпы, құралдағы барлық материал көптілді білімнің мәнін (қазақстандық ғалымдармен әзірленген көптілді білімнің тезаурусын келтірумен) және педагогикалық мониторингтің мәнін ұғынуға негізделген қисынында баяндалған.

Мониторингтің алынған нәтижелері негізінде Қазақстан Республикасында көптілді білім идеяларын алға тартуды жалғастыру бойынша бірқатар ұсыныстар жасалған. Әдістемелік ұсыныстар педагогикалық және ата-аналар қауымдастығына арналған.

Әдебиет

1 По материалам интервью с представителями «НурОрда» (Астана).

2 Смокотин В.М. Модель европейской школы: заложение основ многоязычного и поликультурного образования в Европе Статья представлена научной редакцией «Культурология» 26 февраля 2010 г.

3 *Principles* and objectives of the European Schools // Schola Europea. URL: http://wupw.eursc.eu

4 *Convention* defining the Statute of the European Schools // Official Journal. 17/08/1994. L. 212.

5 Beardsmore H.B. The European School experience in multilingual education // Multilingualism for All: Lisse, the Netherlands: Swets & Zeitlinger, 1995. - P. 21-68.

6 *Muller A., Beardsmore H.B.* Multilingual Interaction in Plurilingual Classes? European School Practice // International Journal of Bilingual Education and Bilingualism. 2004. Vol. 7, № 1. - P. 24-42.

7 Housen A. Processes and Outcomes in the European Schools Model of Multilingual Education // Bilingual Research Journal. 2002. № 26:1. - P. 15-17.

8 *Johnson R.K., Swain M.* Immersion Education: International Perspectives. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1997.

9 Полонский В.М. Словарь понятий и терминов по образованию и педагогике. – М., 2000. – 268 с.

10 Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Словарь по педагогике. – М.: ИКЦ «МарТ»; – Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2005. – 448 с.

11 Поташник М.М. Инновационные школы России: становление и развитие. Опыт программно-целевого управления: Пособие для руководителей общеобразовательных учреждений / Вступит, ст. В.С. Лазарева. – М.: Новая школа, 1996. – 320 с.

12 Поташник М.М. Качество образования: проблемы и технология управления. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 351 с.

13 Поташник М.М. Оптимизация управления школой // Советская педагогика. – 1989. – № 4. – С. 36-43.

14 Поташник М.М. Управление развитием образовательного учреждения. // Педагогика. – 1995. – №2. – С.20-26.

15 Поташник М.М., Лазарев В.С.. Управление современной школой (в вопросах и ответах). – М.: Новая школа, 1997. – 350 с.

16 Поташник М.М., Ямбург Е.А., Матрос Д.Ш. Управление качеством образования. – М.: Пед. О-во России, 2000. – 441 с.

17 Панасюк А.Ю. Управленческое общение. – М., 1990.

18 Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. – М.: Пед. общество России, 1999. – 320 с.

19 Словарь русского языка: В 4-х т. / АН СССР, Ин-т рус.яз.; Под ред. А.П.Евгеньевой. – 3-е изд., стереотип. – М.: Русский язык, 1985 – 1988. – Т. 4. С-Я. 1988. – 800 с.

20 Типовые квалификационные характеристики должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц. Утверждены Приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 13 июля 2009 года № 338.

Қосымша

1-қосымша

Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ-де көптілдік білім беру бағдарламаларын реттейтін ішкі нормативтік құжаттар

№ р/с	Басылымның аталымы издания	Авторларының тегі	Басылым жылы	Көлемі	Таңбасы
1	Қазақстан Республикасында көптілдік білім беруді дамыту Тұжырымдамасы	Кубеев Е.К. Жетписбаева Б.А. Шкутина Л.А. Сырымбетова Л.С. Жанкина Б.Ж.	2008	1,25 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
2	Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінде көптілдік білім беруді ұйымдастыру туралы ереже	Каргин С.Т. Жетписбавева Б.А. Гаголина С.В. Дьяков Д.В. Асанова Д.Н.	2008	0,6 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
3	Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінде көптілдік білім беруді енгізудің бағдарламасы	Кубеев Е.К. Жумашев Р.М. Жетписбавева Б.А. Асанова Д.Н.	2008	0,6 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
4	Көптілдік оқытудың эксперименттік топтарында білім алып жүрген студенттерге арналған анықтамалық-сілтеме	Жетписбавева Б.А. Буркеев М.Ж. Тажбаев Е.М. Кокибасова Г.Т. Акыбаева Г.С. Альмагамбетова Д.Р.	2008	1,6 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
5	Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетіндегі Көптілдік білімді дамыту орталығы туралы ереже	Жетписбавева Б.А.	2008	0,68 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
6	Көптілді білім беру мамандықтарына арналған ағылшын тілінің базалық курсының үлгілік оқу бағдарламасы	Жетписбавева Б.А. Асанова Д.Н. Рамашова Г.Н.	2010	6,5 б.т.	ҚР БҒМ

		Серебрякова Н.П. Шайхызада Ж.Г.			
7	Көптілді білім беру мамандықтарына арналған қазақ тілінің базалық курсы бойынша типтік оқу бағдарламасы	Жетписбавева Б.А. Әділова А.С. Айтбаева Б.М. Асанова Д.Н. Абдрахманова Г.Х.	2010	2,8 б.т.	ҚР БҒМ
8	Көптілді білім беру мамандықтарына арналған орыс тілінің базалық курсы бойынша үрлігік оқу бағдарламасы	Жетписбавева Б.А. Хан Н.К. Балмаганбетова Ж.Т. Асанова Д.Н.	2010	3,5, б.т.	ҚР БҒМ
9	«Фармацевтикалық өндірістің технологиясы» мамандығы бойынша кәсіби-бағдарлы шет тілінен үлгілік оқу бағдарламасы	Жетписбавева Б.А. Акбаева Г.Н. Шайхызада Ж.Г. Ахметова Б.Б.	2014	1,4 б.т.	ҚР БҒМ
10	«Алғашқы әскери дайындық» мамандығы бойынша кәсіби-бағдарлы шет тілінен үлгілік оқу бағдарламасы	Жетписбавева Б.А. Акбаева Г.Н. Шайхызада Ж.Г. Ахметова Б.Б.	2014	1,4 б.т.	ҚР БҒМ
11	«Әлеуметтік жұмыс» мамандығына арналған кәсіби-бағдарлы шет тілінен үлгілік оқу бағдарламасы	Жетписбавева Б.А. Акбаева Г.Н. Шайхызада Ж.Г. Ахметова Б.Б.	2014	1,4 б.т.	ҚР БҒМ
12	Көптілді білім беруді ЖОО-да ұйымдастыру туралы ереже	Гаголина С.В. Жетписбавева Б.А. Акбаева Г.Н. Шайхызада Ж.Г.	2014	0,8 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
13	Көптілді білім беруді мектепте ұйымдастыру туралы ереже	Жетписбавева Б.А. Акбаева Г.Н. Шайхызада Ж.Г. Амимов Е.М.	2014	0,8 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
15	Көптілді білім бойынша педагогикалық кадрлардың біліктілігін арттыру курстарының бағдарламалар жинағы	Жетписбаева Б.А. Рамашова Г.Н. Шайхызада Ж.Г.	2011	4,4 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі

2-қосымша

Ағылшын тіліндегі арнайы пәндер бойынша оқу-әдістемелік кешендер

№ р/с	Басылым атылымы	Авторлардың тегі	Басылым жылы	Көлемі	Таңбасы
Ағылшын тілін меңгеру бойынша оқу-әдістемелік басылымдар					
1	Vocabulary in Use (A1, A2)	Жетписбаева Б.А. Серебрякова Н.П. Артамонова К.С.	2011	8.4 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
2	Ағылшын тілінде кәсіби қатынас дағдыларын дамыту бойынша практикум (физикалық мамандықтардың студенттеріне арналған)	Ганюкова А.А. Сакипова С.Е. Тлеужанова К.Т.	2011	10,6 б.т.	ҚарМУ-нәі ҒӘК
3	Ғылыми-жаратылыстану мамандықтарына аранлған ағылшын тілі	Жетписбаева Б.А. Шайхызада Ж.Г. Сугралина Л.М.	2012	12,6 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
4	Ғылыми-техникалық аударманың негіздері	Шайхызада Ж.Г. Сугралина Л.М.	2013	12,2 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
5	«География» мамандығының студенттеріне арналған ағылшын тілі	Шайхызада Ж.Г., Купеева Ж.С., Игембекова А.Ж., Аязбаева С.С.	2014	12,6 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
Многоязычные терминологические словари					
1	Ағылшын-қазақ-орыс сөздігі (Химия)	Жетписбаева Б.А. Муратбекова А.А. Тычинская Л.Ю.	2010	11,06 б.т.	ҚР БҒМ

		Шелестова Т.Ю.			
2	Қазақша-орысша-ағылшынша терминологиялық сөздік (халықаралық құқық)	Кубеев Е.К. Амандыкова С.К. Абдакимова Д.А. Рамашова Г.Н.	2010	4 б.т.	ҚР БҒМ
3	Орысша-қазақша-ағылшынша сөздік (Туризм)	Шаекина Ж.М. Тлеубердинова А.Т. Рахимжанова Т.Х. Цай Е.Н. Омарова Н.К.	2010	13,62 б.т.	ҚР БҒМ
4	Орысша-қазақша лингводидактикалық анықтамалық сөздігі	Асанова Д.Н. Тлеужанова Г.К. Айтбаева Б.М. Серебрякова Н.П	2012	12 б.т.	ҚР БҒМ
5	Орысша-қазақша-ағылшынша экологиялық сөздік	Погосян Г.П., Додонова А.Ш., Айткулов А.М., Тыкежанова Г.М. Рамашова Г.Н. Шайхызада Ж.Г.	2013	12,8 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
6	Экономикалық география бойынша орысша-қазақша-ағылшынша–немісше терминологиялық анықтамалық сөздік	Жетписбаева Б.А. Абилова А.Б. Жангожина Г.М. Андреева О.А. Энгель Н.В.	2013	28,2 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
7	Физикалық география бойынша орысша-қазақша-ағылшынша-немісше терминологиялық анықтамалық сөздік	Жетписбаева Б.А. Абилова А.Б. Жангожина Г.М. Андреева О.А.	2013	28,6 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі

		Парий Т.В.			
8	Қазақстан тарихы бойынша орысша-қазақша-ағылшынша терминологиялық сөздік	Цай Е.Н. Козина В.В. және т.б.	2013	16,0 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
9	Философиялық ғылымдар тарихы бойынша орысша-қазақша-ағылшынша терминологиялық анықтамалық сөздігі	Карипбаев Б.И. Исина Г.И.	2013	8,0 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі
Арнайы пәндерді ағылшын тілінде зерделеуге арналған оқулықтар және оқу-әдістемелік басылымдар					
1	Prices and pricing	Тлеубердинова А.Т., Мукашев А.С.	2010	7,6 б.т.	ҚарМУ–дің ғылыми кеңесі кеңесі
	«Prices and pricing» электрондық оқу құралы	Тлеубердинова А.Т., Мукашев А.С.	2012	7,6 б.т.	Зияткерлік меншік нысанын мемлекеттік тіркеу туралы куәлік
2	«Numeric methods» электрондық оқу құралы	Сакипова С.Е., Ганюкова А.А.	2012	10.2 Мб	
3	«Molecular spectroscopy» электрондық оқу құралы	Архипов В.В.	2012	9.34 Мб	
4	Organization and planning of tourism business	Шаекина Ж.М., Михалич Т. (Словения), Сарменто Ж. (Португалия), Усенова Д.М., Ташенова Л.В.	2013	20,1 б.т.	РОӘК

Арнайы пәндерді ағылшын тілінде зертеделеу бойыншаәдістемелік басылымдар					
1	Methodological recommendations for conducting the seminar lessons by discipline “Publicity and information activities of tourism”	Тлеубердинова А.Т. Мамраева Д.Г. Ташенова Л.В.	2013	1,9 б.т.	ҚарМУ-дің ҒӘК
2	Methodological guidelines for practical training on “Marketing research” course for 5В090200 “Tourism” specialty	Тлеубердинова А.Т. Усенова Д.М. Мукашев А.С.	2013	1,0 б.т.	ҚарМУ-дің ҒӘК
3	Methodical recommendations about carrying out independent work of students with the teacher on discipline «Economy of enterprise»	Жартай Ж. Валенчик Р.	2014	1,0 б.т.	ҚарМУ-дің ҒӘК
4	Methodical recommendations about carrying out independent work of students with the teacher on discipline «International Trade World Goods Markets»	Жартай Ж. Валенчик Р.	2014	1,0 б.т.	ҚарМУ-дің ҒӘК

3-қосымша

Педагогикалық мамандықтар бойынша жүзеге асырылып отырған көптілдік білімнің бағдарламасы (2013-2014 оқу жылы)

Бағыты	**Бағдарламалардың саны**	**Мамандықтардың атауы**
Білім	9	5В011000 – Физика 5В011200- Химия 5В011600 – География 5В011300 – Биология 5В010700 – Бейнелеу өнері және сызу 5В010900 – Математика 5В011400-Тарих 5В010800- Дене мәдениеті және спорт 5В011700-Қазақ тілі және әдебиет

Содержание

Введение..... 86
1 Из международного и отечественного опыта по реализации полиязычного образования…… 89
1.1 Текущее состояние реализации идей полиязычного образования в Казахстане……. 90
1.1.1 Общие сведения……... 90
1.1.2 Подготовка кадров по полиязычным специальностям, в т.ч. по педагогическим специальностям…… 96
1.2 Международный опыт в области полиязычного образования (краткая характеристика)……. 99
2 Мониторинг качества полиязычного обучения в пилотных школах республик……. 112
2.1 Структура мониторинга..... 115
2.2 Технологические карты мониторинга..... 120
3 Результаты мониторинга…….. 130
3.1 Нормативное обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики..... 130
3.2 Учебно-методическое обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики ……..... 132
3.3 Кадровое обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики..... 145
3.4 Ресурсное обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики..... 149
4 Выводы и рекомендации по развитию полиязычного образования в Казахстане……. 152
Заключение..... 160
Литература..... 161
Приложения..... 162

Введение

В условиях глобализации языковая сфера общественной жизни оказывается наиболее подверженной значительным изменениям. Это объясняется тем, что темп и характер трансформации политической, экономической и культурной систем во многом зависят от языковых, этнокультурных, социальных и иных конкретно-исторических условий, специфичных для каждой отдельно взятой страны.

Казахстан, оставаясь полиэтническим и поликонфессиональным государством, переживает на сегодня сложный и противоречивый период своего культурно-языкового развития, о чем свидетельствует сложившаяся языковая ситуация. Следует отметить, что практически во всех документах в области языковой политики стрежневой идеей является необходимость овладения несколькими языками.

Так, Концепция расширения сферы функционирования государственного языка, повышения его конкурентоспособности на 2007-2010 годы направлена на улучшение качества обучения государственному языку, обеспечения функционирования государственного языка во всех сферах общественной жизни, повышение его роли как фактора укрепления межнационального согласия и казахстанского патриотизма [1].

Концепция языковой политики Республики Казахстан определяет русский язык как основной источник информации по разным областям науки и техники, как средство коммуникации с ближним и дальним зарубежьем.

Вместе с тем, интеграция в мировое экономическое пространство не представляется возможной без знания мировых языков, в частности английского языка. В связи с его интенсивным изучением языковую ситуацию для большинства казахстанцев в полной мере можно обозначить как многоязычную. То есть объективные реалии на сегодня складываются таким образом, что свойственный для казахстанского общества билингвизм постепенно начинает сменяться полиязычием.

Поэтому неслучайно в этих же документах отмечается роль системы образования в разрешении проблем, связанных с новой языковой ситуацией в стране: «Перед системой образования стоит задача – добиться осуществления принципа непрерывности образовательного процесса, основанного на высоком уровне качества, международных стандартах, одним из важнейших элементов которого является языковая подготовка» [1].

В этой связи новое звучание приобретает проблема языкового образования. Исходным при этом является идея о том, что изучение любого языка должно сопровождаться изучением культуры носителей этого языка. Причем этот процесс должен протекать синкретно, не в раздельных плоскостях. В связи с этим было бы правомерно говорить о полилингвокультурном образовании, результатом которого должно стать многоязычие граждан общества. Слагаемыми этого многоязычия должны явиться родной язык, который закреплял бы осознание принадлежности к своему этносу, казахский язык как государственный, владение которым способствовало бы успешной

гражданской интеграции, русский язык как источник научно-технической информации, иностранный и другие неродные языки, развивающие способности человека к самоидентификации в мировом сообществе.

Поэтому изучение языка, как одного из главных индикаторов адаптации человека к новым социально-политическим и социально-культурным реалиям становится в настоящее время актуальной научно-теоретической и научно-практической задачей. Кроме того, объективно возникла необходимость по-новому осмыслить сложившиеся в период независимости традиционные концепции языковой политики и языковой ситуации.

Наиболее рельефно эта проблема применительно к языковой ситуации современного Казахстана отражена в Послании Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева «Новый Казахстан в новом мире», где в целях обеспечения конкурентоспособности страны и ее граждан предложена поэтапная реализация культурного проекта «Триединство языков», согласно которому необходимо развитие трех языков: казахского как государственного языка, русского как языка межнационального общения и английского как языка успешной интеграции в глобальную экономику [2].

Современная языковая ситуация в Казахстане особое звучание придала проблемам системы образования. Связана эта особенность с генерацией идеи «Триединства языков», которая была выдвинута Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым в 2004 году. Реакция общественности, научно-педагогической в том числе, оказалась далеко неоднозначной: от безосновательной критики до поиска теоретико-методологических оснований данной идеи и разработки механизмов ее практической реализации.

Несмотря на лаконично и предельно четко изложенную сущность данной идеи, ее толкование в критике определяется как доминирование английского языка. Отмечая несостоятельность и деструктивность данной критики, мы считаем, что следует обратить внимание на сущность понятия «триединство». В нашем понимании это значение выражается в следующем: позитивность для казахстанского сообщества развития трехъязычия возможна при условии *единой* политической, идеологической, культурной платформы. И эта платформа уже задана в разъяснении сути проекта «Триединство языков», данного его автором: изучение казахского языка как государственного, русского как языка межнационального общения и английского как языка успешной интеграции в глобальную экономику.

Ясно, что создание равных условий (в смысле равной постановки образовательных задач) для изучения трех обозначенных языков не означает равную сферу их функционирования, их равную функциональную нагрузку, и, наконец, их равный статус. При этом мы акцентируем внимание на *педагогической* составляющей данного культурного проекта, которая в полной мере может быть обозначена как полиязычное образование. Полагаем, активизация полемики вокруг языковой ситуации в Казахстане связана с не уже ставшим привычным двуязычием, а именно с полиязычием, что проявляет новые грани языкового образования.

В первую очередь, эти грани связаны с обогащением педагогической

терминологии, когда суть полиязычного образования раскрывают следующие понятия:

– языковое образование – образование в области всех современных (родных и неродных) языков и культур (Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез);

– иноязычное образование – развитие личности средствами иностранного языка при параллельном и взаимосвязанном изучении языка и культуры (С.С. Кунанбаева);

– языковое поликультурное образование – формирование средствами иностранного языка представлений о культурном разнообразии как норме сосуществования и взаимного развития культур в современных поликультурных сообществах стран родного и изучаемого языков (П.В. Сысоев);

– полиязычное образование – целенаправленный процесс формирования полиязыковой личности на основе параллельного овладения тремя и более языками (Б.А. Жетписбаева);

– языковая личность – совокупность способностей и характеристик человека, обуславливающих создание и восприятие им речевых произведений (текстов), которые различаются степенью структурно-языковой сложности, глубиной и точностью отражения действительности, определенной целевой направленностью (Ю.Н. Караулов);

– вторичная языковая личность – способность человека к общению на межкультурном уровне (И.И. Халеева);

– полиязыковая личность – носитель нескольких языков: родного языка; языков, функционирующих в социуме проживания; одного или более иностранных языков (Б.А. Жетписбаева).

При этом дефиниция полиязычного образования, приведенная выше раскрывает суть полиязычия в конкретном социолингвитстическом контексте, когда в Казахстане допускается применение понятия трехъязычного образования. Здесь речь идет об изучении трех языков к рамках культурного проекта «Триединство языков». Поэтому в приведенной дефиниции оговорено «овладение тремя и более языками», хотя к сути полиязычия относится совокупность двух и более языков. В связи с этим в данном пособии применяемые понятия «трехъязычное образование», «многоязычное образование» являются синонимами понятия «полиязычное образование».

Исходя из вышесказанного определена логика изложения материалов данного методического пособия, состящая из двух основных блоков:

– обзор международного и и отечественного опыта по реализации полиязычного образования;

– мониторинг полиязычного образования в Казахстане.

1 Обзор международного и и отечественного опыта по реализации полиязычного образования

В условиях интенсивной интеграции культурных сообществ значительно трансформируется и классическая модель образования. При сохранении своих базовых основ она включает в себя ряд инноваций, обусловленных потребностями общества переходного периода. Одним из проявлений трансформации педагогической действительности является устойчивая тенденция формирования полиязычного образования, которое представляет собой мощный механизм, способствующий развитию демократического типа мышления и поведения социальных субъектов, их коммуникативных навыков и толерантности во взаимодействии.

Позитивность педагогических инноваций и успешность их внедрения в повседневную практику во многом предопределяются не только социально-экономическими и политическими факторами, но и наследием исторического прошлого. Насколько бы глубоко и отдалены во времени не были бы исторические корни тех или иных явлений, они все же в силу их объективной закономерной взаимосвязи и взаимообусловленности в определенной мере детерминируют характер социальных свершений современности.

В этом смысле историко-педагогическими предпосылками зарождения и становления теории и практики полиязычного образования в Казахстане являются следующие положения:

– диалектическое единство глобальных интеграционно-дифференцирующих процессов, происходящих в мировом социально-экономическом пространстве, требует поиска универсальных средств лингвокультурной коммуникации;

– средством такой коммуникации признается язык английский, обладающий на сегодня среди мировых языков наиболее широкими информационными возможностями;

– вхождение английского языка в лингвокоммуникативное пространство казахстанского сообщества требует его институционального изучения в объеме, необходимом для интеграции в мировую экономику;

– государственный статус казахского языка, реальный уровень его функционального употребления необходимо обуславливают его приоритетность в системе образования, в том числе в содержании языкового образования;

– современная языковая ситуация в Казахстане, формирующаяся за счет функционирования казахско-русского, национально-казахского, национально-русского билингвизма, национально-казахско-русского триязычия, доминирующего русскоязычия, обуславливает необходимость баланса языков как учебных дисциплин в содержании образования;

– исторически сложившийся, естественный для казахстанской языковой ситуации русско-казахский билингвизм обусловил высокий уровень разработанности научно-методической базы обучения русскому языку как

родному и как неродному языку, доставшейся в наследство от советской педагогики;

– периферийное положение казахского языка в советском языковом строительстве явилось сдерживающим фактором развития его функциональной активности, а также обусловило острейший дефицит педагогического опыта в вопросах обучения казахскому языку.

Текущее состояние практической реализации полиязычного образования во многом обусловлено указанными выше предпосылками.

1.1 Текущее состояние реализации идей полиязычного образования в Казахстане

1.1.1 Опыт вузов в области полиязычного образования

Именно с этого момента начался первый реализации идей полиязычного образования в Казахстане. Этот этап продлился четыре года, до июня 2012 года, когда МОН РК инициировало обобщение опыта вузов по подготовке полиязычных специалистов и провело несколько совещаний, посвященных этой проблеме. Это стало своеобразным «толчком» для широкомасштабного внедрения идей полиязычного образования в вузах Казахстана. Поэтому есть основания датировать начало нового этапа развития полиязычного образования в Казахстане 2012 годом.

За первые четыре года в базовых вузах накоплен определенный опыт, получены первые результаты, обозначены конкретные проблемы.

Так, на первом этапе авторским коллективом Карагандинского государственного университета им. Е.А. Букетова была разработана Концепция развития полиязычного образования в Республике Казахстан, рекомендованная к реализации участниками Международной научно-практической конференции «Полиязычное образование в системе высшей школы: проблемы и перспективы», организованной МОН РК совместно с КарГУ им. Е.А. Букетова. Основными направлениями развития полиязычного образования в соответствии с Концепцией являются: развитие норматиного правового, научно-методического, теоретико-методологического и учебно-организационного обеспечения полиязычного образования.

Таким образом, системно и поэтапно по всем обозначенным в Концепции направлениям с 2008 года осуществляется реализация полиязычного образования.

В КарГУ им. Е.А. Букетова разработаны внутренние нормативные документы, регламентирующие внедрение программы полиязычного образования в университете (приложение 1).

Также в КарГУ им. Е.А. Букетова был открыт первый Центр развития полиязычного образования, проведена комплексная работа по формированию учебно-методических материалов на английском языке, создана академическая

база для эффективного изучения казахского, русского и английского языков, началась языковая подготовка преподавателей, осуществляется повышение квалификации ППС.

Авторскими коллективами разработаны учебно-методические комплексы по специальным дисциплинам на английском языке, изданы под грифом МОН РК трёхязычные терминологические словари по шести направлениям подготовки, опубликованы учебные пособия, практикумы. Все учебные материалы, разработанные в КарГУ, были презентованы на республиканских выставках и семинарах, курсах повышения квалификации преподавателей вузов Казахстана, на которые получены положительные отзывы от преподавателей вузов и учителей специализированных школ с обучением на трёх языках (приложение 2).

Одновременно с формированием полиязычных групп осуществляется языковая подготовка преподавателей для проведения занятий по специальным дисциплинам на английском языке.

В целях подготовки учителей-предметников, владеющих английским языком, КарГУ им. Е.А. Букетова совместно с Республиканским научно-практическим центром МОН РК «Дарын» проводит обучающие семинары, республиканские олимпиады по английскому языку, разрабатывает учебно-методические комплексы на английском языке для специализированных школ с обучением на трёх языках, открывает в этих школах свои филиалы. В настоящее время КарГУ в рамках деятельности филиалов кафедр активно сотрудничает в области полиязычного образования со Школой для одаренных детей «Дарын», специализированной школой с обучением на трех языках им. Нурмакова, школами-гимназиями № 93, 97 г. Караганды. Планомерная деятельность в этом направлении позволила Центру развития полиязычного образования КарГУ стать своего рода консультационным центром региона, в котором учителя школ и преподаватели вузов получают практические рекомендации по организации учебного процесса в рамках программы полиязычного образования.

Подготовка кадров по полиязычным специальностям, в т.ч. по педагогическим специальностям.

КарГУ им. Е.А. Букетова осуществляет подготовку специалистов по программе полиязычного образования на 12 факультетах по 19 специальностям, в том числе на 9 педагогических: «Химия», «Физика», «География», «Биология», «Математика», «Казахский язык и литература», «История», «Изобразительное искусство и черчение», «Физическая культура и спорт» (приложение 3).

За период с 2008-2009 по 2013-2014 учебный год наблюдается положительная динамика роста контингента студентов, обучающихся по программе полиязычного образования (таблица 1).

Таблица 1 – Контингент студентов, обучающихся по программе полиязычного образования

Учебный год	**Кол-во студентов, обучающихся по программе полиязычного образования**
2008-2009	62
2009-2010	89
2010-2011	118
2011-2012	196
2012-2013	257
2013-2014	390

За время реализации программ полиязычного образования на базе КарГУ им. Е.А. Букетова были подготовлены 145 специалистов (таблица 2).

Таблица 2 – Направления и специальности выпусков 2012 г. и 2013 г.

Направление	**Наименование специальности**
Педагогические специальности	050110 – Физика 050112 – Химия
Естественнонаучные специальности	5В060400 – Физика 050606 – Химия
Гуманитарные специальности	050302 – Международное право 050202 – Международные отношения 050902 – Туризм 050509 – Финансы

Основными требованиями реализации программ полиязычного образования в КарГУ им. Е.А. Букетова являются:

– языковая подготовка студентов в первые два года обучения в рамках дисциплин цикла ООД и компонента по выбору;

– преподавание на третьем и четвертом годах обучения не менее четырех базовых или профилирующих дисциплин на английском языке.

Подготовка студентов по программам полиязычного образования состоит их двух этапов: этап языковой подготовки студентов (обучение казахскому/русскому и английскому языкам) и изучение базовых и профилирующих дисциплин на казахском/русском и английском языках.

Языковая подготовка осуществляется преподавателями факультета иностранных языков и филологического факультета университета. Изучение английского языка осуществляется на разных факультетах по следующим дисциплинам:

– Иностранный язык (английский);

– Базовый курс английского языка (уровни А2, В1, В2);

– Практический курс английского языка;
– Профессионально-ориентированный иностранный язык;
– Иностранный язык в профессиональной деятельности;
– Иностранный язык для специальных целей;
– Чтение и перевод английской научно-технической литературы;
– Английский язык в международно-правовой сфере;
– Английский язык в сфере туризма и т.д.

За период внедрения полизычного образования в КарГУ им. Е.А. Букетова наблюдается увеличение количества базовых или профилирующих дисциплин, читаемых на английском языке, по различным направлениям.

В рамках полиязычного образования также осуществляется чтение базовых и профилирующих дисциплин на казахском языке в группах с русским языком обучения и на русском языке в группах с казахским языком обучения (таблица 3).

Таблица 3 – Сведения о дисциплинах, читаемых на казахском/русском языках

Специальность	**Кол-во дисц., читаемых на каз. яз. для групп с рус. яз. обучения**	**Кол-во дисц., читаемых на рус. яз. для групп с каз. яз. обучения**
5В072000 – Хим. техн. неорг. вещ. 5В072100 – Хим. техн. орган. вещ. 5В074800 – Техн. фарм. произв.	2	
5В011300 – Биология		2
5В070100 – Биотехнология		4
5В011600 – География		2
050110 – Физика 5В060400 – Физика	2	2
5В010700 – Изобразительное искусство и черчение		3

Уже первые годы реализации программы показали её высокую востребованность у студентов, которые хорошо понимают значимость данного конкурентного преимущества. Формирование полиязычных групп осуществляется с учетом уровня языковой подготовки студентов, который устанавливается через тестирование. В целом, языки (казахский, русский, английский) в рамках полиязычного образования изучаются в соответствии с принципом «двойного вхождения знаний», т.е. параллельное овладение языками осуществляется через изучение языковых дисциплин и через язык преподавания отдельных профилирующих дисциплин.

В 2012 году Министерством образования и науки РК рекомендовано вузам страны открытие отделения естественного и технического профиля на английском языке. В КарГУ по данному профилю подготовка специалистов ведется по 7 специальностям.

Повышение квалификации педагогических кадров для полиязычного образования.

Успешная реализация программы полиязычного образования позволила КарГУ в 2010-2012 годы реализовать республиканскую бюджетную программу 023 «Повышение квалификации и переподготовка кадров государственных организаций образования». В течение трех лет 225 преподавателей вузов Казахстана, прежде всего педагогических, повысили свою квалификацию в КарГУ им. Е.А. Букетова, в том числе преподаватели КарГУ, по «Методике преподавания специальных дисциплин на английском языке», «Профессионально-ориентированному английскому языку», «Технологии проведения занятий по естественно-математическим дисциплинам на английском языке» и другим. Освоение названных курсов направлено на ознакомление преподавателей со спецификой преподавания профилирующей дисциплины на английском языке, овладение необходимыми методами работы в полиязычной аудитории, обучение приемам работы с научно-технической литературой в целях формирования умений и навыков составления учебно-методических материалов на английском.

Кадровое обеспечение базовых и профильных дисциплин, читаемых на английском языке в КарГУ, осуществляется через обучение на факультете иностранных языков с получением диплома по специальности «Иностранный язык: два иностранных языка», организацию языковых курсов на базе Центра развития полиязычного образования с получением сертификатов, подтверждающих соответствующий уровень владения английским языком, через различные формы и курсы повышения квалификации. За время внедрения программы повысили уровень владения английским языком 102 преподавателя КарГУ, из них 36 получили сертификат на право ведения занятий на английском языке.

Преподавание базовых или профилирующих дисциплин на английском языке осуществляет опытный преподавательский состав выпускающих кафедр, которые прошли соответствующую языковую подготовку на факультете иностранных языков, получив дополнительное образование по специальности «Иностранный язык: два иностранных языка», языковые курсы или в программах зарубежных стажировок.

Научные разработки в области полиязычного образования.

Научные исследования в области полиязычного образования проводятся в двух направлениях:

3) диссертационные исследования (инициативные темы);

4) научные проекты в рамках грантового финансирования.

В 2008 году в КарГУ им. Е.А. Букетова Жетписбаевой Б.А. завершено фундаментальное исследование проблем полиязычного образования, по итогам

которого была защищена докторская диссертация на тему «Теоретико-методологические основы полиязычного образования». Теоретическая значимость, которой заключается в том, что в научный дискурс современной отечественной педагогики введены результаты теоретико-методологической концептуализации полиязычного образования: педагогическая теория обогащена знаниями о содержании полиязычного образования, о коррелирующем с ним концепте полиязыковой личности, об этнолингводидактике как теории полиязычного образования, о сущности этнолингводидактического подхода как методологического инструментария преобразования практики полиязычного образования. Практическая значимость диссертационного исследования заключается в возможности использования полученных результатов для реализации идей полиязычного образования, обеспечения баланса в соизучении активно функционирующих и взаимодействующих языков для гражданской консолидации, сохранения толерантности межэтнических отношений и языковых прав личности в полиэтническом социуме. Кроме того, подтверждена эффективность Учебно-организационного формата полиязычного образования, каковым является «Центр развития полиязычного образования», построенный по принципу организации мультимедийных языковых центров, но выполняющий помимо образовательных и управленческие функции.

Данное диссертационное исследование во многом определило перспективы для фундаментальных научных и прикладных разработок в области полиязычного образования, научного обоснования современных инновационных стратегий развития языкового образования в целом. Так, под руководством профессора Жетписбаевой Б.А. осуществлены и проводятся исследования по проблемам полиязычного образования в рамках ряда докторских (*PhD*) и магистерских диссертаций.

Также результаты исследования получили свое развитие в дальнейших научных проектах. Проведено исследование на тему «Научно-методическое обеспечение преемственности полиязычного образования в системе «школа-вуз» в рамках бюджетной программы 055 «Грантовое финансирование научных исследований» на 2012-2014 годы, который на сегодня уже имеет прикладные результаты (методические рекомендации, модели, программы и т.д.).

В 2015 году в рамках БД 055«Грантовое финансирование научных исследований» начаты работы по следующим темам:

1) «Научно-методическое сопровождение непрерывной языковой подготовки инженерных кадров в условиях полиязычного образования (колледж-вуз)» (Жетписбаева Б.А., КарГУ им. Е.А. Букетова).

2) «Научно-методическое обеспечение раннего обучения иностранным языкам» (Жетписбаева Б.А., КарГУ им. Е.А. Букетова).

3) «Формирование языковых компетенций педагогических кадров в условиях реализации политики полиязычия в Казахстане» (Жумагулова В.И., КазГосЖенПУ).

4) «Полиязычие – один из приоритетов современного образования в системе высшей школы» (Исмаилова Г.К., СГУ им. Шакарима).

Учеными КазУМОиМЯ Абылай хана выполнен проект «Научно-методические основы развития полиязычного межкультурного образования в условиях повышения качества обучения и интеграции в международное образовательное пространство» в рамках фундаментальных разработок «Когнитивно-лингвокультурологическая методология иноязычного образования», в результате которого установлено, что научно-методологические основы полиязычия охватывают все компоненты полиязычия, начиная от концептуальной универсализации языкового образования, определения методологических принципов, содержательно-технологических основ и уровневого ранжирования предметного содержания до определения универсальной уровневой структуры формирования триединства языков. Кроме того, проведенная верификация уровней с учетом сложностей обучения трем статусным языкам легла в основу:

– реализации национального проекта «Триединства языков» в его образовательной части;

– работы Консорциума гуманитарных университетов стран ЕврАзЭС.

По бюджетной программе 055 (Грантовое финансирование) в Национальной академии образования им. И. Алтынсарина по руководством доктор педагогических наук Булатбаевой К.Н. выполнен научный проект на тему «Научно-методическое обеспечение полиязычного образования в системе средней и высшей школы», в результате которого разработаны и апробированы две технологии обучения: функционально-коммуникативная технология обучения языковым предметам и когнитивно-коммуникативная технология обучения неязыковым предметам. Результаты исследования апробировались на форумах различного уровня, посвященных проблемам полиязычного образования (III форум учителей английского языка (Управление образования г. Астаны), обучающих семинарах (региональный центр английского языка Посольства США, «Мультилингвизм и межкультурное образование: опыт преподавания иностранных языков в Казахстане», посвященного 20-летию Независимости Республики Казахстан (ЕНУ им. Л.Н. Гумилева и др.). Издано более 30 научных и учебно-методических работ.

1.1.2 Опыт школ в области полиязычного образования

В реализации идей полиязычного образования в школах Казахстана особое место занимают программы казахско-турецких лицеев, которые функционируют в Казахстане с 1992 года. Первые казахско-турецкие лицеи в Казахстане появились в 1992 году в городах Алматы, Кокшетау и Кентау. Лицеи делятся на мужские и женские, совместные. Обучение ведется на четырех языках: казахский, русский, турецкий и английский.

Около 300 учащихся КТЛ становились победителями и призерами международных интеллектуальных олимпиад.

Казахско-турецкие лицеи (КТЛ) – это сеть школ под руководством Международного общественного фонда «*KATEV*» в Казахстане.

Международный общественный фонд «*KATEV*» был создан в 1997 году на основе соглашения между Казахстаном и Турцией в 1992 году для координации работы учреждений образования с турецкой стороны. Под руководством Международного общественного фонда «*KATEV*» находятся: 28 казахско-турецких лицеев, университет имени Сулеймана Демиреля, Жамбылский экономический колледж в городе Тараз, начальная школа «Шахлан», международная школа «НурОрда».

Международная школа «НурОрда» (Астана) занимается, как и все школы Казахстана, по Типовому учебному плану 2012 года. Начиная с седьмого класса, все дисциплины изучаются на английском языке. С целью языковой подготовки учащихся после 6-го класса проводятся 2-месячные летние школы, во время которого они усваивают, прежде всего, терминологию по предметам, которые будут изучаться в 7-11 классах.

Учащиеся начальных классов (с 1-6 классы) также обучаются по типовому учебному плану 2012 года. В соответствии с этим они обучаются английскому языку по 2-3 часа в неделю.

Касательно учебников: начальная школа занимается по учебникам издательства «Атамұра»; учащиеся 7-11 классов – по адаптированным учебникам, т.е. преподаватели «НұрОрда» разрабатывают/переводят учебники по всем дисциплинам на английском языке, затем издаются учебники «*ZAMBAK*», аналогичные учебникам «Атамұра».

Несмотря на то, что в старших классах обучение ведется на английском языке, среди преподавателей «НұрОрда» нет носителей английского языка, но для проведения различных мероприятий в школе привлекаются волонтеры Международного общественного Фонда «*KATEV*». Вместе с тем, 2 раза в год проводится внутренняя аттестация учителей в форме экзаменов. Для учителей, не подлежащих аттестации, устраиваются 2-х месячные летние семинары.

Аналогичная ситуация по реализации идей полиязычного образования наблюдается во всех КТЛ.

В целом, анализ текущего состояния реализации идей полиязычного образования в Казахстане позволяет констатировать следующее:

1) 2007 год. Президентом Республики Казахстан инициирован культурный проект «Триединство языков».

2) 2008 год. Карагандинский государственный университет им. Е.А.Букетова и КазУМОиМЯ им. Абылай хана стали базовыми вузами по реализации полиязычного образования (Приказ МОН РК № 441 от 22. 07. 2008 года «Об утверждении базовых организаций образования по приоритетным направлениям развития высшего и послевузовского образования»).

Разработана Концепция развития полиязычного образования в Республике Казахстан (КарГУ им. Е.А. Букетова).

Проведена Международная научно-практическая конференция «Полиязычное образование в системе высшей школы: проблемы и перспективы» (МОН РК совместно с КарГУ им. Е.А. Букетова).

Разработаны нормативные документы, регламентирующие внедрение программы полиязычного образования в вузах (КарГУ им. Е.А. Букетова).

Открыт Центр развития полиязычного образования (КарГУ им. Е.А. Букетова).

3) 2009-2011 годы. Начата разработка учебно-методических комплексов по специальным (базовым и профилирующим) дисциплинам на английском языке, изданы под грифом МОН РК трёхязычные терминологические словари по шести направлениям подготовки, опубликованы учебные пособия, практикумы (КарГУ им. Е.А. Букетова).

Проведена комплексная работа по формированию учебно-методических материалов на английском языке, создана академическая база для эффективного изучения казахского, русского и английского языков, активно ведется языковая подготовка преподавателей, осуществляется повышение квалификации ППС (КарГУ им. Е.А. Букетова).

Проведен ряд обучающих семинаров, республиканские олимпиады по английскому языку (КарГУ им. Е.А. Букетова совместно с РНПЦ МОН РК «Дарын»).

Разработаны учебно-методические комплексы на английском языке для специализированных школ с обучением на трёх языках (КарГУ им. Е.А. Букетова).

Открыты филиалы кафедр в специализированных школах с обучением на трёх языках (КарГУ им. Е.А. Букетова).

Начат эксперимент в 33 школах Республики Казахстан по полиязычному образованию.

Завершено фундаментальное исследование и состоялась публичная защита докторской диссертации Жетписбаевой Б.А. на тему «Теоретико-методологические основы полиязычного образования».

Начаты исследования по проблемам полиязычного образования в рамках магистерских диссертаций, в рамках бюджетной программы 055 «Грантовое финансирование научных исследований» на 2012-2014 годы проводятся исследования по научным проектам «Научно-методическое обеспечение преемственности полиязычного образования в системе «школа-вуз» (рук-ль д.п.н., профессор Жетписбаева Б.А., КарГУ им. Е.А. Букетова), «Научно-методическое обеспечение полиязычного образования в системе средней и высшей школы» (рук-ль д.п.н. Булатбаева К.Н., Национальная академия образования им. И. Алтынсарина).

В рамках проектов:

– *изданы порядка 100 научных и учебно-методических трудов;*

– *разработаны технологии полиязычного обучения (функционально-коммуникативная технология обучения языковым предметам и когнитивно-коммуникативная технология обучения неязыковым предметам).*

4) 2012-2013 годы. Проводятся мониторинговые исследования в области полиязычного образования в вузах Казахстана (Центр Болонского процесса МОН РК).

Проводятся форумы различного уровня, посвященные проблемам полиязычного образования:

– III форум учителей английского языка (Управление образования г.

Астаны);

– обучающий семинар (региональный центр английского языка Посольства США);

– международный научно-методический семинар «Мультилингвизм и межкультурное образование: опыт преподавания иностранных языков в Казахстане», посвященного 20-летию Независимости Республики Казахстан (ЕНУ им. Л.Н. Гумилева).

МОН РК организован 1-й Съезд филологов «Приоритетные направления развития филологического образования в Казахстане», где вопросам полиязычного образования было уделено большое внимание.

В рамках Съезда Национальной академией образования им. И. Алтынсарина издан специальный номер журнала «Білім – Образование», в котором один из разделов посвящен полиязычному образованию.

5) 2014 год. Начаты мониторинговые исследования в области полиязычного образования в пилотных школах Казахстана (Национальная академия образования им. И. Алтынсарина).

Национальной академией образования им. И. Алтынсарина подготовлен республиканский журнал «12 жылдық білім беру – 12-летнее образование» (№1, 2014 г.), посвященный проблемам полиязычного образования.

1.2 Международный опыт в области полиязычного образования (краткая характеристика)

1.2.1 Языки обучения в странах Азии

Сингапур. Преобладающие языки: английский, китайский, тамильский, малайский.

В учебных заведениях Сингапура преподавание большинства предметов осуществляется на английском языке, особенно это касается математики и естественных наук. Бывший премьер-министр Сингапура Ли Куан Ю предложил использовать английский язык в качестве языка повседневного общения, что облегчило бы общение граждан различных этнических и культурных групп, а также упрощало бы процесс интеграции Сингапура в мировую экономику.

Языковые дисциплины:

– английский язык;

– родной язык (китайский, малайский и тамильский);

– не-тамильские индийские языки (хинди, урду и др.);

– углубленное изучение родного языка (китайского, малайского, тамильского);

– иностранный язык (французский, немецкий, японский).

В 1987 году английский стал основным языком обучения в школе, в вузах – полностью на английском языке. Основное конкурентное преимущество:

– качественное высшее образование на английском языке;

– в 2008 г. обучалось 97 000 иностранных студентов, к 2015 планируют привлечь 150 000 иностранных студентов;

– 80% населения владеет английским языком.

Краеугольным камнем системы образования Сингапура является двуязычие. Хотя английский язык является первым языком, который начинают преподавать в школах, а также языком, на котором осуществляется обучение другим предметам, от большинства учеников и студентов требуется изучать и «родной язык», который может быть одним из трёх официальных языков: китайским, малайским и тамильским. Экзамен по родному языку является обязательным компонентом выпускного экзамена начальной школы (*PSLE*), а также экзаменом на получение сертификатов *N*- , *O*- и *A*-уровней. Знание родного языка на достаточно высоком уровне является необходимым условием для поступления в университеты Сингапура, но исключение из этого правила делается для иностранных студентов.

Политика билингвизма была впервые утверждена в 1966 году. Одной из главных её целей является развитие английского языка как нейтрального языка общения разрозненных этнических и культурных групп Сингапура. Признание английского языка как «первого языка» также имеет целью усилить процесс интеграции Сингапура в мировую экономику.

Признание языкового и культурного плюрализма в стране также ставит перед собой цель предоставить возможность учащимся и студентам изучать родной язык, не забывать о своих этнических корнях и ассоциировать себя с ними, а также сохранять собственные культурные особенности.

Малайзия. Официальным языком Малайзии является малайский. Английский исторически (вплоть до конца 1960-х годов) был де-факто языком администрации. Сегодня английский выполняет важную роль второго языка, в некоторой степени применяется в образовании. Кроме того, малайский вариант английского широко применяется в бизнесе, наряду с ним часто используется манглиш-английский с очень сильным влиянием малайского и в некоторой степени китайского и тамильского. В восточной части страны довольно распространены языки коренных народов, которые большей частью отдаленно родственны малайскому. Наиболее распространенный из этих языков ибанский, насчитывающий более 600 тысяч носителей.

Малайские китайцы говорят главным образом на различных южнокитайских диалектах (южноминьский, кантонский, хакка, хайнаньский и др.), а также, в меньшей степени, на путунхуа. Индийцами страны используется главным образом тамильский язык.

Глухие в Малайзии говорят на малайском жестовом языке, а также на вымирающих пинангском и селангорском.

Индонезия. Государственным языком Индонезии является индонезийский язык (индон. *Bahasa Indonesia*), относящийся к индонезийской ветви австронезийской языковой семьи. Его статус регламентируется конституцией и действующим законодательством. Письменность – на основе латинского алфавита.

Индонезийский обязателен для изучения во всех среднеобразовательных учреждениях страны. В той или иной мере им владеет практически все взрослое население Индонезии, число активных носителей по состоянию на 2009 год составляет около 60 % жителей страны. Вместе с тем, в быту государственным языком пользуется небольшая часть населения (по различным оценкам, от 12 % до 20 %) – в семейном кругу большинство индонезийцев общается на родных местных языках. При этом значительная часть жителей двуязычна – одинаково свободно владеет родным и государственным языком, многие считают родными оба языка.

Филиппины. Государственный язык – тагальский (тагалог, или пилипино). Большинство населения говорит на филиппинских языках австронезийской семьи, наиболее распространенные – тагальский, себуано, илокано, бикольский, хилигайнон, пангасинанский, капампанганский, варай-варай. Значительная часть населения владеет английским языком. Также распространены испанский (3 %), испанско-креольский язык чабакано (1 %), китайский. Испанский язык на Филиппинах свыше трёх столетий (1571-1898) выполнял функцию единственного письменного языка страны. Однако, из-за крайней удалённости Испании, он так и не стал родным для основной массы местного населения. Испано-американская война 1898 года завершилась переходом Филиппинн под контроль США. Испанский язык, тем не менее, сохранял традиционную функцию лингва франка в стране до начала 1950-х гг., после чего американское правительство приложило активные усилия для замены его английским. Сначала испанский язык утратил свой официальный статус по конституции 1973 года, а затем перестал изучаться в школах как обязательный предмет после 1986 года. Более того, все автохтонные языки Филиппин, в том числе и главный среди них – тагальский – сохраняют значительные пласты испанской лексики, которая составляет до 40 % их словарного запаса. Английский язык на Филиппинах употребляется широко, особенно в науке, образовании, прессе.

Камбоджа. Около 96 % населения страны говорит на кхмерском языке, который относится к австроазиатской языковой семье и является единственным официальным языком Камбоджи. В качестве второго языка как наследие колониальных времен распространен французский, однако его распространенность резко сократилась в последнее время. Французский используется как язык образования во многих школах и университетах, а также, очень ограниченно, правительством страны. Кроме того, этот язык помнят многие пожилые камбоджийцы. В последние десятилетия наиболее привлекательными и изучаемыми иностранными языками стали английский и китайский.

Распространены также и языки национальных меньшинств страны: чамские и китайские диалекты, вьетнамский, лаосский, тайский и др. На собственных языках говорят горные народы: зярай (джарай), эде (радэ), стиенги, саоть, пор, самре и куи.

Индия. Индия является родиной индо-арийской языковой группы (74 % населения) и дравидийской языковой семьи (24 % населения). Другие языки, на

которых говорят в Индии, произошли из австроазиатской и тибето-бирманской лингвистической семьи. Хинди, самый распространённый в Индии язык, является официальным языком правительства Индии. Английский язык, который широко используется в бизнесе и администрации, имеет статус «вспомогательного официального языка»; он также играет большую роль в образовании, в особенности в среднем и высшем. В Конституции Индии определён 21 официальный язык, на которых говорит значительная часть населения или которые имеют классический статус. В Индии насчитывается 1652 диалекта.

Обучение в большинстве вузов Индии ведётся на английском языке. Высшее образование в стране предоставляется на уровне программ европейских вузов.

Китай. Ханьцы имеют свой собственный разговорный и письменный язык – китайский, – которым пользуются как в стране, так и за её пределами. Общая численность говорящих на китайском превышает 1 миллиард человек.

Большинство из 55 национальных меньшинств Китая также имеют свои собственные языки. До освобождения страны, помимо народностей хуэй (дунгане), маньчжуров и шэ, которые употребляли в основном китайский язык, на своем национальном языке говорили и писали монголы, тибетцы, уйгуры, корейцы, казахи, сибо, тай, узбеки, киргизы, татары и русские. Своя письменность существовала и у наси, мяо, цзинпо, лису, ва, лазу, но она широко не использовалась. Остальные 34 этнические группы национальной письменности не имели.

После образования КНР в рамках правительственной программы были созданы и систематизированы письменные языки для 10 этнических групп, включая чжуан, буи, мяо, дун, хани, ли и др., проведена реформа письменности уйгуров, казахов, цзинпо, лаху и тай.

Япония. Подавляющее большинство жителей страны говорят на японском языке. Он не имеет точных аналогов среди других языков, ближе к алтайской семье языков, обладает оригинальной письменностью, сочетающей идеографию и слоговую фонографию. По грамматическому строю – агглютинативный с преимущественно синтетическим выражением грамматических значений. Особенностью языка является развитая система гонoративов, отражающая иерархическую природу японского общества. Согласно словарю японского языка «Синсэ-кокугодзитэн», слова китайского происхождения составляют около 49,1 % всего словаря, собственно японские слова составляют 33,8 %, другие заимствованные слова – 8,8 %. Японская письменность состоит из трёх основных частей – ка́ндзи (иероглифов, заимствованных из Китая), и двух слоговых азбук – катаканы и хираганы (кана), созданных в Японии на основе кандзи. Каждый из этих видов письма обрёл свое традиционное место в современной письменности. Также используются латиница и арабские цифры. На рюкюских языках, которые принадлежат к семье японо-рюкюских языков, говорят в Окинаве, но лишь немногие учат их. Айнский язык относится к неблагополучным языкам. Его знают только стареющие жители Хоккайдо. В большинстве частных и государственных школ ученики учат японский и

английский языки.

Армения. Государственный язык Армении – армянский. В стране кроме армянского (точнее восточно-армянского) языка, распространены русский (им владеют около 70 % населения), английский языки, а также езидский как язык самого многочисленного национального меньшинства.

Русский язык функционирует в информативной роли (в Армении транслируются три российских телеканала «Первый канал (Россия)», «РТР-Планета» и «Культура», а также межгосударственная телерадиокомпания «МИР» и издаются на русском языке газеты «Республика Армения», «Голос Армении» и др. и первый армянский экономический журнал на русском языке «Базис») и продолжает нести гуманитарную функцию: он необходим для чтения литературы на русском языке, в том числе профессиональной, что отражает его значимость как транслятора научных и специальных знаний, а также даёт возможность приобщения к русской культуре.

Министерством образования и науки Республики Армения было утверждено положение о функционировании школ с углубленным обучением русскому языку. В республике таких школ насчитывается более 60. В стране также действуют 40 общеобразовательных и 3 частные школы, в которых есть русские классы. Во всех таких классах преподавание ведется по программам и учебникам Российской Федерации. В обычных же школах русский язык преподаётся в школе со второго по одиннадцатый классы, в то время как иностранные языки – только с пятого.

Израиль. В 1922 году Британский Королевский указ установил, что официальными языками в Палестине являются английский, арабский и иврит. Во время Британского мандата (то есть до 1948 года) английский был официальным языком Палестины, и на нём говорили как представители власти, так и местное население и многие иммигранты.

После создания государства Израиль, в 1949 году кнессетом была принята поправка, в результате которой английский язык потерял статус официального, иврит был провозглашён первым государственным языком, а арабский – вторым. Тем не менее, статусы этих двух языков не равны. Часто требуется специальное решение суда, чтобы ввести записи на арабском на дорожных указателях и названиях улиц.

В то же время Израиль – страна иммигрантов и как следствие этого, многоязычное государство. Большая часть населения владеет английским, кроме того, распространены русский, амхарский, испанский и французский. Кроме статуса государственных, в Израиле существует статус «официально признанных» языков. Он присвоен английскому, русскому и амхарскому.

1.2.2 Языки обучения в странах Европы

Нидерланды. В 1952 году создано агентство *Nuffic*: по развитию интернационализации; по повышению качества высшего образования.

Первая европейская страна, предлагающая обучение в вузах на английском

языке. 1543 международных учебных программ на английском языке (из 1560):

– 849 программ послевузовского образования;

– 267 программ высшего образования;

– более 400 коротких программ обучения.

В 2011 г. обучалось 81 700 иностранных студентов.

87% населения Нидерландов может изъясняться на английском языке (опрос населения на выбор языка, Европейская комиссия). Английский является обязательным экзаменационным предметом на всех уровнях голландской системы среднего образования.

Норвегия. Используются три официальных языка коренных этносов. Высокая популярность английского языка. Добровольное тестирование на знание английского языка в младшей и средней школах. Функционирует специализированная международная школа г. Осло (преподавание предметов средней школы на английском языке).

С 1997 года английский язык становится обязательным для изучения.

В 2007 г. насчитывалось 3500 дисциплин и 200 магистерских программ на английском языке.

В 2010 г. обучалось 17696 иностранных студентов.

Дания. 2004 г. Стратегия по интернационализации высшего образования:

– увеличение количества академических программ на английском языке на уровне высшего образования;

– содействие привлекательности датского образования для иностранных студентов и преподавателей;

– содействие датским организациям образования в создании благоприятной среды, способной привлечь таланты.

Более 1000 академических программ на английском языке по различным специальностям.

Английский язык является обязательным предметом в школе с 3 класса. Ученики сдают национальный тест по английскому языку в 7 классе. Английский также входит в список экзаменов, которые сдаются при окончании школы.

Австрия. Обучение иностранному языку является обязательным с 1-2 класса начальной школы. Более 96% австрийских школ предлагают изучение английского языка. Реализованы различные формы *CLIL* (Интегрированное обучение предмету и языку).

Финляндия. Разработка специальных программ обучения в школе на иностранных языках. Преподавание отдельных предметов на английском языке. Частные школы с английским языком обучения. Среднее образование на английском языке.

Бельгия и Люксембург. Использование трех официальных языков.

Обязательное изучение английского языка в школе.

Функционирует международная школа г. Антверпена (полный цикл обучения на английском языке).

Франция. Разработаны новые программы изучения иностранных языков

для колледжа:

– Первый уровень – имеет целью достижение уровня *A2* (средний или стандартный начальный пользователь).

– Второй уровень – к концу обучения, уровень знания языка должен соответствовать уровню *B1* (самостоятельный пользователь) или *A2*.

Словения. В начальной школе английский язык изучается как часть обязательной программы (первый иностранный язык). В четвертом классе, или как один из обязательных факультативных предметов (второй иностранный язык). В седьмом классе, если они изучали иностранный язык во второй триаде, то английский язык изучается как часть обязательной программы.

Грузия. Государственная программа по усилению изучения английского языка включает:

– Англоязычные летние школы в Грузии;

– Англоязычные летние школы в Великобритании;

– Программа грузинская Высшая школа обмена студентами (*GHSEP*).

Все три суб-проекта финансируются Министерством образования и науки Грузии.

Швеция. Английский является обязательным предметом с третьего по девятый классы. Мотивация шведских учеников к изучению английского связана с высоким статусом языка. В вузах Швеции обучение проводится в основном на английском языке.

В 1945 году создан Шведский Институт (*Swedish Institute*) для продвижения билингвизма и развития обучения на английском языке в вузах.

60 % (32 из 52) вузов предлагают различные учебные программы на английском языке. В 2008 году 600 учебных программ (400 магистерских) на английском языке. 31000 иностранных студентов и еще более 19000 студентов обучаются по обмену.

89% населения говорит на английском языке.

Эстония. С момента вступления в ЕС (2004) и присоединения к Болонскому процессу происходит интенсификация изучения/преподавания английского языка. 7 из 34 вузов предлагают различные программы обучения на английском языке.

План к 2014 году увеличить:

– долю иностранных преподавателей в вузах Эстонии до 3%;

– долю иностранных студентов *PhD* и пост-докторских программ до 10%;

– общее число иностранных студентов до 3000 человек.

Изучение английского языка является обязательным в Эстонии.

Существует огромный спрос на обучение английскому языку на всех уровнях образования.

1.2.3 Опыт полиязычного образования в новой Европейской школе

Наиболее интересный опыт полиязычного образования был накоплен в процессе объединения Европы. Тогда и сформировалась модель Европейской школы, созданная по инициативе группы родителей – дипломатических служащих первого Европейского сообщества в 1953 г. (Люксембург I, Кирхберг). В апреле 1957 г. страны-члены ЕЭС заключили договор, согласно которому люксембургская Европейская школа получила статус первой официальной Европейской школы с правом присуждения своим выпускникам квалификации, признаваемой всеми университетами стран-членов Сообщества. Затем новые Европейские школы были учреждены в других странах Сообщества, включая Бельгию, Италию, Германию, Нидерланды, Великобританию, Испанию и Францию. На начало 2008/09 уч. г. в Евросоюзе уже действовало 14 школ нового типа. Наибольшее число Европейских школ в настоящее время действует в Бельгии (4 в Брюсселе и одна в Моле).

Основатель политики европейского объединения, Жан Монне, определил цели Европейских школ следующим образом: «Обучаясь вместе, ученики из разных европейских стран, будучи свободными с младенческого возраста от вызывающих рознь предрассудков и знакомыми с лучшими образцами различных культур, по мере своего возрастания будут осознавать свою общность. Не теряя чувства любви к своим странам и гордости за их достижения, они будут осознавать себя европейцами, готовыми завершить и упрочить труд своих отцов для претворения в жизнь идеи о единой и процветающей Европе» [2].

Статья 3 Конвенции Европейских школ предусматривает полный курс обучения, включая детский сад, пять классов начальной школы и семь классов средней школы. Согласно 5 статье Конвенции, пройденные классы и вся соответствующая документация, включая справки и дипломы, признаются на территории стран-членов ЕС в соответствии с таблицей эквивалентности. По завершению полного цикла обучения учащиеся получают аттестат «Европейского Бакалавриата», предоставляющий им право поступления в любой университет на территории любой страны-члена ЕС на тех же условиях, что и граждане данной страны, имеющие эквивалентные документы о завершении среднего образования [3].

Целью Европейской школы является полиязычное и плюрикультурное обучение. Обучение проводится на официальных языках ЕС: в случае, если родной язык учащегося не включен в состав официальных языков, при выборе первого языка обучения (*L1*) родители, как правило, делают решение в пользу официального языка их страны-члена Сообщества. Программа Европейских школ предусматривает достижение высоких уровней функционального мастерства и грамотности в овладении, по крайней мере, двумя языками, а именно родным языком учащегося и одним из трех рабочих языков Еврошкол – английским, французским или немецким. Многоязычный подход к обучению позволяет обеспечить первенство родного языка (*L1*) и достижение аддитивного и сбалансированного многоязычия. Качество языкового и

предметного обучения обеспечивается подразделением школы на языковые отделы с одинаковыми программами и учебными планами за исключением случая обучения на родном языке [4]. Количество языковых отделов (или секций) определяется контингентом учащихся. В более крупных школах, например Брюсселя и Люксембурга, число языковых отделов может быть больше десяти. Обучение в каждом языковом отделе осуществляется носителями данного языка. Изучение первого иностранного языка, *L2*, (английского, французского или немецкого) является обязательным в течение всего периода обучения, начиная с первого класса начальной школы. С третьего класса средней школы изучение истории и географии производится на первом иностранном языке учащегося. Начиная с четвертого класса средней школы первый иностранный язык (*L2*) используется также при преподавании других предметов цикла общественных наук, в частности экономики, на факультативной основе. Изучение второго иностранного языка (*L3*) является обязательным, кроме последних двух классов, и начинается со второго года средней школы. В качестве второго иностранного языка учащиеся могут выбрать любой язык Евросоюза при условии его наличия в списке языков, изучаемых в данной школе, за исключением учащихся из Ирландии и Бельгии, для которых является обязательным изучение другого национального языка своей страны. Третий иностранный язык (*L4*) предлагается учащимся с четвертого класса средней школы как один из факультативных предметов.

Отличительной особенностью модели Европейской школы является постепенный переход к использованию первого иностранного языка в качестве средства обучения. На начальном этапе введения *L2* первый иностранный язык используется с этой целью лишь с третьего класса начальной школы на занятиях предметного неакадемического цикла, а затем его роль в учебном процессе постепенно возрастает, хотя ни на одном этапе обучения он не становится единственным средством преподавания предметов школьной программы. Изучение на первом иностранном языке академических предметов, требующих более высоких познавательных навыков и абстрактно-логического мышления, начинается лишь в средней школе, что позволяет учащимся достигнуть сбалансированного двуязычия в академическом использовании как родного (*L1*), так и первого иностранного языка (*L2*). Для достижения высокого уровня владения иностранными языками в Еврошколах доля иностранных языков в учебном процессе возрастает от 10% в первых двух классах начальной школы до 60% в последних двух классах средней школы.

При переходе от начального образования к среднему роль первого иностранного языка в качестве средства обучения значительно возрастает. Так, в течение первых двух лет средней школы доля использования *L2* в качестве средства преподавания предметов школьной программы составляет 30%, а в последние четыре года обучения в средней школе эта доля возрастает до более чем 35% классного времени.

Большое внимание в Европейских школах уделяется качеству овладения грамматической структурой языков. Изучение иностранных языков как предметов продолжается вплоть до окончания средней школы. В последние

четыре года обучения в средней школе на *L1* с этой целью отводится 10%, а на *L2* – 7-8% учебного плана. Ввиду неравномерного языкового развития и разницы начальных уровней учащихся в первом иностранном языке предусматриваются различные виды языковой поддержки, включая специальные классы по подтягиванию учащихся с недостаточной степенью владения *L2* до среднего уровня, которые предлагаются вместо стандартных классов по изучению *L2* как предмета, и дополнительные занятия во внеклассное время с репетиторами.

Практика полиязычного обучения одновременно детей из разных стран Европы в Еврошколах показала также необходимость систематического общения разноязычных детей, как в условиях классной комнаты, так и вне класса, за пределами учебного процесса. Языковые занятия ведутся носителями языка в смешанных группах, состоящих из детей разных национальностей. В средней школе занятия по музыке, искусству и физической культуре всегда проходят в группах, составленных из учащихся разных языковых секций. Усвоению первого иностранного языка и успешной выработке навыков общения в поликультурной среде в значительной степени способствуют так называемые «Европейские часы», которые проводятся еженедельно в начальной школе. Во время «Европейских часов» учащиеся из разных языковых секций совместно участвуют в культурной и художественной деятельности и игровых мероприятиях. Общение детей с преподавателями и между собой осуществляется на одном из трех основных языков Европейских школ, являющихся средством межнационального общения в данной школе (*vehicular languages*).

Кроме практических целей, связанных с улучшением языкового обучения учащихся, «Европейские часы» преследуют цель развития у школьников осознания европейской общности и чувства принадлежности к общей европейской культуре, «европейской идентичности». В Европейских школах, однако, «социальная инженерия» является эффективным способом создания многоязычной среды и способствует повышению качества изучения иностранного языка [5].

Качество обучения учащихся в значительной мере определяется качеством подготовки самих учителей и отбором преподавательского состава. Все учителя Европейских школ назначаются соответствующими национальными системами образования и являются носителями языка, используемого в качестве средства обучения. Большинство учителей не имеют специальной подготовки для работы с многоязычными группами неносителей языка по программам многоязычного образования, и поэтому в Европейских школах используется система внутреннего обучения учителей для овладения соответствующими квалификациями. Все учителя должны быть двуязычными и владеть, по крайней мере, одним из трех рабочих языков Европейских школ. Все учителя Европейских школ должны также разделять философию модели Европейской школы, т.е. признание полиязычия и плюрикультурности как желаемых и достижимых целей образования.

Учебники и учебные материалы, используемые в Еврошколах, рассчитаны

на постепенный переход к обучению на первом иностранном языке на уровне носителей языка. Учебные материалы по первому иностранному языку как средству обучения при достижении учащимися старших классов средней школы являются в основном аутентичными, предназначенными для одноязычных носителей данного языка.

При изучении *L2* как предмета на начальном этапе образования в Европейской школе преобладают коммуникативные методы, при которых роль преподавателя заключается в обеспечении систематического контакта учащихся с богатым лексико-грамматическим языковым материалом с последующей практической проработкой в ситуациях, имитирующих реальную жизнь. Стратегии при этом включают работу над проектами, организацию игр, разыгрывание театральных сценок, съемку видеофильмов, разучивание песен, а также организацию коротких поездок и одной-двух более длительных поездок (до недели) в страну изучаемого языка [6]. Во время обучения в первых трех классах начальной школы грамматическая терминология и формальная грамматическая теория практически не применяются. Систематическое аналитическое изучение *L2*, включая грамматику, начинается в средней школе, где первый иностранный язык также входит в учебную программу в качестве средства обучения, что требует целенаправленного развития таких языковых навыков, как умение конспектировать, суммировать основные моменты дискурса и описывать научные эксперименты.

Система оценивания результатов обучения первому иностранному языку в Европейской школе предусматривает формальное тестирование, начиная с четвертого класса средней школы. По окончании средней школы учащиеся подвергаются серии устных и письменных экзаменов на первом иностранном языке (*L2*) по всем предметам, которым они обучались в школе (*L2* как предмет обучения, география, история, экономика, социология, религия, искусство, ряд факультативных научных курсов). Уровень проведения выпускных экзаменов на «Европейский бакалавриат» соответствует стандартам, принятым в национальных системах образования при тестировании одноязычных носителей языка (как, например, во французских лицеях и немецких гимназиях).

В начальной школе и в первые три года обучения в средней школе для оценки результатов обучения первому иностранному языку используется текущий неформальный контроль без проведения формального тестирования.

Опыт полиязычного образования Европейских школ привлек значительное внимание европейских исследователей, начиная с 1990-х гг.

Несмотря на нецелесообразность переноса модели Европейской школы на системы национального образования европейских стран, как пишет исследователь многоязычия Алекс Хоузен из Брюссельского университета, многое из опыта Европейских школ может вполне быть применено в системе массового школьного образования. Хоузен выделяет четыре важных фактора, определяющих эффективность модели Европейской школы в достижении многоязычной компетентности, которые необходимо учитывать при разработке других дву-и-многоязычных программ обучения и организации успешного многоязычного образования:

5. Фактор времени (оптимальный возраст, с которого необходимо вводить обучение первому иностранному языку; длительность обучения *L2* и соотношение объемов *L1 / L2* в учебном процессе).

6. Интегрирование *L2* как предмета и как средства обучения в учебном процессе.

7. Необходимость независимого, самостоятельного речепроизводства (развитие продуктивных навыков в использовании первого иностранного языка).

8. Необходимость в формальном преподавании *L2* как предмета в течение всего курса обучения с целью развития и совершенствования грамматических и стилистических навыков [7].

Возраст начала обучения первому иностранному языку как фактор, влияющий на успешность многоязычного образования, оказался в центре исследований в области языкового образования еще задолго до того, как возникла необходимость достижения сбалансированного дву-и-многоязычия в национальных системах образования ЕС. Несмотря на противоречивость данных исследований, при создании модели многоязычного образования Европейских школ был сделан выбор в пользу раннего начала обучения первому иностранному языку с первого же года обучения в начальной школе. Европейская модель также основана на длительном и непрерывном периоде обучения первому иностранному языку, включая начальное и среднее образование, что обеспечивает элемент целостности и неразрывности курса обучения и учебного плана. Опыт Европейских школ также показывает необходимость обеспечения оптимального соотношения *L1* и *L2* в учебном процессе для достижения высокой степени владения первым иностранным языком без ущерба родному языку и культуре.

Эффективность интегрирования в учебном процессе преподавания иностранного языка как предмета и его использование в качестве средства обучения была продемонстрирована не только Европейскими школами, но и в результате многочисленных экспериментов, включая канадский метод погружения [8]. Опыт Европейских школ показывает, что для успешного обучения иностранному языку необходимо использование данного языка в качестве средства преподавания хотя бы одного предмета. На начальной стадии обучения использование *L2* на уроках физического воспитания, музыки, искусства и даже введения в естествознание создает возможности для работы с контекстуально обусловленным и когнитивно-нетребовательным языковым материалом. На уровне средней школы становится возможным преподавание предметов, требующих абстрактно-логического, когнитивного мышления.

Использование *L2* в качестве средства обучения, как показывает опыт «погружения», способствует в основном развитию рецептивных языковых навыков и умений, что объясняется традиционной организацией учебного процесса, при которой учителю отводится доминирующая роль, и возможности учеников в активном участии в классном дискурсе ограничены. В Европейских школах независимое, самостоятельное речепроизводство при использовании первого иностранного языка в качестве средства обучения и общения

предусматривается как в классе, так и во внеклассное время путем создания коммуникативно-насыщенной языковой среды, способствующей спонтанному продолжительному речепроизводству. Развитию языковых навыков в первом иностранном языке в условиях Европейских школ также способствует смешение языковых групп, которое в условиях совместной учебной и внеклассной деятельности ведет к широкому использованию *L2* как языка межнационального общения.

Использование *L2* в качестве средства обучения, как показывает опыт «канадского погружения», не гарантирует достижения уровня совершенства в изучаемом языке, сравнимого с уровнем носителя языка, без формального обучения первому иностранному языку как предмету в течение всего курса обучения, включая старшие классы средней школы.

Программа Европейских школ разработана с учетом необходимости непрерывного совершенствования грамматических и стилистических навыков учащихся в *L2* в дополнение к занятиям с использованием *L2* в качестве средства обучения.

Таким образом, опыт Европейских школ в организации полиязычного образования показывает, что противоречивые требования академического, языкового и культурного развития учащихся могут быть согласованы, и цель достижения сбалансированного многоязычия может быть достигнута. Успешность модели Европейской школы по сравнению с другими моделями многоязычного образования, также использующими факторы раннего начала языкового обучения и предметно-языкового интегрированного обучения, определяется созданием в модели Европейской школы языковой среды за пределами классной комнаты, развитием продуктивных языковых навыков и в преподавании *L2* как предмета в течение всего курса обучения, что способствует постоянному совершенствованию качества языкового обучения.

Итак, языки обучения и изучаемые языки в зарубежных школах и вузах обусловлены особенностями социально-экономического развития каждой отдельно взятой страны. Все национальные образовательные системы (особенно европейских стран) при сохранении своего контента следуют общим тенденциям развития, ведущим из которых является гармонизация (интернационализация) образовательных программ и соответствие запросам рынка труда.

2 Мониторинг качества полиязычного обучения в пилотных школах республики

В данном разделе пособия отражены материалы по мониторингу качества реализации полиязычного образования в школах республики, который был проведен Национальной академией образования им. И. Алтынсарина по поручению Министерства образования и науки РК.

Мониторинг был организован в следующем порядке. Сотрудниками Центра научных исследований был составлен первоначальный вариант мониторинга, структура и технологические карты которого были обсуждены с директорами и педагогами базовых школ пяти регионов республики: г. Астаны, Акмолинской, Алматинской, Карагандинской и Южно-Казахстанской областей. Обсуждение проводилось в форме непосредственных встреч сотрудников Академии с представителями базовых школ. Содержание бесед с директорами школ во время этих визитов также составляет часть настоящего мониторинга.

По итогам проведенных обсуждений технологические карты мониторинга были изменены и дополнены, после чего направлены организациям образования для их заполнения на государственном и русском языках. Поскольку мониторинг не преследует цели формулирования каких-либо организационных выводов, школам было разъяснено, что сведения предоставляются только при их наличии, и исходя из фактических показателей. При этом школам было предоставлено право снабжать карты необходимыми пояснениями.

В целом, в мониторинге 2015 года приняли участие 39 организаций образования (таблица 4).

Таблица 4 – Сведения об организациях образования, принявших участие в мониторинге полиязычного образования в 2015 году

	наименование школ	**язык обучения**	**адрес школ**
1	2	3	4
1	М. Ғабдуллин атындағы №3 орта мектеп-кешені	казахский	Кокшетау қ. Капцевич көшесі, 66
2	Үш тілде оқытатын №21 орта мектеп-гимназиясы	казахский	Ақтөбе қаласы, ағайынды Жұбановтар көш. 273Б
3	ГУ «Специализированная гимназия имени Аль-Фараби для одаренных детей с обучением на трех языках»	казахский	Алматинская область, Карасайский район, Село Алмалыбак, улица Хабибуллина №9
4	Дарынды балаларға арналған үш тілде оқытатын Мұхтар Арын атындағы №24 «Экономика және бизнес» арнаулы лицейі	казахский	Алматы облысы, Талдықорған қаласы Абылайхан көшесі 150
5	ГУ «Атырауский областной казахско-турецкий лицей для одаренных детей с интернатным учреждением»	казахский	город Атырау, ул. Досмухамбетова №10

			Продолжение таблицы 4
1	2	3	4
6	КГУ «Областная специализированная школа имени Шакарима»	казахский	ВКО, город Семей, ул. Байтурсынова 38
7	КГУ «Гимназия № 159 имени И. Алтынсарина»	казахский	УО г. Алматы, ул. Кабанбай батыра 86
8	КГУ «Специализированная казахско-турецкая школа-лицей-интернат»	казахский	г. Алматы мкр.Аксай 3Б, д.27.
9	ГУ « Школа-гимназия № 140 имени М. М. Макатаева»	казахский	г. Алматы, ул. Туркебаева, 233
10	КГУ «Актюбинский областной специализированный казахско-турецкий лицей-интернат длдя одаренных юношей»	казахский	город Актобе, ул. бр. Жубановых, 263а.
11	ГУ «Талдыкорганский казахско-турецкий юношеский лицей»	казахский	город Талдыкорган, 7 мкр., дом 3
12	ГУ «Специализированный лицей №20 для одаренных детей с обучением на трех языках»	казахский, русский	Алматинская область г. Талдыкорган улица Тәуелсіздік,62 тел
13	Специализированная школа-гимназия № 30 для одаренных детей с обучением на трех языках	казахский, русский	город Атырау, Авангард 4 мкрн.
14	ГУ «Казахско-турецкий лицей-интернат для одаренных юношей Управления образования города Астаны»	казахский	г.Астана, ул. Сейфуллина 59
15	«Казахско-турецкий лицей-комплекс «НұрОрда»	казахский	г.Астана, ул. 23-13, 34 (Р.Қошқарбаев, 34)
16	Школа - лицей № 48	казахский	город Астана, Жирентаева 15/2
17	ГУ «Областной казахско-турецкий мужской лицей-интернат для одаренных детей города Караганды»	казахский	Карагандинская область, г.Караганда, Октябрьский район, улица Актюбинская,1.
18	«Дарынды ер балаларға арналған облыстық қазақ-түрік лицей-интернаты» ММ	казахский	Павлодар қаласы, Ак.Ш.Шөкин көшесі, 146-үй
19	Школа-лицей «Нурорда»	казахский, русский	г. Усть-Каменогорск, Утепова 22/1
20	ГУ «Специализированная школа для одаренных детей» с обучением на трех языках акимата Жамбылской области	казахский	г. Тараз, проспект Толе би,22
21	ГУ «Казахско-турецкая школа-интернат для одаренных девочек имени Айша биби» управления образования акимата Жамбылской области	казахский	г.Тараз, ул.Сыпатай, 31
22	КГУ управления образования акимата Западно-Казахстанской области «Областная специализированная школа-интернат комплекс для одаренных детей № 11 имени С.Сейфуллина»	казахский	город Уральск, ул. Мухита, дом 37
23	КГУ «Западно-Казахстанская областная казахско-турецкая специализированная школа-лицей-интернат для одаренных детей» Управление образования акимата Западно-Казахстанской области	казахский	г.Уральск, п.Деркул, ул. детский комплекс Жасдаурен 3

			Продолжение таблицы 4
1	2	3	4
24	Областной казахско-турецкий лицей-интернат для одаренных детей № 9	казахский	город Кызылорда, Султан Бейбарыс №10
25	КГУ «Областной казахско-турецкий лицей-интернат для одаренных детей № 10» управления образования Кызылординской области»	казахский	город Кызылорда, улица Султан Бейбарыс № 10
26	ГУ «Специализированный экономический лицей»	казахский	Мангистауская область, город Актау, 15 мкр, здание 31
27	«Мангистауская областная казахско-турецкая специализированная школа-лицей-интернат для одаренных детей»	казахский	г Актау . 30 мкр ,здания 180
28	Специализированная школа-интернат с обучением на трех языках №12 имени М.Тасовой	казахский	Южно-Казахстанская область, город Шымкент улица Курнакова №6
29	«Оңтүстік Қазақстан облыстық үш тілде оқытатын дарынды балаларға арналған мамандандырылған №1 мектеп-интернат»	казахский	Шымкент
30	КГУ «Областная специализированная школа-лицей для одаренных детей ЛОРД»	русский	г.Петропавлоовск, ул.Алма-Атинская, 4
31	ГУ «Гимназия № 3 для одаренных детей»	русский	г. Павлодар, ул. Короленко, дом 19
32	ГУ «Специализированный экономический лицей»	русский	Мангистауская область, город Актау, 15 мкр, здание 31
33	КГУ «Школа-интернат для одаренных детей «Озат» Управления образования акимата Костанайской области	русский	г. Костанай, ул. Маяковского 112
34	Областная специализированная школа № 8 для одаренных детей	русский	г. Уральск ул. Джезказганская 1
35	КГУ «Специализированная школа для одаренных детей с обучением на трех языках»	русский	г. Тараз, проспект Толе би,22
36	КГУ Школа-лицей№8	русский	г. Алматы Алмалинский район ул. Шарипова 105
37	КГУ «Научно-исследовательский специализированный центр-школа-комплекс развивающего обучения «Восток» для одаренных детей» управления образования ВКО	русский	г. Усть-Каменогорск, Революционная 2/1
38	Некоммерческое АО *Haileybury Astana School*	английский язык	г. Астана, ул.43-а, дом 4
39	Некоммерческое АО *Haileybury Almaty School*	английский язык	г. Алматы, проспект Аль Фараби 112

Педагогические исследования чаще всего носят выборочный характер, при котором наиболее важным основанием является возможность распространения полученных результатов и выводов на всю генеральную совокупность. При этом для обеспечения объективности и надежности оценки учебных

достижений необходимо правильно решить вопрос о репрезентативности выборки. Исследователи обычно руководствуются следующим принципом: чем более однороден изучаемый объект по своим признакам, которые поддаются статистическому выражению, тем меньше может быть выборка. Если выборка формируется по случайному принципу, то обычно она не превышает 10%. Иногда она может быть завышена, если это будет обусловлено целями исследования.

Одни ученые считают, что если объект составляет 50 человек, то необходимо проводить сплошной опрос, если более 50, то можно применять выборочный метод. Другие придерживаются мнения, что если, в объекте 500 человек и более, то только тогда необходимо применять выборочный метод. Для генеральной совокупности менее 5 тыс. человек достаточна выборка не менее 500 человек, а для генеральной совокупности 5 тысяч человек, и более, надо брать 10% ее состава, но не более 2-2,5 тысяч человек. Для проведения пробного опроса в масштабном исследовании достаточна выборка объемом 100-250 человек.

По сравнению с мониторингом 2014 года в состав исследуемых организаций образования помимо пилотных школ вошли международные школы, функционирующие в Казахстане (казахско-турецкие лицеи, некоммерческое АО *Haileybury*).

При этом выборка составила – 63%, что вполне репрезентативна, так как учтены основные требования к определению выборок и соблюдены следующие условия:

1) равная возможность каждого члена генеральной совокупности попасть в выборку;

2) отбор необходимо проводить независимо от изучаемого признака (иначе в выборку могут попасть, например, только спортсмены);

3) отбор по возможности должен производиться из однородных совокупностей;

4) величина выборки должна быть достаточно большой.

2.1 Общие положения

В основу мониторинга полиязычного образования, разработанного и проведенного Национальной академией образования имени И. Алтынсарина, взяты основные положения теории и практики педагогического мониторинга. Так, в педагогике под мониторингом понимают:

– непрерывное, длительное наблюдение учебного процесса и управление им;

– длительное наблюдение за состоянием обучения и воспитания и управление этими процессами путем своевременного информирования участников о возможном наступлении неблагоприятных, критических или недопустимых ситуаций [9];

– систему обработки, хранения, выдачи любой информации о

деятельности педагогических систем;

– отслеживание результатов педагогической деятельности;

– постоянное наблюдение за каким-либо процессом в образовании с целью выявления его соответствия желаемому результату или первоначальным предположениям;

– диагностически обоснованная система непрерывного отслеживания эффективности обучения и воспитания и принятия управленческих решений, регулирующих и корректирующих деятельность школы [10];

– систему психолого-педагогического отслеживания результатов деятельности учащихся и научно-методического сопровождения деятельности педагогов.

Последнее определение, как нам представляется, более точно определяет специфику педагогического мониторинга, так как в педагогической деятельности неизменно присутствуют две линии: деятельность учения (учащихся) и деятельность преподавания (педагогов). Это два устремленных навстречу друг другу потока, взаимообусловленные настолько, что один без другого не представляется сколь-нибудь возможным.

В вышеприведенных определениях настойчиво звучит мысль о сопряженности педагогического мониторинга с процессом управления педагогическими системами, педагогическими процессами, педагогической деятельностью. Поэтому считаем вполне возможным рассматривать его как метод и как средство педагогического управления (менеджмента). Следовательно, педагогический мониторинг осуществляется посредством следующих технологических процедур управления: сбор исходных данных (СИД); обработка потока информации (ОПИ); разработка вариантов решений (РВР); согласование вариантов решений (СВР); принятие управленческого решения (ПУР); доведение решений до исполнения (ДРИ); оценка принятого решения (ОПР).

Исследователи этой проблемы среди свойств мониторинга выделяют: полноту, релевантность (уместность), адекватность, объективность, точность, своевременность, доступность, непрерывность, структурированность и специфичность для каждого уровня мониторинга, а также основными его методами называют: наблюдение, оценку и прогноз состояния развития какой-либо системы. Мы добавим к ним и такую группу методов, которая позволит фиксировать и учитывать в системе мониторинга неслучайную и объективную информацию. В частности, к этой группе методов относятся метод независимых характеристик, метод объективизации субъективных мнений. В школах, к примеру, эти методы являются основными при подготовке и проведении психолого-педагогических консилиумов, где обсуждаются, согласовываются и коллегиально принимаются управленческие решения на основе данных мониторинга.

Педагогический мониторинг осуществляется через систему, которая представляет собой инструментарий, предназначенный для формирования оценки образовательной деятельности. Оценивать образовательные системы можно, исходя из нескольких позиций:

– оценить процесс;
– оценить результат;
– определить соответствие результата той цели, которая ставилась;
– оценить соотношение начального и конечного состояния системы.

Наиболее полное представление о педагогическом мониторинге можно получить, изучив имеющиеся в педагогической литературе классификации. Так, выяснилось, что выделяются следующие виды мониторингов:

– *по масштабу целей* – стратегический, тактический, оперативный мониторинг;

– *по этапам обучения* – входной или отборочный, учебный или промежуточный, выходной или итоговый;

– *по временной зависимости* – ретроспективный, предупредительный или опережающий, текущий;

– *по частоте процедур* – разовый, периодический, систематический;

– *по охвату объекта наблюдения* – локальный, выборочный, сплошной;

– *по организационным формам* – индивидуальный, групповой, фронтальный;

– *по формам объект-субъектных отношений* – внешний или социальный, взаимоконтроль, самоанализ;

– *по используемому инструментарию* – стандартизованный, не стандартизованный, матричный мониторинг и др.

Д. Вилмс, утверждая, что сущностные характеристики мониторинга определяются той системой, в которой он проводится, выделяет следующие виды мониторингов:

4. Мониторинг согласования управления. Эта система, подчеркивая значимость учителя и финансирования школы, пытается доказать, что существующее обеспечение образования соответствует некоторым стандартам. Если школа соответствует им, то ее деятельность считается адекватной, к школам, не соответствующим стандартам, применяются санкции от плана исправления до ее закрытия.

5. Диагностический мониторинг. Ее основная цель – определить слабые и сильные стороны академических навыков учеников независимо от их личности. Его системы выделяют «выходную» составляющую модели «вход – выход».

6. Мониторинг деятельности. Он включает измерения, как на «входе», так и на «выходе».

По принципу построения мониторинга исследователи выделяют:

1) модель мониторинга «цель – результат» (А.Н. Майоров, О.Е. Лебедев);

2) модель мониторинга «вход – выход».

Первая модель основана на том утверждении, что судить о работе образовательной системы можно, сравнивая поставленные цели и полученные результаты. Для того, чтобы такой результат был получен, необходимо иметь строго детерминированную систему, в которой существуют однозначные причинно-следственные связи и возможность точного каузального вывода. Образовательные же системы к таковым не относятся. Именно поэтому

использование данной модели не вполне удачен для оценки деятельности образовательных систем, но пригоден для частных случаев.

Модель мониторинга «вход – выход» называют еще моделью «черный ящик» (Р. Шейвелсон). Эта модель основана на изучении внешних и внутренних связей образовательной системы. Она используется большинством информационно-диагностических служб. Он применим в педагогических системах настолько, насколько обеспечена объективность показателей на «входе» и на «выходе». Процесс, согласно этому мониторингу, не наблюдается. Но тогда, насколько гарантирована информация, скажем, о позитивной динамике обученности по тому или иному предмету. Ведь за «цифрами» не всегда можно судить о методах и средствах их достижения. Это возможно и при условии безущербного развития личностных сил обучающихся, и при условии обыкновенной дрессуры, а возможно и психического насилия. Поэтому следует проводить комплексную диагностику, отражающую результаты не только обученности, но и воспитанности, а также психического и физического развития обучающихся.

Понятие мониторинга в отечественной педагогике в отличие от зарубежной системы образования активно используется лишь в последнее время. Поэтому будет небезынтересен материал, отражающий, к примеру, модели мониторингов образовательных учреждений в США и Канаде.

7. Модель контроля соответствия нормам.

8. Модель выходного контроля. Эта модель сконцентрирована на результате, элементам деятельности школы уделяет незначительное внимание. Цель данной модели – определение сильных или слабых сторон достигнутых результатов независимо от характеристики ученика.

9. Модель контроля достижений. Эта модель предусматривает показатели, направленные на сравнение отдельных школ и групп школ по районам в соответствии с результатами их деятельности. Такое сравнение, по мнению ее авторов, стимулирует конкуренцию. Но поскольку сравнивать результаты школ без учета их специфики некорректно, то сравнивать следует образовательные учреждения с одинаковыми условиями.

10. Модель с использованием данных о процессе обучения. В предыдущих трех моделях школы рассматривались как «черный ящик», без учета происходящих в них процессов. Данная же модель была разработана в 80-х годах как модель «пяти факторов»:

– сильное административное руководство;
– хороший внутренний климат;
– ориентация на базовые академические навыки;
– ожидание более высоких результатов от учеников со стороны педагогов;
– система контроля за достижениями учащихся.

Несмотря на обоснованность и действенность данной модели, доказательства наибольшей значимости этих пяти факторов все же отсутствуют.

11. Модель от «достигнутого». В ее основу положено предположение о

том, что изменения в темпах ученика могут достаточно адекватно характеризовать качество работы образовательного учреждения. Однако реализация этой модели наталкивалась на технологические трудности создания эквивалентных тестов для разного возрастного периода.

12. Модель измерения изменений в достижениях школы. Это наиболее качественная на сегодня модель. Достижения одной и той же школы могут меняться от года к году. Эти изменения детерминированы социально-экономическими факторами, случайными отклонениями. Поэтому для построения модели школы необходимо учитывать факторы вклада, процесса и результата. Кроме того, такой подход позволит оценить влияние изменений, которые школа реализовала по собственной инициативе.

Полагаем, что эта модель мониторинга максимально отвечает требованиям гуманистической педагогики, когда человека сравнивают не с другим ему подобным, а с самим собой, измеряя его изменения в коэффициентах прироста.

Существует и другая классификация систем мониторинга, согласно которой выделяются следующие группы:

3. Информационный мониторинг. Он связан с накоплением и структуризацией информации. Сюда можно отнести системы мониторинга законодательной базы управления образованием, мониторинг СМИ об образовании и др.

4. Системы мониторинга развития знаний учащихся, разработанные СИТО – Национальным институтом по оценке достижений в области образования Голландии, который «системы мониторинга за знаниями» учащихся в общем смысле определяет как набор инструментов, позволяющий осуществлять долговременную оценку знаний учащихся. Данная система мониторинга была разработана в основном для начального образования и включала в себя следующие элементы:

– индикацию долговременных учебных линий, охватывающих восемь лет начального образования;

– набор тестовых инструментов;

– индикацию стандартов для оценки прогресса.

Мы решили более подробно остановиться на мониторинге эффективности обучения, в основу разработки содержания которого легли исследования в области педагогического мониторинга М.М. Поташника, В.П. Панасюка, В.А. Кальней, С.Е. Шишова (таблицы 13, 14) [11-18].

Достаточно широкое распространение сейчас получают системы мониторинга на уровне образовательного учреждения. К ним относятся:

4. «Мониторинг в условиях общеобразовательного учреждения» (А.Б. Вилохин, НГПИ, Нижний Тагил).

5. «Тестовый мониторинг учебно-воспитательного процесса в младших и средних классах школы» (А.П. Исаева, Г.Д. Сигеева, Екатеринбург).

6. «Мониторинг результативности учебного процесса» (Н. Вербицкая и В. Бордяков).

«Виртуальный мониторинг» (Л.А. Башарина). Способствует унификации знаний учащихся и созданию единой информационной базы результатов

образовательного процесса. Эта система предназначена для формирования рейтинговой оценки знаний, как отдельного субъекта процесса обучения, так и коллектива обучающихся в целом. Виртуальный мониторинг предполагает свободный выбор учащимися разноуровневых заданий и позволяет выявить:

– текущие результаты учебного процесса и возможность его корректировки;

– реальный уровень квалификации педагогических кадров.

Модификационная классификация видов мониторинга по А.Н. Майорову выглядит следующим образом:

– динамическая (в качестве основания для выявления эффективности обучения подлежат экспертизе данные о динамике развития учебных достижений учащихся);

– конкурентная (данные аналогичного обследования других образовательных систем);

– комплексная многофакторная (экспертизе подлежат множество аспектов обучения: результаты успеваемости, ранговая успеваемость и др.);

– информационно-технологическая (сбор, хранение, обработка и распространение информации с использованием информационных технологий);

– базовая (за наблюдаемым объектом устанавливается постоянный контроль);

– универсальная (с точки зрения эффективного использования в различных типах образовательных систем).

Таким образом, основные системы мониторинга в образовании должны учитывать вклад, процесс и результат. Модели, которые предполагают изучение только процесса или только результата и построены на изучении отношения «цель – результат», могут привести к ошибочным заключениям.

Педагогический мониторинг полиязычного образования мы начали с разработки его индикаторов как своеобразного «аппарата», следящего за состоянием объекта наблюдения или течением какого-либо процесса [19]. Более того, мы полагаем, что педагогические индикаторы полиязычного образования следует разрабатывать в соответствии с его прогнозируемым результатом. Таким результатом является полиязыковая личность.

Исходя из вышесказанного, нами разработаны структура и технологические карты мониторинга.

2.2 Структура и технологические карты мониторинга

Данный мониторинг помимо основных положений о педагогическом мониторинге строился с учетом специфики полиязычного образования, который в целом понимается как параллельное овладение несколькими языками одновременно. В условиях отечественной системы образования оно предполагает овладение родным языком, казахским как государственным, русским как языком межнационального общения и английским как языком

научной информации в контексте интеграции в мировую экономику.

Здесь методологическим ориентиром выступает межкультурно-коммуникативная парадигма языкового образования, основанная на уровневой модели обучения языкам, известной как «Общеевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка (*Common European Framework of Reference, CEFR*)» – система уровней владения иностранным языком, используемая в Европейском Союзе. В данной модели выделяются 6 уровней обученности с набором образовательных программ и соответствующих каждому уровню сертификатов. Эти уровни обозначаются литерами *A1, A2, B1, B2, C1, C2*.

A1 – уровень выживания
A2 – предпороговый уровень
B1 – пороговый уровень
B2 – пороговый продвинутый уровень
C1 – уровень профессионального владения
C2 – уровень владения в совершенстве

A} – элементарное владение ИЯ

B} – самостоятельное владение ИЯ

C} – свободное владение ИЯ

Возможна и иная интерпретация литеров: *A1, A2* – «Открытие/творение»; *B1* – «В самом начале»; *B2* – «Независимый»; *C1* – «Автономный»; *C2* – «Магистр». Но суть одна: одни и те же виды речевой деятельности (говорение и слушание; чтение и письмо) имеют разные уровни сформированности. Тогда, педагогический мониторинг должен разрабатываться в соответствии с моделью уровневого обучения иностранному языку (ИЯ).

Аналогичный стандарт на сегодня разработан и в Казахстане касательно уровневого непрерывного обучения государственному языку (таблица 5).

Таблица 5 – Уровни владения казахским языком

Деңгейлер (уровни)
A_0 – қарапайым деңгей (простой уровень)
A_1 – қарапайым деңгей (простой уровень)
A_2 – негізгі деңгей (основной уровень)
B_1 – орта деңгей (средний уровень)
B_{1+} – ортадан жоғары деңгей (уровень выше среднего)
B_2 – ортадан жоғары деңгей (уровень выше среднего)
B_{2+} – жоғары деңгей (высокий уровень) C_1 – Жетік деңгей (уровень владения в совершенстве)
B_{2+} – жоғары деңгей (высокий уровень) C_1 – Жетік деңгей (уровень владения в совершенстве)

2.2.1 Общая структура мониторинга полиязычного образования

Все сказанное выше явилось основанием для разработки структуры (таблица 6) и технологических карт (ТК) мониторинга (таблица 7).

Таблица 6 – Структура мониторинга полиязычного образования

№ раздела	Наименование раздела
Раздел I.	Общие сведения
Раздел II.	Нормативная правовая база
Раздел III.	Сотрудничество по вопросам полиязычного образования
Раздел IV.	Сведения об учащихся
Раздел V.	Сведения об изучаемых дисциплинах
Раздел VI.	Кадровое обеспечение

Таблица 7 – Технологические карты мониторинга полиязычного образования (сами технологические карты представлены на таблицах 8-19)

Нумерация раздела	Наименование раздела	Литер ТК
I. Общие сведения	Общие сведения об организации образования	ТК I.1
	Общие сведения о контингенте на 01.09.2014 года (для школ с казахским языком обучения)	ТК I.2(а)
	Общие сведения о контингенте на 01.09.2014 года (для школ с русским языком обучения)	ТК I.2(б)
	Общие сведения о финансировании эксперимента	ТК I.3
II. Нормативная правовая база	Нормативно-правовые акты по полиязычному образованию (в период с 2007 года по 01.09.2014 года)	ТК II.1
III. Сотрудничество по вопросам полиязычного образования	Мероприятия в рамках сотрудничества и обмена опытом по вопросам полиязычного образования	ТК III.1
IV. Сведения об учащихся	Уровни владения языками	ТК IV.1.1
	Контингент полиязычных школьников	ТК IV.1.2
V. Сведения об изучаемых дисциплинах	Дисциплины, изучаемые на казахском языке (для школ с русским языком обучения)	ТК V.1(а)
	Дисциплины, изучаемые на русском языке (для школ с казахским языком обучения)	ТК V.1(б)
	Дисциплины, изучаемые на английском языке	ТК V.1(в)
VI. Кадровое обеспечение	Сведения об учителях	ТК VI.1

2.2.2 Технологические карты мониторинга полиязычного образования

I. Общие сведения

Таблица 8 – ТК I.1 Общие сведения об организации образования

Наименование организации образования (полное юридическое наименование)	До 2007 года:
	С 2007 года:
	На 01 сентября 2015 года:
юридический адрес организации образования	
телефон	
адрес электронной почты	
язык обучения	
Ф.И.О. директора (руководителя) организации образования	
Ф.И.О., должность, контактные данные ответственного за внедрение полиязычного образования	

Таблица 9 – ТК I.2(а) Общие сведения о контингенте на 01.09.2014 года (для школ с казахским языком обучения)*

общий контингент учащихся	
1 класс	
2 класс	
3 класс	
4 класс	
5 класс	
6 класс	
7 класс	
8 класс	
9 класс	
10 класс	
11 класс	
общее число учителей	
из них число учителей по совместительству	

Таблица 10 – ТК I.2(б) Общие сведения о контингенте на 01.09.2014 года (для школ с русским языком обучения)*

общий контингент учащихся	
1 кл.	
2 кл.	
3 кл.	
4 кл.	
5 кл.	
6 кл.	
7 кл.	
8 кл.	
9 кл.	
10 кл.	
11 кл.	
общее число учителей	
из них число учителей по совместительству	

**Для школ со смешанным языком обучения заполняются две ТК*

Таблица 11 – ТК I.3 Общие сведения о финансировании полиязычного образования за 2014/15 учебный год

доля от общего объема финансирования школы	
источник финансирования	

II. Нормативная правовая база

Таблица 12 – ТК II.1 Нормативно-правовые акты по полиязычному образованию (в период с 2007 г. по 01.01.2015 года)

Статус документа	Наименование документа	Выходные данные (дата, регистрационный №)
Правительство РК		
МОН РК		

РНПЦ «Дарын»		
МИО		
Областное управление образования		
Районный/городской отдел образования		
Организация образования		

III. Сотрудничество по вопросам полиязычного образования

Таблица 13 – ТК III.1 Мероприятия в рамках сотрудничества и обмена опытом по вопросам полиязычного образования*

№	РНПЦ «Дарын»	Вузы	Колледжи	Международные школы	Другое (указать)

**Указать название и сроки проведенных совместных мероприятий*

IV. Сведения об учащихся

Таблица 14 – ТК IV.1.1 – Уровни владения языками *

		5 кл	6 кл	7 кл	8 кл	9 кл	10 кл	11 кл
казахским языком как неродным	A1							
	A2							
	B1							
	B2							
	C1							
	C2							
русским языком как неродным	A1							
	A2							
	B1							
	B2							
	C1							
	C2							

английским языком	A1							
	A2							
	B1							
	B2							
	C1							
	C2							

** ТК IV.1.1 заполняется лишь в том случае, если школа отслеживала результаты обучения по уровневой модели иноязычного образования (Common European Framework of Reference, CEFR) или по модели типа КАЗТЕСТ, TOEFL, IELTS и др.*

Таблица 15 – ТК IV.1.2 – Контингент полиязычных школьников*

чаще используют в повседневной жизни	1 кл.	2 кл.	3 кл.	4 кл.	5 кл.	6 кл.	7 кл.	8 кл.	9 кл.	10 кл.	11 кл.
каз.яз.											
каз. и рус.яз.											
каз. и анг.яз.											
каз., рус. и анг.яз.											
рус.яз.											
рус. и анг.яз.											

** ТК IV.1.2 подлежит обязательному заполнению. Для этого не рекомендуется проводить специальный мониторинг или какое-либо дополнительное исследование, достаточно общих наблюдений или устного опроса среди детей и учителей.*

V. Сведения об изучаемых дисциплинах

Таблица 16 – ТК V.1(а) – Дисциплины, изучаемые на казахском языке (для школ с русским языком обучения)

	1 кл.	2 кл.	3 кл.	4 кл.	5 кл.	6 кл.	7 кл.	8 кл.	9 кл.	10 кл.	11 кл.
Всего объем учебного времени в неделю (по											

учебному плану: инвариант+вариатив)											
казахский язык											
история Казахстана											
……											
……											
……											
……											
Итого:											

Таблица 17 – ТК V.1(б) – Дисциплины, изучаемые на русском языке (для школ с казахским языком обучения)

	1 кл.	2 кл.	3 кл.	4 кл.	5 кл.	6 кл.	7 кл.	8 кл.	9 кл.	10 кл.	11 кл.
Всего объем учебного времени в неделю (по учебному плану: инвариант+вариатив)											
казахский язык											
история Казахстана											
……											
……											
……											
……											
Итого:											

Таблица 18 – ТК V.1(в) – Дисциплины, изучаемые на английском языке

	1 кл.	2 кл.	3 кл.	4 кл.	5 кл.	6 кл.	7 кл.	8 кл.	9 кл.	10 кл.	11 кл.
Всего объем учебного времени в неделю (по учебному плану: инвариант+вариатив)											
казахский язык											

история Казахстана											
……											
……											
……											
……											
Итого:											

VI. Кадровое обеспечение полиязычного образования

Таблица 19 – ТК VI.1 – Сведения об учителях

	имеют категории			имеют образование		в т.ч. пед. образование	
	вторая	первая	высшая	высшее	среднеспец	высшее	среднеспец.
преподающие на каз. яз.							
преподающие на рус. яз.							
преподающие на анг. яз.							
прошедших КПК по ПО							
имеющих сертификат НИШ							
имеющих сертификат КАЗТЕСТ							
имеющих сертификат *IELTS*							

Дата заполнения
Подпись руководителя

2.2.3 Технологические процедуры мониторинга

Таблица 20 – Технологические процедуры мониторинга полиязычного образования

Процедуры	**Ответственные**	**Примечания**
Заполнение технологических карт (исходные данные)	Директор школы	
Формирование первичной информации (прошить и пронумеровать страницы)	Директор школы	Строго по структуре мониторинга
Сдача первичной информации в НАО им. И. Алтынсарина	Директор школы	По электронной почте, сканированную копию в формате *PDF*
		Оригиналы документов по почте или нарочным
Хранение первичной информации Обработка данных Составление аналитического доклада	Директор центра научных исследований НАО им. И. Алтынсарина	В НАО им. И.Алтынсарина до востребования, но не более трех лет, по истечении трех лет сдача в архив

3 Результаты мониторинга

3.1 Нормативное обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики

Нормативное обеспечение полиязычного образования аналидировалось на основе материалов, представленных от респондентов в разделе «II. Нормативная правовая база».

Полученные ответы респондентов были распределены по статусу документов (таблицы 21, 22).

Таблица 21 – Документы, регулирующие полиязычное образование в Республике Казахстан (законодательная база)

Статус документа	Наименование документа
1	2
Законы РК, Послания Президента РК Н.А. Назарбаева, постановления Правительства РК	Закон РК «Об образовании» (27 июля 2007 года № 319)
	Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Новый Казахстан в новом мире» (28.02.2007 г.)
	Распоряжение Президента Республики Казахстан «О государственной поддержке и развитии школ для одаренных детей» (от 24 мая 1996 года № 3002)
	Указ Президента Республики Казахстан «Государственная программа развития образования на 2011-2020 годы» (от 7 декабря 2010 года № 1118)
	Постановление Правительства Республики Казахстан «О дополнительных мерах по совершенствованию управления организациями образования, культуры, здравоохранения Республики Казахстан» (от 24 марта 1998 года)
	Постановление Правительства Республики Казахстан «Государственный общеобязательный стандарт среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего образования)» (№ 1080 от 23 августа 2012 года)
	Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Типовых правил деятельности организаций образования соответствующих типов, в том числе типовых правил организаций образования, реализующих дополнительные образовательные программы для детей» (№499 от 17 мая 2013 года)
	Постановление Правительства РК «Об утверждении Правил деятельности специализированных организаций образования для одаренных детей» (от 25.01.2008г № 69)
	Постановление Правительства Республики Казахстан «О присвоении Международного статуса школе «*Haileybury Almaty*» (№ 1411 от 31.12. 2014 г.)

Практически все респонденты указывают перечисленные в таблице 21 документы, которые имеют стратегическое значение для развития системы образования в целом и, безусловно (пусть не прямого, но косвенного воздействия) для развития полиязычного образования. Это в отличие от

нормативных правовых актов Министерства образования и науки республики Казахстан, непосредственно относящиеся к процессу полиязычного образования (таблица 22).

Таблица 22 – Документы, регулирующие полиязычное образование в Республике Казахстан (нормативные правовые акты)

Приказы МОН РК	«О раннем обучении иностранного языка с 2012-2013 года» (28.06.2011г №4-02-3/1559)
	«О продолжении эксперимента по раннему изучению английского языка в общеобразовательных школах республики» (№с363 от 7 июля 2010 г.)
	«Об утверждении типовых учебных планов специализированных организаций образования» (№ 450 от 7 ноября 2013 г.)
	«Об открытии специализированных школ для одаренных детей с обучением на трех языках» (№ 387 от 07.08.2007 г.)
	Инструктивное письмо «Об особенностях обучения на трех языках в специализированных школах для одаренных детей в 2007-2008 учебном году» № 2-13-6/1550 от 27.09.2007 г.
	«О внедрении обучения на трех языках в специализированных школах для одаренных детей» (№ 450 от 24.09.2007)
	«Об утверждении типовых правил деятельности видов специализированных организаций образования» (о т 19 июля 2013 года № 289)
	О внесении изменений в приказ Министерства образования и науки Казахстан «Об утверждении типовых правил деятельности видов специализированных организаций образования» (Пр. №472 27. 11. 2013 г.)
	«Об утверждении вариантов типовых учебных планов общеобразовательных учебных заведений Республики Казахстан» (09.09.2010 год № 479)
	О проведении эксперимента по введению трехязычного обучения в общеобразовательных школах для одаренных детей в 2007-2008 учебном году (06.09.2010 год № 445)
	«Об утверждении положения казахско-турецких лицеях» (№ 350 от 07.08.1999г. Приказ Министерства здравоохранения, образования и спорта РК.
	Соглашение между Министерством образования и науки Республики Казахстан и Международным общественным фондом «*KATEV*» о сотрудничестве в области образовательной деятельности казахско-турецких учебных заведений в Республике Казахстан Министерство образования и науки Республики Казахстан и Международный общественный фонд «KATEV», 17. 03. 2003 г.

Документы, принимаемые местными исполнительными органами (МИО), как правило, связаны с определением организационно-правовой формы организации образования. Это, в основном, постановления акимов областей касательно статуса той или иной организации образования, их Уставов, наименований. Отдельные документы областных управлений образования

относятся к учебным планам, правилам приема учащихся в школы с обучением на трех языках и др.

Но для функционирования организаций образования в пилотном режиме строго необходимы внутренние документы для оптимального управления инновационными процессами. Следует отметить, что не все респонденты в своих ответах указывают на наличие Программ и планов экспериментальной работы, рабочих учебных планов (исключение составили ГУ «Гимназия № 3» для одаренных детей» г. Павлодар, СШОД «Мурагер» г. Караганды). Это может свидетельствовать об отсутствии системного обеспечения нормативно-правового аспекта проводимого в организациях образования эксперимента.

3.2 Ресурсное обеспечение полиязычного образования

Ресурсное обеспечение полиязычного образования предполагает, прежде всего, определенный объем учебного времени, отводимого на изучение дисциплин на казахском, русском и английском языках независимо от языка обучения в школе, так как полиязычное образование априорно предусматривает ежегодное увеличение классов и постепенный переход всей школы к обучению на трех языках общеобразовательных предметов с 7 класса: изучение одного или нескольких предметов естественно-математического цикла на английском языке, казахского языка и литературы, истории Казахстана в школах с русским языком обучения - на казахском языке, по программе школ с казахским языком обучения; русского языка и литературы в школах с казахским языком обучения – на русском языке, по программе школ с русским языком обучения.

Вместе с тем, картина полиязычного образования в связи с ранним обучением английскому языку (с 2012 года английский язык изучается с первого класса), а также с перераспределением часов на изучение казахского/русского языка и казахской/русской литературы подвергся значительному изменению. Об этом свидетельсвутю материалы приведенных ниже в таблицах 23-26.

Таблица 23 – Сравнительная характеристика типовых учебных планов 2010 и 2012 гг (начальное образование)

Сравнение типовых учебных планов начального образования с казахским языком обучения									
Предметы	**ТУП 2010 г.**				**Предметы**	**ТУП 2012 г.**			
	Кол-во часов в неделю по классам					**Кол-во часов в неделю по классам**			
	1	***2***	***3***	***4***		***1***	***2***	***3***	***4***
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Казахская грамота	7	-	-	-	Грамота (чтение, письмо)	7	-	-	-

Продолжение таблицы 23									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Казахский язык	-	4	4	4	Казахский язык	-	4	4	4
Литература	-	4	4	4	Литературное чтение	-	4	4	4
Русский язык	-	-	2	2	Русский язык	-	-	2	2
					Иностранный язык	1	1	1	1
Сравнение типовых учебных планов начального образования с русским языком обучения									
Русская грамота	7	-	-	-	Грамота (чтение, письмо)	7	-	-	-
Русский язык	-	4	4	4	Русский язык	-	4	4	4
Литература	-	4	4	4	Литературное чтение	-	4	4	4
Казахский язык	3	3	4	4	Казахский язык	2	2	4	4
					Иностранный язык	1	1	1	1
Сравнение типовых учебных планов начального образования с уйгурским, узбекским, таджикским языками обучения									
Таджикская/Узбекская/Уйгурская грамота	7	-	-	-	Грамота (чтение, письмо)	7	-	-	-
Родной язык	-	4	4	4	Родной язык	-	4	4	4
Литература	-	4	4	4	Литературное чтение	-	4	4	4
Казахский язык	3	3	4	4	Казахский язык	2	2	3	3
Русский язык	-	-	2	2	Русский язык	-	-	2	2
					Иностранный язык	1	1	1	1
Объем учебного времени, отводимого на казахский язык обучения по школам с русским языком обучения									
Казахский язык	3	3	4	4	Казахский язык	2	2	4	4
итого часов	14 из 107					12 из 107			

Таблица 24 – Сравнительная характеристика типовых учебных планов 2010 и 2012 гг (основное среднее образование)

Сравнение типовых учебных планов основного среднего образования с казахским языком обучения											
Предметы	**ТУП 2010 г.**					**Предметы**	**ТУП 2012 г.**				
	Кол-во часов в неделю по классам						**Кол-во часов в неделю по классам**				
	5	***6***	***7***	***8***	***9***		***5***	***6***	***7***	***8***	***9***
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Казахский язык	3	3	3	2	1	Казахский язык	3	3	3	3	1
Казахская литература	3	2	2	2	3	Казахская литература	3	2	2	2	3
Русская речь	3	3	3	3	3	Русский язык	2	2	2	2	2
						Русская литература	1	1	1	1	1
Иностранный язык	2	2	2	2	2	Иностранный язык	2	2	2	2	2

Продолжение таблицы 24

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Сравнение типовых учебных планов основного среднего образования с русским языком обучения											
Русский язык	3	3	2	2	2	Русский язык	3	3	3	3	2
Русская литература	3	2	3	2	2	Русская литература	2	2	2	2	2
Казахский язык	5	5	5	5	5	Казахский язык	4	4	4	4	4
Казахская литература	1	1	1	1	1	Казахская литература	1	1	1	1	1
Иностранный язык	2	2	2	2	2	Иностранный язык	2	2	2	2	2
Сравнение типовых учебных планов основного среднего образования с уйгурским, узбекским, таджикским языками обучения											
Таджикский/ Узбекский/ Уйгурский язык	3	3	3	2	2	Родной язык	3	2	3	3	2
Таджикская/ Узбекская/ Уйгурская литература	3	2	2	2	2	Уйгурская/ Узбекаская/ Таджикская литература	2	2	2	2	2
Казахский язык	3	3	3	3	3	Казахский язык	3	2	3	3	2
Казахская литература	1	1	1	1	1	Казахская литература	1	1	1	1	1
Русская речь	2	2	2	2	2	Русский язык	2	2	2	2	2
						Русская литература	1	1	1	1	1
Иностранный язык	2	2	2	2	2	Иностранный язык	2	2	2	2	2
Объем учебного времени, отводимого на казахский язык обучения по школам с русским языком обучения											
Казахский язык	5	5	5	5	5	Казахский язык	4	4	4	4	4
Казахская литература	1	1	1	1	1	Казахская литература	1	1	1	1	1
всего часов	6	6	6	6	6	всего	5	5	5	5	5
итого часов	30 из 174					итого часов	25 из 174				

Таблица 25 – Сравнительная характеристика типовых учебных планов 2010 и 2012 гг (общее среднее образование)

Сравнение типовых учебных планов общего среднего образования общественно-гуманитарного направления с казахским языком обучения					
Предметы	**ТУП 2010 г.**		**Предметы**	**ТУП 2012 г.**	
	Кол-во часов в неделю по классам			**Кол-во часов в неделю по классам**	
	10	***11***		***10***	***11***
1	2	3	4	5	6
Родной язык	2	2	Казахский язык	2	2

Продолжение таблицы 25

1	2	3	4	5	6
Родная литература	2	3	Казахская литература	2	3
Русский язык	2	2	Русский язык	2	2
Русская литература	2	1	Русская литература	2	1
Иностранный язык	4	2	Иностранный язык	4	4
Сравнение типовых учебных планов общего среднего образования общественно-гуманитарного направления с русским языком обучения					
Родной язык	2	2	Русский язык	2	2
Родная литература	2	3	Русская литература	2	3
Казахский язык	4	4	Казахский язык	4	4
Казахская литература	2	1	Казахская литература	1	1
Иностранный язык	4	2	Иностранный язык	4	4
Сравнение типовых учебных планов общего среднего образования общественно-гуманитарного направления с уйгурским, узбекским, таджикским языками обучения					
Родной язык	2	2	Родной язык	2	2
Родная литература	2	3	Уйгурская/узбекская/ таджикская литература	2	2
Казахский язык	4	4	Казахский язык	3	3
Казахская литература	2	1	Казахская литература	1	1
			Русский язык	2	2
			Русская литература	1	1
Иностранный язык	4	2	Иностранный язык	4	4
Сравнение типовых учебных планов общего среднего образования естественно-математического направления с казахским языком обучения					
Родной язык	1	1	Казахский язык	1	1
Родная литература	2	2	Казахская литература	2	2
Русский язык	2	2	Русский язык	1	1
Русская литература	1	1	Русская литература	1	1
Иностранный язык	2	2	Иностранный язык	2	2
Сравнение типовых учебных планов общего среднего образования естественно-математического направления с русским языком обучения					
Родной язык	1	1	Русский язык	1	1
Родная литература	2	2	Русская литература	2	2
Казахский язык	4	4	Казахский язык	4	4
Казахская литература	1	1	Казахская литература	1	1
Иностранный язык	2	2	Иностранный язык	2	2
Сравнение типовых учебных планов общего среднего образования естественно-математического направления с уйгурским, узбекским, таджикскими языками обучения					
Родной язык	1	1	Родной язык	1	1
Родная литература	2	2	Уйгурская/ узбекская/ таджикская литература	2	2
Казахский язык	4	4	Казахский язык	3	3
Казахская литература	1	1	Казахская литература	1	1
			Русский язык	1	1
			Русская литература	1	1

Продолжение таблицы 25					
1	2	3	4	5	6
Иностранный язык	2	2	Иностранный язык	2	2
Объем учебного времени, отводимого на казахский язык обучения по школам с русским языком обучения					
Казахский язык	4	4	Казахский язык	4	4
Казахская литература	2	1	Казахская литература	1	1
всего часов	6	5	всего часов	5	5
итого часов	11 из 78		итого часов	10 из 78	

Если судить по материалам таблицы 26, то с принятием новых ТУПов в 2012 году произошло резкое снижение объема учебного времени, отведенного на казахский язык преподавания отдельных предметов по школам с русским языком обучения (рисунок 1).

Таблица 26 – Объем учебного времени, отводимого на казахский язык обучения по школам с русским языком обучения

2010 год			**2012 год**		
	всего часов	кол-во часов на каз. яз.		всего часов	кол-во часов на каз. яз.
1-4 классы	107	14	1-4 классы	107	12
5-9 классы	174	30	5-9 классы	174	30
10-11 классы	78	11	10-11 классы	78	10
итого	**359**	**55**	**итого**	**359**	**52**

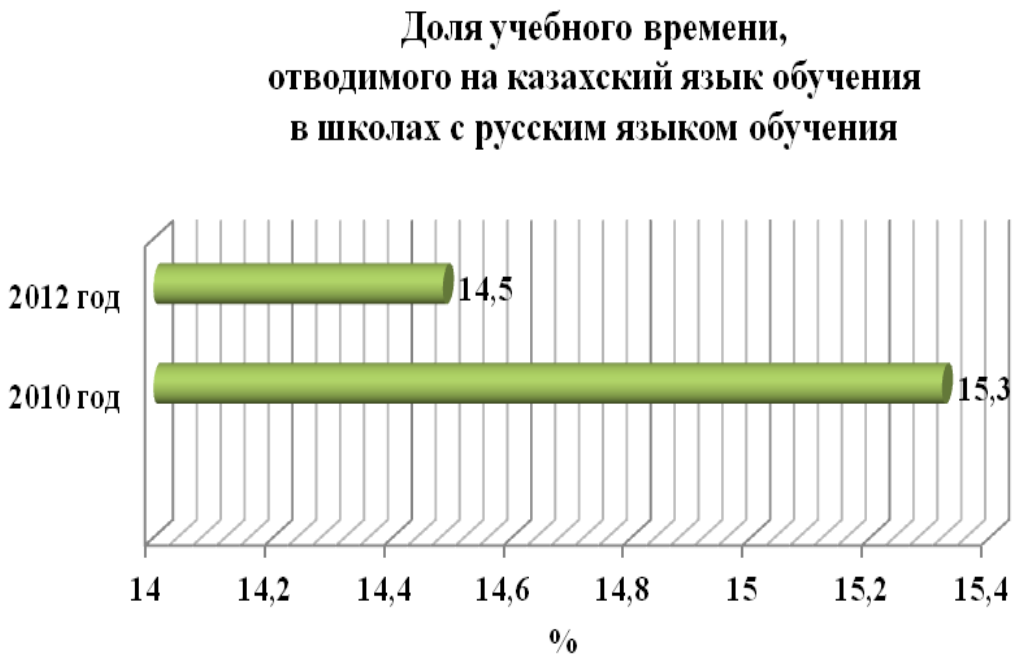

Рисунок 1 – Динамика показателей по объему учебного времени, отведенного на казахский язык преподавания отдельных предметов по школам с русским языком обучения

Эта картина свойственна в целом для казахстанских школ. Сокращение часов на изучение казахского языка в школах с русским языком обучения объяснялось новым форматом изучения государственного языка, и мера считалась вынужденной, так как устоявшиеся методы обучения казахского языка ставят под сомнение их качество. То есть, новая программа преподавания выстроена не в ущерб изучению казахского языка и не требует большого количества часов, как раньше. Новый формат изучения государственного языка не зациклен на грамматике, больше ориентирован на освоение разговорной речи. Однако, многие преподаватели государственного языка отнеслись к этой новости неодобрительно. В ответ на это уже в 2013 году в Типовые учебные планы 2012 года были внесены изменения в соответствии с рядом приказов МОН РК, а именно:

– **Приказ №296 от 25 июля 2013г.** «О внесении изменений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 ноября 2012 года №500 «Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования Республики Казахстан» *(Во исполнение пункта 1 статьи 9 Закона Республики Казахстан «О физической культуре и спорте»);*

– **Приказ №471 от 27 ноября 2013г.** «О внесении изменений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 ноября 2012 года №500 «Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования Республики Казахстан» (*В целях реализации задач по дальнейшему развитию казахского языка*, определенных в Послании Президента Республики Казахстана – Лидера нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс состоявшегося государства);

– **Приказ №61 от 25 февраля 2014 года** «О внесении изменения и дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 ноября 2012 года №500 «Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования Республики Казахстан».

В итоге, эти меры, будучи узаконены решением Правительства Республики Казахстан, в 2015-2016 учебном году увеличат на час количество уроков казахского языка в неделю в школах с русским языком обучения.

Безусловно, такая расстановка не могла сказаться на программах пилотных школ по полиязычному образованию, где показатели объема учебного времени, отводимого на дисциплины, преподаваемые на казахском, русском и английском языках, отличны от учебных планов обычных школ (таблица 27).

Таблица 27 – Сранительные данные по объему учебного времени, отводимого на казахский, русский и английский языки обучения (2014-2015 уч. г.)

	1-4 кл	5-9 кл	10-11 кл	итого
Доля учебного времени, отводимого на казахский язык обучения (для школ с русским языком обучения)	**11,0**	**16,6**	**13,5**	**14,2**
Доля учебного времени, отводимого на русский язык обучения (для школ с казахским языком обучения)	**3,8**	**9,4**	**6,5**	**7,1**
Доля учебного времени, отводимого на английский язык обучения (для школ с казахским языком обучения)	4,0	29,7	37,5	23,7
Доля учебного времени, отводимого на английский язык обучения (для школ с русским языком обучения)	7,9	29,9	15,0	20,1
Доля учебного времени, отводимого на английский язык обучения (среднее значение)	**5,9**	**29,8**	**26,3**	21,9

При этом, намечена устойчивая тенденция увеличения доли учебного времени, отводимого на английский язык обучения, а наиболее слабую позицию занимает преподавание школьных предметов на русском языке (рисунки 2, 3).

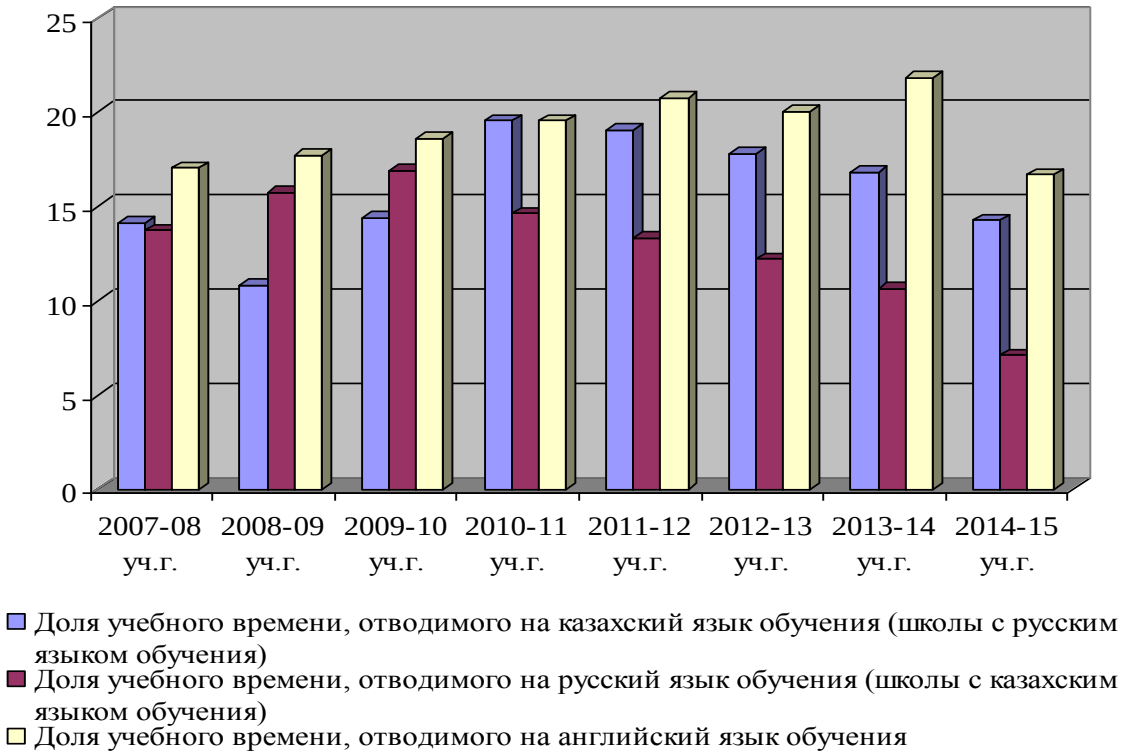

Рисунок 2 – Динамика показателей по объему учебного времени, отводимого на казахский, русский и английский языки обучения

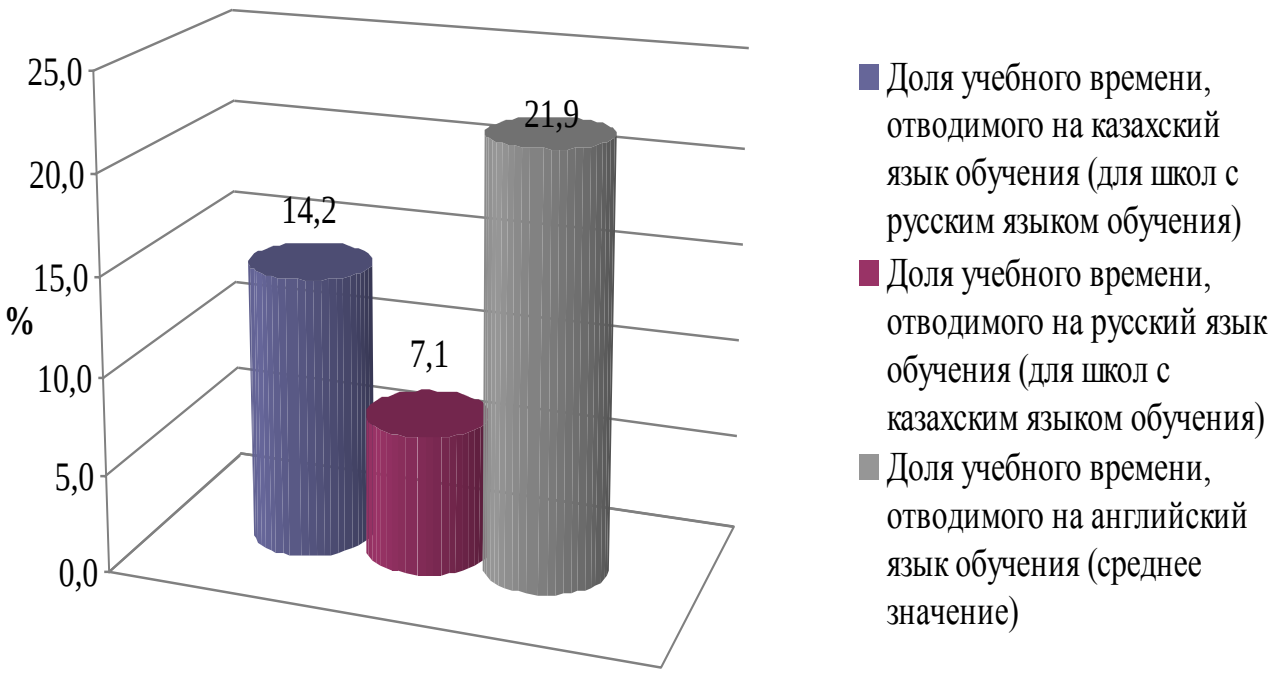

Рисунок 3 – Динамика показателей по объему учебного времени, отводимого на казахский, русский и английский языки обучения с учетом КТЛ

Английский язык обучения.

Как уже отмечалось выше, наиболее динамичной является развитие английского языка обучения в школах, задействованных в полиязычном образовании (таблица 28).

Таблица 28 – Распределение объема учебного времени, отводимого на английский язык обучения (в %)

	2007-08 уч.г.	2008-09 уч.г.	2009-10 уч.г.	2010-11 уч.г.	2011-12 уч.г.	2012-13 уч.г.	2013-14 уч.г.	2014-15 уч.г.
Доля учебного времени, отводимого на английский язык обучения	17	17,7	18,6	19,5	20,7	20	21,8	21,9

Здесь в отличие от преподавания отдельных предметов на казахском и русском языках наблюдается постепенный и стабильный рост в показателях доли учебного времени, отводимого на английский язык обучения (рисунок 4).

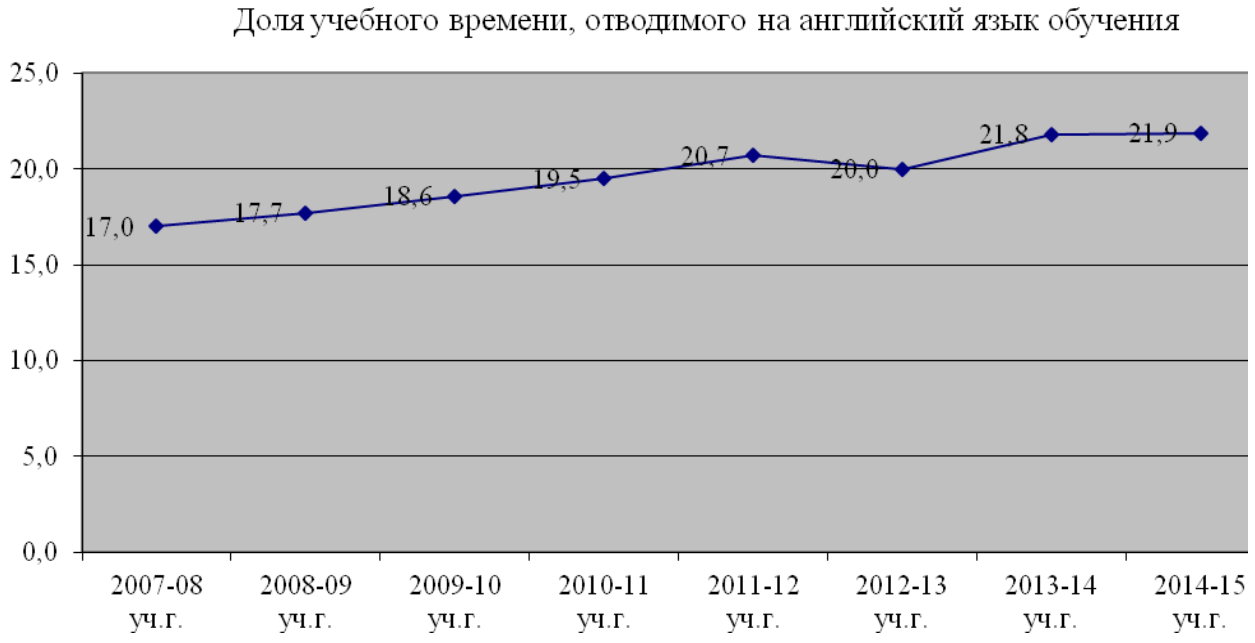

Рисунок 4 – Динамика показателей по объему учебного времени, отводимого на преподавание предметов на английском языке в школах с тремя языками обучения (в %)

Для уточнения ситуации мы из списка школ, представивших информацию, исключили данные по казахско-турецким лицеям, где преподавание на английском языке имеет свои традиции (об этом мы упоминали выше). При этом мы предполагали, что такое решение значительно снизит показатели по доле учебного времени, отводимого на английский язык обучения. При сравнительном анализе наша гипотеза подтвердилась: если данный показатель с участием КТЛ превышал долю учебного времени, отводимого на казахский и русский языки обучения на 7,7% и 148% соответственно, то без участия КТЛ этот показатель снизился на 5,3% (рисунок 5).

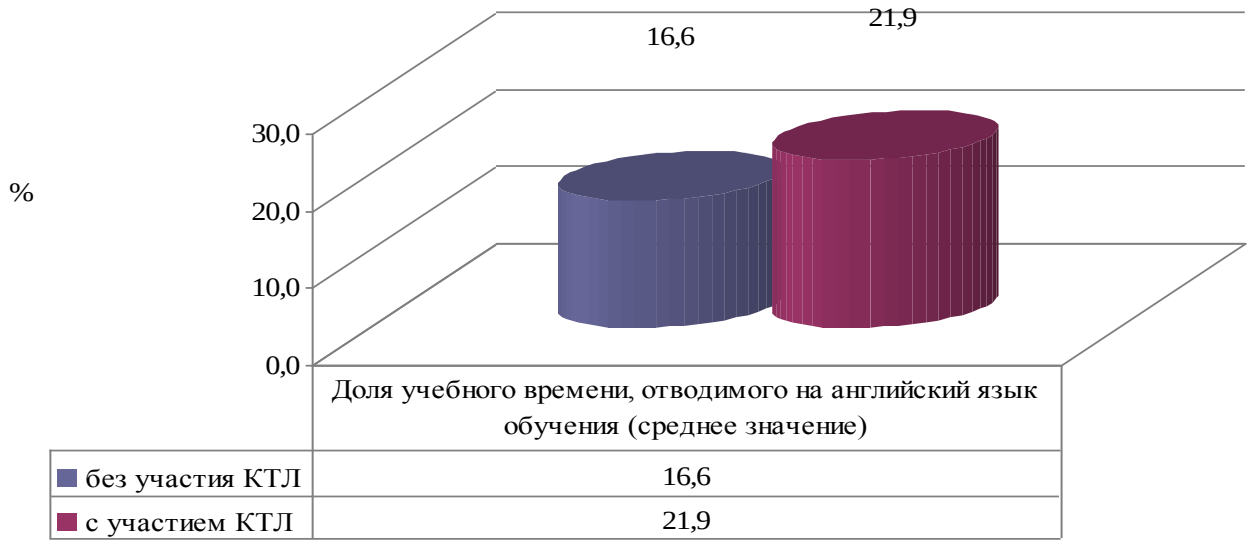

Рисунок 5 – Динамика показателей по объему учебного времени, отводимого на казахский, русский и английский языки обучения без учета КТЛ

Тогда, в динамике по этому показателю наблюдается стабильный рост лишь до 2014-2015 учебного года, а в текущем учебном году при сохранении своих позиций относительно казахского и русского языков обучения данный показатель снизился на 5,2% (рисунок 6).

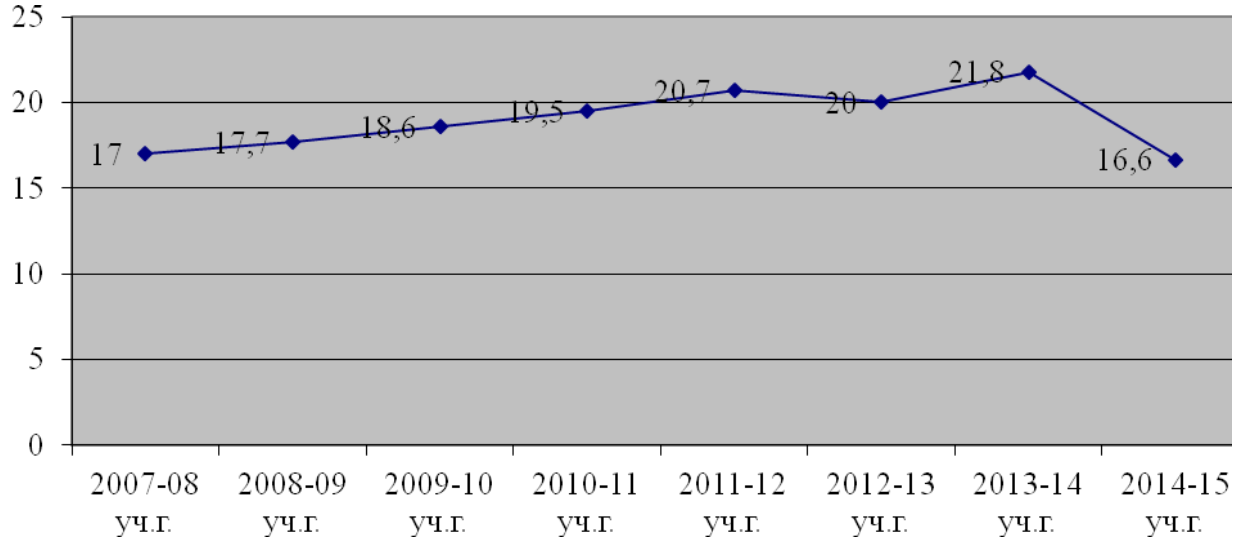

Рисунок 6 – Динамика показателей по объему учебного времени, отводимого на преподавание предметов на английском языке в школах Казахстана без участия КТЛ (в %)

Во всех школах, принявших участие в мониторинге, на английском языке кроме предмета «Английский язык», ведутся ряд других дисциплин (таблица 29), в основном, естественно-математического направления. Следует отметить, что диапазон дисциплин, преподаваемых на английском языке, намного шире по сравнению с другими языками обучения.

Таблица 29 – Перечень дополнительных предметов, изучаемых на английском языке (по состоянию на 2015 год)

наименование организации	**дисциплины изучаемые на анг. языке**
1	2
Специализированный лицей №20 для одаренных детей с обучением на трех языках г. Талдыкорган	Математика, Информатика, География
Специализированная школа-гимназия №30 для одаренных детей с обучением на трех языках, Атырауская область	Физика
Научно-исследовательский специализированный центр-школа-комплекс развивающего обучения «Восток» для одаренных детей, ВКО	Математика, биология Курс «Полиглотик» (вариативный компонент) Курс «*Teenagers in Time and Space*» (вариативный компонент) Исследовательские лаборатории по английскому языку (личностно-ориентированный компонент) Курс «Казахстанский путь»

Продолжение таблицы 29	
1	2
Школа-лицей №8, Алматинская область	*Fly High,* Английский язык в картинках, *New Opportunities, Challenges,* Естествознание, География, *Objective First,* Практический курс грамматики, Деловой английский язык
Школа-лицей «Нурорда» в г. Усть-Каменогорск	Алгебра, Геометрия, Информатика, Биология, Физика, Химия
Специализированная школа для одаренных детей с обучением на трех языках, Жамбылской область	Естествознание, Биология, Физика, Грамматика английского языка, Технический перевод, *ELTS*
Областная специализированная школа № 8 для одаренных детей, ЗКО	Биология, Естествознание, Техника чтения и перевода, Практическая грамматика
Школа-интернат для одаренных детей «Озат» Управления образования акимата Костанайская область	Биология, химия
Экономический лицей, Мангистауская область	Бизнес
Гимназия № 3 для одаренных детей г. Павлодара	Биология
Областная специализированная школа-лицей для одаренных детей ЛОРД, СКО	Физика, Биология, Технический перевод

В целом, исследование показало, что динамика данного показателя свидетельствует о его неуклонном росте из года в год, чего нельзя сказать о доле учебного времени, отводимого на казахский и русский языки обучения.

Казахский язык обучения.

Данные ТК V.1(а) свидетельствуют о том, что во всех школах с русским языком обучения «Казахский язык», «Казахская литература» преподаются на казахском языке, в отдельных школах еще «История Казахстана». Есть школы, которые инициируют изучение дополнительных предметов на казахском языке (таблица 30).

Таблица 30 – Перечень дополнительных предметов, изучаемых на казахском языке (по состоянию на 2015 год)

Наименование организации образования	**Предметы, изучаемые на казахском языке в школах с русским языком обучения**
1	2

Продолжение таблицы 30	
1	2
ГУ «Гимназия № 3 для одаренных детей» г. Павлодара	«Абайтану»
Коммунальное государственное учреждение «Школа-интернат для одаренных детей «Озат» Управления образования акимата Костанайской области, г Костанай, ул. Маяковского 112	«Самопознание»
КГУ «Специализированная школа для одаренных детей с обучением на трех языках», город Тараз	«Особенности лексики казахского языка»
Школа-лицей «Нурорда» в г. Усть-Каменогорск	«Человек. Общество. Право», «География»
КГУ Школа-лицей №8, г. Алматы Алмалинский район ул. Шарипова 105	«Абайтану»
КГУ «Научно-исследовательский специализированный центр-школа-комплекс развивающего обучения «Восток» для одаренных детей» управления образования ВКО, г. Усть-Каменогорск	«Человек. Общество. Право», «География», «Всемирная история»

При этом доля учебного времени, отводимого предметам на казахском языке обучения, по годам распределяется неравномерно, динамика данных показателей колеблется от 10% до 20% (таблица 31).

Таблица 31 – Распределение объема учебного времени, отводимого на казахский язык обучения в школах Казахстана с русским языком обучения (в %)

	2007-08 уч.г.	2008-09 уч.г.	2009-10 уч.г.	2010-11 уч.г.	2011-12 уч.г.	2012-13 уч.г.	2013-14 уч.г.	2014-15 уч.г.
Доля учебного времени, отводимого на казахский язык обучения (школы с русским языком обучения)	14,1	10,8	14,4	19,5	19,0	17,8	16,8	14,2

Однако в последние годы наблюдается постепенное снижение показателя по казахскому языку обучения (рисунок 7).

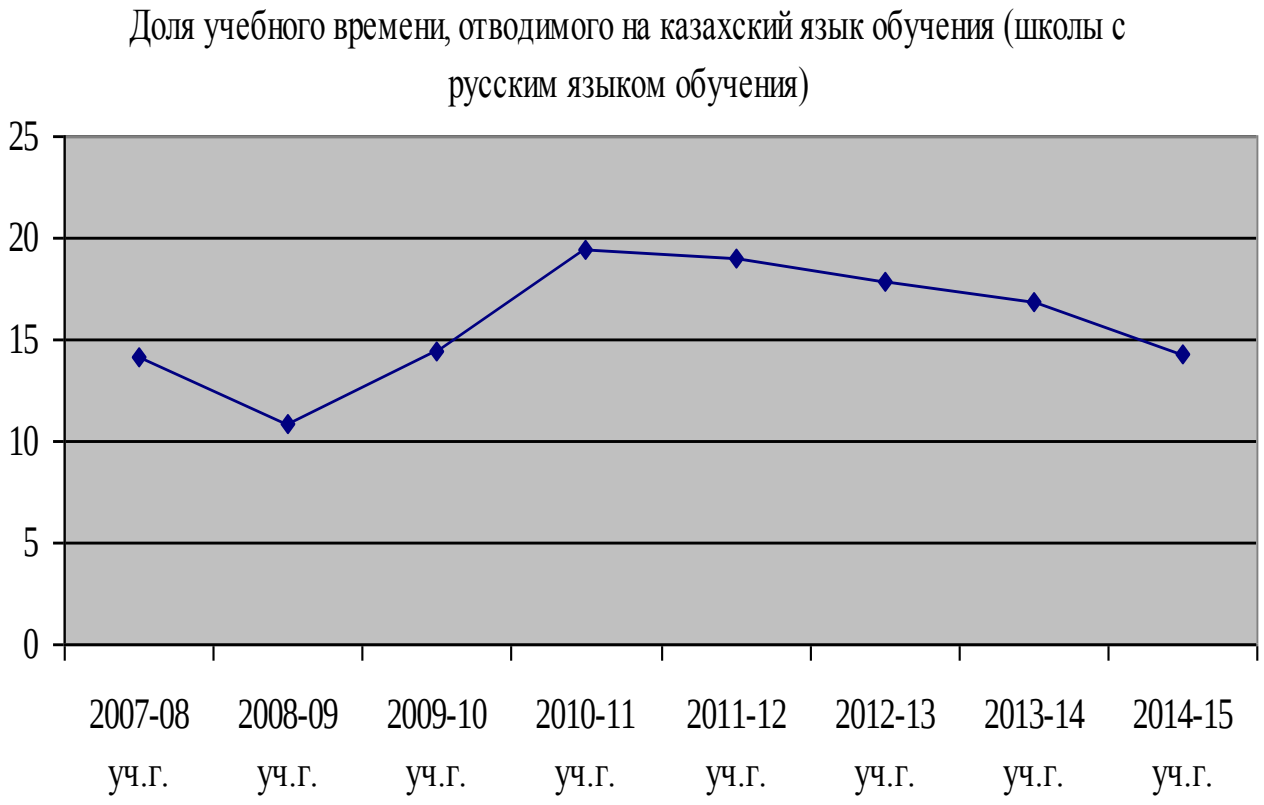

Рисунок 7 – Динамика показателей по объему учебного времени, отводимого на преподавание предметов на казахском языке в школах с русским языком обучения (в %)

Такой же спад наблюдается и в показателях по предметам, преподаваемым на русском языке в школах с казахским языком обучения (таблица 32, рисунок 8).

Таблица 32 – Распределение объема учебного времени, отводимого на русский язык обучения в школах Казахстана с казахским языком обучения (в %)

	2007-08 уч.г.	2008-09 уч.г.	2009-10 уч.г.	2010-11 уч.г.	2011-12 уч.г.	2012-13 уч.г.	2013-14 уч.г.	2014-15 уч.г.
Доля учебного времени, отводимого на русский язык обучения (школы с казахским языком обучения)	13,7	15,7	16,9	14,6	13,3	12,2	10,6	7,1

Рисунок 8 – Динамика показателей по объему учебного времени, отводимого на преподавание предметов на русском языке в школах с казахским языком обучения (в%)

При этом в школах с казахским языком обучения, как правило, только два предмета изучаются на русском языке. Это – «Русский язык» и «Русская литература». Многие школы перевели на русский язык обучения предмет «История Казахстана», и всего лишь две школы указали дополнительные предметы, изучаемые на русском языке: средняя школа-комплекс №3 (Кокшетау) - «Интенсивный русский язык в вопросах и ответах», ГУ «Специализированный лицей № 20 для одаренных детей с обучением на трех языках» (Алматинская область г. Талдыкорган) – «Русская речь», «Литературное чтение».

3.3 Кадровое обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики

Следуя педагогической закономерности, согласно которой качество обучения не может быть выше качества преподавания, мы проанализировали кадровое обеспечение учебного процесса исследуемых школ.

В разрезе категорий (разрядов) по итогам мониторинга выяснилось, что в исследуемых школах преобладает численный состав учителей высшей категории (рисунок 9).

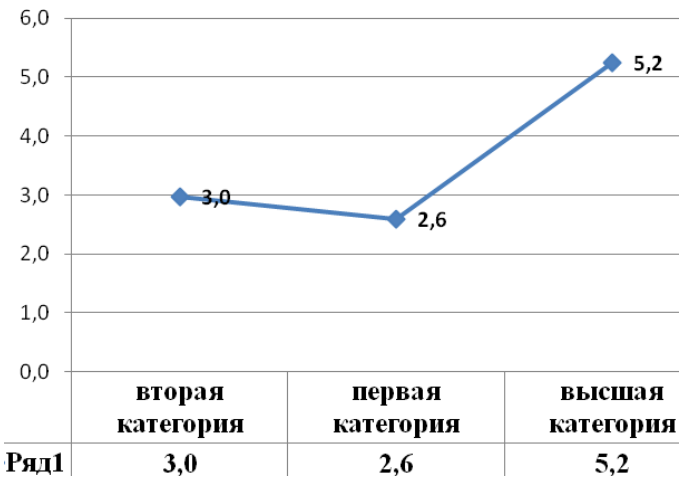

Рисунок 9 – Категории в исследуемых школах

Следовательно, квалификация педагогов в реализации программ полиязычного образования дает реальные шансы для успешной разработки новых учебных программ, педагогических технологий, методик обучения и воспитания, возможности их апробации на практике. В соответствии с квалификационными требованиями [20] учителя данной категории должны уметь составлять экспериментальные задачи по своему предмету, руководить творческими группами по разработке актуальных проблем в области образования.

Более высокий потенциал в этом плане имеют учителя, преподающие на казахском языке: доля учителей высшей категории выше доли учителей, преподающих на русском и английском языках – на 4,4% и 5,4% соответственно (рисунок 10).

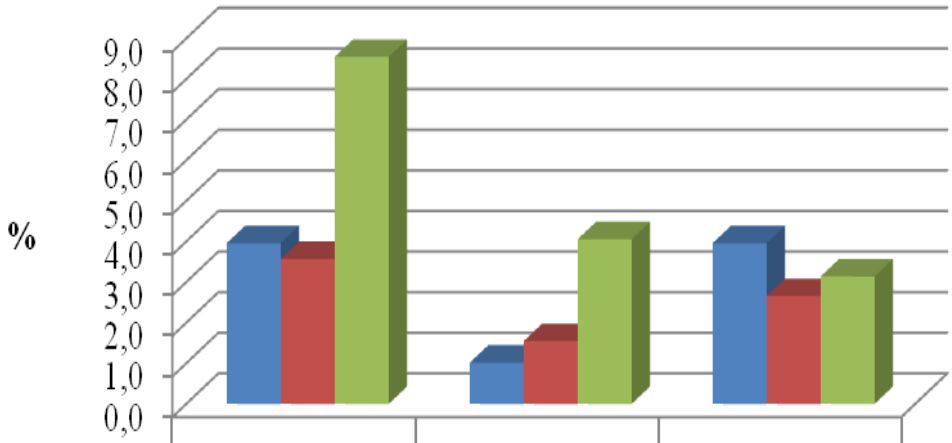

	преподающие на каз.яз.	преподающие на рус.яз.	преподающие на анг.яз.
вторая категория	4,0	1,0	4,0
первая категория	3,6	1,5	2,7
высшая категория	8,5	4,1	3,1

Рисунок 10 – Доля учителей по категориям преподающих на разных языках

Умения учителей этой категории владеть методиками анализа учебно-методической работы по предмету, составлять и реализовывать индивидуальные программы обучения, руководить творческими семинарами, использовать передовой педагогический опыт в своей работе также свидетельствуют о достаточно высоком потенциале для развития идей полиязычного образования, так как именно они проявляют способности для самообучения. Это подтверждается наличием у них сертификатов о прохождении курсов повышения квалификации по предмету и языкам: доля учителей высшей категории, имеющих сертификаты Назарбаев интеллектуальных школ, КазТест и *IELTS* значительно преобладает, над долей учителей второй и превой категорий (рисунок 11).

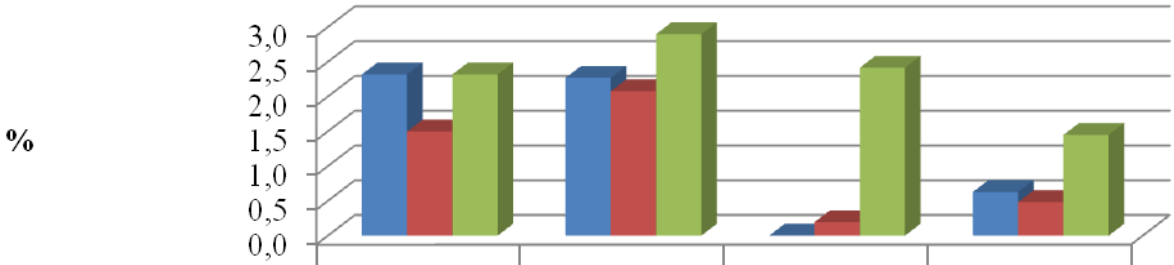

	прошедших КПК по ПО	имеющих сертификат НИШ	имеющих сертификат КАЗТЕСТ	имеющих сертификат IELTS
вторая категория	2,3	2,3	0,0	0,6
первая категория	1,5	2,1	0,2	0,5
высшая категория	2,3	2,9	2,4	1,4

Рисунок 11 – Доля учителей по категориям имеющих различные сертификаты

Данное предположение подтверждается также тем фактом, что среди учителей исследуемых школ преобладает доля учителей, имеющих высшее педагогическое образование (рисунок 12). Следует также отметить численное превосходство учителей, преподающих на казахском языке.

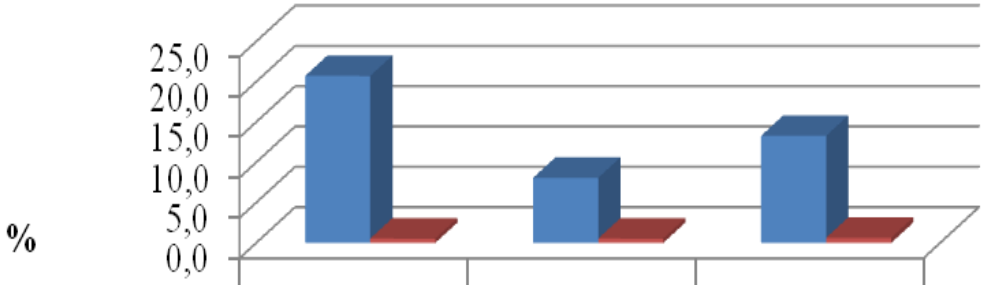

	преподающие на каз.яз.	преподающие на рус.яз.	преподающие на анг.яз.
высшее образование	20,7	8,1	13,3
с/специальное образование	0,5	0,5	0,6

Рисунок 12 – Доля учителей по педагогическому образованию

В целом, качественный состав учителей школ, задействованных в полиязычном образовании позволяет судить о достаточном уровне их инновационного потенциала. Тому подтверждение наличие различных программ, разработанных силами учителей школ при поддержке партнеров. В частности, разработаны:

1) Учебные программы (ГУ Школа интернат для одаренных детей «Озат», г.Костанай)**:**

– **«Специальная история» (на казахском языке)** для 8-11 классов, которая содержит сборник дидактических материалов, тестовых заданий, логических заданий и упражнений;

– **«Специальная биология» - (на английском языке)**, которая включает в себя терминологический словарь, сборник тестовых заданий, упражнений, технологические карты;

– **«Специальный английский»** для 10-11 классов с идеосопровождением уроков и электронным пособием;

– **«Специальная химия»** для 8-9 классов с идеосопровождением уроков и электронным пособием;

2) Программы кружков (ГУ «Научно-исследовательский специализированный центр-школа-комплекс развивающего обучения «Восток» для одаренных детей, г. Усть-Каменогорск):

– «Веселый английский» для учащихся 1-3 классов;

– «Кукольный театр» для учащихся 3-5 классов;

– «*English theatre studio*» для учащихся 5-11 классов;

– «Любители иностранного языка» для учащихся 7-8 классов;

– «*School press*» для учащихся 8-11 классов;

– «Английский разговорный клуб» для учащихся основной и старшей школы;

– «Музыкальный канал» для учащихся основной и старшей школы;

– «*English club*» для старшеклассников;

– «*INET club*» для учащихся основной и старшей школы;

– «Ағылшынша сөйлейміз» ересек, мектепке даярлық тобы;

– «Леди и джентльмены» для детей средней и подготовительной групп.

Это далеко не полный перечень программ и УМК, которые разрабатываются учителями школ, проходят экспертизу, применяются в реальном учебно-воспитательном процессе.

Таким образом, для успешной реализации идей полиязычного образования в исследуемых школах есть реальные предпосылки для разработки оригинальных методик интегрированного преподавания предмета и языка, использования передового педагогического опыта, что, в конечном итоге, создает педагогические условия для обеспечения устойчивых положительных результатов учебно-воспитательного процесса школы.

3.4 Учебно-методическое обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики

Третий раздел мониторинга (III. Сотрудничество по вопросам полиязычного образования) был посвящен сбору информации по мероприятиям в рамках сотрудничества и обмена опытом по вопросам полиязычного образования.

Так, сотрудничество с вузами позволяет экспериментальным школам научно обосновывать те или иные решения, принмаемые в рамках проекта. Наиболее эффективной формой этой работы являются долгосрочные договора с вузами, в рамках которых осуществляется системная работа по начно-методической поддержке экспериментальной работы по полиязычию, в частности такой договор заключен между *Гимназией №3 для одаренных детей* (Павлодарская область) и Павлодарским педагогическим институтом. Областная специализированная школа для одаренных детей № 2 им. Нурмакова (г. Караганды) стала филиалом одной из кафедр факультета иностранных языков Карагандинского государственного университета им. Е.А. Букетова.

В целом, экспериментальные школы, сотрудничая с вузами и колледжами, постепенно из года в год активизируют участие в различных формах и видах семинаров, конференций, конкурсов, олимпиад, в подготовке научных проектов, в подготовке и выпуске методических пособий, рекомендаций.

В рамках сотрудничесвта с международными школами участники эксперимента проводят встречи с зарубежными коллегами (Обл. специализированная школа им. Шакарима, г. Семей, ВКО), проходят языковые курсы (Школа-гимназия № 140 им. М. Макатаева, г. Алматы, школа-лицей для одаренных детей ЛОРД СКО, Школа-гимназия № 21, Актюбинская обл.), участвуют в международных интеллектуальных играх (Специализированная школа-интернат № 12 имени М. Тасовой, ЮКО) и конкурсах (Областная специализированная школа-интернат для одаренных детей «Мурагер», Карагандинская обл.), дистанционный обмен опытом (Школа-гимназия № 30, Атырауская обл.), международных конференциях и форумах (Средняя профильная школа-комплекс № 3 им. М. Габдуллина, Акмолинская обл.), участвуют в международной программе *FLEX* (Гимназия № 3 для одаренных детей, Павлодарская обл., Экономический лицей, г. Актау, Мангистауская область).

Следует отметить, что сотрудничество экспериментальных школ со своими партнерами носит инициативный характер.

Причем формы работы намного разнообразней тех, что предлагает Республиканский научно-практический центр «Дарын», целенаправленно выполняющий функцию научно-методического обепсечения эксперимента по полиязычному образованию. Несмотря на периодичность и регулярность проводимых РНПЦ «Дарын» мероприятий (олимпиады, семинары, конференции, международные игровые конкурсы, фестивали педагогических идей, конкурсы методических разработок), они носят характер больше организационно-массовый, нежели научно-методический.

Среди значимых мероприятий, проводимых по линии РНПЦ «Дарын» можно отметить следующие:

– Международные научные соревнования по математике «*EUROMATH*» (Кипр);

– Международный конкурс «Русский медвежонок», ноябрь 2014 г.;

– Международный конкурс «Кенгуру Лингвист», апрель, 2014 г.;

– Международный конкурс по Прикладной лингвистике;

– Международный игровой конкурс «Золотое руно»;

– Международный игровой конкурс «Русский медвежонок – языкознание для всех», март, 2015 г.;

– Международный конкурс «*British buldog*», декабрь, 2014 г.;

– Международная научно-практическая конференция «Современные подходы к проблеме одаренности», Астана, 2011-2012;

– Международный практический семинар «Психологическое сопровождение одаренных детей», Шымкент, 2009-2010;

– Международная конференция «Развитие политики полиязычного образования рамках обновления содержания образования».

В целом, пилотные школы сегодня остаются без существенной поддержки с точки зрения научно-методического обеспечения полиязычного образования. Зачастую коллективам этих школ приходится испытывать на себе противоречия отдельных положений принимаемых документов, как то Учебные планы и учебные программы. В частности, в связи с изменением статуса школ для одаренных на специализированные в 2014-2015 учебном году предмет «История Казахстана» следует преподавать на языке обучения, что не соответствует изначальной концепции эксперимента.

Во время подготовки данной аналитической справки практически не удалось найти сколь-нибудь серьезные обоснования таким изменениям. На официальном сайте РНПЦ «Дарын» полиязычному образованию посвящена одна страничка, на которой размещена информация о том, что ежегодно в специализированных школах с обучением на 3-х языках проводится образовательный мониторинг, однако ни о цели данного мониторинга, ни о результатах и выводах, ни о принимаемых решениях на основе данных мониторинга, к сожалению, посетители сайта не находят.

Следует также отметить, что Министерство образования и науки Республики Казахстан с 2014 года обратило серьезное внимание к мониторингу полиязычнорго образования. По поручению МОН РК Национальная академия образования им. И. Алтынсарина в 2014 году разработала и провела мониторинг полиязычного образования. По итогам данного мониторинга Академией подготовлены и изданы:

1) Аналитическая справка «Комплексный мониторинг качества образовательного процесса в пилотных и экспериментальных школах (35 базовых школ АО «НИШ», 63 экспериментальные школы по внедрению грантового и подушевого финансирования, школы по внедрению полиязычного обучения)»;

2) Проект концептуальных основ развития полиязычного образования в организациях образования Республики Казахстан.

В целом, ресурсное, кадровое, научно-методическое обеспечение реализации программы полиязычного образования в Казахстане закономерно находят свое отражение в его результатах. Банк данных, размещенный в четвертом разделе мониторинга, тому подтверждение. Четвертый раздел мониторинга «IV. Сведения об учащихся, вовлеченных в полиязычное образование» отражает результаты деятельности обучающихся. Материалы данного раздела мониторинга отражены в следующем разделе настоящего пособия.

4 Выводы и рекомендации по развитию полиязычного образования в Казахстане

4.1 Общие выводы по развитию полиязычного образования в Казахстане

Общие выводы связаны, прежде всего, с результатами деятельностиучащихся. Именно они выступают основными индикаторами успешности или неуспешности реализации любой педагогической идеи. Полиязычное образование в этом смысле не составляет исключения.

В первую очередь, согласно уровневой модели обучения языкам, выяснялась ситуация по применению данной модели при оценке учебных достижений учащихся (ТК IV.1.1 – Уровни владения языками учащимися, задействованными в эксперименте по полиязычному образованию).

Здесь вопросы возникают по поводу оценивания по указанной системе уровней владения казахским и русским языками, так как такая модель по английскому языку применяется в мировой практике уже не первый год (речь идет об общеевропейской рамке владения языками – *CEFR*). Требования к уровням обученности казахскому языку по четырем видам речевой деятельности (аудирование, говорение, чтение и письмо) прописаны в разработанном НАО им. И. Алтынсарина Стандарта непрерывного уровневого обучения государственному языку в системе «детский сад – школа – колледж – высшее учебное заведение». По русскому языку требования к уровням владения еще не определены. Поэтому вполне закономерно, что данную модель применяют всего **7** школ из числа принявших участие в мониторинге. В этой связи мы проанализировали ситуацию, связанную лишь с уровнем владения английским языком.

Как показано на рисунке 13, показатели по уровням (*A1, A2, B1, B2, C1, C2*) распределяются очень неравномерно как среди старшеклассников, так и среди учащихся 5-9 классов.

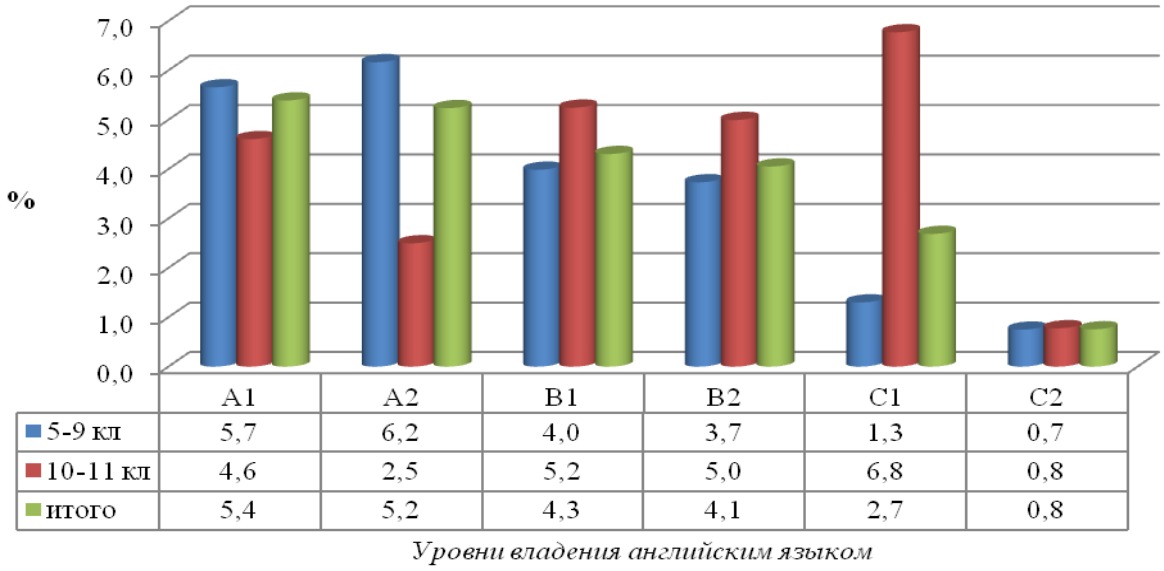

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
5-9 кл	5,7	6,2	4,0	3,7	1,3	0,7
10-11 кл	4,6	2,5	5,2	5,0	6,8	0,8
итого	5,4	5,2	4,3	4,1	2,7	0,8

Рисунок 13 – Уровни владения английским языком

Но следует отметить, что чем выше требуемый уровень языковых компетенций, тем меньше доля обучающихся, владеющих английским языком. Это вполне объяснимо, тем более, что выпускники казахстанских школ должны показывать знания английского языка на промежуточном уровне *B1-B2*. Значимые показатели по уровню *C1* среди старшеклассников объясняются тем, что в данном мониторинге приняли участие казахско-турецкие лицеи, в которых языковое обучение имеет несколько иные организационные механизмы, нежели в других казахстанских школах. Это отмечалось выше, в ходе интервью с представителями казахско-турецких лицеев. Кроме того, такую неравномерность можно объяснить и изменениями, вводимыми в Типовые учебные планы общеобразовательных школ, инвариантный компонент которых обязателен не только для общеобразовательных школ, но и для КТЛ.

Немаловажное значение имеет также метод опроса педагогов. Респондентам было предложено без специальных исследований, по итогам общего наблюдения в естественной образовательной среде определить долю учащихся, чаще использующих в повседневной жизни казахский язык, казахский и русский языки, казахский и английский языки, казахский, русский и английский языки, русский язык, русский и английский языки. Общий итог данного исследования отражен в материалах рисунка 14.

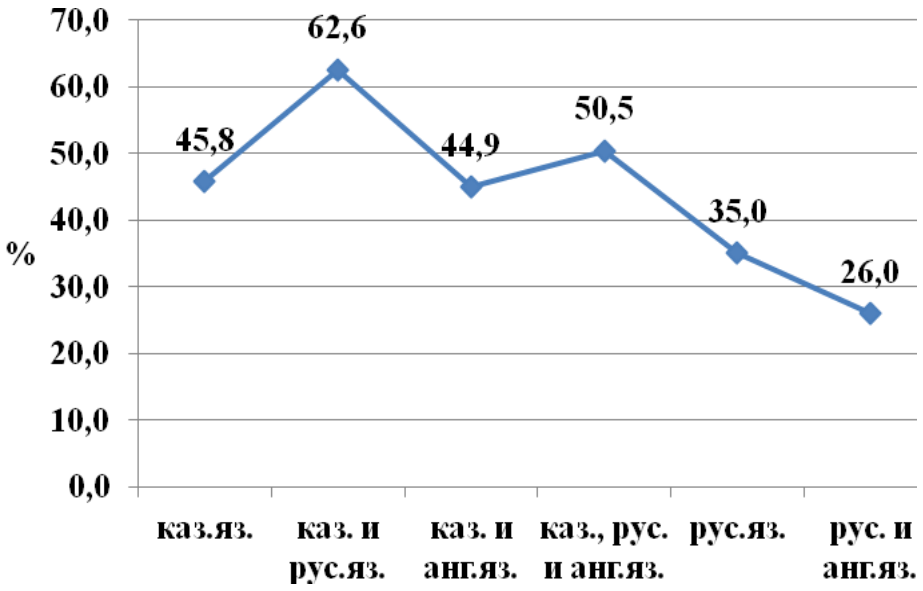

Рисунок 14 – Распределение доли учащихся по использованию языков в повседневной жизни

Анализ приведенных выше данных позволяет сделать следующие выводы.

Во-первых, число учащихся, владеющих казахским языком, не подвергается особой динамике в отличие от показателей использования русского языка. Вместе с тем, школьники в повседневной жизни чаще используют русский язык, несмотря на то, что среди исследуемых школ преобладает число школ с казахским языком обучения (рисунок 15).

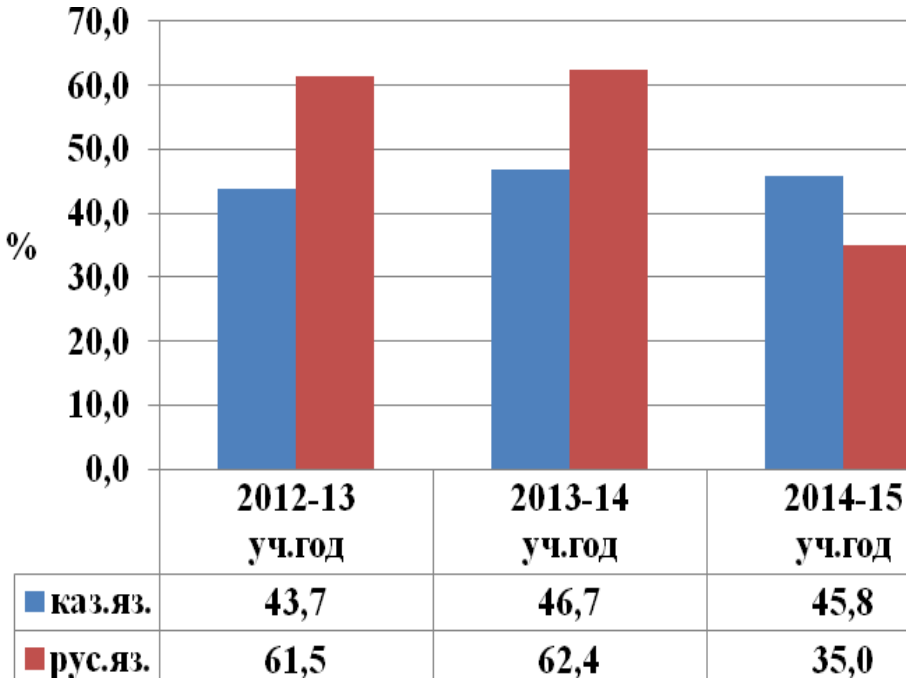

Рисунок 15 – Использование языков в повседневной жизни, каз. и рус. яз.

Во-вторых, казахско-русский билингвизм преобладает над показателями казахско-английского (рисунок 16) и русско-английского (рисунок 17) билигвизма.

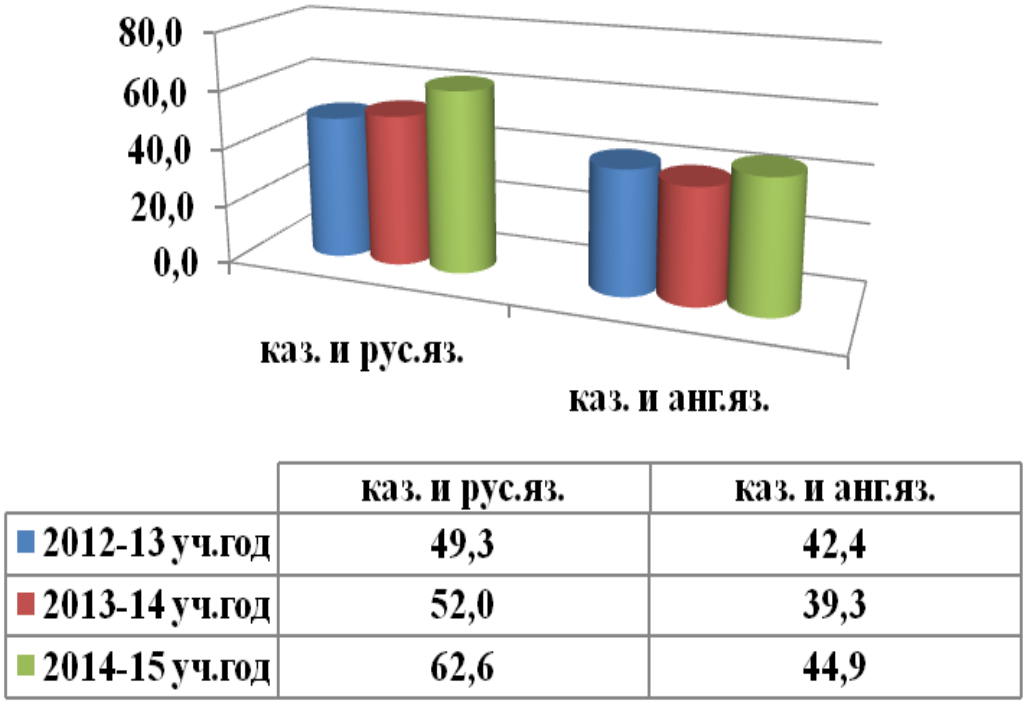

Рисунок 16 – Преобладание казахско-русского билингвизма над казахско-английским

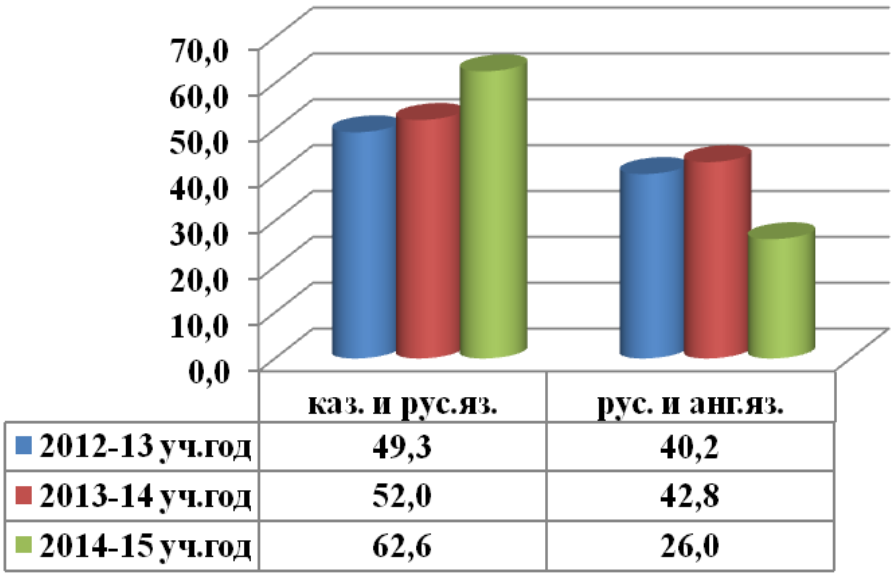

Рисунок 17 – Преобладание казахско-русского билингвизма над русско-английским

В-третьих, показатели казахско-английского билингвизма в 2014-2015 учебном году после спада в предыдущем учебном году, вновь набирают рост в отличие русско-английского билингвизма (рисунок 18).

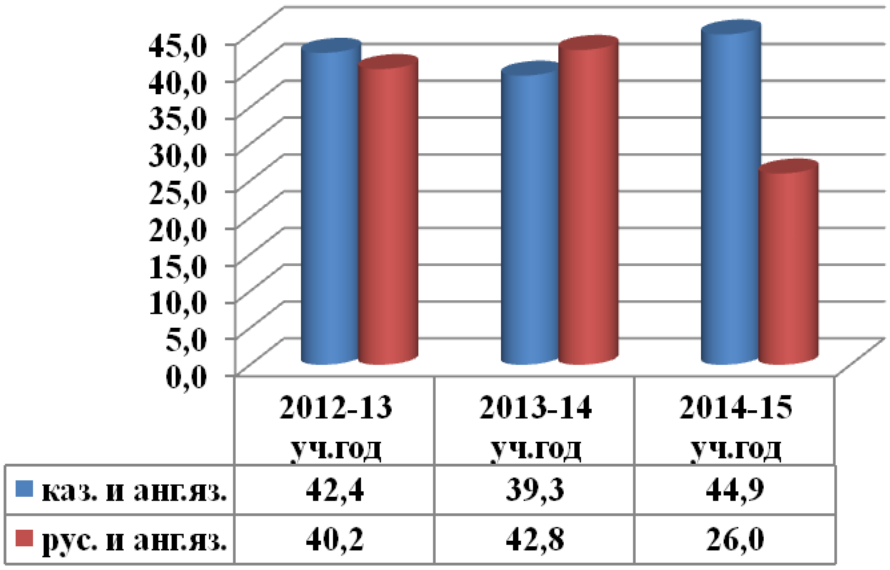

Рисунок 18 – Рост казахско-русского билингвизма над русско-английским

В целом, в динамике показателей трех категорий билингвов не прослеживается какая-либо устойчивая тенденция, так как за последние три года данная динамика имеет зигзагообразную траекторию.

Иная ситуация с выяснением общего контингента полиязычных школьников. Здесь динамика показателей свидетельствует о стабильном росте контингента трехъязычных детей из года в год (рисунок 19).

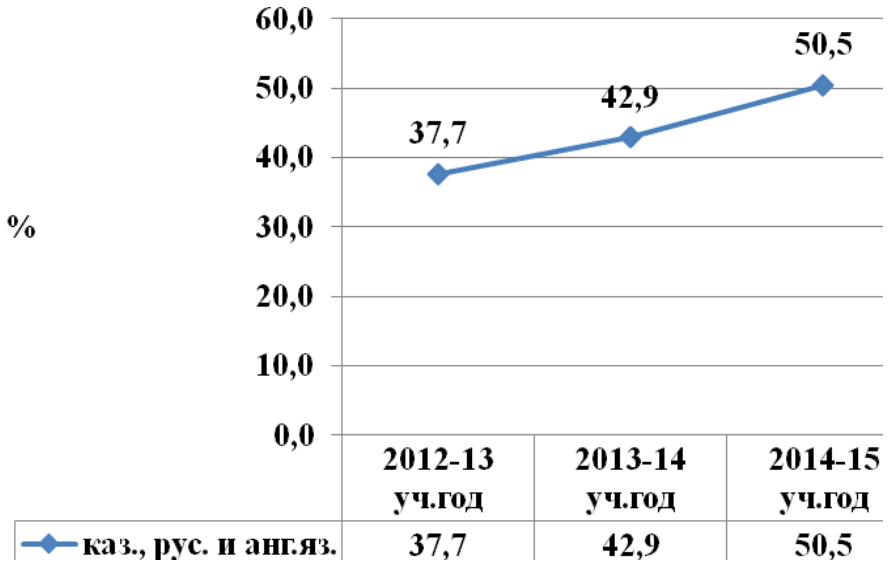

Рисунок 19 – Динамика показателей трехъязычных детей

Итак, складывающаяся картина в пилотных школах за 8 лет эксперимента отражает общую ситуацию, характерную для казахстанского сообщества в целом, т.е. наблюдаемый рост показателей полиязычных школьников, задействованных в эксперименте, подчиняется общим закономерностям развития языковой картины в Казахстане.

Причины кроются, прежде всего, в целенаправленном ресурсном (научно-методическом, учебно-организационном, кадровом и т.д.) обеспечении образовательного процесса пилотных школ.

4.2 Рекомендации по развитию полиязычного образования в Казахстане

С учетом результатов мониторинга, сделанных выводов для развития полиязычного образования в Казахстане рекомендуется:

1) нормативное и правовое обеспечение

Внесение изменений в ЗРК «Об образовании» с учетом трехъязычного образования:

– разработка Государственного общеобязательного стандарта общего среднего образования с учетом обучения на трех языках;

– разработка Языкового стандарта на основе сопоставимых уровневых моделей обучения казахскому, русскому и английскому языкам;

– разработка Типовых учебных программ по казахскому, русскому и английскому языкам для общего среднего образования на основе Языкового стандарта;

– разработка НПА о поэтапном переходе на английский язык обучения в старших классах;

– разработка НПА о владении английским языком на уровне *B2* как обязательного условия для обучения в старших классах;

– внесение в Классификатор специальностей новых специальностей: «Педагогика и методика начального обучения и английский язык», «Информатика и английский язык», «Физика и английский язык», «Биология и английский язык», «Химия и английский язык»;

– разработка типовой учебной программы «Методика преподавания дисциплины на английском языке» для специальностей направления «Образование»;

– исключение из Типового учебного плана бакалавриата специальностей направления «Образование» дисциплин «Казахский язык», «Русский язык», «Английский язык»;

– определение приоритетных специальностей для подготовки полиязычных кадров в системе высшего и послевузовского образования;

– внесение изменений в профессиональные стандарты в сфере образования и науки;

– отбор и утверждение базовых вузов по подготовке полиязычных кадров по направлению «Образование»;

– разработка критериев отбора базовых вузов по подготовке полиязычных кадров по направлению «Образование» (таблица 33);

2) методологическое и учебно-методическое обеспечение

– разработка индикаторов владения тремя языками;

– разработка отечественных учебников и УМК по казахскому, русскому и английскому языкам в соответствии с Языковым стандартом;

– разработка отечественных учебников и УМК по предметам старших классов на английском языке (информатика, химия, физика, биология);

– разработка трехъязычных терминологических словарей по предметам старших классов на английском языке (информатика, химия, физика, биология);

– разработка примерной программы внеклассной работы по предметам старших классов, изучаемым на английском языке;

– разработка программ предметов вариативного компонента старших классов на английском языке;

– разработка учебно-методических пособий по интегрированному обучению предмету (математика, информатика, биология, химия, физика) и языку;

– разработка отечественных учебников и УМК на английском языке по отдельным дисциплинам приоритетных специальностей для подготовки полиязычных кадров в системе высшего и послевузовского образования;

– разработка трехъязычных терминологических словарей по отдельным дисциплинам приоритетных специальностей для подготовки полиязычных кадров в системе высшего и послевузовского образования;

– обновление системы оценивания учебных достижений обучающихся с учетом трехъязычного образования в организациях всех уровней;

– разработка программ дополнительного образования школьников на трех языках;

– разработка автоматизированной программы комплексного мониторинга

трехъязычного образования;

3) кадровое обеспечение

– проведение мониторинга потребности в педагогических кадрах для трехъязычного образования;

– разработка планов подготовки и повышения квалификации педагогических и управленческих кадров для реализации трехъязычного образования на всех уровнях образования;

– разработка программ повышения квалификации ППС вузов и учителей школ в условиях трехъязычного образования;

– разработка программ языковой стажировки ППС вузов и учителей школ в условиях трехъязычного образования;

– разработка квалификационных требований к педагогу для работы в условиях трехъязычного образования;

– определение круга национальных сертифицированных экспертов по трехъязычному образованию для оценки результатов исследования.

Таблица 33 – Критерии отбора базовых вузов для открытия отделений с английским языком обучения

Критерии	**Показатели**
1	2
9. Реализация образовательных программ по педагогическим специальностям на английском языке	– Количество специальностей с обучением на английском языке – *не менее пяти педагогических специальностей* – Преподавание дисциплин на английском языке – *не менее пяти дисциплин на одной специальности* – Наличие выпуска – *не менее одного выпуска специалистов*
10. Наличие ППС, преподающих дисциплины на английском языке	– Уровень владения английским языком преподавателя – *не ниже B2 по CEFR* – Наличие у преподавателя *международного сертификата / сертификата о языковой стажировке за рубежом / сертификата об окончании языковых курсов / диплома о получении второго высшего образования по специальности «Иностранный язык: два языка» (английский)*
11. Наличие нормативного правового обеспечения преподавания дисциплин на английском языке	Наличие разработанных вузом внутренних документов, регулирующих преподавание дисциплин на английском языке - *положение / программа / правила, изданные не позднее 2014 года*
12. Наличие учебно-методического обеспечения преподавания дисциплин на английском языке	Наличие разработанных и изданных вузом: – *учебных пособий по профессионально ориентированному английскому языку;* – *учебных пособий на английском языке по читаемым дисциплинам;* – *УМК дисциплин, читаемых на английском языке;* – *многоязычных терминологических словарей;* – *электронных ресурсов на английском языке*

Продолжение таблицы 33	
1	2
13. Реализация программ повышения квалификации ППС вузов по преподаванию дисциплин на английском языке	– Опыт проведения курсов повышения квалификации ППС вузов по преподаванию дисциплин на английском языке – *наличие разработанных вузом программ курсов ПК, Приказы о проведении вузом курсов ПК* – Опыт организации языковых курсов для ППС – *наличие разработанных вузом программ языковых курсов, Приказы о зачислении на языковые курсы*
14. Опыт организации и проведения вузом конференций, методических и обучающих семинаров по вопросам языкового образования	Наличие программ и сборников материалов конференций и семинаров по вопросам обучения на английском языке – *не ниже республиканского уровня*
15. Наличие научных исследований (проектов) по вопросам языкового образования	Наличие соответствующих договоров на проведение ППС вуза научных исследований в области языкового образования: *по БД 055 – «Грантовое финансирование», на хоздоговорной основе*
16. Участие ППС вуза в разработке стратегических документов в области языкового образования	Приказы МОН РК об участии ППС вуза в рабочих группах по вопросам обучения английскому языку

Примечание:

1) по каждому показателю необходимо представить подтверждающие документы:

– по пункту 1. – сканкопии приказов об открытии специальности с обучением на английском языке, приказы о выпуске;

– по пункту 2. – сканкопии сертификатов/дипломов;

– по пункту 3. – сканкопии титульных листов с выходными данными;

– по пункту 4. – сканкопии титульных листов с выходными данными;

– по пункту 5. – сканкопии титульных листов программ курсов с выходными данными, сканкопии приказов;

– по пункту 6. – сканкопии титульных листов программ и сборников с выходными данными;

– по пункту 7. – сканкопии договоров;

– по пункту 8. – сканкопии приказов;

2) представленные материалы заверяются подписью первого руководителя вуза.

Заключение

Республика Казахстан осуществляет кардинальную модернизацию системы образования, активно внедряет политику полиязычия в образовательный процесс, который основан на постулате о том, что на современном этапе развития казахстанского общества билингвизм постепенно начинает сменяться полиязычием. Данный аспект модернизации отечественного образования коррелирует с одной из стратегически важных задач языковой политики Казахстана, а именно необходимость овладения казахским, русским и английским языками.

Полиязычное образование на сегодня является мировым трендом. Так, этому вопросу самое пристальное внимание уделяет *UNESCO*. Американская Ассоциация психологов проводит специальные исследования по познавательным способностям полиязычия в педагогике и политике. С 2007 года проблемы полиязычия, образования и культуры ежегодно рассматриваются на заседаниях Комиссии Европейского Сообщества. Более того, Еврокомиссия выделяет гранты для проведения исследований по полиязычию с применением средств электронного обучения (проект *Babylon & Ontology: «Multilingual and cognitive e-Learning Managenet system via PDA phone». www.bonynetwork.eu*).

На пути развития полиязычия в системе образования уже есть определенные результаты.

В казахстанском образовательном пространстве также накоплен определенный опыт осуществления полиязычного образования в системе средней и высшей школы. Это опыт полиязычного обучения в Назарбаев Интеллектуальных школах, в казахско-турецких лицеях, в школах для одаренных детей «Дарын» и др. Как известно, в настоящее время в стране функционирует более 30 школы с обучением на трех языках. Планируется, поэтапный переход на английский язык обучения в старших классах, начато раннее изучение английского языка.

С учетом выше изложенного в подготовленном пособии отражены результаты изучения отечественного и зарубежного опыта в области полиязычного образования. Даны общие сведения по текущему состоянию реализации идей полиязычного образования в Казахстане, в частности, опыт подготовки кадров по полиязычным специальностям, в т.ч. по педагогическим специальностям, опыт повышения квалификации педагогических кадров для полиязычного образования, краткая характеристика научных разработок в области полиязычного образования.

Сравнительный анализ отечественного и зарубежного опыта свидетельствует о соотносимости как стратегических целей и задач, так и политики продвижения идей полиязычного образования в реальном педагогическом процессе казахстанских школ.

Обзор казахстанского и международного опыта в области полиязычного образования связан с характеристикой текущего состояния реализации идей полиязычного образования в Казахстане, в том числе в пособии приведены

сведения по подготовке и повышению квалификации педагогических кадров для полиязычного образования, а также по научным разработкам казахстанских ученых в данной области.

Помимо указанного обзора в работе детально представлены материалы разработанного и поведенного Национальной академией образования им. И. Алтынсарина мониторинга полиязычного образования.

В представленной работе обоснована репрезентативность выборки для исследования следующих аспектов реализации идей полиязычного образования в Республике Казахстан:

– нормативное обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики;

– учебно-методическое обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики;

– кадровое обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики;

– ресурсное обеспечение полиязычного образования в общеобразовательных школах республики.

Результаты реализации полиязычного образования в указанных выше аспектах отражены в динамике показателей за 3 последних года. Достоверность и обоснованность выводов подтверждается системностью разработанных технологических карт, соразмерностью технологических процедур мониторинга. В пособии структура, технологические карты и технологические процедуры мониторинга полиязычного образования изложены детально и основательно.

Предложенные рекомендации соответствуют стратегическим задачам развития полиязычного образования в Республике Казахстан, отражают реальную ситуацию перехода казахстанской системы образования на английский язык обучения в старших классах, а также обновления содержания среднего образования.

В целом, весь материал пособия изложен в логике, основанной на понимании сути полиязычного образования (с приведением тезауруса полиязычного образования, разработанного казахстанскими учеными) и сущности педагогических мониторингов.

На основании полученных результатов мониторинга предложен ряд рекомендаций по дальнейшему продвижению идей полиязычного образования в Республике Казахстан. Методические рекомендации предназначены для педагогической и родительской общественности.

Литература

1 По материалам интервью с представителями «НурОрда» (Астана).

2 Смокотин В.М. Модель европейской школы: заложение основ многоязычного и поликультурного образования в Европе Статья представлена научной редакцией «Культурология» 26 февраля 2010 г.

3 *Principles* and objectives of the European Schools // Schola Europea. URL: http://wupw.eursc.eu

4 *Convention* defining the Statute of the European Schools // Official Journal. 17/08/1994. L. 212.

5 Beardsmore H.B. The European School experience in multilingual education // Multilingualism for All: Lisse, the Netherlands: Swets & Zeitlinger, 1995. - P. 21-68.

6 *Muller A., Beardsmore H.B.* Multilingual Interaction in Plurilingual Classes? European School Practice // International Journal of Bilingual Education and Bilingualism. 2004. Vol. 7, № 1. - P. 24-42.

7 Housen A. Processes and Outcomes in the European Schools Model of Multilingual Education // Bilingual Research Journal. 2002. № 26:1. - P. 15-17.

8 *Johnson R.K., Swain M.* Immersion Education: International Perspectives. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1997.

9 Полонский В.М. Словарь понятий и терминов по образованию и педагогике. – М., 2000. – 268 с.

10 Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Словарь по педагогике. – М.: ИКЦ «МарТ»; – Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2005. – 448 с.

11 Поташник М.М. Инновационные школы России: становление и развитие. Опыт программно-целевого управления: Пособие для руководителей общеобразовательных учреждений / Вступит, ст. В.С. Лазарева. – М.: Новая школа, 1996. – 320 с.

12 Поташник М.М. Качество образования: проблемы и технология управления. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 351 с.

13 Поташник М.М. Оптимизация управления школой // Советская педагогика. – 1989. – № 4. – С. 36-43.

14 Поташник М.М. Управление развитием образовательного учреждения. // Педагогика. – 1995. – №2. – С.20-26.

15 Поташник М.М., Лазарев В.С.. Управление современной школой (в вопросах и ответах). – М.: Новая школа, 1997. – 350 с.

16 Поташник М.М., Ямбург Е.А., Матрос Д.Ш. Управление качеством образования. – М.: Пед. О-во России, 2000. – 441 с.

17 Панасюк А.Ю. Управленческое общение. – М., 1990.

18 Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. – М.: Пед. общество России, 1999. – 320 с.

19 Словарь русского языка: В 4-х т. / АН СССР, Ин-т рус.яз.; Под ред. А.П.Евгеньевой. – 3-е изд., стереотип. – М.: Русский язык, 1985 – 1988. – Т. 4. С-Я. 1988. – 800 с.

20 Типовые квалификационные характеристики должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц. Утверждены Приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 13 июля 2009 года № 338.

Приложения

Приложение 1

Внутренние нормативные документы, регламентирующие внедрение программы полиязычного образования в КарГУ им. Е.А. Букетова

№ п/п	Название издания	Фамилии авторов	Год издания	Объем	Гриф
1	2	3	4	5	6
1	Концепция развития полиязычного образования в Республике Казахстан	Кубеев Е.К. Жетписбаева Б.А. Шкутина Л.А. Сырымбетова Л.С. Жанкина Б.Ж.	2008	1,25 п.л	Ученый Совет КарГУ
2	Положение об организации полиязычного образования в Карагандинском государственном университете имени Е.А.Букетова	Каргин С.Т. Жетписбавева Б.А. Гаголина С.В. Дьяков Д.В. Асанова Д.Н.	2008	0,6 п.л.	Ученый Совет КарГУ
3	Программа внедрения полиязычного образования в Карагандинском государственном университете имени Е.А.Букетова	Кубеев Е.К. Жумашев Р.М. Жетписбавева Б.А. Асанова Д.Н.	2008	0,6 п.л.	Ученый Совет КарГУ
4	Справочник-путеводитель для студентов, обучающихся в экспериментальных группах полиязычного обучения	Жетписбавева Б.А. Буркеев М.Ж. Тажбаев Е.М. Кокибасова Г.Т. Акыбаева Г.С. Альмагамбетова Д.Р.	2008	1,6 п.л.	Ученый Совет КарГУ
5	Положение о Центре развития полиязычного образования в Карагандинском государственном университете им Е.А. Букетова	Жетписбавева Б.А.	2008	0,68 п.л.	Ученый Совет КарГУ
6	Типовая учебная программа по базовому курсу английского языка для специальностей полиязычного образования	Жетписбавева Б.А. Асанова Д.Н. Рамашова Г.Н. Серебрякова Н.П. Шайхызада Ж.Г.	2010	6,5 п.л.	МОН РК

Продолжение приложения 1

1	2	3	4	5	6
7	Көптілді білім беру мамандықтарына арналған қазақ тілінің базалық курсы бойынша типтік оқу бағдарламасы	Жетписбавева Б.А. Әділова А.С. Айтбаева Б.М. Асанова Д.Н. Абдрахманова Г.Х.	2010	2,8 п.л.	МОН РК
8	Типовая учебная программа по базовому курсу русского языка для специальностей полиязычного образования	Жетписбавева Б.А. Хан Н.К. Балмаганбетова Ж.Т. Асанова Д.Н.	2010	3,5, п.л	МОН РК
9	Типовая программа по профессионально-ориентированному иностранному языку для специальности «Технология фармацевтического производства»	Жетписбавева Б.А. Акбаева Г.Н. Шайхызада Ж.Г. Ахметова Б.Б.	2014	1,4 п.л	МОН РК
10	Типовая программа по профессионально-ориентированному иностранному языку для специальности «Начальная военная подготовка»	Жетписбавева Б.А. Акбаева Г.Н. Шайхызада Ж.Г. Ахметова Б.Б.	2014	1,4 п.л	МОН РК
11	Типовая программа по профессионально-ориентированному иностранному языку для специальности «Социальная работа»	Жетписбавева Б.А. Акбаева Г.Н. Шайхызада Ж.Г. Ахметова Б.Б.	2014	1,4 п.л.	МОН РК
12	Положение об организации полиязычного образования в вузе	Гаголина С.В. Жетписбавева Б.А. Акбаева Г.Н. Шайхызада Ж.Г.	2014	0,8 п.л.	Ученый Совет КарГУ
13	Положение об организации полиязычного образования в школе	Жетписбавева Б.А. Акбаева Г.Н. Шайхызада Ж.Г. Амимов Е.М.	2014	0,8 п.л.	Ученый Совет КарГУ
15	Сборник программ курсов повышения квалификации педагогических кадров для полиязычного образования	Жетписбаева Б.А. Рамашова Г.Н. Шайхызада Ж.Г.	2011	4,4 п.л.	Ученый Совет КарГУ

Приложение 2

Учебно-методические комплексы по специальным дисциплинам на английском языке

№ п/п	Название издания	Фамилии авторов	Год издания	Объем	Гриф
1	2	3	4	5	6
Учебно-методические издания по изучению английского языка					
1	Vocabulary in Use (A1, A2)	Жетписбаева Б.А. Серебрякова Н.П. Артамонова К.С.	2011	8.4 п.л.	Ученый Совет КарГУ
2	Практикум по развитию навыков профессионального общения на английском языке (для студентов физических специальностей)	Ганюкова А.А. Сакипова С.Е. Тлеужанова К.Т.	2011	10,6 п.л.	НМС КарГУ
3	Английский язык для естественнонаучных специальностей	Жетписбаева Б.А. Шайхызада Ж.Г. Сугралина Л.М.	2012	12,6 п.л.	Ученый Совет КарГУ
4	Основы научно-технического перевода	Шайхызада Ж.Г. Сугралина Л.М.	2013	12,2 п.л	Ученый Совет КарГУ
5	«География» мамандығының студенттеріне арналған ағылшын тілі	Шайхызада Ж.Г., Купеева Ж.С., Игембекова А.Ж., Аязбаева С.С.	2014	12,6 п.л	Ученый Совет КарГУ
Многоязычные терминологические словари					
1	Англо-казахско-русский словарь (Химия)	Жетписбаева Б.А. Муратбекова А.А. Тычинская Л.Ю. Шелестова Т.Ю.	2010	11,06 п.л.	МОН РК
2	Казакско-русско-английский терминологический словарь (Международное право)	Кубеев Е.К. Амандыкова С.К. Абдакимова Д.А. Рамашова Г.Н.	2010	4 п.л.	МОН РК

Продолжение приложения 2

1	2	3	4	5	6
3	Русско-казахско-английский словарь (Туризм)	Шаекина Ж.М. Тлеубердинова А.Т. Рахимжанова Т.Х. Цай Е.Н. Омарова Н.К.	2010	13,62 п.л.	МОН РК
4	Русско-казахский лингводидактический словарь-справочник	Асанова Д.Н. Тлеужанова Г.К. Айтбаева Б.М. Серебрякова Н.П	2012	12 п.л.	МОН РК
5	Русско-казахско-английский экологический словарь	Погосян Г.П., Додонова А.Ш., Айткулов А.М., Тыкежанова Г.М. Рамашова Г.Н. Шайхызада Ж.Г.	2013	12,8 п.л.	Ученый Совет КарГУ
6	Русско-казахско-англо-немецкий терминологический словарь-справочник по экономической географии	Жетписбаева Б.А. Абилова А.Б. Жангожина Г.М. Андреева О.А. Энгель Н.В.	2013	28,2 п.л.	Ученый Совет КарГУ
7	Русско-казахско-англо-немецкий терминологический словарь-справочник по физической географии	Жетписбаева Б.А. Абилова А.Б. Жангожина Г.М. Андреева О.А. Парий Т.В.	2013	28,6 п.л.	Ученый Совет КарГУ
8	Русско-казахско-английский терминологический словарь-справочник по Истории Казахстана	Цай Е.Н. Козина В.В. и др.	2013	16,0 п.л.	Ученый Совет КарГУ
9	Русско-казахско-английский терминологический словарь-справочник по Истории философии науки	Карипбаев Б.И. Исина Г.И.	2013	8,0 п.л.	Ученый Совет КарГУ

Продолжение приложения 2

1	2	3	4	5	6
Учебники и учебно-методические издания по изучению специальных дисциплин на английском языке					
1	Prices and pricing	Тлеубердинова А.Т., Мукашев А.С.	2010	7,6 п.л.	Ученый Совет КарГУ
	Электронное учебное пособие «Prices and pricing»	Тлеубердинова А.Т., Мукашев А.С.	2012	7,6 п.л.	Свидетельство о госрегистрации объекта интеллектуальной собственности
2	Электронное учебное пособие «Numeric methods»	Сакипова С.Е., Ганюкова А.А.	2012	10.2 Мб	
3	Электронное учебное пособие «Molecular spectroscopy»	Архипов В.В.	2012	9.34 Мб	
4	Organization and planning of tourism business	Шаекина Ж.М., Михалич Т. (Словения), Сарменто Ж. (Португалия), Усенова Д.М., Ташенова Л.В.	2013	20,1 п.л	РУМС
Методические издания по изучению специальных дисциплин на английском языке					
1	Methodological recommendations for conducting the seminar lessons by discipline “Publicity and information activities of tourism”	Тлеубердинова А.Т. Мамраева Д.Г. Ташенова Л.В.	2013	1,9 п.л.	НМС КарГУ
2	Methodological guidelines for practical training on “Marketing research” course for 5B090200 “Tourism” specialty	Тлеубердинова А.Т. Усенова Д.М. Мукашев А.С.	2013	1,0 п.л.	НМС КарГУ
3	Methodical recommendations about carrying out independent work of students with the teacher on discipline «Economy of enterprise»	Жартай Ж. Валенчик Р.	2014	1,0 п.л	НМС КарГУ
4	Methodical recommendations about carrying out independent work of students with the teacher on discipline «International Trade World Goods Markets»	Жартай Ж. Валенчик Р.	2014	1,0 п.л	НМС КарГУ

Приложение 3

Программы полиязычного образования, реализуемые по педагогическим специальностям (2013-2014 учебный год)

Направление	**Кол-во программ**	**Наименование специальности**
Образование	9	5В011000 – Физика 5В011200- Химия 5В011600 – География 5В011300 – Биология 5В010700 – Изобразительное искусство и черчение 5В010900 – Математика 5В011400-История 5В010800-Физическая культура и спорт 5В011700-Казахский язык и литература

Жалпы орта білім беру жүйесіндегі көптілді білім беруді дамытудың
әдіснамалық қамтамасыздығы

(талдамалық материалдар, әдістемелік нұсқаулар)

Методологическое обеспечение развития полиязычного образования
в системе общего среднего образования

(аналитические материалы, методические рекомендации)

Басуға 30.06. 2015 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 10,6.

Подписано в печать 30.06. 2015 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 10,6.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Орынбор көшесі 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Орынбор, 4, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж